

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

NARLI OVASI İSYANDA
Sistem
ölümümüzle
yaşam buluyor

TOKİ HİKAYESİ
Derenin
taşıyla derenin
kuşunu vurmak

'68 VE MİRASI

Ertuğrul Kürkçü, Fatmagül Berktaş,
Murat Belge, William Klein
anlatıyor

DÜNYA VİCDANİ RET GÜNÜ

Mehmet'in Mehmetçikliği reddi

FARUK BİLDİRİCİ'NİN LEYLA ZANA PORTRESİ
Çelişkileri derin yaşamış bir kadın

MEDYANIN HAL-İ PÜR MELALİ

Omurgasızlık medyanın genel karakteri

BİR İŞARET FİŞEĞİ OLARAK GENÇ-SEN
Öğrenci sendikası olur!

60. KURULUŞ YILDÖNÜMÜNDE İSRAİL
Kuvveden fiile "demir duvar"

MİLLİ TAKIMI TUTMAMAK İÇİN

7

SEBEP

ve bir Sait Faik
hikâyesi

Bu kış komünizm gelecek

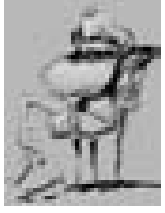
Yaşlandıktan sonra sürekli "bu kış komünizm gelecek" diye dertlendiği söylenen üçüncü cumhurbaşkanı Celal Bayar, 104 yaşında verdiği röportajda komünistleri imha etmenin şart olduğunu söylemiş.

13 Haziran 1986 tarihli Günaydın'ın sürmanşetinde 104 yaşındaki üçüncü cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın "komünistleri imha etmek lâzım" sözleri var. Röportajın devamında komünizm tehlikesinin geçmediğini söylemekle kalmamış, "bu tehlike hiçbir zaman geçmeyecek" gibi tuhaf bir tespit de bulunmuş. Tek çözümü

komünistlerin topyekûn imhası olduğunu söyleyen Bayar, "Türkiye'nin geleceğinden umutlu musunuz?" sorusuna bile, "çok umutluyum, komünizme dikkat etmek kaydıyla hiçbir tehlike görmüyorum" yanıtı vermiş. O dönem Türkiye'de görünmeyen tek tehlike komünizm aslında. Altı yıl önce yapılan darbenin solun

üstünden silindir gibi geçtiği, sosyalist solun neredeyse bütün lider kadrosunun içeride olduğu, adının hakkını veren tek sendikanın, sol partinin olmadığı bir dönem. 80 yaşını geçtikten sonra sürekli "bu kış komünizm gelecek" deyip durduğu iddia edilen Celal Bayar'ın sözleri, Türk sağının komünizm fobisinin simgesidir.

Millî Tarih

İSTE TARİH İSTE SALİH

AYLIK MÜSTAKİL SİYASİ GAZETE

Hazırlayan: Murat Toklucu

"Yalçın Küçük delidir ve klinik bir vakadır"

12 Eylül darbesinden altı yıl sonra muhalif aydınların kurmaya çalıştığı "ticaret dışı kültür şirketi", daha faaliyete geçmeden Aziz Nesin ve Yalçın Küçük'ü birbirine düşürmüştü.

Nokta dergisinin 15 Haziran 1986 tarihli haberine göre, 12 Eylül sonrası üniversiteden atılan akademisyenlerin, sanatçıların ve aydınların kurmaya çalıştıkları "ticaret dışı kültür şirketi" Ekin Bilar AŞ, daha faaliyete geçmeden başkan Aziz Nesin ile muharrir Yalçın Küçük arasında çıkan tartışma nedeniyle sıkıntı yaşamaya başlamış. Küçük ve Nesin arasındaki çekişme karşılıklı mektuplarla devam etmiş. Toplam uzunluğu 100 sayfa tutan 18 mektuptan alıntılar yapılan habere göre, Yalçın Küçük'ün "gazete gazete dolaşım benim hırsız olduğumu yaymaya başladığınızı öğrendim, inanırım, yaparsınız" yazdığı mektuba cevap

veren Nesin, "sana hırsız demiş olsaydım, nasıl yüzüne karşı bir kez sözlü, şimdi de yazılı olarak söylüyorsam, hırsızlığını da yüzüne karşı söyledim" yazmış. Bir başka mektupta, şirketin kasasından sorumlu olan Küçük, kasayı kendisine noterden "Yalçın Küçük hırsız değildir" yazısı verilmesi şartıyla teslim edebileceğini söylüyor. Nesin bunu da

şöyle yanıtlamış: "Seninle konuşmak istemiyorum, çünkü sen konuşulanları sakat muhayyileye göre çarpıyorsun. Bu yüzden senden korkuyorum."

Yalçın Küçük buna karşılık "Ağam, beni tasfiye etmeye gücünüz yetmez. Gücünüzü bilin" yazınca, Aziz Nesin epey sinirlenmiş ve megaloman ve tehlikeli ruh hastası olmakla suçladığı

Küçük'e şunları yazmış: "Çok sevdiğim Doğan Avcıoğlu senin için 'sonunda intihar eder' demişti. Ben buna bir olasılık daha ekliyorum, akıl hastanesine de düşebilirsin, hatta akıl hastanesine bile alınmayacak duruma düşebilirsin."

Nokta'nın görüşlerine başvurduğu Küçük, Nesin'le aralarında büyüülecek bir sorun olmadığını söylemiş, tabii "Ekin-Bilar AŞ'nin çalışmaları gerek yurtiçinde, gerekse yurtdışında benim adımla özdeşleşmiş durumda" demeden de duramamış. Aziz Nesin ise dergiye verdiği röportajda "Yalçın Küçük delidir ve klinik vakadır" demiş ve Küçük'ün yazdığı her mektubun 15-20 sayfa olmasından yakınmış.

Aşırı sıcaklar ve kız kaçırma

29 Mayıs 1970 tarihli Günaydın'a göre sıcakların birden bastırmasıyla "kız kaçırma ve kaçma olayları" büyük artış göstermiş.

Habere göre yurdun dört bir yanından kız kaçırma haberleri geliyormuş, ama İzmir'deki vakalarda daha büyük artış varmış. Bunun sebeplerini bizden esirgemiş gazete, gerçi kendilerinin de böyle bir bilgiye sahip olup olmadıkları meçhul. Zira haberdeki tek dayanak, İzmir'de yaşayan Fazıl Güler adlı gencin "seviştiği kızın" başkasıyla evlendirileceğini duyunca kızı Aydın'a kaçırmaması. Gazete bu tek vakadan hareketle bu sonuca varmış, başka hiçbir bilgi yok.

Cami merdivenindeki röntgenciler

Tek hatası mini etek giymek olan İtalyan turistin peşine Eminönü'nde takılan erkek topluluğu kadını Sultanahmet'e kadar takip etmiş.

Bir İtalyan kadın turist, 14 Haziran 1970 tarihli Hürriyet'in deyişiyle "Milanolu güzel sekreter Giardina Guistina", mini etekle İstanbul'da dolaşınca peşine epey kalabalık bir erkek topluluğu takmış. Gazetenin her nedense röntgenciler ya da tacizciler yerine "çapkın erkekler" demeyi tercih ettiği topluluk, Guistina'yı Eminönü'nden Sultanahmet Camii'ne kadar takip etmiş. "Turist ve seyircileri" başlıklı haberin fotoğrafında Sultanahmet merdivenlerinde Guistina'yı "seyreden" tam 34 erkek görülüyor.

Gazetelere yasak basın toplantısı

Mahkeme, CHP lideri İsmet İnönü'nün basın toplantısının haber yapılmasını yasaklamak gibi çok enteresan bir karar almış.

İsmet İnönü'nün 5 Haziran 1958'de düzenlediği basın toplantısında söylediklerinin gazetelerde yayınlanması mahkeme kararıyla yasaklanmış. Ama İnönü ve CHP yanlısı Demokrat İzmir gazetesi basın toplantısının haberini yapamasa da toplantıdan önce İnönü'ye yasak kararını iletmeye gelen İstanbul Valisi Ethem Yetkine'le paşanın atışmasını haber yapıp manşete taşıyarak hem yasaka uygun davranmış (zira haberin üzerinde "bu haber basın toplantısıyla ilgili değil, toplantıdan iki dakika önceki tartışmanın haberi" diye açıklama da yazmışlar), hem de iktidarı eleştirmiş.

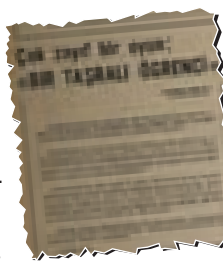
Ülkücüden eleştirmen olursa

Ülkücü Hergün gazetesindeki bir tiyatro eleştirisinde oyundaki baş karakterin "neden ülkücü değil de solcu olduğu" sorgulanıyor.

MHP'nin yayın organı Hergün gazetesinin 1 Haziran 1978 tarihli televizyon sayfasında, Vehbi Okur adlı yazar TRT'de yayınlanan "Bir Taşralı Öğrenci" oyununu eleştirmiş. Baş karakter

olan taşralı öğrenci Mustafa'nın üniversiteye başladıktan sonra solcu olmasına anlam verememiş yazar. Bunun sebeplerini de şöyle sıralamış: "Ortada hiçbir mecbur edici

sebebe bulunmadığı halde taşradan gelen Mustafa, solcuların safında yer almıştır. Halbuki açık seçik olmasa da görebildiğimiz kadarıyla delikanlının karşılaştığı hadiseler ve daha mühim ald-

ğı aile terbiyesi gereği ülkücülerin safında yer alması gerekirdi. Başansızlığın bir sebebi de şudur: Oyunda anlatılmak istenen hususlar anlatılamamıştı. 18 satır uzunluğundaki bu eleştiri yazısı "geçmiş olsun" diye bitiyor.

Yedi sebep ve ötesi

Bir kaleci ki, gol yedikten sonra rakip oyuncuların birinin ağzını burnunu dağıtmak için saha içinde kovalıyor, birkaç kez darp etmeyi beceriyor. Araya girenler olmasa paspas gibi çiğneyecek. Maçtan sonra, pişkin pişkin "pişman değilim" diyor. Rakip oyuncu yabancı, güya küfür etmiş. "Zaten Türk olsa böyle bir şerefsizlik yapmaz"mış. O kaleci, millî takımın kalecisi. Profesyonel futbolcu olmasaydı, pekâlâ mesela Sakarya'daki linççi güruhu arasında olabilirdi.

Bir oyuncu ki, kazanılan bir maçtan sonra sahayı tribünlerden ayıran tellerin üzerine tırmanıp taraftarlara "bir baba hindi" çektiyor. Üstelik, yüksek gerilimli bir derbiden sonra. Oyuncu değil, amigo sanki. Daha doğrusu, provokatör. Bir defaya mahsus bir şey de değil bu. Seyirciyi (hem kendi takımının, hem rakip takımın taraftarlarını) kışkırtmaya pek meraklı. Sakarya'daki linççi güruhu içinde o da olabilirdi. İki eliyle "hadi, hadi, ne duruyorsunuz" jestini yaparken görebilirdik pekâlâ.

Bir oyuncu ki, bahis çetelerinin aracısı olarak şike organize ediyor. Tezgaah ortaya çıkınca ceza yiyor. Ama çarçabuk affediliyor. Niye? Millî takımın ona ihtiyacı varmış. Alâ-yıvâlâyla sahalara dönüyor. Arsız sırtışını yüzünden eksik etmeyerek.

Bir millî takım kaptanı ki, yapılan eleştirilere cevap olarak basın tribününe "nah" çekiyor. İngiltere'de, siyahî oyunculara ırkçı hakaretler yaptığı için ifadesi alınıyor. Dillere destan İsviçre maçındaki linççi saldırıda başı çekiyor, rakip futbolcuları soyunma odasına kadar kovalıyor, tekme tokat girişiyor. Fethullahçılarla muhabbeti ayrı mevzu.

İşte millî takımın "kare as"ı: Volkan, Tuncay, Gökdeniz, Emre... Millî takımı tutmamak için dört sebep.

Balık baştan kokar demişler, millî takım da öy-

"Rezervuar Köpekleri"ni andıran bir sahne: Fatih Terim, Galatasaray'ın şampiyonluğunu ithaf ettiği Susurlukçu hamisi Mehmet Ağar'la...

le. Başındaki hocanın marifetleri saymakla bitmez. Millî takımı tutmamak için en az üç sebep de onun sayesinde var.

Futbolculuğunda, oyundan ihraç edildiği bir maçta sahayı terkederken yan hakemin yüzüne tükürmüş, sonra da formasını yırtıp atmıştı. Bunun üzerine, Galatasaray yönetimi takım kaptanlığını ondan almış, Cüneyt Tanman'a vermişti. Hocalığında yaptıkları ise hafızalarda tazeliğini koruyor. Oyuncusunu saha içinde tartaklaması, aleyhinde tezahürat yapan tribünlere o malûm el hareketini yapması (bakınız kapaktaki resim), Ga-

• Şehir Hatları	5
• Öğrenci Gençlik Sendikası	10
• TOKİ hikâyesi	13
• KKTC ve Yavru Vatan	18
• Ragıp Duran	20
• Narlı ovasının isyanı	24
• Radyo Express	29
• Kıraat	36
• Dumanı Üstünde	37
• Leyla Zana kitabı	38
• Vicdanî retçiler anlatıyor	41
• Fransa'da '68	44
• Türkiye'de '68	48
• Meşin Yuvarlak	56
• Müzik Dolabı	58
• Hüseyin Karabey	61

Abdurrahim Soğan, Ahmet Eken, Ali Kesgin, Alican Tayla, Arslan Eroğlu, Asena Günel, Ayça Örer, Aykan Safoğlu, Ayşe Çavdar, Ayşegül Oğuz, Batu Boran, Beyhan Demir, Bilge Ceren Şekerciler, Çiğdem Öztürk, Derya Sayın, Didem Daniş, Ender Ergün, Eray Aytımur, Erdi Zat, Erhan Demirdizen, Hakan Lokanoğlu, Hale Gönültaş, HknKrtsh, Hüseyin Ustaoglu, İlker Aksoy, İrfan Aktan, Mehmet İren, Merve Erol, Murat Meriç, Murat Toklucu, Nâzım Dikbaş, Ogan Güner, Onur Yazıcıoğlu, Özyay Selmo, Özgür Akarsu, Özgür Eren, Pelin Özer, Pinar Ögünç, Pinar Uygun, Reha Öztunalı, Rober Koptaş, Saner Şen, Serkan Seymen, Siren İdemen, Sungu Çapan, Süleyman Bilgi, Şahan Nuhoğlu, Şener Levent, Tan Morgül, Tora Pekin, Tuncer Erdem, Ulaş Gürsat, Ulaş Özdemir, Ulus Atayurt, Ümit Bayazoglu, Yasemin Avdan, Yücel Gökçtürk, Zeynep Nuhoğlu **baskı** Ezgi Matbaacılık, Sanayi Caddesi Altay Sok. No:10 Yenibosna / İstanbul Tel: 0212 452 23 02 **basım yeri ve tarihi** İstanbul Mayıs 2008 **dağıtım** Doğan Dağıtım A.Ş. **yönetim yeri:** Abdullah Sok. No. 9 Beyoğlu - İstanbul **tel-faks:** 0.212.251 87 67 **e-mail** expressdergisi@yahoo.com **abonelik** expressroll@gmail.com **yl 6 sayı 84 20 Mayıs - 15 Haziran 2008 imtiyaz hakkı** Bilge Ceren Şekerciler **sorumlu yazışları müdürü** Şahan Nuhoğlu **ilan irtibat** Özyay Selmo (0.533.514 90 49) **YEREL SÜRELİ YAYINDIR. AYDA BİR YAYINLANIR.** **ISSN 1307 - 461X**

"İmparator" ya da İtalyan spor yazarlarının deyişiyle "Çavuş", Yaşar Büyükanıt'ın huzurunda el pençe divan. Büyükanıt'ın terbiye yoksunluğu da dikkat çekici.

latasaray'ın Susurluk dönemine denk gelen şampiyonluklarından birini hamisi Mehmet Ağar'a ithaf etmesi... Ve daha neler neler. Ama hepsinin özeti, olaylı İsviçre maçındaki performansı. Oyuncularına "tekme atın" işaretini veriş defalarca ekrana gelmişti. Sadece o kare bile millî takımın nasıl bir zihniyete, nasıl bir kişiliğe teslim edildiğini gösteriyor. Yukarıdaki "kare as" bir yana, başında böyle bir teknik direktörün olduğu takım tutulur mu? Mahallemizin takımı da olsa, millî takım da olsa, tutulmaz.

Aslında, o zatin sırf maaşı bile millî takımı tutmamak için yeterli sebep. Yüz otuz beş bin beş yüz doksan beş lira. Bir de rakamla söyleyelim: 135 bin 595 lira. Eski parayla 135 milyar. Cumhurbaşkanı maaşının 8.5 katı, başbakan maaşının 15 katı, asgari ücretin 311 katı. Bu yüz kızcırtıcı durumun Meclis kürsüsünden dile getirilmesine verdiği karşılık da tynetini ortaya koyuyor. 18 Mayıs'ta, Euro 2008 için yola çıkmadan önce Habertürk'ün Basın Kulübü programında bu konuyla ilgili -bin dereden su getirilerek- sorulan soruyu cevaplarırken milletvekilleri gibi devletten maaş almadığını, lojman gibi ayrıcalıklara sahip olmadığını söyleyip lafı şöyle bağladı: "Onlardan 550 tane var, benden bir tane."

Zihniyet bu işte. Böyle bir hocanın çalıştığı takım tutulur mu?

Bir de tabii federasyon boyutu var. Üç-beş ay öncesine kadar mafyayla içli dışlı bir federasyon görev başındaydı, bu teknik direktör o federasyonun değerlerine cuk oturuyordu.

Şimdiki federasyon AKP'yle koynun koyuna. Ama bu, mafyanın dışlandığı anlamına gelmiyor, iplerin başka bir "aile"nin eline geçtiğini gösteriyor. Euro 2008 sonrasında malûm hocanın icazetini alan bir isim millî takımın başına gelirse şaşırmayalım.

Bu yedi sebep ve onlara ilâveten federasyon faktörü olmasaydı, diyelim İngiltere misali bir oyuncu kadrosu, hoca ve federasyon olsaydı, millî takımı tutmak farz olur muydu? Bizce olmazdı. İngiltere yıllardır millî takım ve milliyetçilik ilişkisini tartışıyor. Örneğin, ünlü rock'çu Morrissey, geçen Dünya Kupası'nda İtalya'yı tutacağını beyan etmişti. 1990 Dünya Kupası'nda da, Napoli taraftarlarının bir kısmı İtalya-Arjantin maçında Maradona'ı tutmuştu. 2006 Dünya Kupası dolayısıyla görüşlerine başvurduğumuz İbrahim Altınsoy'ın güzel bir önerisi olmuştu: "Bu şampiyonalar milliyet temelinde değil, lig temelinde kurulan takımlarla yapılabilir. İngiltere ligi karması, İspanya ligi karması gibi..." Bize kalırsa çok iyi bir fikir... Hem maçlar millî mesele olmaktan çıkar, hem de oynanan futbol güzelleşir.

Hazır güzellikten dem vurmushken, yan sütunda Sait Faik'e bağlanalım ve bakalım millî takım konusunda o ne diyor...

BİR SAİT FAİK HİKAYESİ

Azametli adam

Her şeyi tamam bu adamın. Kim olduğu besbelli. Bizlere yalnız yüzüyle, bir de gözlükleriyle benziyor. On dan ötesini herkes aşağı yukarı tahmin eder. Biz de onu ailesi kadar biliriz. Hakkında hüküm vermeyelim. İyiliği, fenalığı, huyu, parası, zevki, zevksizliği bizim için ne kadar meçhul olsa da, bütün bunların bir önemi yoktur. Bize benzeyen çirkin taraflarını ya ona benzerler hoşgörür, yahut da hiç olmazsa bunları saklayacak kadar zekidir. Zekidir dedim ama yanlış. Saklaması menfaati icabıdır. Menfaatine tekme atacak kadar dünya hakkında bir fikri olsaydı, bu kadar malûm bir adam olabilir miydi?

Bir pastanenin içinde onun kadar malûm bir insan tasavvuru imkânsızdır. İyi bakın pastaneye, bir çırpıda onu tanımak için çevrenizle ilgisiz bir kaygı içinde bulunmaktan başka çare yoktur. Ama şöyle hafifçe kaygısızsanız, derhal onu tanıyacaksınız. Hakkında ister düşünürsünüz, ister düşünmezsiniz, o sizin bileceğiniz şey.

Millî takım Yunanistan'a gitmiş olsa, siz de "şu bizim millî futbol takımı Yunanistan'da mağlûp olsa ne iyi olur" deseniz. Diyemezsiniz ki. Evvela şaka söyledüğünüz sanılır. Ciddi olarak da böyle arzuladığınızı söylerseniz, sokakta binlerce kişi size şaşmaz mı? Şaşmak değil, sizi dövenler bile olur. Siz istediğiniz kadar masum olabilirsiniz.

Ben de her zaman düşünmem. Bu akşam nedense düşüneceğim tuttu. Ne diye düşüneceğim onu. Her şeyi, her şeyi malûm, bir defa münevverdir. Tabii olacak. Sonra azametlidir. Elbette. Şöyle sadece ahbapsanız, fikirlerini kabule mecbursunuz. Kabul etmediniz mi, bütün vücudundan şimşekler gökyüzünden çıkar gibi sizin gibi çamurlu bir yeryüzüne hiddetli bir gürültüyle çakacaktır. Hiçbir şeyine itiraz edilmez. Kitapların bir çoğu onun namına konuşur. Fikir tektir. Allah gibi tektir. Münakaşa edilemeyecek kadar tektir. Birden bağırırverse, pastane halkı çevremize halkalanırsa, kapıdan insanlar üşüşüp gelse, aralarında bir tek sizi kayıracak birisi bulunsa, o adamın da aklı başında ise, sizin tarafını tutmayacağına eminim. Aklı başında ise çıkıp gider. Belki bir "lanet olsun!" diyebilir sizin namınıza, ama siz de enayi misiniz? Siz de apaçık haklı bile olsanız, çevrenize toplanmış elli kişinin kırkdokuzunun bu adamın fikrinde olduğunu düşünmek mecburiyetindesiniz.

Kahramanlıklar ondadır, fedakârlıklar ondadır. Din iman ondadır. Mukadderat ondadır. Tek hakikatin üzerine bina edilmiş her şey ondadır. Bir lahza onun, sizin delice fikirlerinize saygı duyduğunu düşünürseniz de, onun sizi kepaze etmeyeceğine emin olsanız da... Türk olduğunuz halde, bir Türk keyfiyle, hatta herkesin keyfine uymamak maksadı bile bulunmadan, futbola en küçük bir-iki sevgi duymadan içinizden millî takımın yenilmesi arzusu geçse... Sıkıysanız söyleyin bakalım.

Haftalardan beri, bir futbol dedikodusuyla çalkalanmış şehirde, bir Türk olarak Yunan millî takımını tutmak hakkından mahrumsunuzdur. İşte bu beyin karşısında her zaman bu haldesiniz.

Her söz dönüp dolaşp en küçük bir fanteziye müsaade edilmeyen tek cephelidir. Böyle olunca da siz hep Yunan millî takımını tutan garip Türk halindesinizdir.

En masum, en fantezili, en gılgıçsız, en zararsız bir fikir bile değil, laf kabilinden bir şey söylemek istesenez söyleyemezsiniz.

Mesela millî takım Yunanistan'a gitmiş olsa, siz de ortaya en küçük bir düşünceye sahip olmadan, keyif için, fantazi için "şu bizim millî futbol takımı Yunanistan'da mağlûp olsa ne iyi olur" deseniz. Diyemezsiniz ki. Evvela şaka söyledüğünüz sanılır. Ciddi olarak da böyle arzuladığınızı söylerseniz, sokakta binlerce kişi size şaşmaz mı? Şaşmak değil, sizi dövenler bile olur. Siz istediğiniz kadar masum olabilirsiniz.

Şeritler ve raylar

ANKARA- Uçan Süpürge'nin marifetli elleri film şeritlerini raylara düğümlemiş bu yıl. Şeritlerin düğümünü raylardan çöze çöze Haydarpasha'dan Ankara'ya varacağız, dönerken yeniden düğümleyeceğiz şeritleri raylara. Belki böylece izleyeceğimiz ve izlediğimiz her kare, bir déjà vu etkisi yaratacak. Hayat, sanat, rüya birbirine karışacak. Üç gün boyunca her şey serbest, sinemayol üzerinden düşünce mesaisiyle de akıtılabilirsiniz zamanı, bir filmin bir karesinde, bir rüya ânında, manzaranın bir köşesinde donup kalarak da...

11. Uçan Süpürge Uluslararası Kadın Filmleri Festivali'nin bu seneki sloganı, "Kendin Ol, Düşünü Yarat!"... Sevdik bu şarkıyı, yakışıyor çelik-demir tırıtısına. 100. yaşını kutladığımız Simone de Beauvoir'dan aldığımız bu mantrayla akşama varmadan Ankara'ya ulaşacağız. İki vagonu dolduran kırk kadın (ve birkaç adam) bir aradayız. Bu sene İlerici Kadınlar Derneği ekibi festivalin konukları arasında. İKD üyeleri, "İyi ki vardın" yazılı pankartlarını açıp otuz yıl öncesinin direnci, azmi, inadı, sağlamlığıyla bize de uzattılar kollarını. Kendilerine "ilerici teyzeler" deyip gülseler de, enerjileri gençlere taş çıkartacak cinsten. Cumartesi günü panellerine katılacağız, onları, 1979 yazında derneğin kapatılmasına karşı İstanbul'dan Ankara'ya yaptıkları efsanevi yürüyüşün sürpriz görüntülerini izlerken izleyeceğiz.

Festivalde 27 ülkeden 88 kadının yönetmenin 89 filmi yer alıyor. Açılış gecesinde Meral Çetinkaya ve Nilüfer Aydan'a onur ve başarı ödülleri verilecek, bu sene de pek çok yerli ve yabancı kadın sinemacı festivalin konuğu, 12 film FIPRESCI ödülü için yarışacak, Chantal Akerman'ın filmleri gösterilecek, paneller, dans gösterileri, kısılar, belgeseller... Kadın yazarlara azıcık aşına, ama daha önce hiç bu kadar çok sayıda kadının yönetmeni bir arada bulmamış olan ben, şaşkın bir heyecanla en isabetli programı yapmaya çalışıyorum. Ama bir yandan da biliyorum ki, hiçbir festival önceden itinayla hazırlanmış programlara boyun eğmez; sürprizlerini, nakavtlarını, sarhoşluğunu bildiği dozda, kendi ritmiyle dayatır. O zaman trenden inip sinemaya girelim, nefesimiz yettiği kadar film izleye-

lim, Ankara'nın Kızılırmak perdesine yansıyan görüntülerden şimdilik zihnimizde en çok yer açanları İstanbul'a döner dönmez aktarmaya çalışalım.

İlk seansın sürprizi "Helin" oldu, kısa-kurgu filmlerin en iz bırakkanı. İddiasız ve sessiz başlayıp, 12 dakikanın sonunda, kendini duyan her zihinde kalıcı bir yer açarak son buldu. Filmde bir kadının kendi izini, oyduğu kartona bırakarak gidişini izliyorduk. Gözaltında tecavüzün temyizi, kan akıtan, kanla akan beden olmuş. Bedenin küvette süren yaşantısı, çizilip suya atılan eskizlerin kendine denk bir figüre ulaşarak çerçeveselenmesi... Resim öğretmeni olan ve on yıldır göç mağduru çocuklara gönüllü öğretmenlik yapan yönetmen Sibel Akkulak, filminde, her fırsatta kameralar

karşısında çıplak resim yapanlara, ölümüne düşüncelerden geçerek bütünlüğe varamamış beden sorgulayıcılarına bir şeyler söylüyor sanki. 26 yaşındaki Aslı Ertürk, kısa belgeseli "Beden Sonuç İlişkisi"nde şişmanlığa derin empatiyle, psikanalitik yaklaşımın gücünü elinde tutarak, kendini aynadan yansıtmayı ihmal etmeden bakmış. Film; farklı sosyal çevrelerden, yaştan iki şişman kadının samimi anlatımı, boşlukları, ara metinleri, kurgusu, müziği ve olgun sessizliğiyle gönlümüzü çeldi.

İnsan ve bedeni, insanın bedeniyle mahrem ve yüzeye taşınamayan ilişkisi; cinsellik, hastalık, takıntı, deformasyon bağlamında söz konusu olduğunda, zemin hassas, narin, kırılğan. Hep aynı sözcükler, ifadelerle karşımıza çıkarılmasına alıştığımız bu konuya daha ufuk açıcı bir düzlemde bakabilmemiz için yenilikçi söylemlere, risk almaktan kaçınmayan yaratıcılara ihtiyaç var. Klişeleşmiş aktarımların izinden gitmeyi baştan reddetmiş, kendi yollarını sezgi-

lerine de kulak vererek açmış sanatçılar, böylesi hassas zeminleri kendilerine yurt ediniyorlar. Uçan Süpürge, bize kendi hasta bedeni üzerinden en özel hikâyesini anlatan bir yaratıcıyı konuk etmiş bu sene: Mania Akbari'yi Abbas Kiarostami'nin "On" filminden tanıyoruz. Filmi izlemiş olanların mutlaka hatırladığı direksiyondaki güzel kadın o. Akbari sadece güzel ve başarılı bir oyuncu değil, ressam ve yönetmen aynı zamanda. "On" ve "10+4"te izlediğimiz oğul da onun gerçek hayattaki oğluymuş. 34 yaşındaki bu zarif kadın, ilk uzun filmi "20 Parmak" ile 2004 Venedik Film Festivali'nde en iyi film ve en iyi yönetmen ödüllerini kazanmış. "On" filminden sonra başka bir senaryosunu çekmeye hazırlanırken kendisine kanser teşhisi konmuş. O da bu sürecin filmini çekmeye karar vererek hastalığının izinden gitmiş ve daha önce benzerine rastlamadığımız şaşırtıcı, unutulması olanaksız bir film çekmiş. Göğüsleri alınan, saçları dökülen, rengi solan, radyoterapi ve kemoterapi tedavisi gören Akbari, ölüme yaklaşmanın ekranından hayata bakarken, sanatın yaşamsal boyutunu filmine özne yapmayı başarmış, belgeselle kurmacanın, otobiyografiyle anlatının benzersiz birliğini kurmuş. Oyuncululuğun doğasını sorgulamayı da ihmal etmeyerek bambaşka bir boyut daha eklemiş filmine. Ne zaman sancı tutsa araba kullanmış, araba kullanamaz hale geldiğinde teleferiğe binip dağlara yükselmiş, hastane odasından çıkamadığında ar-

kadaşıyla şarkılar söylemiş, makyajı yaratan tanrıya şükretmiş, hayatı hep olumlayan cümleler kurmuş.

Film sonrasındaki sohbet, diyalogların çekimlerden önce yazıldığına özellikle dikkati çeken yönetmen, hayatın da kurgulanabilir bir sanat yapıtı olarak algılanabileceğini söyler gibiydi. Ne olursa olsun pes etmediğini, hayatının bu filme bağlı olduğunu anlatırken, sanki ölüme yaklaşan bazı insanların nasıl bir ölümsüzlük bilgisine ulaştığını duyuruyordu. Akbari, ölüme ve hayata eşit mesafede bir güzelleme, benzersiz bir şiir koymuş ortaya. Öyle ki, onu kanlı canlı karşımızda görmeseydik, öldüğü bilgisiyle filmi izleseydik de hiçbir şey değişmeyecekti sanki. Ölümü ve hayatı aynı şevkle kucaklayan duygu ve düşüncelerle kalka-
caktık koltuğumuzdan.

Dorota Kedzierzawska'nın "Ölmek Zamanı", Alexis Krasilovsky'nin "Kameranın Arkasındaki Kadınlar"ı, Shira Geffen ile Etgar Keret'in "Denizanası", Tamar van den Dop'un "Gerçek Aşk Kördür"ü, Emmanuelle Cuau'nun "Çok Mersi!"si, Lucia Puenzo'nun "XXY"si, Veronika Minder'in "Maskeli Balo"su, Emel Çelebi'nin "Lilit'in Kızkardeşleri", Banu Akseki'nin "Bir Temizlikçi Kadının Düşleri", Akile Nazlı Kaya'nın "Zlin Çorbası", iyi ki dedirtti bize, gün geçtikçe daha çok kadın sanatçı sinema sektörüne imza atıyor. "Kendine Ait Bir Oda" panelinde Latife Tekin'in sinema karşıtı görüşlerinden, "sinema unuttuğumuz rüyaların intikamını alıyor" sözlerinden biz de etkilendik tabii, ama yine de şeride dolanmış zihnimiz, fazla görüntüden yanmış gözlerimiz, itaatkâr gövdemizle trenden önceki son seansa girmeyi ihmal etmedik. "Suyu gözlerindeki deliklerden içen denizanelerine" göz kırparak, bir dahaki festivalde daha

az film izleyeceğimize, her sabah rüyalarımızı hatırlayıp yazacağımıza dair kendimize söz vererek trene koştuk.

—Pelin Özer

ODTÜ'de devrim günleri

ANKARA— ODTÜ ve konser kelimelerini yanyana kullandığımızda aklımıza Timur Selçuk'un kötü kayıtlar halinde elden ele dolanan meşhur "ODTÜ Konseri" gelir. '70'lerin sonunda, "Dev-Genç Marşı"nın da aralarında olduğu onlarca şarkıyı piyanosuyla stadyumda seslendiren Timur Selçuk'un bu muazzam konserini tevellütü yetenler hâlâ coşkuyla anlatır. Daha gençler, bu coşkuyu '80'li yılların sonunda Grup Yorum konserleriyle yaşamıştır. Aynı yıllarda henüz İstanbul'a taşınmamış Ada Müzik, Ankara'da yasal İnti İllimani kasetlerini piyasaya sürer. "Venceremos", yıllar sonra ilk kez orijinal dilinde arşivlerimize girer.

'90' yıllarda bizim memlekette yeniden tanınır olurken sürgünlerini nihayetlendirerek kendi memleketlerine dönen Şilili devrimci grup İnti İllimani (ki İllimani Güneşi mânâsındaki adlarını bir dağdan alıyorlar), 7 Mayıs akşamı ODTÜ Stadyumu'ndaydı.

Akşamüstü alana intikal ettiğimizde sahnenin arkasında bir miting havası hüküm sürerken tribünler henüz boştu ve Sevinç Eratalay boş tribünlere doğru, ama aslında arkadaki kalabalığa hitaben devrim türkülleri söylüyordu. Kalabalığın amacı, bir geleneği canlandırarak stadın çimlerine mumlarla "devrim" yazmaktı. TKP'den Kaldıraç'a pek çok örgütün katılımıyla gerçekleşen, kitlesel bir eylem oldu bu. Başarıyla sonuçlandığını söylemeye gerek yok: Kafasında "Devrimci ODTÜ" ve tek tek "devrim" kelimesini oluşturan harfler yazılı baretler taşıyan "görevli"ler kitleyi yönlendirirken, sahnedeki Eratalay programına ara veriyordu. "Devrim" in mumları yandığındaysa "Dev-Genç Marşı"yla yazıyı ve kitleyi selamladı...

İnti İllimani'nin sahneye çıkışı coşkuyla karşılandı, ama enstrümantal şarkılar coşmayı bekleyenleri hayal kırıklığına uğrattı. Neyse ki, grubun açıklaması tez zamanda geldi: "İnti İllimani, yaşadığı coğrafyanın müzikal renklerini sunmayı amaçlayan bir grup. Bu yüzden başta sıkılabilirsiniz, ama beklediğiniz devrim şarkılarını konserin sonunda hep birlikte söyleyeceğiz."

Burada konseri nakletmeye bir ara verelim ve olayın öncesine bir göz atalım: Şenlik programı açıklandığı andan itibaren UGT'ye (şenliği yıllardır düzenleyen Uluslararası Gençlik Topluluğu) yönelen eleştirilerden katılımcılar da nasibini aldı. Ekşi-Sözlük'te ve ODTÜ'nün iletişim sitesi hoccam.com'da İnti İllimani hakkında çıkan yorumları okurken gözlerimize inanamıyoruz: "Üç-beş entelin bildiği grup"tan "Akdeniz-Yunan müziğine benzer bir şey yapan Bregoviç çakması"na kadar nice tuhaf yoruma maruz kalmış olmalarını dünyanın değişen dinamikleriyle

açıklamak belki de fazla iyi niyetli bir yaklaşım olur...

Konserin sonuna odaklanalım: Önce hep bir ağızdan "El Pueblo Unido Jamas Sera Vencido" söyleniyor, yumruklar havaya kalkıyor ve grup sahneden indiğinde zaten havadaki eller çalgınca bis alkışına başlıyor. Maksat belli: Grubu tekrar sahneye çıkartarak "Venceremos" söyletmek! Nitekim grup geri geliyor ve yıllardır söylemedikleri marşı ODTÜ Stadyumu'na çıkarıyor. Arka fonda "devrim" yazısının hâlâ direnen üç-beş mumu, sahne önünde bir avuç insan bu coşkunun şahidi. Romantik anlatımımız da, konserin sonuna kadar kalanları "romantik devrimci" tanımına maruz bırakanlara nazire! Başta kalabalık olan tribünlerin ilerleyen dakikalarda (grubun eğlenceli müzik yapmamasını bahane ederek ve homurdanarak) hızla boşaldığını söylemeye ise dilimiz varmıyor, ama hakikat böyle. Staddan ayrılırken kulağımızda eski bir kasetten bize ulaşmış Timur Selçuk şarkıları, aklımızdaysa tek bir soru var: İnti İllimani '90'lı yılların başında gelseydi, yer yerinden oynardı. Peki, değişen ne?

—Murat Meriç

Trump İstanbul'a nasıl geldi?

İSTANBUL— Geçtiğimiz günlerde de "Avrupa'nın ilk"lerinden birine daha mazhar olmuşuz, haberimiz yokmuş: "Avrupa'nın ilk Trump binası". Biraz soruşturunca, Amerika'nın gayrimenkul devi Trump'ın Meci-diye köy'deki Taşıyapı inşaatı tamamlanınca, binanın üzerine "Trump Tower" yazacağını anladık. Bunun için İstanbul'da "görkemli" bir kutlama yapılacaktı. Niye mi "görkemli"? Çünkü Trump'ın kızı Ivanka da bu kutlamaya gelecekti! Alın size Paris Hilton'dan sonra ikin-

Trump ailesi

ci bir "seksî iş kadını" ziyareti daha... Kendisine gerçekten böyle bir unvan verilmiş!

İşin magazin boyutunu ilgililerine bırakıp "Trump Tower" konusu üzerindeki bilgilerimizi tazelemeye devam edelim. New York, Chicago, Las Vegas, Honolulu, Dubai, Panama City, Trump'ın "tower" yaptığı şehirler. Londra, Paris, Roma, Berlin gibi Avrupa şehirleri yok bu listede. Neden dersiniz? Çünkü Amerika'daki şehirlerde altyapı sorunu çözüldüğünden "tower" yapılmasına kolay izin veriliyor. Dubai gibi yerlerde de "imar izni" almak günlük market alışverişi yapmak kadar kolay. Zaten Dubai Prensi Maktum bizde de öyle olduğunu sanıp eski İETT garajına "Dubai Tower" yapmayı düşünmüyor mu?

Avrupa şehirlerinde durum gerçekten çok farklı. Öyle kolay ve karşılıksız imar izni verilmiyor "tower"lara. Geriye kalıyor İstanbul... Bizimkiler de zaten İstanbul'a böyle bir rol biçemediler mi? "Londra'da, Paris'te yapamıyorsan bize gel, biz yaptırırız."

Bu arada, Trump işin içine girmeden bizim müteşebbisler kendilerine has usullerle işi bitirmişler. Belediyenin planlarında "okul, spor alanı ve transfer merkezi" olan yerde arsa sahibi sıfatıyla Aydın Doğan Grubu planlara itiraz etmiş. Gerçekten de yıllardır bu şekilde kullanılan arazinin daha farklı kullanı-

ması için "hatırlı kişiler" tarafından yapılan bu itiraz belediyeye de ilham vermiş. Pek öyle örneğine rastlamadığımız bir "plan değişikliği teklifi"ni bizzat hazırlayıp belediye meclisine sunmuşlar. Buna göre, belediye zemin katta "transfer merkezi" yapmış, üstüne de arsa sahibi üç emsalli kuleler dikesiymiş!

Şehir Plancıları Odası da, "aman Mecidiyeköy zaten çok yoğun, planlardaki gibi insanları kullanacağı açık spor alanları olarak bırakılsın buralar" diye mahkemeye başvurmuş. Mimarlar Odası da müdahil olmuş. Mahkemede takvim üzerinde yapılan titiz bir gün sayımının sonucunda, davanın açılması için sürenin geçtiği sonucuna varılmış. Üstelik de önceki pek böyle "süre yönünden ret" kararları yokken, mahkeme böyle takdir etmiş bu sefer!

Trump'ın "lüks ve prestijli yaşam tarzı"nın sembolü olan tabelasını üzerine asacağı binaların imar hikâyesi böyle. "İki kule, bir AVM" yapılacak şimdi bu şehrin en yoğun bölgesinde. Altında da belediye otobüsleri yolcu indirip bindirecekler. Metro istasyonuna da bağlantı sağlanacak.

Doğan Yayın Holding'den Mehmet Ali Yalçındağ, kalkıp New York'a gidiyor ve "bu bina İstanbul'un dünya merkezi haline geldiğini kanıtlıyor" diyor. Trump durumdan memnun. Bizimkiler böyle derme çatma şe-

hircilik çözümleriyle "dünya merkezi" olmayı hayal ededursunlar, Trump İstanbul için "yüzyıllardır dünya tarihinin merkezi" demiş bile.

Trump'ın Avrupa şehirlerinden boy gösterememesinin nedeni de bu zaten. Ama bizde işler nasılsa kolay! Kolay olmakla da kalmıyor, her türlü katakulli yapılabiliyor. Arsa sahibi Aydın Doğan Grubu olunca, yeni sahibine kavuşan Sabah gazetesi geçtiğimiz günlerde olaya birden dikkat kesildi. Odaların açtığı dava sonucunda Zorlu Grubu Karayolları arazisinde yürütmeyi durdurma kararıyla şok yaşayınca, herhalde bu durumu hazmedemeyen Sabah gazetesi eski defterleri karıştırmaya başladı. "Başta Zorlu Holding'in Karayolları arsası olmak üzere" her yere davayı zamanında açıyorlar da, Doğan'ın Trump Towers'ına neden açamıyorlar şeklindeki soru, karıştırılan eski defterlerin yardımıyla ortalığa atılıverdi. Başlık da fiyakalıydı: "Milyar dolarlık unutkanlık"!

Bu yetmezmiş gibi, aynı gazete, "meğer unutkanlık değil, ricaymış" manşetiyle odalara verryansın etmeye ertesi gün de devam etti. "Aman biraz ağır hareket edin de dava açma süreci geçsin" diye odalara ricada bulunan, Şehir Plancıları Odası'nın ilk dönem üyelerinden Tavit Köletavitoğlu'ymuş. Kendisi Aydın Doğan'ın da yakın arkadaşymış. Hatta bir internet sitesinde durum o kadar derin bir komplo teorisine bağlanmış ki, Köletavitoğlu'nun gayrimüslimliği mevzubahis edilip Doğan Grubu'nun mütebedeyin insanlara bu kadar satışmasının nedeni olarak bu tür arkadaşlıkları bile gösterilmiş. Türkiye bir tuhaf ülke vesselam...

—Erhan Demirdizen

Gözetimden notlar

TAKSİM— 1 Mayıs üzerine yazmaya başlarken önce gönüllüsü olduğum Lambdaistanbul

LGBT Dayanışma Derneği'nin bu sene kurumsal olarak katılmama kararından ve bu kararı şekillendiren tartışmalardan da bahsetmek isterdim, ama bu birçok konuyu tek bir yazı içerisine yedirme çabası olarak algılanabilirdi. Zorlama bir yazıdan kaçınarak, şimdilik Lambda'nın kurumsal katılım çağrısı yapmamasının, ben ve birkaç arkadaşımın biraz buruk bir ruh haliyle alana çıkmasına neden olduğunu söylemekle yetinmeliyim.

Naçizane düşüncelerim, insanların zihinlerini transfobi ve homofobi gibi korkulardan arındırma gayesinde olan, bunu da duygudaşlık yoluyla aşabileceğini deneyimlemiş bir örgüt olarak derneğimizin Emek Bayramı'nda yer alması veya en azından katılım çağrısı yapması yönünde; bu gerçekleşmeyince de 1 Mayıs'a derin bir hayal kırıklığıyla uyanmış oldum. Çünkü alanda seks işçisi transların emeklerini görünür kılmının, LGBT işçilere yönelik ayrımcılığa karşı olduğumuzu haykırmanın, emeğin yanında olduğumuzu söylemenin önemli olduğuna hâlâ inanıyorum...

Polisin geçen seneki engelleme pratiklerini hatırlayan birkaç arkadaşımın beraber Taksim'e yakın evlerde konaklamıştık; gerçi meydana önceki geceden başlayarak yapılan yığınak ertesi gün için ne kadar önlem alırsak alalım soluğumuzun gaz kokusuyla kesileceğinin habercisi gibiydi. Yanılmadık da, Taksim'den Şişli'ye ulaşma çabamız her adımbaş polisin kontrolü ve barikatlarıyla kesilirken, soluğumuz da bu şiddet karşısında defalarca kesildi... Buna karşılık Şişli'ye varma çabamızda her direnme noktası da polisin tüm donanımıyla gözümüze bir o kadar abes görünmesine yardımcı oluyordu.

Çünkü orantısız ve eril bir şiddet vardı karşımızda. Bu şiddet küfreden, saldıran, bomba

fırlatan polislerden yöneliyordu ve onlar olası bir göz temasında yüzlerinden sahip oldukları iktidarın erinci okunuyordu. Gün boyu robokopların, jandarmaların, Taksim'in göbeğinde parıltılı aynalarla disko topu şeklinde tasarlanmış lale heykellerini bizlerden korumaya çalışarak nöbet tutmaları gibi... Bu ayrımcılığı gören gözler, heykeller arasında biat etmemizi istedikleri hiyerarşiyi de çözümleyecektir. Taksim'de 1 Mayıs'ta korunan lalelere karşılık, Tophane'de kafası kolu kırılmış işçi heykelinin vakur direnişi... Bu ülkenin emeğin heykel olarak vücut bulmasına bile tahammülü yok.

DİSK'in öğleye doğru gelen açıklamasını duyduğumuzda, çoktan içinde bulunduğum grupla beraber polisin müdahalesiyle Agos gazetesinin önünden Maçka Parkı'na kadar savuşturulmuştuk. Sendikalar polisin provokasyonuna gelmemek için Taksim'e yürümekten vazgeçmişlerdi. Biz de zaten bunu amaçlayarak, bizi kıstırdıkları cenderede teklif ettikleri saldırgan militan rolüne prim vermek için olası çatışma alanlarından kaçmaya çalışıyorduk. Önceki 1 Mayıs'lardan ertesi günün manşetlerini öngörebilmek kolaydı: "Saldırgan eylemcilerin çıkarttığı olaylarda polis görevini yerine getirdi..." "İşte çiçekleri yolan o kadın..." Nedense kimse insanların niye çiçek yolduğuyla ilgilenmek istemiyordu. Laleleri kollayanlar, "bu nedensiz bir öfke" diye düşünüyorlardı herhalde. Polisin kışkırtması söz konusu olacak değil ya!

Oysa ki polisin bu küçük tuzağı dayanağını eski bir gelenekten alıyordu. Sırtını yasladığı ilke çok basitti, meşruyetini er-

kekegemen bir kültürün sarsılmaz kültlerinden devralıyordu. Saldırıya karşılık vermeyenin adının ödleğe, "o biçim"e çıktığı bu oyunu birçoğumuza tanıdık gelecektir. Üstelik şiddetin dili egemen olduğunda yan yana, omuz omuza olduğumuzu düşündüğümüz saftan insanlar bile bizi "korkak" veya "ödlek" veya "devrim karşıtı" olmakla itham edebiliyor, bir anlamda polisin de sığındığı erkeksi şiddetle aynı dili konuşan insanlara dönüşebiliyorlar. Oyunun kuralları değişmiyor, aynı oyun her seferinde erkekegemen, homofobik, saldırgan.

Genel tablo her ne kadar karanlık olsa da, ufak umut kırıntıları besleyebileceğim olaylara da tanık oldum. Mesela bazılarımızın polisin orantısız gücü karşısında orantılı olmaya çalışmadan da varolduğunu gördüm. Bunları söylerken gözaltına alındığımızda aynı otobüse beraber tıklandığımız diğer arkadaşlarla aramızda geçen olaylara referans veriyorum. Romanizmden fevkalâde mustarip devrimci arkadaşların diğer eylemcilere belki de polisten devraldıkları bir otoriteyle sözlü şiddet uyguladıklarını gördüm. Devrimci asap bozukluklarını polisin kışkırtmalarıyla açıklamak mümkün belki. Ama bu açıklamayı kabul etmemeliyiz. Çünkü tıklım tıkış sıkıştırıldığıımız otobüste (polise karşı bir direniş olduğu iddia edilen bir eylem olarak) sigara içilmesinden rahatsız olduğunu söyleyenleri, "sen zaten bayansın, başka otobüse geç" veya "bu otobüs devrimci otobüsü, beğenmiyorsan inersin" gibi sözlerle taciz etmeye çalışmak ne devrimle ne de dayanışmayla açıklanabilir. İşte deminden beri sözünü ettiğim

umut burada doğuyor. "Bayan" olduğu kendisine hatırlatılan kadın, bu tavrın devrimcilikle açıklanamayacağını devrimci arkadaşlara hatırlatıyor ve olay, hatasını anlayan tarafın özür dilemeye çalışmasıyla sonlanıyor.

Veya doldurulduğumuz otobüsün istikametinin neresi olduğunu soran arkadaş, "Vatan" dediğimde, o meşhur "terörle mücadele merkezinden" belli belirsiz bir korkuyla bahsettiğimi teşhis eden başka bir devrimci arkadaş, "ne olmuş Vatan'a gideceksek, öldürmeyecekler ya?" gibisinden beni anlamayan, hatta son tahlilde korkumu hakir gören bir tavır sergiliyor. Başkasının korkusuyla dalga geçmenin, sahiplenmemenin bu noktada kimseye bir yararı olduğunu düşünüyorum, polisten gayrı... Bu, daha çok "devrimci olmasaydım, polis olurdu" gibi bir sloganı anırtıyor bana.

Ama dediğim gibi, bu tavrın artık sökmediğini düşünüyorum. İnsanların bu tutumda eleştirecekleri bir yan gördüklerini düşünüyorum ve bu ihtimale inanıyorum. Bu yüzden de bir dönüşümün er ya da geç yaşanacağını düşünüyorum. En basit işleviyle bu yazıyı, dayanışma sergilemesi gerekenlerin, erkekegemen kültten ödünç alarak uyguladıkları şiddeti deşifre etmek için yazıyorum. Ve bu güzel suç ortaklığında daha fazla insanla buluşmak istiyorum. Bu nedenle daha fazla Lambdalı arkadaşları alanda görmeyi umut etmişim. Ama bunu yapmaya cüret edebilecek başkalarının olduğunu görmek de önemli bir kazanımdır. Yine de eşcinsel mücadelenin emek mücadelesine, emek mücadelesinin de eşcinsel bireylere öğretecek daha

çok şeyi olduğuna inanıyorum.

Bu yüzden yazıya "Gözlatından Notlar" gibi manidar algılanabilecek bir başlık seçtim. Dostoyevski'nin "Yeraltından Notları"nda olduğu gibi söze "ben hasta bir adamım" diyerek başlamadım belki, ama bu sistemin kendisinin hasta olduğunu düşünüyorum. Ve Dostoyevski'nin karakteri gibi bu sistemin de hasta olduğuna yavaşta aymaya başladığını düşünüyorum. Bu durumda bu arazın parçası olmak istemeyen bizlere de tek bir çıkış yolu görünüyor. Aksini yaratmak, aksini tahayyül etmek... Yoksa bu sistem bizi hasta etmeye, kardeşi kardeşe düşman etmeye devam edecek.

-Aykan Safoğlu

Yarımın yüreği sızlar

ÜSKÜP, KOSOVA, TIRAN- Doğu Balkanları kapsayan "yoğunlaştırılmış" kültür turundan (Makedonya, Arnavutluk ve Kosova) ortaya karışık bir okumalık...

İlk durak Üsküp! Güzel şehir; Vardar nehrine iyi ev sahipliği yapıyor. Geçmişin nüfus oranları bozulsa da, ağırlığını Makedon, Arnavut ve Türklerin oluşturduğu kültürel karışım hâlâ geçerli. Hadiseyi aslında bölgedeki ayrışmanın ana teması, yani din üzerinden yapmakta fayda var. Bölge, Ortodoks Hristiyanlıkla Müslümanlığın Balkan saçılmasından sonra nispeten daha az kırıp dökerek pozisyonlandığı yer. Aynı şeyi Kosova için söylemek zor. Hoş, hepimizin malumu: Din soslu milliyetçiliğin Balkanlar'a neler ettiğini anlamak için gidip gelmeye gerek yok.

Ama aynı sorun Balkanlar'ın yeniden inşasında nelere mal olduğunu bilmek için gidip gör-

Makedonya'nın Manastır (Bitola) şehrinin "İstiklâl" caddesi (solda), Tiran meydanında komünist dönemin alâmet-i farikası (sağda)

mek gerekiyor. Yeni kurulan bir ulus-devletin "mit" yaratımında kullandığı "kabul edilebilir" figürlerin yanında, çiçeği burnunda Kosova bayrağını neredeyse bir kere bile yalnız başına göremek iç gıcıklayıcı idi. Tamam, yanbaşı Sırbistan olunca korunma ihtiyacı anlaşıyor, ama yine de Amerikan bayrağını gördüğümüz her yerde bir "hoş" oluyoruz. Onlar da bizi anlasınlar!

Gezilen onca yerin farklılıklarını anlatmak zor. Benzerliklerini anlatmak ise kolay: Biri oldukça arsız bir şekilde devam eden "inşaat hamlesi", diğeri Gjergj Kastrioti Skenderbeu (1405-1466), nam-ı diğer İskender Bey. Hani Osmanlı ordusundan ayrılıp Arnavutluk'un Krujë kalesinde bağımsızlığını ilan eden ve üstüne zamanın "yenilmez" Osmanlı ordusunu birkaç kere yenerek, Avrupa'da kült bir figür olan komutan. Bel-

ki de bu yüzden, gezdiğimiz yerlerin tümünde karşımıza çıktı İskender Bey'in heykeli: Üsküp'te, Priştine'de, Kosova'da. Kimi zaman Arnavut milliyetçiliğinin aracı, kimi zaman da Osmanlı'ya (ve Müslümanlığa tabii) karşı Hristiyanlığın "zafer büstü" olarak... Unutmadan, bir de Arnavutluk'un Dures şehrinde Skenderbeu "brendi"si olarak çıktı karşımıza ki, bahsetmeden geçmek olmaz.

İşte Arnavut milliyetçiliğinin Prizren Ligi öncesi tarihten aldığı mühim dayanaklardan biri. Şimdi de bu söylemi Adem Jashari (Yaşari) gibi figürlerin beslediği UÇK (Ushtria Çlirimtare e Kosovës - Kosova Kurtuluş Ordusu) ve UÇK şehitleri forse ediyor. Neredeyse tüm ülkenin otoyol kenarlarında, UÇK militanlarının çiçekle süslü mezarları bulunuyor. Arnavutlara ve yabancılara Kosova bağımsızlığının ne bedeller ödenerek

kazanıldığı anlatılıyor. Pek tanıdık geliyor... Yine de belirtmeden geçmeyelim, bu yeni kurulan ülkede bile "bayrak boyu" mutedil. Memleketin her tepesini "yeniden" fethetmeye doymayan zihniyete bilgi babında...

Arnavutluk'u ve Kosova'yı Makedonya'dan ayırmak için iki "tanıdık" resim açıklayıcı olacak. Biri inşaatların tepesindeki demir filizi, diğeri de yayalara ve öteki araçlara tahammülsüz "trafik düzeni". Kendinizi Türkiye'de hissetmenizi sağlıyor; çok gereği varmış gibi. Bu işte hakikaten bir iş var. Neyse...

Bölgeyi ziyaretimiz, iki güzide güne rastladı: Paskalya ve 1 Mayıs. İki günde de, istenmeyen değil, özlenen görüntülere tanıklık ettik. Orantılı keyfin hakim olduğu sokaklarda gösteri olmasa da, tatilden kaynaklı mesut bir kalabalık vardı. Onca gezi trafiği arasında, 1 Mayıs'a Tiran'da rast geldik. Gösteriyi

kaçırmışız. Öyle çok "ah çekecek" bir hadise değilmiş. Zaten bizim kulağımız da kendi 1 Mayıs'ımızdaydı. Yine de Elbasan, Berat ve Tiran'da gördüğümüz mütevazı "Proftë 1 Maji" pankartları, ülkenin yakın geçmişi hatırlanınca, oldukça iyi geldi.

Ezcümle, insan buraları görünce ve tarihini okuyunca, "herhalde tanrının Kafkaslar'da ve Balkanlar'da kafası karıştı" diyesi geliyor. Bir türlü bitmek bilmeyen münakaşa hali... Halbuki ne de güzel topraklar. Üstündekiler bir rahat dursa, bu topraklar o kadar güzel hizmet edecek ki insanoğluna... O vakit, bize yol boyunca eşlik eden Shar (Şar) dağlarını bahane eden bir türküyü bitirelim.

Şar dağından kalkan kazlar/ Al topuklu beyaz kızlar/ Yarımın yüreği sızlar/ Eğlenemem aldanamam/ Ben bu yerlerde duramam...

-Tan Morgül

⊙ radyo duvar iftiharla sunar
şablondan yankılanan şarkılar

⊙ manu chao
istanbul'u vermeyin

⊙ nick cave
gürültü ve kaos aşkına

⊙ ken loach
anahtar kavram sömürü

⊙ tony gatlif
gazap üzümli

⊙ foals
merhem ya da elektroşok

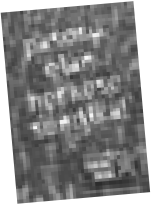
⊙ shellac
küvette çıplakken veya cayır cayır yanarken

ROLL
129
MAYIS
'08

mor ve ötesi • öykü & berk • yüksek sadakat
el gusto orchestra • iva nova • pete & the pirates

ROLL
Radyo Duvar

abonelik: expressroll@gmail.com

BİR İŞARET FİŞEĞİ OLARAK ÖĞRENCİ GENÇLİK SENDİKASI

Öğrenci sendikası olur!

Paris Mayıs'ının lokomotiflerinden biri öğrenci-gençlik sendikası UNEF'ti. 1968'den kırk yıl sonra, Türkiye'de de bir öğrenci-gençlik sendikası kuruldu: Genç-Sen. Üniversitenin paralı, öğrencinin kampüste müşteri, "boş zaman"da part-time ücretli olması, her öğrencinin potansiyel işçi, her mezunun potansiyel işsiz konumu bu örgütlenmeyi zorunlu kıldı. 1 Mayıs'taki devlet terörünün ekranlara yansıyan görüntüleri arasında, levhası işaret fişegi misali dikkat çeken Genç-Sen'i kurucularından Kıvanç Eliaçık'tan dinliyoruz...

Genç-Sen'i kurmaya nasıl karar verdiniz? Öğrenci örgütleri, dernekleri yetersiz kaldığı için mi, öğrencilikteki yapısal, niteliksel bir dönüşüm yeni bir yapılanmayı gerektirdiği için mi?

Kıvanç Eliaçık: Bize bazen espiyle, bazen ciddiyetle "öğrencinin sendikası mı olur" diye soruyorlar. Evet, Türkiye'de örgütlenmeler genellikle dernekler ya da partilerin gençlik teşkilâtı şeklinde oldu şimdiye kadar. Biz onlara alternatif olarak görmüyoruz kendimizi, "bunlar işlevsizdir, bugünün ihtiyaçlarını karşılamıyorlar" demiyoruz. Üyelerimizin önemli bir bölümü de başka derneklere, kulüplere üye zaten. Ama sendika başka bir şey. Sendika, temsil ettiği kitle adına toplu görüşme yapan, toplu sözleşme imzalayan, kalıcı hak kazanımları elde eden bir örgüt.

Dolayısıyla, emeğini belli bir ücret karşılığı kiralayan işçi kitlesine özgü bir yapılanma değil mi?

Ama Türkiye'de işveren sendikası da var. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) İngilizcede dernek olarak geçiyor, çünkü Avrupa'da işverenlerin sendikaları yok, dernekleri var, ama Türkiye'nin işçi sendikasına tahammülü ancak işveren de sendika kurduğu takdirde oluyor. Öğrencilere gelince, evet, gençliğin ve öğrenciliğin yapısı değişti, dolayısıyla örgütlerin de biraz değişmesi lâzım. İşçi sınıfının da yapısı değişti, oradaki mücadele yöntemlerinin de buna ayak uydurması lâzım. Bu "işçi sınıfı kalmamıştır, proletarya buharlaşmıştır" demek değil, ama işçileşen başka katmanlar var. Bizim resmî adımız Öğrenci Gençlik Sendikası. Bize göre her öğrenci potansiyel işçi, her mezun potansiyel işsizdir, her genç işçi de potansiyel işsizdir. Bir öğrenci sendikası genç işsizlerin sorunlarına sırtını dönmez, ama genç bir metal işçisini de Genç-Sen'e üye olmaya davet etmiyoruz, onun adresi DİSK Birleşik Metal'dir, onu oraya yönlendiriyoruz... Genç-Sen'in kuruluşu açısından da Türkiye için yenilikler var. Mesela birinci kongremizde tüzüğümüze tartışarak, oylayarak karar verdik. Benim bildiğim hiçbir örgüt böyle yapmıyor, çok demokratik örgütler bile genellikle "tüzüğümüz, manifesto-muz budur, gelen gelsin" der. Bizse Türkiye'nin her yanında geniş katılımlı tartışmalar yaptık bir buçuk yıl boyunca. Bu süre sonunda birçok sorunu saptamış olduk. Hep verdiğimiz bir örnek: Ortaokul öğrencileri antidepresan kullanıyor. Demek ki, bu çocukların canını sıkıyorlar. Bu süreç sonunda üç temel sorun oldu-

ğunu gördük. Birincisi, eğitimin paralı olması. Bu, hem eğitimin niteliğini bozuyor, hem de işçi ve emekçi çocuklarının eğitim almasını, eğitime devam etmesini engelliyor. Ayrıca, ben mesela özel üniversiteden mezun olmuş bir doktor tarafından muayene edilmek istemem, güvenmem çünkü.

Ayrıca, kamu üniversiteleri de parasız değil...

Evet. YÖK başkanı açıklama yapmıştı "bedava üniversite mi olur" diye. Bizim paralı eğitimden kastımız sadece harç ya da katkı payı da değil. Barınma da, ulaşım da, beslenme de, kırtasiye de bunun içinde. Biz eğitimin bütünüyle parasız olmasını istiyoruz. Üniversiteye, liseye tek kuruş para verilmemesi gerektiğini, bunun bir anayasal hak olduğunu savunuyoruz. Öğrencilerin bütün masrafları kamu tarafından karşılanmalı. Bütçede bir takım düzenlemelerle eğitim bütünüyle parasız ve nitelikli hale getirilebilir. Diyanet'in, Milli Savunma Bakanlığı'nın bütçelerinde yapılacak çok ufak kesintilerle bu mümkün. Aynı şey sağlık için de geçerli. Bugün eğitimin paralı ve nitelsiz olması, aynı zamanda, toplumsal sistemin devamlılığını da sağlıyor. İşçinin çocuğu okuyamıyor, gene işçi oluyor, üniversite mezunu, iyi gelir seviyesine sahip bir ailenin çocuğu da şansı yaver gidip iyi okullarda okursa yönetici oluyor. Beş-altı yıl önce öğrenci dergilerimizde bunları yazıyorduk, ama o arada eğitim sistemi o kadar bozuldu ki, şimdi "bu ülkeyi kim yönetecek" diye düşünüyorum. Özel okullarda okuyanlar da o kadar kötü eğitim alıyorlar ki, onlar da şirketleri yönetmeyecekler. Herhalde futbol takımları-

Ortaokul öğrencileri antidepresan kullanıyor. Demek ki, bu çocukların canını sıkıyorlar. Üç temel sorun olduğunu görüyoruz: Birincisi, eğitimin paralı olması. İkincisi, gençlerin kendi hayatlarında söz ve karar sahibi olmamaları. Üçüncüsü de, öğrencilerin işçileşmesi.

na teknik direktör getirir gibi yabancı yönetici ithal edecekler.

Buna mukabil, Koç, Sabancı gibi holdinglerin üniversiteleri de en iyi okullar sıralamasında kısa zamanda başa geçiş oldular. Özel üniversite açan holdinglerin amacı sadece eğitimden kâr etmek mi, yoksa kendi şirketlerinin geleceğini de düşünüyorlar mı?

Bir defa, eğitim kâr getiriyor. Küçük bir binada başlayan özel üniversitelerin bugün büyük büyük kampüsleri var. Eskiden sadece Bilkent varken, son on yıl içinde bir sürü özel üniversite de açıldı. Ayrıca, özellikle burs sistemiyle, kendi işletmelerinde çalıştırmak üzere personel de yetiştiriyorlar. Bir de, bir takım vergi düzenlemeleri var. Eğitime yatırım yaptığın için vergiden muaf tutuluyorsun.

Saptadığınız ikinci temel sorun ne?

İkincisi, gençlerin kendi hayatlarında söz ve karar sahibi olmamaları. Ailede de, okulda da, işyerinde de geçerli bu. Ben ilkokul üçüncü sınıftan beri test kitabı çözüyorum. Her şey Anadolu Lisesi sınavından sonra, her şey Fen Lisesi sınavından sonra, her şey ÖSS'den sonra... Bitmiyor! LES, ALES, KPSS, KPDS... Sürekli erteliyoruz her şeyi. Ve birileri karar veriyor tercihlerin ne olacağına, birileri senin önündeki kırk yılı belirliyor. Biz kendi adıma karar vermek istiyoruz. Gelecek filan değil söz konusu olan, hayat bugün ve ben bugün yaşamak istiyorum! Türkiye nüfusunun yarısından çoğu genç, 25 yaşın altında. Aynı şekilde, Türkiye nüfusunun yarıdan fazlası kadın ve temsili organların yarıdan fazlasının da kadın olmasını bekliyoruz. Gençler için de aynı şey geçerli. Söz ve karar hakkı istiyoruz, okulu yönetmek istiyoruz.

Genç-Sen toplu görüşmeye otursa, muhatabı kim olacak? Bu meseleler karmaşık, ama belirsiz değil. Muhatabımız duruma göre dekan, duruma göre rektör, duruma göre Çalışma Bakanlığı, Milli Eğitim, YÖK veya yemekteşin işleten firma...

Genç-Sen'in örgütlülüğü ne durumda? 36 şubemiz, yedi temsilciliğimiz var ve özellikle büyük şehirlerin dışındaki üniversitelerde örgütlüyük. Eskişehir'de kampüs içi ulaşımın paralı hale getirilmesi, ODTÜ'de fotokopi fiyatları gibi konularda eylemlerimiz oldu, ama bizim asıl meselemiz, bir öğrenci sendikası yasa-

sasının çıkması ve imza yetkisi kazan-

Genç-Sen üyeleri 8 Mart eyleminde

mak. Öğrencileri ilgilendiren konularda öğrencileri temsil edecek bir karar mekanizması yok. Sendika olarak öğrenciler adına o karar mekanizmalarının içinde bulunmak istiyoruz. Bazı okullarda öğrenci temsil kurulları, öğrenci konseyleri var, okulların kendi kurduğu onay mekanizmaları bunlar, pek çok öğrencinin haberi de yok bu yapılardan. Halbuki ihtiyaç duyulan şey, öğrenciler adına mücadele eden bir yapı. Bizim yaşadığımız süreç, başka öğrenci sendikalarının da kurulmasına yol açacaktır, pembe, sarı, sağcı sendikalar da çıkacaktır. Ben gençlerin apolitik olduğuna da katılmıyorum, ama birçoğu siyasî faaliyet içinde olduğundan haberdar değil. Bugün üniversitelerde yapılan en kitlesel, en coşkulu etkinlikler "kariyer günleri". Bu bizimkinden başka bir politik bakış, ama sonuçta politik bir bakış. Mesele bu politik duruşu kırmak, üniversiteyi sadece bir meslek edinme aracı değil, özgür düşünce mekânı haline getirebilmek. Üniversite meslek edinme yeri değildir. Mezun olduğunda orada öğrendiğin bir dil, üç bilgisayar programı yetmeyecek çünkü.

Yetse bile, kırk yaşına gelindiğinde başka hasletler edinme ihtiyacı doğacak, belki yeniden işsiz kalınacak...

Bir de mesela şu var: Türkiye’de mimarlık mezunları, uzun süre stajyer olarak çok düşük ücretlere çalışıyorlar. Adam 35 yaşına kadar seni idare ediyor, sonra yerine yeni insanlar geliyor. İletişim sektöründe bitmeyen stajyerlik diye bir şey var. "Derginin künyesinde, filmin kredilerinde adın yazsın" diye seni bir yıl çalıştırıyorlar, "bir gün kadroya girerim, iyi bir gazeteci, iyi bir sinemacı olurum" diye çalışıyorsun, olamayacağını görüyorsun, o esnada arkadaşan yeni kuşaklar geliyor.

Üçüncü temel sorun nedir?

Üçüncüsü de, öğrencilerin işçileşmesi. Eğitim ultra paralı olduğu için, öğrenciler, eğitim masraflarını karşılamak, hayatlarını sürdürebilmek için çalışmak zorundalar. Anketörlük yapıyorlar mesela, pazarlamaclık, call-center’larda telefonlara bakmak...

Üniversite öğrencileri için part-time ça-

Genç-Sen üyeleri de, 1 Mayıs sabahı Taksim’e hareket etmek üzere DİSK binasındaydı. Kıvanç Eliaçık anlatıyor: "2008’de yaşanan, en az 1 Mayıs 1977 kadar büyük bir olay. Sabah saat 7’de, üç saat sonra 1 Mayıs gösterisi yapmayı planlayan, silahsız, korumasız bir gruba gazla, suyla, copla müdahale ettiler... Ben binanın beşinci katındaydım, gaz oraya kadar etki ediyordu, ama pencereleri kapadık, etkiyi biraz azalttık. Yedinci kata çıktığımda bir panik oldu, birdenbire gaz kokusu başladı. Orada bir alerji krizine girdim. Yedinci katın camı kırıldı. Bir kapsülün, fişegün içeri girdiğini görmedim, ama beşinci, altıncı katlar temizken, yedinci, sekizinci katlarda yoğun bir gaz tabakası vardı, hem kokusu, hem rengiyle. Daha sonra binanın içinden 100’den fazla fişek ve el bombası tipinde gaz bombası topladık, hatta patlamamışını da bulduk. Benim gördüğüm üç tip gaz çeşidi var. Biri uzun, fişek şeklinde, biri küçük mumlara benziyor, biri de el bombası şeklinde. Benim görmediğim bir tipin üzerinde "toplumsal olaylarda kullanılmaz, bulunduğu takdirde en yakın polise teslim edilmesi rica olunur" yazıyormuş. Bize atılan uzun fişeklerde de "toplumsal olaylarda kullanılmak içindir" yazıyordu..."

Dünyanın en bilindik öğrenci sendikası UNEF’in kuruluşu 1907. Kanada’dan Malezya’ya, pek çok ülkede öğrenci sendikası mevcut. Geçen sene Yunanistan’da özel üniversite açılmasına sağlayacak bir anayasa değişikliğine karşı üniversite işgalleri oldu. Bu da bize ilham veren hareketlerden biri.

İşlemek hep söz konusu değil miydi?

Ama artmış durumda ve bir mecburiyet haline geldi bu. Bilgisayardan anlıyorsanız iyi paralara web master’lık yapabilirsiniz, ama kayıtsız ve sigortasız çalıştığınız için ne kadar para aldığınız, ne zaman alacağınız da, çalışma süreniz de belli değildir. Taksim barlarında çalışanlara mikrofon uzatsak, garsonların çoğu öğrencidir; yarınki sınava hazırlanması gerekirken orada masa siliyordur.

Bu öğrencinin çalışma koşullarına Genç-Sen nasıl müdahale edebilir?

Gençlerin güvencesiz çalıştırıldığı belli iş kolları var. Öğrencilik üzerinden kurduğumuz ilişkileri biz diğer iş kolu sendikalarına yönlendirmeye çalışabiliriz, mevcut sendikaları bu konuda harekete geçmeye, tüzük ve programlarını yeni koşullara göre değiştirmeye davet edebiliriz. Genç-Sen, aynı zamanda, bir sendika okulu gibi bir işlev görecek. Mezun olan bir öğrenci, sendika nedir, nasıl çalışır, bir işçi olarak, bir yurttaş olarak hakları nedir, bunları bilerek işyerine gidecek. Öğrencilerin işçileşmesi deyince, galiba meslek liselerinde bu durumun şahikası yaşıyor...

Meslek liseleri, öğrenci sorunlarıyla işçi sorunların kesiştiği yerler. Oralarda söz konusu olan, çocuk işçi sömürüsü. Bu öğrenciler, ödev, staj, ders kapsamında ücretsiz ya da çok düşük ücretlere, sigortasız, belirsiz saatlerde, belirsiz koşullarda çalışıyorlar. Beter bir örnek geçtiğimiz aylarda gazetelere yansıdı: Bir uygulama otelinde Turizm-Otelcilik Lisesi’nin kız öğrencilerine staj kapsamında köpüklü masaj yaptırıyorlar ve öğrenciler bundan not alıyorlar... Meslek lisesi öğrencilerinin ürünleri, servisleri para karşılığı satılıyor ve birileri bundan kâr ediyor.

Öğrenci sendikaları dünyada yaygın mı?

Dünyanın her yerinde öğrenci sendikaları var. Dünyanın en bilindik öğrenci sendikası Fransız UNEF’in kuruluşu 1907. Kanada’dan Malezya’ya kadar daha pek çok ülkede öğrenci sendikası mevcut. Şili’de liselilerin dahi sendikası var. Mesela İngiltere’de öğrenci kimliğinizi öğrenci sendikasıyla alıyorsunuz. Bizde Öğrenci İşleri diye ayrı bir departman varken, orada öğrenci işlerini öğrenciler yapıyor. Fransa’daki öğrenci sendikaları bizim açımızdan özellikle önemli, eylemleriyle, etkinlikleriyle ilham verdikleri için. Özellikle 26 yaş altı çalışanların işten çıkarılmalarını kolaylaştıran "İlk İş Yasası"nın geri çektilmesinde büyük rol oynadılar. Yunanistan’ın öğrenci dernekleri de çok faal. Yunanistan’da özel üniversite yok. Geçen sene hükümet özel üniversite açılmasını sağlayacak bir anayasa değişikliği önerdi ve ülke genelinde üniversite işgalleri oldu, yasa çıkarılamadı. Bu da bize ilham veren hareketlerden biri.

Genç-Sen’in sürekliliği nasıl sağlanabilir?

Bu bir sorun. Üniversite dört-beş sene sürüyor, arkadaşlar son sene başka kaygılarla sendikal faaliyetlere daha az zaman ayırabiliyor. Bizim de sağlam durup alt sınıftaki öğrencilerle devamlı bağlantıda olmamız gerekiyor. Türkiye’de öğrenci hareketlerine bakınca, zaman zaman bazı yükselişler görüyoruz, ama bunlar kısa süreli olmuş. Kurumsal olmak, süreklilik kazanmak ve deneyim aktarmak açısından önemli.

Söyleşi: Merve Erol

DİPNOT YAYINLARI

Baskı ve yasakların doğurduğu ve otanomi ile sonuçlanan asıllık bir direniş: Bask milliyetçiliği... Franco’nun ölümüyle başlayan demokrasi döneminin Bask sorununa yansıması ise "Bask Otanomisi".

"Baskçı" partilerin "çözümlememiş tarihsel bir siyasî sorun", "İspanyolcu" partilerin ise "Bask milliyetçiliği sorunu" olarak adlandırdıkları, ama nasıl tarif edilirse edilsin, günümüzdeki otanominin de tamamen demanın alamadığı bir sorun, "Bask sorunu".

Elimizdeki kitap, bütün bu tarihsel sürecin, süren tartışmaların ve bitmeyen barış umudunun hikâyesidir.

BASK MESELESİ
Bir Tarih, Bir Özgüven, Bir Sorun
İbrahim Kalın

Demokrasi sorununun merkezî öneminin neden hiç değişime-değinin açıklanmasıyla ilgili iki nedenden söz edebiliriz. Bunlardan ilki, demokrasi kavramının, özellikle de bu kavramda içeren demokratik değerlerin kutulu siyasî karar alma mekanizmalarına yönelik bir eleştiri ve dolayısıyla bu mekanizmaları dönüştürme potansiyeli taşımasıdır.

dipnot yayınları
Selâhî Caddesi 8/10 Kat: 8 - Ankara
Tel: (312) 444 10 10 Faks: (312) 444 10 11
dipnotkitapci@yahoo.com

Demokrasi sorununun merkezî öneminin neden hiç değişime-değinin açıklanmasıyla ilgili iki nedenden söz edebiliriz. Bunlardan ilki, demokrasi kavramının, özellikle de bu kavramda içeren demokratik değerlerin kutulu siyasî karar alma mekanizmalarına yönelik bir eleştiri ve dolayısıyla bu mekanizmaları dönüştürme potansiyeli taşımasıdır.

Erik Orsenna

Pamuk Ülkelerine Yolculuk

KÜRESELLEŞME ÜSTÜNE KÜÇÜK ELKİTABI

Metis Tarih Toplum Felsefe, Çeviri: Sesi Dolanoğlu, 212 sayfa

Günümüzün sanal vurgulu dünyasında, hammaddeler, elle tutulur şeyler, günlük emeğin teri, uluslararası anlaşmaların ardında yatan hesaplar gözlerden uzak kalıyor. Oysa dünyada olup bitenleri anlamamanın tek yolu belki bu ayrıntılara yakından bakmaktır. Orsenna, pamuk üreticilerinin, sanayicilerin, işbçilerinin, tüccarların peşinden Mali'den ABD'ye, Fransa'dan Çin'e, Brezilya'dan Mısır'a ve Özbekistan'a dünyanın dört bir yanında dolaşırken şirket küreselleşmesinin gizli yüzünü, uluslararası platformlarda dikkate alınmayan hayat ayrıntılarını bir masal diliyle anlatıyor.

Ayşe Kadioğlu (HAZ.)

Vatandaşlığın Dönüşümü

ÜYELİKTEN HAKLARA

KATKILAR: W. Rogers Brubaker, James Donald, Ayşe Kadioğlu, E. Fuat Köyman, Will Kymlicka, Wayne Norman, Adrian Oldfield, Bryan S. Turner

Metis Tarih Toplum Felsefe, Çeviri: Can Cemgil, 212 sayfa

Türkiye'de milliyetçi/ulusçu gruplar, vatandaşların kültüre ve kimliğe dair hak taleplerini anlamakta zorlanıyorlar, vatandaşlığı bir kulübün üyeliği gibi görmekte ısrar ediyorlar: Günümüz siyasetinde bu kulübün adı ulus-devlet. Bura ya kabul edilmipseniz, bir nüfus cüzdanınız varsa, başka bir çıkışınız olmasın gerekir, diye düşünüyorlar. Kitabın temel ekseninde ise vatandaşlığın bir haklar dizisi olarak görülmesi fikri var. Siyaset Bilimi literatüründe "Vatandaşlık Çalışmaları" diye bilinen ve son yirmi yıllık dönemde giderek önem kazanan alanın bazı temel metinlerini bir araya getiren kitap, tarihsel ve karşılaştırmalı bir perspektifle vatandaşlık kavramının farklı ulusal bağlamlarda kazandığı anlamları, farklı milliyetçiliklerin vatandaşlıkla ilişkisini, kavramın son dönemde geçirdiği dönüşümü ve bugün için taşıdığı imkânları inceliyor.

Edward W. Said

Geç Dönem Üslubu

RÜZGÂRA KARŞI EDEBİYAT VE MÜZİK

Metis Tarih Toplum Felsefe, Çeviri: Özge Çelik, 184 sayfa

Edward Said'in zihnini uzun zaman meşgul eden bir mesele geç dönem üslubu. Richard Strauss, Beethoven, Thomas Mann, Jean Genet, Giuseppe Tomasi di Lampedusa, Konstantinos Kavafis, Luciano Visconti ve Glenn Gould'un geç dönem eserlerini inceleyen Said bu kitabın yayımlandığını görmeden aramudan ayrılmıştı. Said'in 1995'te Columbia Üniversitesi'nde verdiği dersleri temel alan bu eser, sanatçı ve sanat eserine dair midlere çomak sokarak, geç dönem eserlerinin başka bir boyutuna gün ışığına çıkarıyor. Çoğu durumda toplumun beğenilerine ters düşen son dönem eserlerdeki hakiki sanatsal dehayla ilgilenenler için...

Hamid Dabashi

İran: Ketlenmiş Halk

Metis Tarih Toplum Felsefe, Çeviri: Emine Ayhan, 336 sayfa

Dünyaca ünlü araştırmacı ve akademisyen Hamid Dabashi İran üzerine incelemesinde bizi "gelenek/modernlik" karşıtlığının dışına çıkartarak, "sömürgecilik karşı modernlik" terimi çerçevesinde alternatif bir tarih anlatısı sunuyor. Önemli siyasi olayların, kültürel eğilimlerin ve siyasi gelişmelerin benzersiz bir analizini yapan Dabashi, incelemesini reform hareketinin çöküşü ve Mahmut Ahmedinejad'ın cumhurbaşkanlığına seçilmesine kadar getiriyor. Emperyalizmle uzun bir mücadele tarihi olan İran, yalnızca bize benzerliği ve yakınlığı açısından değil, şiir, roman, sinema ve diğer sanatlarda dünyaya kazandırdığı önemli sanatçılar ve eserler açısından da okurların ilgisini hak ediyor.

Yılmaz Aysan

'68 Afişleri

ODTÜ DEVRİMCİ AFIŞ ATÖLYESİNİN ÖYKÜSÜ

Metis Sanatlar ve İnsan, Albüm kitap, Renkli, 160 sayfa

'68'in devrimci ruhunun en önemli parçası, Üniversitede, sokaklarda, grev ve işgallerde kendini afişlerle ifade etmesiydi. Devrimci afiş atölyesi, ODTÜ Mimarlık Fakültesi'nde, ilk deneyimlerini Mimarlık Balosu afişlerinin basılmasından edinmiş bir grup öğrencinin inisiyatifiyle ortaya çıktı. Kısa sürede yüz binlerce afiş üreterek Türkiye'nin dört bir köşesine dağıtan bir organizasyona dönüştü... Aysan, atölyesinin kuruluşunda ve gelişmesinde rol oynamış, orada bizzat çalışmış Ahmet Sönmez, Ali Artun, Ertağrul Kürkçü, Hasan Barutçu ve Salt Kozacıoğlu'nun tanıklıklarını ve 68-70 döneminin afişlerinden bulunabilen örnekleri bu kitapta bir araya getirdi.

Judith Butler

Cinsiyet Belası

FEMİNİZM VE KİMLİĞİN ALTÜST EDİLMESİ

Metis Tarih Toplum Felsefe, Çeviri: Başak Ertür, 248 sayfa

1990'da yayımlandığında feminist kuramda ve toplumsal cinsiyet araştırmalarında çığır açan, queer kuramın öncü metinlerinden addedilen kitap nihayet Türkçede. Judith Butler'ın cinsiyetin ne ölçüde "doğal" olduğunu sorgulayarak cinsiyetin performatif yapısına dair köktarici savını ilk kez ortaya koyduğu bu metin, birbiriyle bağlantılı pek çok tartışmayı içeriyor.

metis

Genel Dağıtım **PUNT**

TOKİ HİKAYESİ

Derenin taşıyla derenin kuşunu vurmak

Başbakan Erdoğan, kurumun her anahtar teslim töreninde hazır bulunuyor. Kurumun halihazırdaki başkanı Erdoğan Bayraktar ise İstanbul'daki binaların yarısından fazlasının yıkılması gerektiğini, "gecekonduları söküp atacaklarını", canla başla proje geliştirildiklerini beyan edip, kendi yönetimi süresince yapılan 310 bin konutun satışının tıkrında gittiğini ekliyor. Söz konusu kurumun kısa adı TOKİ, uzununu ise Başbakanlık Toplu Konut İdaresi. Karşımızda Türkiye'nin konut üretiminin önemli bir kısmını merkezî idarenin doğrudan müdahalesiyle gerçekleştiren bir gayrimenkul devi duruyor. O dev ki, ihaleleri denetlenemiyor, yetkileri giderek genişliyor, arz-talep ilişkisi gözetmeden inşa etmeye, gecekondu yıkmaya, uçsuz bucaksız finansman yetkilerini tekensizce kullanmaya devam ediyor. Devlin ayak izleri, yıktığı mahalleler ve borçlandırdığı yığınlar yüzünden toplumsal huzuru tehdit ediyor, muhtemel finansal krizi ise katmerlendiriyor. Devî mercek altına almanın tam zamanıdır.

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre, emlak satışları 2007 yılında sadece binde 46'lık bir artış gösterdi. Emlak sektöründeki genel kanaat, satışların an itibarıyla durma noktasına geldiği yönünde. Merkez Bankası'nın Şubat 2008 verileri ise, ülke çapında alınan ferdi kredilerin 30 milyar YTL'sinin konutla ilgili olduğunu söylüyor. Ödenemeyen konut kredisi iki yıl içinde tam altı kat artmış. Ama TOKİ dur durak bilmiyor. Erdoğan Bayraktar geçtiğimiz ay gururla açıkladı: "İstanbul Olimpiyat Stadı'na komşu Kayabaşı Mevkii'nde, tamamlandığında 60 bin konut ve Taksim Meydanı büyüklüğünde 17 meydan barındıracak 4 milyar dolarlık bir proje başlatılacak." Tüm bu şartlarda, başbakan, TOKİ'nin ABD'de başlayıp İngiltere, İspanya ve diğer Batılı ülkelere sıçrayan mortgage krizine karşı sigortamız olduğunu iddia ediyor. Kuruluş gayesi, gelirleri piyasa şartlarında ev almayı müsaade etmeyen vatandaşlara konut sağlamak olan bir kurumun ekonomide bu denli güçlü bir aktöre dönüşmesi hayli kuşkulu bir manzara çiziyor.

Politik ekonomist ve şehir sosyoloğu Neil Smith, 1996 tarihli "The New Urban Frontier: Gentrification and the Revanchist City" (Yeni Kentsel Hudut: Soylulaştırma ve İntikamcı Şehir) kitabında geç neo-liberal yapının, metropolü artık kapital merkezi olarak kullanmaktansa, kapitalist rantın bilfiil üretildiği nihai amaç olarak gördüğünü söylüyor. Doğal kaynakları, ulusal devletlerin kamu teşebbüslerini, refah devletinin mirasını ele geçiren sermayenin hedefi, sona kalan kırıntıları da kapmak, kent yoksullarının merkezden tasfiyesini sağlamak ve onların elini ayağını bağlamak... Bu aşamada belediyeler, yapılan yasal değişikliklerle rant sağlanmasını kolaylaştırmakla kalmayıp sa-

Erdoğan Bayraktar ve Tayyip Erdoğan

hip oldukları ayrıcalıklarla öncü birer yatırımcıya dönüşüyorlar...

Tayyip Erdoğan, şehir rantçılığının alaylılarından. 1994'te İstanbul Belediye Başkanlığına seçilmesinin ardından Kiptaş'ı (İstanbul Konut İmar Plan Sanayi ve Ticaret AŞ) yeniden yapılandırıp başına Erdoğan Bayraktar'ı getiren o. Kiptaş'ın yaptığı konutların Ataköyvari lüks tüketime yönelik olduğu ve bunu yaparken kent yoksullarından "intikam alındığı", hayata geçirilen projelere bakıldığında hemen anlaşılıyor.

Kiptaş başkanlığında serpilen, "denizi kara, karayı para yaparım" zihniyetinden gelen, aileden müteahhit Erdoğan Bayraktar, TOKİ başkanlığına terfi ettikten sonra tüm ülkeyi bir yap-sat cennetine dönüştürüyor. AKP zamanında yapılan yasal düzenlemelerin yüzde 70'inin yerel yönetimler ve arazi mülkiyetiyle ilgili olması, bu açıdan bakıldığında hiç de tuhaf kaçmıyor.

TOKİ kendinden menkul bir kerametle yatırım yapıyor, yandaşı müteahhitlere kaynak ve arazi aktarıyor, kamu kuruluşlarından, merkezî hükümetten

temellük ettiği arazileri satıyor, yönetimini üstlendiği ve yüzde 61.9'u Konut Edinme Yardımları (KEY) hak sahiplerine ait EGYO'nun (Emlak Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı) arazilerini elden çıkarıyor. Tüm bunları yoksul vatandaşlarımızı ev sahibi yapmak saikiyle gerçekleştirdiğini iddia ediyor. Oysa Express'in çeşitli röportajlar vesilesiyle derlediği bilgiler başka bir istikamete işaret ediyor.

TOKİ'nin denetlenmesi, fiiliyatta imkânsız gözüküyor. Uzun süre kendini Kamu İhale Yasası'ndan muaf sayan TOKİ, yaptığı ihalelerin sadece cüz'î bir miktarını Kamu İhale Kurumu'na bildiriyor. İhaleleri hakkındaki bilgilere de ulaşılabilen TOKİ, kamudan devraldığı muazzam değerli arazileri hasılat paylaşımı yöntemiyle büyük şirketlere, uluslararası gayrimenkul yatırım ortaklıklarına devrediyor: "Gel kardeşim" diyor, "burada güzel bir arazi var, buraya ev yap, bir kısmını da bana ver". O "bir kısım" nedense her zaman piyasa değerlerinin altında kalıyor ve TOKİ, kamunun sahip olduğu değerleri yine kamunun zararına şirketlere aktarmış oluyor.

Bütün bunlar "ülkeyi yoksul evleriyle mamur etmek" bahanesiyle yapılıyor. İnşa edilen evlerin kahir ekseriyeti üst gelir düzeyine hitap eden gelir projeleri... Yoksullar için hem de kâr yapılarak gerçekleştirilen konutlar yapı standartlarının altında, yerleşecek ailelerin ciddi masraf etmesini gerektiren, sosyal donatıdan yoksun beton yığınları olarak yükseliyor. TOKİ'ye "biri sizi denetliyor mu?" diye sorduğumuzda "anlaştığımız yapı denetim şirketleri" diye garabet bir cevap alıyoruz. 1992-97 yılları arasında, Yiğit Güllöksüz başkanlığında yılda 1 milyon lira gibi çok daha kısıtlı bir bütçeyle 500 bin konuta finansman sağlayan, projeleri FIDIC gibi uluslararası yapı denetim şirket-

TOKİ, yandaşı müteahhitlere kaynak ve arazi aktarıyor, kamu kuruluşlarından temellük ettiği arazileri satıyor. Tüm bunları yoksul vatandaşlarımızı ev sahibi yapmak saikiyle yaptığını iddia ediyor.

leri tarafından denetlenen TOKİ, şimdi-lerde kent toprağında at koşturuyor.

İşin en vahim yanı ise, TOKİ'nin üstlendiği "gecekondu dönüşüm projeleri"nde karşımıza çıkıyor. Geçen sayıda etraflıca ele aldığımız Başibüyük mahallesinde olduğu gibi, işçi mahalleleri "kentin urları" olarak tanımlanıp sağlıklı toplu konutlara derdest edilirken, aslında amaçlananın, giderek azalan yatırıma elverişli parçalı mülkiyet yapısından arındırılmış arazi stoğunu devlet eliyle genişleterek emlak gayrimenkul yatırım ortaklıklarına ve inşaat şirketlerine ucuz arazi sağlamak olduğu ortaya çıkıyor. Böylece TOKİ sadece büyük rant yaratmakla kalmıyor, aynı zamanda şehrin en kırılğan sosyal unsurlarını borçlandırarak, iş imkânlarından uzaklaştırarak, sosyal birlikteliklerini kırarak, derenin küşunu derenin taşıyla avlıyor.

Tüm bunların küresel ekonomik boyyutta sonuçları olduğunu da es geçmemek lâzım. Erdoğan Bayraktar, üstlenici firmalara yapmaları gereken aylık 500 milyon YTL dolayındaki ödemeyi finans edemedikleri için kamu bankalarından kredi almak durumunda olduklarını açıklarken, aslında şişirilmiş emlak piyasasının kamu gelirlerine de göz diktğini ifşa ediyor. Piyasadan, yani halktan 7 milyar YTL alacağı bulunan, elinde 5 milyar değerinde satılmayı bekleyen konut bulunan TOKİ, dur durak bilmeksizin yıkmaya, yapmaya, proje kusmaya devam ediyor. Bir an durup düşünelim: Yabancılar mülk satışını düzenleyen yeni yasayı, kredi kaynağının büyük kısmı küresel bankalardan edinilen Mortgage Yasası'nın sonuçlarını, kıyı şeridini ve 2B arazilerini konutlaşmaya açan kanunları, TOKİ'ye ve belediyelere ferahfeza yıkmaya yetkisi veren Kentsel Dönüşüm Yasa Tasarısı'nı gözümüzün önüne getirelim. Bunlara TOKİ'nin sahibi olduğu, garantili ve garantisiz iç ve dış tahviller çıkarma, yurtdışından kredi alma, yurtiçi bankalarla kredi alışverişinde bulunma, konut yapımıyla ilgili her türlü şirketle ortaklık kurma yetkilerini ekleyelim. Görünen o ki, giderek artan dış borç ve cari açığın yaratmakta olduğu krizden global sermayeye gayrimenkuller ve kamusal değerler aktararak çıkılmaya çalışılacak, bu çözümün faturası da elleri ayakları borç-harçla bağlanmış hayli kalabalık bir kitleye kartılacak.

Geçen sayımızda yer verdiğimiz Başibüyük'ün basit bir gecekondu savunusunun ötesine geçip kuşların, derenin beylerine karşı hepimiz adına verdiği savaşın bir cephesine dönüştüğünü söylemek hiç de yanlış olmaz.

Bu sayıda "AKP'nin Mütteahhitleri" kitabıyla TOKİ'nin gayya kuyusuna fener tutan gazeteci-yazar Harun Gürek'i dinledik. Ardından YAYED (Yerel Yönetim Araştırma ve Eğitim Derneği) üyeleri Müfit Bayram ve Zühal Dönmez ile TOKİ'yle hukuksal mücadelenin imkânlarını, gerçekleştirilen canhıraş emlak yatırımlarının küresel ekonomi açısından muhtemel sonuçlarını konuştuk.

Ulus Atayurt

GAZETECİ-YAZAR HARUN GÜREK

İhalelerin gizlendiği aşikâr

Harun Gürek, Güncel Yayınları'ndan çıkan "AKP'nin Mütteahhitleri" kitabıyla TOKİ'nin gayya kuyusuna fener tutuyor...

Kanunen TOKİ nerede duruyor?

Harun Gürek: TOKİ, yasal olarak merkezî yönetim kapsamında. Özal kurdurduğundan bu yana başbakanlığa bağlı, kanunla kurulmuş, memurlarının maaşları bütçeden ödenen bir kuruluş. 2003 yılında konut seferberliği başladıktan sonra, TOKİ'nin yasasında bir değişiklik yapılmadan, statüsünde fiilen bir değişiklik yapıldı. Adeta bir KİT durumuna dönüştürüldü, ki bu yasal değil. Bunun yapılabilmesi için "TOKİ artık KİT statüsünde bir kuruluştur" diye yasasında yazılması gerekir. 2003'te Kamu Maliye Yönetimi Kanunu ilk çıktığında TOKİ merkezî yönetime ilişkin kuruluşlarla ilgili cetvele dahil edildi. 2005'te TOKİ o cetvelden de fiilen çıktı.

Bunu neden yaptılar?

TOKİ'ye esneklik sağlamak için. AKP'nin Toplu Konut Müsteşarlığı'nı kapatmasının nedeni de buydu. TOKİ bir yerde bir proje yapacağı zaman, müsteşarlık "benden de görüş alman gerekiyor" demesin istediler. Ardından Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü'nü kapatılar. Böylece TOKİ istediği her yerde konut projesi yapabilir hale geldi. Ayrıca TOKİ uzun süre kendini Kamu İhale Yasası'nın kapsamı dışında saydı, "Kamu İhale Kurumu (KİK) bana karışmaz" dedi, ihale sonuçlarını KİK'e bildirmede. Oysa bütün kamu kuruluşları ihale sonuçlarını KİK'e bildirmek zorunda. Kurumların yasalarında ihalelerin sonuçlarını KİK'e bildirmelerine dair ibare yok, ama Kamu İhale Yasası'nın öngördüğü şeffaflığın gerçekleşmesi için bunu yapmaları gerekiyor. Yine de TOKİ uzun süre ihale sonuçlarını bildirmede. Ancak 2005-2006'da TOKİ'nin bu yasa kapsamında olduğu anlaşılınca bir miktar ihalenin sonucunu bildirdi. Onu da Temmuz 2007'deki yerel seçimden sonra yaptı. Yüzde 47 oyla iktidara gelince "nasılsa bize kimse dokunamaz" diye düşündüler.

Bildirilen ihaleler de hayli muğlak...

TOKİ ihale sonuçlarını bildirmedeği dönemde, sonuçları kendi internet sitesinde yayınlıyordu. Nerede, kaç konut, hangi şirket kazanmış, ihale bedeli ne, iş başlamış mı, başladıysa hangi seviyede... "Ben zaten şeffaflığı sağlıyorum" diyordu. Aslında şirket isimleri sayesinde üçkağıt yapıyorlardı. Örneğin Türkiye'de Çelik soyadını taşıyan onbinlerce insan var. Dolayısıyla şirket ismi olarak çok kullanılıyor. Sicilden gidip araştırdığınız zaman karşınıza bin tane Çelik İnşaat çıkar. Hangisinin işi aldığını bilemezsiniz. Dolayısıyla iktidarla, TOKİ yönetimiyle, bürokratlarla yakınlığı var mı, yok mu, bulamazsınız. Orada yapılan asıl oyun bu. TOKİ şirketlerin sicil

Yapılan 310 bin konutun sadece yüzde 20'si sosyal konut. Kâr amaçlı değil güya, oysa TOKİ asla zararına satmıyor, en azından maliyetini alıyor. Sizin TOKİ olarak temel fonksiyonunuz, konut edinemeyecek insanlara konut edindirmektir, orta gelir grubuna konut yapmak değil, o zaten piyasadan gidip alıyor.

numaralarını vermiyor. Genel seçimlerden sonra bildirdiği ihalelerin sayısı da tam değil. TOKİ'nin 1700 civarında ihale yaptığı biliniyor. Kendi internet sitesinde bunu söylüyor. KİK kayıtlarında ise 2007 temmuz itibarıyla çıkan ihale sayısı 375. 2003-2007 arasında TOKİ sürekli ihale yaptı. 1700 ihalenin dört yıla eşit biçimde dağıldığını varsaysak, 2005-2007'de yaptığı ihalelerin sayısının 800-900 civarında olması gerekir. Dolayısıyla ihalelerin gizlendiği aşikâr.

TOKİ'nin ihalelerine katılım oranı, kırımlar, müteahhitlerin kim oldukları açısından bakarsak nasıl bir manzara çıkıyor?

KİK'e bildirilen 375 ihaleye baktığınız zaman, bir defa çok düşük katılımla yapıldıklarını görüyorsunuz. Bakıyorsanız, dört şirket katılmış, ama üç şirketin teklifi geçersiz sayılmış. Geçersiz sayılmalarının nedeni gerçekten yasal mı, yoksa bahaneler mi öne sürülüyor, öğrenemiyoruz. Ama hiçbir ihalede gelen dört tekliften üçü geçersiz sayılamaz. Sanki ihaleyi başkasına vermek için bir sahne kurmuşlar görüntüsü var. Kimi zaman da ihaleye beş şirket katılmış, ama bunların üçü aslında aynı şirket ya da arkadaş, eş, dost, işbirliği yapıyorlar. Bu, aslında ihaleye fesat karıştırmaktır. Bir başka boyut da şu: İhalelerin yüzde 40'ı düşük kırımla verilmiş. KİK her yıl ihale istatistiklerini verir. Kamu ihalelerinde kırım oranı 2005 yılında yüzde 30 civarında. Devlet kendine göre bir bedel tahmin ediyor. Eskiden bunu "ben şuraya bir okul yaptıracağım, bu okul tahminen 1 milyon YTL'ye çıkar" diye açıklıyordu. Firma da "ben bunu 700 liraya yaparım" diyordu. 2003'te yasa değiştikten sonra tahmini bedelin gizli tutulmasına karar verildi. Çünkü müteahhitler bedeli bildikleri için kırabildikleri kadar kırıyorlardı. Sonra da işler yarım kalıyordu. TOKİ'nin yaptığı ihalelere baktığınız zaman, ihalelerin yüzde 40'ı,

KİK'in istatistikleriyle karşılaştırıldığında çok düşük kırımlı. Yüksek kâr marjlarıyla yapılmış, ballı börek gibi. Birilerine resmen ihaleyi peşkeş çekmişler. Binde 0.6 kırımla, yüzde 1, 2, 3'le verilen ihaleler var. Normalde bu ihalenin iptal edilmesi gerekir. Çünkü belli ki o ihalede rekabet oluşmamış. Bir grup da çok yüksek kırımlarla verilmiş. Bu ihaleleri verdikleri şirketlere baktığınız zaman, bu şirketlerle iktidar arasında bir ilişki olmadığını görüyorsunuz. Oysa düşük kırımla verilenlerin önemli bir bölümü iktidara yakın şirketler.

Yüksek kırımlarla verilenlerin bir kısmı da bitirilemiyor...

Sözleşmeleri feshedilip iflasa sürüklenen iki müteahhitte konuştum. Onlar yüksek kırımla almışlar ihaleyi, iktidarla herhangi bir yakınlıkları yok. İlkinin sözleşmesinin feshedilmesine gösterilen gerekçe çok ilginç. TOKİ ruhsat tesisinde sorun çıkartıyor ve başlama süreci de doğal olarak uzuyor. Sonra da "sen zamanında başlamadın" diye taciz etmeye başlıyor. Belli bir noktadan sonra da hak ediş ödemesini kesiyor. Türkiye'de hak ediş ödenmediği zaman ayakta kalabilecek müteahhit çok azdır. Çünkü hepsi küçük sermaye. Diğerinde de TOKİ'yle ilgisi olmayan bir haciz sorunu çıkıyor. TOKİ, haciz geldi diye hak edişini ödemiyor ve adam iflas ediyor. TOKİ'nin böyle bir yetkisi yok. Yani müteahhitleri batıran aslında TOKİ'nin kendisi. Bu gruptaki yüksek kırımla ihale alan şirketlerin önemli bir bölümü, yapabilecek niteliklere sahip oldukları halde, AKP'ye yakın olmadıkları için bilinçli olarak batırılmış şirketler. İzmirli müteahhit Abdullah İşcan vakası çok enteresandır. TOKİ başkanı kendi ağzıyla "adamın içerde yüzde 70 alacağı var" diyor. Sen alacağının yüzde 70'ini içerde tutarsan, batırırsın o adamı. Abdullah İşcan daha sonra bir alacaklısı tarafından dövülerek öldürdü.

TOKİ'nin en önemli gelir kaynaklarından biri, eskiden devlete ait arazilerin satışı ve hasılat paylaşımı denilen büyük şirketlerle ortaklıklar. Bunlar nasıl işliyor?

TOKİ'nin yaptığı işlerin asıl kremasını bu hasılat paylaşımı projeleri oluşturuyor. Yüzde 45-50 payla verdikleri projelerin sayısı iki elin parmaklarını geçmez. Hasılat paylaşımı ihalelerinin büyük bölümü yüzde 25-30 gibi çok düşük pay-

larla veriliyor. Öreğin Mavişehir, İzmir'in gözdesidir. Bırakın evi, 500 bin dolardan aşağıya daire bile bulamazsınız. Arazi rantı da müthiş yüksek. Burada EGYO'nun (Emlak Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı) ve TOKİ'nin arazileri var, hepsini yüzde 25-30'la vermişler. Burada yüzde 50'den aşağıya kat karşılığı arsa bulmanız olanaksızdır. Hangi şirketler var orada diye bakın. İktidara yakın Cengiz İnşaat, Albayraklar gibi şirketler çoğunlukta. Araziler peşkeş çekiliyor. Bunun için ilginç yöntemler kullanıyorlar. Genellikle imar sorununu alet ediyorlar. TOKİ sorunu çözüp ihaleye çıkarabilir, ama yapmıyor. Mesela İzmir'de Cengiz İnşaat'a verilen proje: Karşıyaka Belediyesi 2003'te Mavişehir'de plan değişikliğine gitmiş, demiş ki "burada yeşil alan azalıyor, yapılaşma yoğunluğunu azaltalım". Belediye Meclisi onaylıyor, plan yürürlüğe giriyor, ama EGYO dava açıyor. Dolayısıyla, imar planının ne olacağı belli değil. Ama TOKİ eski plana göre ihaleye çıkarıyor. Siz işadamısınız, soruyorsunuz, "ya TOKİ kazanamazsa ne olacak?". Böyle sorunlu bir ihaleye kim girer? TOKİ'nin eninde sonunda dediğini yaptıracağını bilen, eninde sonunda bir yasa çıkacak, TOKİ imar planı yapma yetkisi alacak, istediği kadar konut yaptıracak diyebilen girer. **İstanbul'da sadece Kadir Topbaş döneminde 3900 tane, yani gün başına yaklaşık üç tane imar tadilatı yapılmış...** İktidara yakın olmayan ya da onunla

2001 yılında kamu fiilen iflas etti. 2002'de AKP iktidara geldiği zaman dağıtacak para kalmamıştı. AKP iktidarı, "kaynak yoksa rant yaratayım" diye işe başladı. Erdoğan ve ekibinin İBB'den dolayı ciddi bir deneyimi var, kentsel rantın nasıl yaratılacağını çok iyi biliyorlar.

pazarlık yapmayan biri o değişikliği yaptıramaz. İhaleye çok sayıda katılım olsa bile o kazanıyor, belediyeden yüksek kâr garantisini aldığı için fiyat artırıyor. Bakılması gereken şu: Plan değişikliklerini yaptıranlar kimler ya da plan değişikliği yapılan yerlerde kimlerin inşaatları var?

EGYO, KEY sahiplerinin yüzde 61.9 payı olan bir şirket. Buranın değerli arazileri de aslında TOKİ vasıtasıyla satışa çıkarıldı, çıkartılıyor. Bu sırada KEY sahipleri mağdur olmuyor mu?

TOKİ'de KEY nedeniyle hak sahibi olan kişilerin birkaç noktada kaybı var. EGYO dolayısıyla 7 milyon kişi de zarara uğratıldı. Bunlardan biri, gelir paylaşımı projeleri. İhaleler çok düşük kırımlarla verildiği için şirket daha büyük gelir sağlayabilecekken sağlayamadı. İkincisi, EGYO'nun çok değerli gayrimenkulleri çok düşük fiyatla satıldı. Üçüncüsü, TOKİ ile EGYO arasında acayip bir gayrimenkul alışverişi var. EGYO zaten TOKİ'nin yönetiminde. Birbirlerine gayrimenkul satmışlar. O satışlarda fiyatlar piyasa rayiçlerinin altında. TOKİ, EGYO'ya satarken yüksek fiyattan satıyor, ondan alırken düşük fiyattan alıyor. Normalde EGYO'nun yönetiminin KEY hak sahipleri tarafından yürütülüyor olması lâzım. Kimin hak sahibi olduğu bile belli değil halbuki. KEY hesaplarında çok ciddi meblağlar söz konusu. Bir ara YDK'nın hesaplamaları vardı, katrilyonlarca lira olması gereki-

Foto: Baran Özdemir

DENETİMDEN MUAF BİR KAMU KURUMU

TOKİ'nin ayrıcalığı ne?

Yatırım maliyeti yaklaşık 17 milyar YTL'yi bulan ve ekonomiye 1700 ihaleyle müdahale eden TOKİ'nin nasıl denetlendiği konusu tam bir muamma. 1984'te Turgut Özal tarafından kurulurken, Başbakanlık Toplu Konut Müsteşarlığı'nın siyasi sorumluluk çatısı altına yerleştirilen TOKİ, AKP hükümetine kadar müsteşarlığın kendi denetim kurulu ve Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu (BYDK) tarafından denetleniyordu. AKP, her zamanki bürokrasiyi azaltma temayülüyle müsteşarlı-

ğı ve denetim kurulunu kaldırdı. TOKİ kısa bir süre için kamuyu malî açıdan denetlemekle yükümlü Sayıştay denetimine girdi. Ama tek bir denetim bile görmeden bu kapsamdan da çıkartıldı. Geriye kaldı BYDK ve Cumhurbaşkanı'nın belirlediği, keyfiyete göre denetim yapan Devlet Denetleme Kurulu (DDK). BYDK'nın 2005'te hazırladığı rapora göre, TOKİ'ye bağlı EGYO, KEY hak sahiplerini ve kamuyu büyük zararlara uğratmıştı. 2006 raporunda da Eskiği Gayrimenkul'e ilişkin büyük ölçekli bir yolsuzluk hikâyesi anlatıldı. Ne var ki, BYDK'nın raporları, kamu ihalelerini denetlemekle yükümlü Sayıştay'ın kılın aksine, yargısal bir sonuç ortaya çıkarmıyor, bir başka deyişle kolayca sumenaltı edilebi-

liyor. DDK da bugüne kadar devreye girmiş değil. Tabiatıyla, bu noktada akla binbir türlü şüphe ve soru üşüyor: AKP neden TOKİ'yi denetimden kaçırma ihtiyacında? Kamunun her türlü malî işlemini, açtığı ihaleleri hem esas hem usulce denetlemekle yükümlü Sayıştay, yetki alanına kısa bir süre sokulan TOKİ gözü önünden kaçırılırken neden ses çıkarmadı? Hükümetin abasının altından göstereceği Sayıştay Kanunu değişikliği midir sebep? Halk adına bu halleri denetlemekle mükellef olan medya niye hiç gündeme getirmedir meseleyi? Yoksa TOKİ'nin merkezinde bulunduğu bu yeni tezgâh, herkese kendince sus payları ve gözdağları vererek mi susturur karın gurultularını?

yordu, ilkin Emlak Bank'ta buharlaştı-
rıldı bu paralar. Sonra EGYO yatırımla-
rında kullanıldı. Dolayısıyla, hak sahip-
lerinin alması gereken para 1000 YTL fa-
lan değil. Şimdi listeler açıklanacak, pa-
ralar dağıtılacak. Çalışanlar kendilerin-
den kaç para kesildiğine ilişkin bilgi ve
belgeleri şirketlerinden çıkartabilirlerse
-ki bu kamu kurumlarından çok kolay
olur-, gitsinler, dava açsınlar. Aradan
geçen süre içerisinde yaşanan değer
kaybı belli, faiz oranları belli, devletin
bu paraları en iyi biçimde değerlendir-
me sorumluluğu ortada, dolayısıyla
mahkemeye başvurulursa kayıplarını
tazmin edebilirler. Ben dava açarsam
1000 yerine en az 20 bin YTL alacağım-
dan eminim. Teklif ettikleri parayı alır-
ken "yasal haklarım saklı kalmak kay-
dıyla" diye şerh düşerlerse, dava açma
haklarını da kaybetmezler.

**TOKİ'nin iddiası "biz zenginden alıp
fakire veriyoruz, böylece sosyal konut
yapıyoruz". Bu ne kadar doğru?**

TOKİ başkanının dediği sayılar birbirini
tutmuyor. Beş yılda yaptıkları konut sa-
yısı 310 bin. Fakat 2007'den bu yana çok
fazla ihale yapmadılar, çünkü konut pi-
yasasında bir duraklama var. Bunların
ne kadarı sosyal konut? TOKİ'nin kendi
internet sitesinde yayınladığı listelere
baktığınız zaman, alt gelir grubuna yö-
nelik olanlar projenin adında belirtili-
yor. Alt gelir grubu için 30 bin konut
yaptığı anlaşıyor. Hadi diyelim bazıla-
rı belirtilmedi, onları da ekleyelim. Di-
yelim 60 bin. 310 bin konutun sadece
yüzde 20'si sosyal konut. Kâr amaçlı de-
ğil güya, oysa TOKİ asla zararına satmı-
yor, en azından maliyetini alıyor. Bu ka-
dar sosyal konut için ne kadar lüks ko-
nut yapmak lazım olduğuna bakalım.
Ortalama maliyetler YDK raporunda
var. 1 milyar YTL gibi bir rakam çıkıyor
60 bin konut için. Oysa projelerin topla-
mına baktığınız zaman, 16 milyarlık

proje söz konusu. Sizin TOKİ olarak tem-
mel fonksiyonunuz, konut edinmeye-
cek insanlara konut edindirmektir, orta
gelir grubuna konut yapmak değil, o za-
ten piyasadan gidip alıyor. Alt gelir için
bütçede kaynak yok, bu kaynağın sağ-
lanması lazım, TOKİ'nin hasılat paylaşı-
mı projesi yapması normal, ama ka-
zançları ihtiyacın katbekat üzerinde. Bu
da gösteriyor ki, TOKİ aslında alt gelir
grubuna çalışmıyor.

**Bu 16 milyar liraya bütün projeler da-
hil mi?**

Evet. Ancak olaya şöyle bakarsak, ra-
kam da düşer. TOKİ bu konutları yaptı,
bunları satarken yüzde 25'i peşin alıyor,
kaynak ihtiyacının bir bölümünü peşin
olarak karşılıyor zaten. Ayrıca her ay

**Gecekondu nun
kentsel bir
sorun olduğu
bir gerçek. Ama
bunu yaparken
buradan
korkunç bir
rant yaratmayı
düşünmemeniz
gerekliyor.
TOKİ'nin
elindeki araziler
satıldı bitti,
gecekondu
alanlarını
satmaya
başladılar.**

taksit alıyor. O da kaynak ihtiyacının bir
bölümünü karşılıyor. TOKİ'nin asıl ihti-
yacını başlangıçta. Sonraki yıllarda finans-
man ihtiyacının azalması gerekiyor,
çünkü gelir sağlamaya başlıyor. Bu kay-
nağı sağlamak için 16 milyarlık proje
yapmaya gerek yok.

**Erdoğan Bayraktar, Hazine'ye de para
kazandırdıklarını söylüyor...**

Bunu açıklaması lazım. Bizzat bütçeye
sağladığı gelirden bir bölümünü Hazi-
ne'ye aktarmış olamaz. Sözü ettiği
muhtemelen şu: Proje satılıyor, KDV
tahsil ediliyor, şirketler vergi ödüyor,
projede yarattığı hareketlilik üzerinden
para aktarıyor. Şu anda TOKİ, para bul-
manın yollarını arıyor. Bu paralar dü-
şük kırmı ihalelerle dağıtıldı. Kaynak-
lar çarçur edildi bile. Ortada 16 milyar-
lık proje olduğuna göre kaynağı ihtiya-
cınız olmaması gerekiyor, hatta kasanız-
da ciddi bir miktar para olması lazım,
ama yok. O zaman, bu kaynaklar bir
yerlere gitti. Şimdi de sıra kamu banka-
larının içini boşaltmaya geldi. Ama pi-
yasa durdu. Kamuoyuna henüz yansı-
madı, çünkü henüz zincirleme iflaslar
yok. Bunun en büyük nedeni de, TO-
Kİ'nin bu kadar çok proje yapması. Alt
gelirliğin konut ihtiyacı, işin bahanesi.
TOKİ'nin bir de gecekondu dönüşüm
projeleriyle gecekondu alanlarına el
koyarak ciddi bir rant yaratıyor...

Olayın özünde şu var: Türkiye 2001 yı-
linda tarihinin en büyük krizlerinden
birini yaşadı, kamu fiilen iflas etti.
2002'de AKP iktidara geldiği zaman
Türkiye'de merkezî iktidarın kasasında
dağıtacak para kalmamıştı. AKP iktida-
rı, "kaynak yoksa rant yaratayım" diye
işe başladı. Erdoğan ve ekibinin İBB'den
dolayı ciddi bir deneyimi var, kentsel
rantın nasıl yaratılacağını çok iyi bili-
yorlar. İktidara geldikten sonra TOKİ
projeleri kanalıyla bu kentsel rantı orta-
ya çıkartıp paylaşmaya başladılar. Gece-

ŞEHİR PLANCISI MÜFİT BAYRAM

Çünkü satacak bir şey kalmadı

**TOKİ uygulamalarının bu denli iddialı ve de-
netimsiz oluşunun arkasında bir plancı ola-
rak sizce nasıl bir saik var?**

Müfit Bayram: Son dönemdeki büyümenin nere-
deyse yüzde 25'i konut sektörüydü. Son 15 çeyrekte
rakamlara baktığınızda, konut sektörünün ağırlığı
yüzde 10'lardan başlayıp 25'lere kadar yükseliyor.
Çok büyük bir ekonomik oyun bu, gözleri hiçbir şey
görmüyor, çünkü paraya ihtiyaçları var. Kentsel dö-
nüştürme yasasını yeniden getirmelerinin, TOKİ'nin her
şeye rağmen bu ihaleleri yapmasının nedeni, acil pa-
ra ihtiyacı. TOKİ şu anda devletin emlak pazarlama
şirketi gibi çalışıyor. Hazine arsaları ona devrediliyor,
o da müteahhitlerle projeye çevirip pazarlıyor. Yani
Hazine mallarını pazarlıyor, ki bu da yasal değil. İsta-
nbul'un, İzmir'in en güzel arazilerini EGYO yüzde
25-40'la müteahhitlere verdi. Ankara'nın en kötü ye-
rinde arsaları verseniz yüzde 50'yle veriyorsunuz, İsta-
nbul'da Ataşehir'de, İzmir'de Mavikent'te, bir da-
irenin 300 küsur milyar lira olduğu yerlerde siz yüzde
20-25'le arazi veriyorsunuz. Problem şu: Olaya fizikî
bir planlama probleminden ibaretmiş gibi bakılıyor.

Oysa hükümet bunu yeni bir kon-
solidasyona ihtiyacı olduğu için
yapıyor. 2000'de ciddi bir cari
açık çıktı ortaya, bunun üzerine
konsolidasyona gidildi. Bankaları-
nı, borsanın yüzde 70 küsurunu
yabancılar verdi. Şimdi daha bü-
yük bir borç söz konusu. Cari açık
rakamı sadece mart ayında 4 mil-
yar dolan üzerinde. Türkiye yine
bir konsolidasyona gitmek zorun-
da. Bu noktada acele etmelerinin, 2B arazilerine iliş-
kin yasayı geri getirmelerinin, orman alanlarındaki ve
kıyılardaki turizm tesislerine izin veren yasayı çıkar-
malarının nedeni de bu. Aslında bir zavalılık noktası.
Tam bir rezillik. Bu konuyu emlak piyasasından çı-
kartıp başka bir boyuta da taşımak gerekiyor. Bu in-
sanların malı Türkiye'nin borcuna karşılık aslında
uluslararası sisteme ipotek ediliyor. Bu problem şe-
hircilerin, mimarların problemi değil, bu ekonomik bir
mesele. Eskiden konut sorununu meslek insanları
tartıştırdı, artık bankacıların katıldığı, SPK'nın organi-

ze ettiği gayrimenkul zirvelerinde
ekonomistler tartışıyorlar. TOKİ, Tür-
kiye'nin mallarının haraç mezat satıl-
masına aracılık eden bir emlakçıdır.
TOKİ yasasına eklenen maddelere ve
uygulamalara baktığınızda görünen
de bu. Yabancılar arazi satışıyla ilgili
gelmekte olan düzenleme de, per-
gel yasası da bunun parçaları. Pergel
yasasıyla belediyelerin alanını geniş-
lettiler. Geçen dönem geçen yasala-
rın neredeyse yüzde 70'i yerel yöne-
timlerle ve toprak tasarrufuyla ilgili
yasalar. Önümüzdeki dönemin kon-
solidasyon aracı gayrimenkullerdir,

tarım toprakları, ormanlar, millî parklar, kentler, hep
arazi yağması... Çünkü satacak bir şey kalmadı. Mer-
kez Bankası'nın verilerine göre, bireysel kredilerin
toplam hacmi 100 milyar dolara ulaşmıştı. Bunun
içinde kredi kartları, araç kredileri, ihtiyaç kredileri ve
konut kredileri var. 70 milyarınız, hane başına 5 bin
YTL borçlandırılmış vaziyetteyiz. Son seçimlerde de
konut kredisi alanlar istikrar bozulmasını diye AKP'ye
oy verdi dendi. AKP kendi seçim değerlendirmesinde
de bu tespiti yapmıştı. Bu çok ciddi bir ekonomik ve
siyasî olay.

konu projelerinin altında da bu var. Türkiye’de gecekondunun kentsel bir sorun olduğu bir gerçek. Ama bunu yaparken buradan korkunç bir rant yaratmayı düşünmemeniz gerekiyor. TOKİ’ye “ben burada konut yapacağım” diyor, rant o konutları yapan şirketlere kalıyor. TOKİ’nin elindeki araziler satıldı bitti, şimdi gecekonduların alanlarını satmaya başladılar.

Böylece kendi tabanlarını da oyuyorlar aslında...

AKP’nin sonunu getirebilecek şeylerden biri bence bu. Bundan çok fazla insan etkileniyor, etkilenecek. İnsanlar birçok yerde bunun farkında ve tepki gösteriyorlar haklı olarak. Başbüyük’teki adamlar o değerli arsa karşılığında rantı adil bölüşen, bu kadar sorun çıkmaz. İnsanlar tepki göstermekte çok haklı, hatta gösterdikleri tepkilerin yetersiz olduğunu düşünüyorum.

Bir de denetim sorunu var TOKİ’nin... TOKİ büyük miktarlarda kaynak yarattığı için YDK tarafından denetleniyor, ama YDK denetçilerinin denetim yapamaz hale getirildiğini düşünüyorum. Çok “yaratıcı” yöntemler kullanıyorlar. İhaleleri açık ihale kapsamından çıkarmak için parçalara bölüyorlar. Yani 100 bin YTL’lik bir ihaleyi birkaç parçaya ayırıyorlar ve doğrudan temin kapsamına sokarak açık ihale yapmaktan kaçıyorlar. Doğrudan teminde ilan zorunluluğu yok. Çağıracağınız kişileri siz belirliyorsunuz. Genellikle iktidara yakın şirketler çağırılıyor. YDK denetçileri olayı 2004’te fark ettiler ve bunun yasadışı olduğunu söylediler. 2005’te ne olduysa YDK denetçileri “hızlı bir biçimde ihale yapmak için parçalara ayırmak olabilir” demeye başladı. Sanırım, denetçiler bir şekilde baskı altına alındı. Dolayısıyla, YDK’nın sağlıklı bir denetim yaptığını söylemek zor. AKP iktidara geldiğinde kamudaki denetim ku-

Foto: Baran Özdemir

rumlarının kapatılması için çalışmalar başlatılmıştı, YDK da Sayıştay bünyesine alınacaktı. Sonra nasıl olduysa bunu gerçekleştirmediler. Anladığım kadarıyla, denetim kurumlarıyla ilgili yasa tasarısını bu kurumları sindirmek için kullanıyorlar. Çünkü AKP iktidarından önce, yılda en az birkaç yüz haber çıkardı “bilmem hangi bakanlığın teftiş kurulu rapor hazırladı, şu yolsuzluklar belirlendi” diye. Bu dönemde bu tür raporların sayısı yok denecek kadar az. Hiç mi yolsuzluk olmuyor? YDK’nın bir şekilde bastırıldığını düşünüyorum. Yani TOKİ aslında denetimsiz şu anda. İhaleler denetlenmiyor.

TOKİ, piyasanın durgunlaştığını bile bile, gereğinden fazla ev yapıyor. Aynı anda da konut yatırımlarını artırmak ve emlak piyasası yaratmak için bir sürü kanun geçti...

Siz şu kadar konut açığı var diye yola çıkıp 250 bin konut yaparsanız, bir o kadar da özel sektör yaparsa, emlak stoğu

İnsanlara tasarruflarının çok üzerinde borç yüklüyorsunuz. Hem de beş-on yıl vadeyle. Fakirlerin zaten alım gücü yok. Onun için TOKİ bu konutları yabancılara pazarlamak istiyor. Bu, müstakbel bir krizi daha da büyütebilir.

artar. Ancak alabilecek insan sayısı 500 değil, 200 bin ise, bu konutların 300 bini elinizde kalır. İnsanların ihtiyacı var, ama alacak güçleri yok. Türkiye’de hem özel sektör hem TOKİ satmakta zorlanıyor, çünkü alabilecek olanlar zaten ilk birkaç yıl içinde alıp çok ciddi borç altına girdiler. Konut kredilerinin miktarı 38-40 milyar lira. Türkiye’de ne kadar tasarruf var ki zaten? İnsanları tasarruflarının çok üzerinde borçlandırıyor sunuz. Hem de beş-on yıl vadeyle. Fakirlerin zaten alım gücü yok. Onun için TOKİ bu konutları yabancılara pazarlamak istiyor. Yasaların çıkarılmasının bir nedeni o. Bu, yaşayabileceğimiz bir krizi daha da büyütebilir. Çünkü inşaat sektöründe iflaslar başladığı zaman, bankalar etkilenecek, çalışanlar etkilenecek... İnşaat sektöründeki kriz tüm topluma nüfuz edecek. Bir yerde konut yapar, istihdam yaratırsınız, o durduğu zaman geriye doğru her şey üst üste yıkılır.

Söyleşi: Uğur Atayurt - Ayşe Çavdar

YEREL YÖNETİM ARAŞTIRMA VE EĞİTİM DERNEĞİ ÜYESİ ZUHAL DÖNMEZ

Hepsine dava açmak lâzım!

TOKİ’nin yaptığı kentsel dönüşüm uygulamalarına vatandaşların kanunen itiraz edebilecekleri noktalar neler?

Zuhal Dönmez: Gösterilen gerekçe, 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 73. maddesi. O da genel bir hükümle, “münferit yapılar yıkılır” diyor. 2981 sayılı Gecekondular Affı ve 775 sayılı Gecekondular Kanunu’na göre yapılan yapılar münferit değildir. Şu halde, 2981’e tâbi olan yerde bu yasaya göre uygulama yapılması lâzım. Onun nasıl olacağı da belli; arsa bedelini alıp tapusunu verecek. Kat karşılığı inşaat yapmak, hak sahibini borçlandırmak, ona daire satmak gibi yetkileri yok belediyelerin. Yani 2981’e tâbi yerlerdeki uygulamalar tamamen yasadışı. Tapu tahsis belgesi olanlara konutunun yıkılacağına dair bir tebligat yapılması gerekir. Ankara’da belediye bunu yapmamaya çalışıyor. Çünkü tebligat idarî bir işlemdir, dava açma hakkınız doğar. İnsanların gözlerini korkutup evlerini yıkmalarını istiyorlar ya da sözleşme imzalatmaya çalışıyorlar. İnsanlar yıkmayınca, inşaat şirketinin de baskısıyla bazı yazılar gönderiyorlar. Bu yazılar dava konusu olabilir. Aslında kentsel dönüşüm

alanı ilan edilen yerdeki araziye anlaşılmıyorsa, kamulaştırması gerekir, ama bedel ödemek istemiyor. Bunun yerine “şu kadar metrekaresi yeri olana, şu kadar para karşılığı şöyle bir daire vereceğim” diyor. Ama bu uygulama yasal değil. 2981, tapu tahsisli olanlar için hukukî bir çerçeve yaratıyor. “Millî Emlak’ın belirlediği parayı ödendiğinde arsanın tapusunu alacaksınız” diyor. Dava açmadan önce tapu tahsis belgesiyle ilgili belgelerin toplanması gerekir. Dava açıldığında belediyeden bir dosya gelecek, ama gene de bunu eklemede fayda var, benim kurumlara güvenim kalmadı. Dilekçede “önerilen sözleşmenin ne olduğu konusunda bilgim yok, 2981’e göre hak sahibi iken bana ‘evini yık’ diye gelen yazı hukuka aykırıdır” denilecek. Tapu tahsisliler kesinlikle kazanır. Tebligat yoksa “tahsis belgem belediyede, tapunun verilmesini talep ediyorum” diye de başvuruda bulunabilirler. Reddedilir ya da 60 gün içinde cevap verilmezse, dava açma hakkı doğar. Bir de bu tür uygulamalarda

birden fazla işlem oluyor. Nazım imar planı, 1000’lik plan, bunlar birbirleriyle çok ilgili. Arada dava konusu olacak dört-beş işlem var. Bazen bir işleme dava açtığınızda, “plana açmamışsın” diye reddedilebiliyor. Dolayısıyla hepsine dava açmak lâzım. Bu da çok zor, dava harçları çok yüksek. Bunu örgütlerin yapması lâzım. Yine de son işlemden dava açarken onun öncesinde yapılmış planların iptali istenebilir. Ama TBMM’ye yeniden sevk edilen kentsel dönüşüm yasası, muhtemelen

bu olanakları ortadan kaldıracaktır, zaten başlamış kentsel dönüşüm yasaları bu yasa kapsamına dahil edilecektir diye bir ibare koyacaklardır. Bu yasanın Anayasa Mahkemesi’ne götürülmesi gerekir.

Peki KEY ödemelerine itiraz edilebilir mi?

KEY’cilerin çok değerli arazilerde payları var. Bu araziler satıldı, hangi gayrimenkullerin TOKİ’ye, hangilerinin KEY sahiplerine ait olduğunu tespit etmek çok zor. Onların değerlerini tespit ettirebilsek, bir sürü şey çıkabilirdi. Ama şu sorulmalı: “KEY kesilmeye başlandığında, ‘seni konut sahibi yapacağım’ denmişti. Nerede benim konutum?” Ayrıca KEY ödemesi yapılan herkesin zarar-zıyan davası açması lâzım.

Faili meşhurlar adası

KKTC, 1974'ten beri Türkiye'nin arka bahçesi, içinde bir küçümseme de barındıran adıyla "yavru vatan". Ama Türkiye'nin yavrusuna tavrı, bir annenin tavrına hiç benzemiyor. Ada'daki nüfus yapısını göçlerle değiştirip Kıbrıslı Türkleri azınlık haline getiren Türkiye, bununla da yetinmeyip anavatanda yasakladığı karanlık işler için Ada'yı adres gösterdi. Örneğin, Türkiye'de kumarhane açmak yasak, Kıbrıs'ta serbest. '90'ların başından beri her türden kara para KKTC'deki off-shore bankalarında ve kumarhanelerde aklanıyor. Kara para girince mafya ve faşist çeteler de Ada'ya girdi, derin devlet zaten hep vardı. 1991'den beri elliden fazla bombalama olayı yaşandı, hiçbirinin faili bulunamadı. Susurluk Çetesi'nin Türkiye icraatlarının çoğu biliniyor, Kıbrıs'ta neler karıştırdıkları ise hâlâ muamma. Son Ergenekon operasyonunda adı geçen birçok kişi de Kıbrıs'la ve Denктаş'la bağlantılı, ama bunun da üzerine gidilmedi. Lefkoşa'da yayınlanan Afrika gazetesinin yayın yönetmeni Şener Levent'e bağlanıyoruz...

1974'ten sonra Türkiye'nin "arka bahçesi" haline gelen Kuzey Kıbrıs, ülkücü çetelerin üssü ve sığınağı oldu aynı zamanda. Şimdi Türkiye'de Ergenekon soruşturması yürütülürken, bu soruşturmada "yavru vatan"ın hiç yer almaması ve burada geçenlere hiç değinilmemesi doğrusu hayret uyandırıyor.

İnsan ister istemez düşünüyor... Siyasî konumu çok hassas olduğu için, bu "yavru" bilinçli olarak mı gözlerden kaçırılıyor acaba? Türkiye'deki bomba olayları soruşturulurken, buradakiler neden soruşturulmuyor? Burası da 1974'ten beri Türkiye'nin yönetimi altında bir yer değil mi?

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Kıbrıs'ın kuzeyinde yaşanan olaylardan Türkiye'yi sorumlu tutar. KKTC yönetimini değil. Bu yönetimi tanımaz çünkü. "Türkiye'nin alt yönetimi" der ona. Kıbrıslırumların bu mahkemede açtıkları mülkiyet ve kayıp davaları KKTC yönetimi aleyhine açılmaz, Türkiye aleyhine açılır. Çiğnenen hakkını uluslararası bir mahkemede arayan Kıbrıslı Türkler de davalarını Türkiye aleyhine açarlar.

1996 yılında öldürülen gazeteci-yazar Kutlu Adalı'nın eşi İlkay Adalı, bu cinayetin yeterli soruşturmasını yapmadığı için Türkiye'yi sorumlu tuttu ve AİHM'de onun aleyhine açtığı da-

vayı kazandı. Kıbrıslı Türk araştırmacı-yazar Ahmet An da, adada hareket serbestisi kısıtlandığı için Türkiye aleyhine AİHM'ye başvuruda bulundu ve birkaç yıl önce açtığı davayı o da kazandı. Türkiye her iki olayda da para cezasına çarptırıldı.

Türk Mukavemet Teşkilâtı'nın mirası Faili meçhuller adasıdır bu ada... Ancak "faili meşhurlar" diyenler de var son zamanlarda. Bugüne dek meydana gelen siyasî nitelikli hiçbir bomba olayı ve cinayet aydınlatılmadı. Kimse bu sebepten dolayı tutuklanmadı, yargılanmadı ve cezalandırılmadı.

1974 öncesinde de böyleydi aslında, ama o zamanlar yeraltı örgütü TMT (Türk Mukavemet Teşkilâtı) olduğu için, bu eylemler onun hanesine yazıldı ve ciddi bir sorgulamaya da gerek duyulmadı.

1958'de İnkılapçı gazetesinin sahibi ve başyazarı Fazıl Önder çarşı içinde güpegündüz vurularak ve bıçaklanarak öldürüldü.

1962 yılında Cumhuriyet gazetesi sahibi ve yazarı iki avukat, Ayhan Hikmet ve Ahmet Muzaffer Gürkan, aynı gece iki ayrı yerde kurşunlanarak öldürüldü...

1965 yılında Türk-Rum dostluğunun simgesi haline gelen Derviş Kavaçoğlu pusuya düşürülerek yanındaki

Rum arkadaşı Kostas Mişaulis ile birlikte öldürüldü.

1962 yılında Lefkoşa'da Rum semtinde kalan Bayraktar ve Ömeriye camileri provokatif bir biçimde bombalandı. Ve yine 1962 yılında Rauf Denктаş'ın Lefkoşa'nın göbeğindeki avukatlık yazıhanesi bombalandı. Bu bombalamada da bir provokasyon kokusu tütüyordu.

İlginçtir ya, o gece olay yerine üç kişi gelmişti. Rauf Denктаş, İçişleri Bakanı Yorgacis ve Rum Polis Kumandanı Pantelides.

Gazeteciler Denктаş'a sordular:

- Kim bombaladı sizce?

- Komünistler, dedi.

Aynı soruyu Yorgacis'e de sordular. Ancak farklı bir yanıt aldılar:

-Türk komünistler, dedi Yorgacis.

Yorgacis, Kıbrıslı Türkleri imha planı olan meşhur "Akritas Planı"nın mimarı. Ne var ki, Denктаş'la arası çok iyiydi. Ortak düşmanları komünistler onları aynı çizgide buluşturuyordu. Talimatları ve hizmetlerinin karşılığı olan parayı CIA'dan aldığı artık Rum araştırmacılar tarafından da açıkça dile getirilen Yorgacis, 1971'de kendi adamları tarafından pusuya düşürülerek öldürüldüğü gün, Denктаş gazetecilere onun için "iyi ve olgun bir devlet adamıydı" demişti.

Asker-ülküçü ittifakı mı?

1974'ten sonra, TMT'nin yerini, şimdi Kıbrıslı Türklerden oluşan düzenli bir orduya sahip Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı aldı. Son yıllara dek bu ordunun başında Türkiyeli bir tuğgeneral vardı. Birkaç yıl önce yapılan yeni bir düzenlemeyle GKK komutanının rütbesi tümgeneral oldu.

Bunun dışında, Kuzey Kıbrıs'ta üç büyük askerî kurum daha var. Kıbrıs Türk Barış Kuvvetleri Komutanlığı... Adada 40 bin olduğu tahmin edilen Türk askerinin bağlı olduğu komutanlık. Başında korgeneral bulunuyor.

Sivil İşler Başkanlığı... TC'li albayların yönetimindeki istihbarat servisi. Kıbrıs'ın "MİT"i de diyebilirsiniz buna.

Sivil Savunma Teşkilâtı... Bu teşkilâtın başında da TC'li albaylar var.

Bu askerî kurumların tümü TC Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı. Bu kadar sıkı bir güvenlik ağı içerisinde adadaki tüm siyasî cinayetlerle bombaların faili meçhul kalması şaşırtıcı değil mi?

Bombalama olayları özellikle 1990'lı yılların başından beri adada iyice tırmanmaya başladı. Bu yıllar, Türk İntikam Tugayı (TİT) isimli gizli yeraltı örgütünün kendini duyurmaya başladığı yıllar oldu.

2 Ekim 1989 gecesi CTP merkez binasına konan bombalar büyük bir şans eseri olarak patlatılmadan ele geçirildi. 16 Ekim 1990'da CTP eski milletvekillerinden Fadıl Çağda'nın Girne'deki evi bombalandı. Bu arada, Özgürlük dergisi sahibi Hürrem Tulga'nın arabası Lefkoşa'da havaya uçuruldu.

15 Ağustos 1991'de muhalefet lider-

Rauf Denктаş, Ergenekon Soruşturması'nda tutuklanan emekli general Velî Küçük ve Türk Ortodoks Kilisesi'nden Sevgi Erenrol'la yakın ilişki içindeydi. Denктаş'ın fotoğrafa girmeyen diğer iki kankası ise Doğu Perinçek ve Kemal Kerinçsiz.

lerinden Alpay Durduran'ın arabası kundaklandı. Daha sonra ise, liderliğini yaptığı Yeni Kıbrıs Partisi'nin merkezi kurşunlandı.

Tüm bunlar art arda sürüp giderken, dikkati çeken başka bir şey daha vardı. Başlangıçta TMT imzasıyla yayınlanan yeraltı bildirileri, daha sonraları "Türk İntikam Teşkilâtı", "Genç-Türk Mücadele Teşkilâtı" ve "Gerçek Halk Hareketi" olarak yayınlanmaya başlandı.

23 Ekim 1993'te eski yargıç, avukat ve eski İçişleri Bakanı Orhan Zihni Bilgehan'ın Mercedes'i yakıldı. 17 Mayıs 1994'te CTP'li gazeteci ve müsteşar Hasan Erçakıcı'nın evine çoluk çocuğuyla uyurken bomba atıldı.

6 Temmuz 1996'da Kutlu Adalı, Lefkoşa'daki evinin önünde vurularak öldürüldü. Bu tarihte Kıbrıs Türk Barış Kuvvetleri Komutanlığı'nın başında, fanatik milliyetçiliğiyle bilinen Korgeneral Hasan Kundakçı vardı. Ayrıca, Sivil Savunma Teşkilâtı'nın başında da Albay Galip Mendi bulunuyordu. Kutlu Adalı davasının AİHM'de görüşülmesi sırasında ifadesine başvurulardan biri olan Galip Mendi, daha sonraları Kıbrıs'ta yeni bir göreve atandı. 2000 yılında tuğgeneral rütbesiyle Güvenlik Kuvvetleri Komutanı oldu. Aynı tarihte Albay Namık Koç da Sivil İşler Başkanlığı'na getirildi.

2000'in kasım ayında muhalif Avrupa gazetesi-nin matbaası bombalandı. 2001 mayısında ise Avrupa, ikinci ve daha şiddetli bir bombayla havaya uçuruldu. Denktaş, bu olaydan sonra, bombacıyı ele verecek olan kişiye 5 milyar liralık ödül vaat etti, ancak bunu yaparken bombanın gazete sahiplerinin kendileri tarafından atılmış olabileceğini ima etmekten kaçınmadı.

Bu arada, gazete sahipleri pek çok kez ölümle tehdit edildi... Ezici çoğunluğunu TC'li ülkücülerin oluşturduğu gruplar, sık sık gazete binasının önünde tehditler savurarak gövde gösterisi yaptı. Ve işte tam da o sıralarda Denktaş'a yakın çevreler Ulusal Halk Hareketi ismi altında TMT'yi hatırlatan yeni bir örgüt kurdu. UHH, yurtsever ve barışçı kesimlere gözdağı vermek için bildiriler yayınlamaya başladı. UHH militanları, askerin de desteğinde eğitildi.

18 Şubat 2004'te Mehmet Ali Talat'ın Girne'deki evi bombalandı. Yine aynı sıralarda Kıbrıs gazetesi şiddetli bir ses bombasıyla sarsıldı.

40 bin kişilik mitinglerin yapıldığı meydanda, mitingten önce bir ihbar üzerine patlamamış bombalar ele geçirildi. 11 Mayıs 2004'te, Gönyeli civarındaki bir sokakta park edilmiş, askere ait sivil bir aracın içinde, bir köyü havaya uçuracak kadar cephanelik bulundu.

2006 mayısında Afrika gazetesi yazarlarından Ali Osman Tabak'ın evinin önüne park ettiği aracının lastik bölümünde fitili tutuşturulmuş, ama patlamamış bomba ele geçirildi.

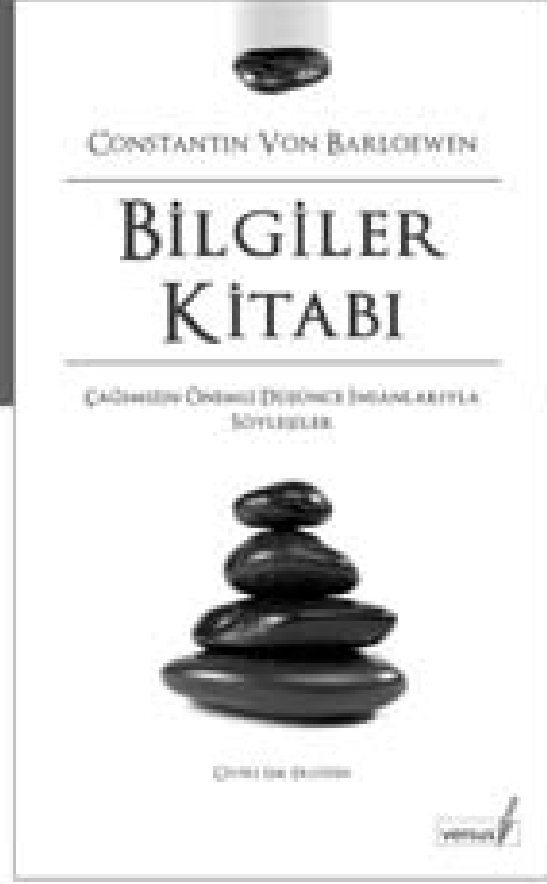
Ve işte yukarıda sıraladığım tüm bu olayların hiçbirinin faili bulunamadı. Bundan dolayı, artık "faili meçhul" demiyoruz biz onlara. "Faili meçhur" diyoruz.

Türkiye'de Ergenekon'u soruşturanlar buyur-sunlar adaya da. Çok iş var yavruda...

Şener Levent

Kıbrıslı gazeteci Kutlu Adalı, Denktaş'ı, Kıbrıs'taki statükoyu kıyasıya eleştirenlerin başında geliyordu. 6 Temmuz 1996'da Lefkoşa'daki evinin önünde vurularak öldürüldü. Aynı yılın kasım ayında Susurluk kazasında ölen Abdullah Çatlı'nın cinayet zamanı Kıbrıs'ta olduğu ortaya çıktı, ama cinayete karıştığına dair delil bulunamadı.

Bilgiler Kitabı Çağımızın Önemli Düşünce İnsanlarıyla Söyleşiler Constantin Von Barloewen

André Gide'le, Henry James'le, Marcel Proust'la, Walt Whitman'la, Ralph Waldo Emerson ya da Henry D. Thoreau'yla esaslı söyleşiler bugün elimizde olsaydı ne kadar mutlu olurduk! III. bin yılın eşliğindeki çağımızın büyük düşünce insanların sözlerini gelecek kuşaklar için kaydeden görsel bir "kültürlerarası kütüphane" fikri böyle doğdu.

Geçen yüzyıla her biri kendi alanında derinden damga vurmuş olan önde gelen kişileri seçtik. Ama bakışımızı daima yirmi birinci yüzyıla yönelttik. Sanat, edebiyat, dinsel ve kültürel bilimler, antropoloji, doğa bilimleri, müzik alanlarında, disiplinlerin sınırlarını aşan bu şahsiyetler bilginin sınırlarına dek uzanmalıydılar. Önceki on yıllarda büyük etkide bulunmuş olan ve hâlâ da etkide bulunmaya devam eden, entelektüel dünyaya damgasını vurmuş figürleri bir araya getirmeliydik. Bu erkek ve kadınlar dünya uygarlığının merkezi sorunlarına, çağlarının "entelektüel durum"unun temel sorunlarına açık olmalıydılar. Yirminci yüzyılın kurucu figürleri, kendi eserleri konusunda, şimdiki zamanın ve gelecek zamanın meydan okuması konusunda somut tavır almalıydılar. Dünyanın farklı kültürleri temsil edilmeliydi; yirmi birinci yüzyıl dünya uygarlığının karakteristiği olan "çoklu-evren" kendini göstermeliydi.

Constantin von Barloewen

Adonis, Boutros Boutros-Ghali, Erwin Chargaff, Régis Debray, Carlos Fuentes, Nadine Gordimer, Stephen Jay Gould, Samuel Huntington, Philip Johnson, Leszek Kolakowski, Julia Kristeva, Claude Lévi-Strauss, Federico Mayor, Yehudi Menuhin, Czesław Miłosz, Oscar Niemeyer, Amos Oz, Raimon Panikkar, Cardinal Paul Poupard, Ilya Prigogine, Arthur Schlesinger, Michel Serres, Wole Soyinka, Edward Teller, Tu Wei-Ming, Paul Virilio, Elie Wiesel.

versuskitap.com
0.216 418 27 02

Omurgasızlık medyanın genel karakteri

Türk basın tarihinde yeni bir döneme giriliyor. Seçimleri büyük medyaya rağmen ikinci kez kazanan AKP bu kez işi sağlam tutup TMSF'nin elindeki ya da zor durumdaki medya organlarının birer birer yandaşı işadamlarının eline geçmesini sağladı. Ergenekon soruşturması ve AKP'ye açılan kapatma davasının arka arkaya yaşanması, medyadaki yeni cephelerin daha iyi anlaşılmasını sağladı: Bir kanat Ergenekon'u, diğer kanat AKP'nin alicengizlerini görmezden geliyor. Medyanın yeni dönemi ni Galatasaray Üniversitesi öğretim üyesi gazeteci Ragıp Duran'la konuştuk...

Birkaç yıl önce, "Türk medyasının dört tabusu vardır" diye bir tespitiniz vardı. Kürt sorunu, siyasal İslâm, Ermeni meselesi ve ordu diye sıraladığınız bu tabularla medyanın ilişkisi şimdilerde nasıl?

Ragıp Duran: Bu dört tabu aslında sadece Türk egemen medyasının tabuları değil. Devletin dört tabusu, resmî ideolojinin dört büyük tabusu. Egemen medya devlete bağımlı olduğu için bu dört tabuyu kabul etmiş durumda. Ama, kesin bir milât veremsek de, bu tabuların gevşemeye başladığını görüyoruz. Bunun önemli bir göstergesi de medya. On yıl önce yazmadıklarımızı yazıyoruz, evet, ama bu, tabuların yıkıldığı anlamına gelmiyor. Yine de küçümsenemeyecek gelişmeler oldu. Kürt ve Ermeni meselesinde özel üniversiteler konferanslar düzenledi. AB uyum yasaları doğrultusunda Kürtçe yasağı kalktı. Siyasal İslâm tabusu, o kesimin temsilcileri iktidara geldiği için neredeyse meşru ve popüler bir hale geldi. Bu tabular arasında en az eriyeni TSK. Yine AB uyum yasalarıyla bağlantılı bazı gelişmeler oldu bu konuda da, ama hâlâ çok güçlü bir tabu bu.

Bu tabuyla cidden derdi olan bir siyasî irade veya büyük medya organı var mı?

Aslında, toplumla en fazla iç içe geçen tabu TSK. İslâmiyet deseniz, zaten toplumun yüzde 99'u Müslüman. Kürtler denince, 10-15 milyon Kürt var, yani bu tabuların aşınmamasına imkân yok. 1992'de bir Kürt gazetesi olan Özgür Gündem yayınlandı. Med TV var, Roj TV var. Ama ordu meselesinde, toplum içindeki militarist, askersever hissiyatın yenilmesi gerekir. Büyük medya, kendi istese bile, bu tabuyu yıkmaya önderlik edebilir mi, hayır. Medya dünyanın hiçbir yerinde lokomotif olmamıştır. Buna niyetlendiği olmuştur, ama yapamamıştır. Toplum mühendisliğine soyunsa da, bunu belirli özel koşullar haricinde gerçekleştirememiştir, gerçekleştiremez de. Çünkü artık dünyanın herhangi bir ülkesinde, bağımsız, özgür, yatağını toplumdan alan bir medya kalmadı. Bir baskı grubu olarak, çeşitli iktidarların sesi olarak var. Lokomotif değil, ama vagon olabilir. Hatırlayalım, Sovyet medyası, o çok güçlü İzvestiya ve Pravda gazeteleri SSCB'nin yıkılmasını engelleyemedi. Buradan da çok örnek verebiliriz. Bizimkiler de zamanında Süleyman Demirel'in görev süresinin uzatılması için

çırpındılar, Susurluk sonrası "hiçbir şey eskisi gibi olmayacak" dediler, "Kemal Derviş ikinci Atatürk olacak" dediler... Yani Türk medyasının planlı yürüttüğü hiçbir proje toplumsal karşılığını bulmamıştır. Çünkü bütün o verdikleri mesajlar toplumsal mesajlar değil, belirli egemen kesimlerin bazı istekleridir. Ayrıca, Türk medyası Ali Şen'den bu yana Fenerbahçe'yi şampiyon yapmaya çalışıyor. (gülüyor) Ali Şen dönemi önemli, çünkü basbayağı maaşlı memur gibi çalışan Fenerbahçe gazetecileri vardı. Fenerbahçe her zaman en iyi topu oynuyordu, kaybederse de hakem hatası yüzünden kaybediyordu! Medyada durum bu, siyasete gelince, AKP'ye sormak lâzım, iktidara çevrenin çıkarlarını temsil etmeye mi, yerleşik düzenin giysilerini giymeye mi geldiniz diye. Kürt meselesinden son 1 Mayıs'a, Hrant cinayetinin ardından gelişmelerden orduyla ilişkilere kadar baktığımızda, resmî ideolojinin önemli yansımalarını AKP'nin pratiğinde görüyoruz. Dolayısıyla, TSK tabusu konusunda yapabilecekleri çok şey olduğunu sanmıyorum. **Medyanın mülkiyet yapısında AKP iktidarının ardından epey değişiklik oldu. AKP'nin medyada bu kadar güçlü olma isteği neden?** Bugün AKP'nin politikaları AKP medyasına birebir yansıyor. AKP bir yoksulluk, mağdurluk edebiyatıyla çevre-

Bugün siyasî iktidara yakın, Ergenekon'a karşı aydınlar var, başını Cumhuriyet'in çektiği diğer kanatta da Ordu Foto Film Şubesi'nde çalışıyormuş gibi davranan gazeteciler var. Bir de kendilerine liberal adı verip sonuç olarak iktidarı destekleyen ve her türlü muhalefeti orduculuk, CHP'cilik diye dışlayanlar var.

den gelip bürokratik elit yönetimi ele geçirmeye, yoksulların, orta sınıfın, belki de Anadolu kaplanlarının, tilkilerinin çıkarlarını temsil etmeye yönelik bir siyasî strateji izledi. İlk başta resmî ideolojiye muhalif bir görünümü vardı. İktidara geldiklerinden kısa bir süre sonra başbakanın danışmanlarından biriyle konuşuyordum. Patronsuz gazete, halkın gazetesi, sendikalı çalışanlar gibi benim bile açık açık söylemeye cesaret edemediğim laflar etti. Bizden daha solcuları varmış diye düşündüm. (gülüyor) Bu tavırlarının sebeplerinden biri, egemen medyaya rağmen iktidara gelmiş olmaları tabii. Siyasî ve medyatik ilişkiye herkes kendi tarafından bakıyor. Medyatik iktidar siyasî iktidarı yönettiğini, siyasî iktidar da medyatik iktidarı yönettiğini sanıyor; sürekli bir vagon-lokomotif çekişmesi var. Vagonu öne koyarsanız itmez halbuki, ancak arkadan bir lokomotif iterse hareket edebilir. Uzunca bir dönem, üç-dört ay yani, büyük medyanın genel yayın yönetmenleri Erdoğan ve Gül'den randevu talep ettiler. Eskiden yaptıkları gibi kafakola almak istiyorlardı. Tebrük edecekler, yemek yiyecekler falan. AKP bu süre boyunca seçimde kendisine karşı çalışan medyaya mesafeli durdu. Ama üç-dört ay sonra Erdoğan'ı Kelkit'te bir traktörün üzerinde gördüm, arkasında da Aydın Doğan oturuyordu. Traktöre binince iş bitti. Siyasî iktidar eski iktida-

lif, yıkmaya çalıştığı düzenin yerine eskisinden daha toplumcu, daha modern, ilerici bir şey önerir ayrıca.

Son Ergenekon soruşturmasında basın tavrını Susurluk kazası dönemindeki tavrıyla karşılaştırınca ne gibi farklar görüyorsunuz? O zaman “ya medya olmasaydı” diyen Doğan medyası, şimdi Ergenekon yokmuş gibi davranıyor örneğin. Bunu neye bağlamak lazım?

Herkes biliyor ki, derin devlet yapılanması dönem dönem çeşitli farklı isimlerde ortaya çıkıyor. Bazı meşhur isimler var ki, bütün çete operasyonlarında geçiyorlar muhakkak. Bugün kabaca baktığımız zaman, siyasî iktidara yakın, Ergenekon’a karşı aydınlar var, başını Cumhuriyet’in çektiği diğer kanatta da Ordu Foto Film Şubesi’nde çalışıyormuş gibi davranan gazeteciler, editörler var. Bir de kendilerine liberal adı verip sonuç olarak iktidarı destekleyen ve siyasî iktidara her türlü muhalefeti orduculuk, CHP’cilik diye dışlayan arkadaşlar var. Solun gerilediği dönemde malesef kötüler arasında tercih yapmaya zorlanıyor insanlar. Ama Susurluk-Ergenekon kıyaslaması zor. Belki aynı zincirin devamı, ama aradan 12 yıl geçmiş. Üstelik zincirin dışındaki toplum, kamuoyu ve medya aynı değil. İktidarlar arasında çok fark var. Merkezî, geleneksel iktidarla çevre arasındaki ilişki de değişmiş durumda. Erbakan tek başına iktidarda değildi o zaman, şimdi yüzde 47 oy alan bir parti var iktidarda. Veli Küçük tutuklanınca “Susurluk’ta dokunamamışlardı, ama şimdi ona kadar gittiler” dedik, ama bu aldatıcı da olabilir, bir kere Susurluk döneminin Veli Küçük’ü acaba bugünkü Veli Küçük mü? Ayrıca medyanın mülkiyet yapısı, genel yayın politikaları çok değişti. Yani ana tercihlerde çok değişiklik yok belki, ama kimliksizlik ve omurgasızlık Türk medyasının genel karakteri olduğu için her zaman

başka tavır alabilirler, şaşırmamak lâzım. Bir yakın tanıdığının Ertuğrul Özkök hakkında bir benzetmesi var, “balık gibidir, elinde tutamazsın” diye. Bu benzetme tüm medya için uyarlanabilir. Omurgasız, her an bir yere kıvrılabilir. Tersten bakıp şunu da not etmek lâzım ama: Susurluk konusunda ağzını açmayıp Ergenekon’la ilgili büyük sözler söyleyenler de var. Erbakan’ın Susurluk için fasa fiso dediğini unutmuyoruz. Eğer devleti topluma hizmet eden bir kurum gibi algılasaydık, devlete itaat değil, sorgulama kültürümüz olsaydı, Susurluk da, Ergenekon da çok başka muamele görürdü.

Ergenekon’la ilgili çok sayıda belgeyi Taraf yayınladı. Taraf’ı medyadaki iki kanattan farklı bir yere koyuyor musunuz?

Her şeye rağmen farklı bir yerde duruyor Taraf. Gazetecilik açısından 1 Mayıs’ta polisin hastaneye attığı bombayı görüntülemesi, Kürt meselesindeki tavrı, güçlü bir toplumsal yatağı olmamasına rağmen bir umuttur. İki taraftan birine dahil etmek zor Taraf’ı, ama birine daha yakın duruyorlar gibime geliyor.

Peki ulusalcı cenahtan gelen “Taraf bu haberleri yayınlayarak hesaplaşmanın tarafı olan haber kaynaklarının çıkarına hizmet ediyor” eleştirisine ne diyorsunuz? Gazeteci haberini doğrulattıktan sonra bu haberin yayınlanmasının kaynağın işine yarayıp yaramayacağını düşünmeli mi?

Bu çok hassas bir konu. Gazetecilik çok siyasî, ideolojik bir uğraş. Haber değeri dediğimiz şey sübjektif olmasa, herkeşe göre değişirse, her ülkeye bir gazete yeterdi. Ama birinin haber değeri görüp kullandığını öbürü kullanmayabiliyor ya da küçük görebiliyor. Editörün yapmaması gereken şu: Ben bu haberi yaparsam ne olur diye düşünmemeli. O zaman gazetecilik alanını terk etmiş olur zaten. Haber kaynakları meselesine gelince, bütün kaynaklar gazetecileri kendi çıkarları doğrultusunda

Omurgasızlık Türk medyasının genel karakteri. Bir yakın tanıdığının Ertuğrul Özkök hakkında bir benzetmesi var, “balık gibidir, elinde tutamazsın” diye. Bu benzetme tüm medya için uyarlanabilir.

yönlendirmeye çalışır. O kaynakla sizin yayın politikanız arasında ilişki yoksa, sorun yok. “Ben bunu kamu çıkarı adına koyuyorum” der, yayınlarsınız. Ama “ben bu haberi siyasî rakibimi alt etmek için koyuyorum” diye bir durum varsa, tehlike başlıyor. Ben bunu pratikte öğrendim. 1978-80 döneminde Aydınlik gazetesinde çalışmıştım, hiç kimse mükemmel değildir. (gülüyor) Basın tarihimiz açısından çok önemli bir iş yapmıştık o zaman, kontrgerillayı anlatan bir yazı dizisi. Bir anlamda son derece başarılı bir istihbarat faaliyetidir bu. O yıllarda Aydınlik, resmen değilse de, TİKP’nin yayın organı durumundaydı. Bir kere Türkiye’ye yayılmış 10 bin civarında üyesi vardı ve bu insanları muhabir gibi kullanma lüksüne sahiptik. Ama elbette böyle bir yazı dizisini sadece parti teşkilâtının topladığı bilgilerle yapamazsın, içeriden de bilgi almıştık. O zaman kontrgerilla eski ekiple Ecevit’in ekibi arasında ikiye bölünmüştü. Biz haber kaynağı olarak bize göre daha az kötü olan kontrgerilla ekibinden besleniyorduk, yayın başladıktan sonra diğer kanattan da bilgi ve belge yağmaya başladı. Hepsi doğruydu, ama biz sadece işimize geleni yayınlıyorduk. Yani birinci koşul doğruluktur, evet. İkinci olarak da senin yayın politikana uygunluğu, vurmak istediğin yere vurmana hizmet edip etmediği de çok önemli. Sonuçta gazetecilik ve siyaset birbirine çok yakın alanlar.

Söyleşi: Murat Toklu

İHTİYARLARA YER YOK

4 DALLA OSCAR ÖDÜLÜ
EN İYİ FİLM
EN İYİ YÖNETMEN

“Yazı turada en çok ne kaybedildiğini gördün?”

Pulitzer Ödüllü Cormac McCarthy’den şiddet yüklü epik bir roman.

“O gözlerin önünden bir kere geçtim. Bir daha geçmem.”

“Oturdugu yerde uzun uzun balkın paralarına, sonra çantayı kapayıp başı eğik oturmaya devam etti. Hayatının tamamı gözlerinin önünde duruyordu. Ölene kadar göreceği değişimlerden batmasına her gün. Hepsini bir çantanın içinde yirmi kilo ağırla taşımasıydı belki.”

“Bütün bir dünyayı ve sakinlerini anlatmak için McCarthy’ye iki kasa satır yeter.”
Daily Telegraph

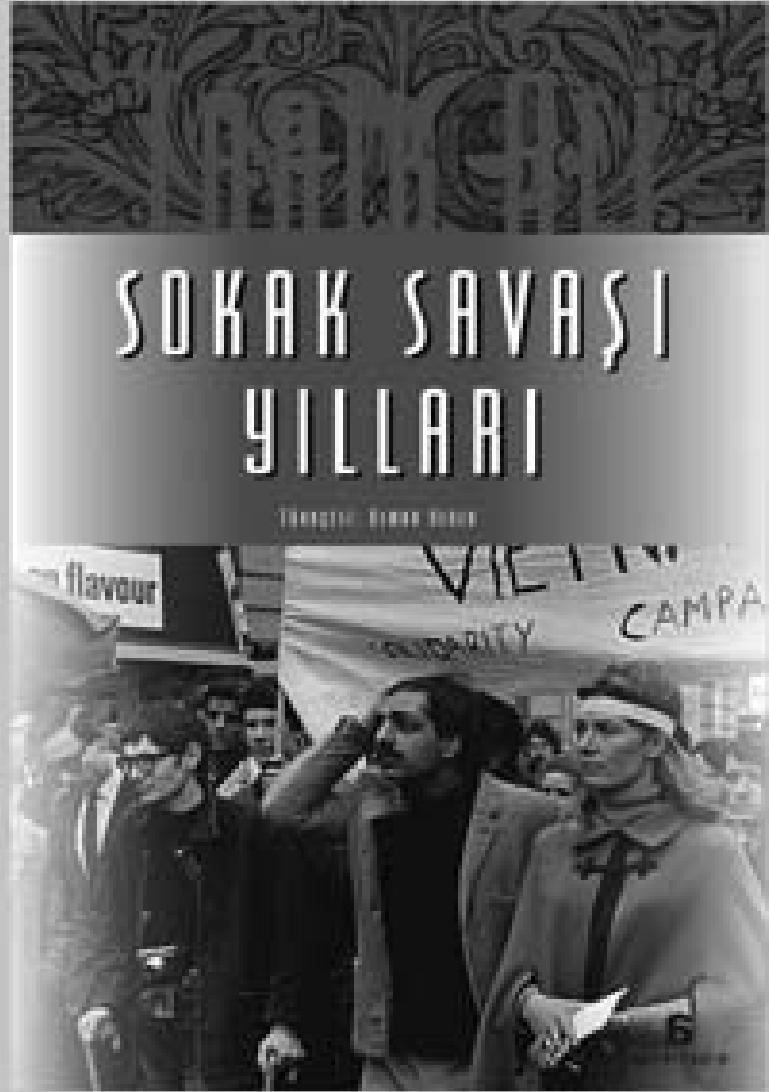
Cormac McCarthy
İHTİYARLARA YER YOK

CORMAC MCCARTHY
ROZA HAKMEN çevirisiyle
237 s.
KANAT KİTAP

“MÜCADELE EDECEĞİZ, DÖVÜŞECEĞİZ, KAZANACAĞIZ!” (PARİS, LONDRA, ROMA, BERLİN, İSTANBUL)

SİYASET >

1960'lı yıllar, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki en çalkantılı onyıldı. Vietnam Savaşı'na karşı çıkışla ve 1968'de Fransa'da Mayıs ayaklanmasıyla doruğuna çıkan başkaldırıları, isyan ateşini dünyanın her tarafına yaydı. Bu kitap da, o yılların önde gelen militanlarından Tanık Al'nin kaleminden 'Sokak Savaşı Yılları'nın ve direnişlerin tutkulu hikâyesini anlatır...

< SİNEMA

SİNEMA SANATINA GİRİŞ
Nihaz Özkan

Sinema tarihçisi Nihaz Özkan, sinema sanatının temel öğretilerini bir araya getirmiş, nasıl bir başarı elde edildiğini, sinema sanatının gelişimini, sinema sanatının dünyadaki konumunu anlatır ve bu sanatın sinema sanatının temel öğretilerini anlatır. Böylece her okuyucu için bir sinema sanatı rehberi olarak hizmet eder.

< SİNEMA

CADDE-İ KEBİRDE SİNEMA
Giovanni Scorrani

Sinema tarihçisi Giovanni Scorrani, İtalya'dan gelen sinema sanatı, sinema sanatının gelişimini, sinema sanatının dünyadaki konumunu anlatır ve bu sanatın sinema sanatının temel öğretilerini anlatır. Böylece her okuyucu için bir sinema sanatı rehberi olarak hizmet eder.

< ANİ

"KİMİSİ KİMİSİ KİMİSİ"
Jacqueline van Maaren

Belirli Hollandalı bir kadın, belirli Fransız bir kadını olan geyri bir film yapıyor ve sinema sanatı, sinema sanatının gelişimini, sinema sanatının dünyadaki konumunu anlatır ve bu sanatın sinema sanatının temel öğretilerini anlatır. Böylece her okuyucu için bir sinema sanatı rehberi olarak hizmet eder.

meselesi olan kitaplar...

Sistem ölümümüzle yaşam buluyor!

"Korkunç bir ekolojik yıkımın her alanda ve her yerde dayatıldığını görüyoruz. Her şey planlı bir biçimde yürütülüyor. Önce bölgenin muhalefeti kırılıyor, insanlar göçe teşvik ediliyor. Sonra uluslararası sermayeyle gelip bütün bölgeye zarar verecek devasa tesisler kuruluyor." Kahramanmaraş-Pazarcık'ın Narlı Ovası da ekolojik yıkımın kurban adayları arasında. Ama, Pazarcıklıların kuzu kuzu teslim olmaya hiç niyetleri yok. Üstelik, direnişleri kararlı bir "hayır"la sınırlı kalmıyor, başka türlü bir hayatın temellerini atmaya hazırlanıyor. Giriş cümlemizdeki sözlerin sahibi, Narlı Çevre Koruma ve Kültür Derneği Başkanı Kemal Çöçelli'ye kulak kesiliyoruz...

Narlı Ovası'nda çimento fabrikalarının kurulması nasıl gündeme geldi? Siz Çöçelli köylüleri ne zaman haberdar oldunuz bu projelerden?

Kemal Çöçelli: Üç yıl önce, 1978'deki Maraş katliamının yıldönümünde, köyümüzün bir kilometre yakınına fabrika yapılacağı haberini aldık. Bize bu tarih çok manidar geliyor, "acaba bu çimento fabrikası, yarım kalan bir katliamın tamamlanma operasyonu mu?" diye sormadan edemiyoruz. Bu haberden üç-dört gün sonra, köyde Çevre ve Orman Bakanlığı'na bağlı ÇED (Çevresel Etki Değerlendirmesi) Planlama Genel Müdürlüğü'nün komisyonu, "halkın katılımı toplantısı" yaptı. ÇED yönetmeliğine göre, bu toplantıyı yaparak bölge halkının görüşlerini almak zorundalar. Köyde bir arkadaş vefat etmişti; toplantıyı yas evinde yaptılar. Köylüler beni ve İbrahim arkadaşımızı sözcü seçti. Biz, ne olursa olsun, bu fabrikayı istemediğimizi anlattık. Bir odada kadınlar ağıt yakarken, öbür odada da böyle bir toplantı yapıyorduk! ÇED heyeti ve onların işbirlikçisi olan muhtar toplantıyı ertelemeye gerek görmedi. Maraş valisi, Pazarcık kaymakamı, garnizon komutanı, emniyet müdürü gibi şahsiyetlerin de toplantıya katılacağı söylenmişti, ama onlar gelmedi. Köylülerin tepkisini göze alamadılar.

Toplantıda neler konuşuldu?

Projenin tanıtımını yaptılar. Bölgeye çok fayda sağlayacağı, işsizliği ortadan kaldıracığı, bacasından sadece iki sigara paketi kadar duman çıkacağı, çevreye hiçbir zarar vermeyeceği iddia edildi.

Fabrika günde iki sigara paketi kadar mı duman salacakmış?

Bir günde mi, yoksa bir salisede mi o kadar duman salacak, onu belirtmediler. Teknolojilerinin menşei sorduk. O bacadan diyelim iki paket sigaraya eşdeğer duman çıkacak olsa bile, hemen yanına hammadde için taş ocağı kuracaklarını ve onun bile ne kadar zararlı olduğunu biliyorduk. Patlatılacak dinamitlerin gücünü, tozunu, taşıma sırasında yaşanacak tahribatı sorduk, yanıt vermediler. Türkiye'de bu teknolojiyle kurulmuş fabrika var mı, gidip görelim dedik. Yanıt vermediler. Bu teknolojiyi burada ilk defa uyguluyor olabilirsiniz, Avrupa'da, Amerika'da var mı bunun örneği, gidip görelim dedik. Yine yanıt yok. Koskoca fabrika, yılda 4 milyon tona yakın çimento üretecek ve yılda 650 bin ton kömür

Kemal Çöçelli

Fotoğraflar: Batur Gökçeer

yakacaklar. Maraş'ın ilçe ve köyleriyle beraber yılda harcadığı kömür miktarının üç katından fazla!..

Fabrika hangi şirkete ait?

İlki Kipaş'ındı. Sonra, bir fabrika daha yaptılar, o Sanko'ya ait. Toprak da Hazine'nin. Hazine, 49 veya 99 yıllığına toprağı şirkete kiralyor. Maraş teşvik kapsamına girdiği için adamlar resmen beleşe kurdu fabrikayı. Kurumlar vergisinden ve SSK'dan yüzde 50 indirim alıyorlar, elektrik ve suda da öyle. İlk itiraz dilekçemizde, yörenin böyle bir fabrika için uygun olmadığını, başka bir yere bu fabrikanın kurulması gerektiğini belirtmiştik. Yaptığımız araştırmalar neticesinde, Türkiye'nin hiçbir yerinde böyle bir fabrikaya ihtiyaç olmadığını gördük. Küresel ısınmaya en fazla yol açan fabrikalar bunlar. Hammadde öğütülürken, kireç taşının yüzde 40'ı karbondioksit dönüşüyor. Kömür kullanıldığı için karbonmonoksit ve daha bir sürü zararlı gaz, patlamalar sırasında ortaya çıkan ağır metaller var... Ülkenin ihtiyacı kadar çimentoyu, uygun yerlerde, belirli teknolojik koşullarda -filtrasyon sistemlerini kullanarak- çimento üretebilirsiniz. Türkiye, çimento ihracatında Çin'den sonra dünyada ikinci, Avrupa'da birinci sırada. Dolayısıyla, bizim yeni bir çimento fabrikasına hiç ihtiyacımız yok aslında.

Buna rağmen, biri dünyanın üçüncü, diğeri altıncı büyük çimento fabrikası sizce niçin kuruluyor Pazarcık'ta?

Ortadoğu'da ülkeler yıkılıyor. Avrupa'daki tüm çimento fabrikaları Türkiye

Küresel ısınmaya en fazla yol açan fabrikalar çimento fabrikaları. Hammadde öğütülürken kireç taşının yüzde 40'ı karbondioksit dönüşüyor. Avrupa'daki tüm çimento fabrikaları Türkiye gibi ülkelere kaydırılıyor. Türkiye, çimento ihracatında dünyada ikinci, Avrupa'da birinci. Dolayısıyla yeni bir çimento fabrikasına ihtiyaç yok.

gibi ülkelere kaydırılıyor. Türkiye bir sömürge muamelesiyle karşı karşıya. Biz iki yıldır mücadelemizi başlattık, ama korkunç bir ekolojik yıkımın her alanda, her yerde dayatıldığını görüyoruz.

Pazarcık'taki iki şirket de Türkiyeli, öyle değil mi?

Öyle görünüyorlar. Biri Maraş'ın, öbürü Antep'in en büyük firması. Fakat bunlar paravan şirketler, fabrikaları uluslararası sermayeyle kuruyorlar.

Pazarcık dışarıya göç veriyor mu?

1980'lerden beri süren bir göç hikâyesi var. "Umuda Yolculuk" filmi de bizim yörede, şu an çöp fabrikasının kurulduğu Halkaçayırı köyünde çekilmişti. Göçün ekonomik ve siyasî nedenleri var. 1978'deki Maraş katliamı, insanların hafızasında çok acı bir hatıra bıraktı. O acı halen diridir hafızalarımızda. Hemen her aileden bir kayıp var. O dönemde Türkiye'nin başka bir yerinde, en erken on günde pasaport alabiliyordunuz. Maraş'ta, Pazarcık'taysa sabah başvurup akşam alabiliyordunuz. Bir göçertme politikası da uygulanmadı değil. Önce göçertiler, şimdi de senaryolarının meyvelerini almaya çalışıyorlar. Bu çimento fabrikalarının, kurulmadan en az on yıl önce hazırlık sürecinden geçtiğini sonradan öğrendik. Anlaşılan, her şey planlı bir biçimde yürütülüyor. Önce bölgenin muhalefeti kırılıyor, insanlar göçe teşvik ediliyor. Sonra, uluslararası sermayeyle gelip bütün bölgeye zarar verecek devasa tesisler kuruluyor.

Narlı Ovası'nda yaşayan köylülerin fabrikalarda istihdam edilmesi işsizliği azaltmaz mı?

Fabrikalardan birinde 235, diğesinde de 265 kişi çalıştırılacakmış. Ayrıca, insanlar, fabrikadan alacakları maaşın iki katını zaten toprağından kazanabiliyor. Kent raporlarında bu rakamlar belirtiliyor. 500 kişiyi istihdam edeceksiniz, ama 100 bin kişiyi ekmeğinden, sağlığından, huzurundan ve toprağından edeceksiniz!

Pazarcık halkının geneli bu fabrikalara karşı çıkıyor mu?

Satılmışları ve kandırılmışları her yerde görebilirsiniz. Bize karşı iki yıldır yoğun bir çevreci operasyonu düzenleniyor.

Nasıl?

Aynen şöyle: "Bizim çimento fabrikasıyla bir sorunumuz yoktur. Burada son sistem teknoloji kullanılmaktadır; bunları denetleyelim. İstihdam sağlar, sanayiye geliştirir." Sermaye yanlısı çevreci gruplar sadece orada kurulan katı atık tesisine karşı çıkıyor, ama esas meseleyi örtmeye çalışıyorlar. Kaldı ki, katı atık tesisine karşı da gerçek özne biziz. Biz sadece yöremize hapsolarak çevre mücadelesi vermiyoruz. İlişkilerimizi ulusal ve uluslararası alana taşımaya çalışıyoruz. Görebildiğimiz kadar, yöremizde hemen tüm siyasi parti temsilcileri ve ilgili kurumlar da bize karşı, bu organizasyonun içinde

ler. Milletvekilleri sadece çöp arıtma tesisini gündeme getirdiler, ama çimento meselesinin üzerine çimento döktüler. Çimentoda çok büyük paralar dönüyor. 2006'nın 12 Ağustos'unda, Deniz Baykal Pazarcık belediye binasının açılışı için geldiğinde, "çimento ve çöp fabrikalarından zehirlenmek istemiyoruz" yazılı büyük bir pankart açtık. Kendisine 3-4 bin sayfalık belge, dava dilekçesi verip destek istedik. Kendisi ana muhalefet partisi lideri, ama hiçbir şey yapmadı. Aynı partinin il ve ilçe teşkilatlarına imza kampanyası metinleri verdik, aylarca bize bir imza bile vermediler. Dedik ki, "bizim, yöre halkı olarak öncülük etmemizden rahatsızsanız, biz geri çekilelim, siz çıkın ileri". Bunu da yapmadılar. Çevre hareketimizin kurumsallaşmasını engellemek için ellerinden geleni artlarına koymadı bütün o belediye başkanları. Belediye başkanlarının fabrikanın kurulması için imza verdiklerini ortaya çıkardık, ama yerel televizyonda inkâr ettiler.

Türkiye'deki çevre örgütlerinden destek alıyor musunuz?

Her faaliyetimize çağırıyoruz. Hareketimizin ilkelerini belirleyip yazdık. Siyasetlerüstü bir hareket olduğumuzu beyan ediyoruz. Türkiye'nin tümünü kapsayan bir çevre hareketine ihtiyaç var. Türkiye'de toplumsal barışın sağlanması da böyle olur. Birileri sürekli savaş kışkırtıcılığı yapıyor, Ortadoğu'yu ateşe boğmaya çalışıyor. Çevre hareketi savaşa karşı da mücadele edebilir.

Çevre hareketiyle Ortadoğu'daki siyasal durum arasında nasıl bir ilişki kuruyorsunuz?

Bir kere, yöremizde kurulan çimento fabrikaları doğrudan Büyük Ortadoğu Projesi'ne bağlıdır. Birileri yıkıyor, birileri inşa ediyor. Bunlar olurken de biz, sağlığını, toprağımızı, huzurumuzu kaybediyoruz. Uluslararası sermayenin saldırısı ne kadar büyükse, bizim yanıtlımız da o kadar büyük olmalı. Elbette bir yöreden çıkan bizim gibi bir çevre hareketi için büyük iddiadır bu. Çok zorlanacağımızı bilsek de, çok az güçle hareket edeceğimizi bilsek de önemli olan, doğru hareket etmektir. Biz, doğrularımızdan şaşmayacağız. Belki bu tavrımız bir kıvılcım olur. Hiçbir konuda günü kurtaran, derine inmeyen analizler yapmıyoruz. İşin sosyolojik, ekolojik, ekonomik ve küresel boyutlarını derinlemesine irdelemeye çalışan bir köylü hareketiyiz. İşin sanat boyutunu da önemsiyoruz. Bizim Çevre ve Kültür Derneği'miz var. Bölgemizin rönesansını gerçekleştirme hayali kuruyoruz. Bilimde, sanatta, edebiyatta da yoğun çalışmalar yapmayı planlıyoruz. Tepkimiz sadece fabrikalara değil, kültür yozlaşmasına da. Göçle birlikte dünyanın dört bir yanına yayılan Pazarcıklıların katkılarıyla bunun finansmanını sağlayabileceğimizi düşünüyoruz. Demokratik bir çaba dürüst biçimde, kendi diyalektiğinde ilerlediği müddetçe, kendi ekonomisini de yaratır. Kendi ekonomik modelimizi yaratma çabamız da olacak. Kooperatifleşme, atölyeler kurma, üretim birlikleri, yeni çiftçilik modelleri

Türkiye'de bu teknolojiyle kurulmuş fabrika var mı, gidip görelim dedik. Yanıt vermediler. Avrupa'da, Amerika'da var mı örneği, gidip görelim dedik. Yine yanıt yok. Yılda 4 milyon tona yakın çimento üretecek ve yılda 650 bin ton kömür yakacaklar. Bu, Maraş'ın ilçe ve köyleriyle beraber yılda harcadığı kömür miktarının üç katından fazladır.

üzerinde çalışıyoruz. Önümüzdeki dönemde, elinizdeki "ilkeler metni" gibi, bunları da yazılı hale getireceğiz.

"İlkeler metni"nden bazı başlıklar okuyalım: "Bilgi iktidardır, karşı çıktığın şeyin ne olduğunu bileceksin. Körü körüne inanmaya ve fanatizme hayır! Güçlü bir toplumsal birliktelik için bireyin yetenek, birikim ve emek değerlerine saygılı olmak esastır. Emeğe saygı birliktelik ve bağlılık doğurur! İlişki-iletişim teknolojisi büyük bir devrimdir. Çevre mücadelesi sürecinde doğru işlerin yapılması kadar, bunların kamuoyuna doğru olarak yansıtılması da bir o kadar önemlidir!" Üç yıl öncesine baktığınızda, köyünde çiftçilik yaparak geçinen insanlar olarak, böyle ilkeleri kaleme alacak, yeni bir yaşam biçimini tahayyül edecek bir birikiminiz var mıydı, yoksa hepsi bu kısa süreli mücadeleyle mi gelişti?

İnsan yaşamı, yaşadıklarımız, okuduklarımız, konuştuklarımızla bir bütün. Üretim içinde bir duruşumuz, esas önemlisi de bir karakterimiz var. Bin yıl önce de insanlara bazı şeyler dayatıldığında, karşı çıkanlar olmuş. Sokrates'in zehirlenmesi, İsa'nın çarmıha gerilmesi nedendir? Kimse yola çıktığında başına ne geleceğini kestiremez. Ama yol haritasını, ilkelerini belli etmek, yolun kararlılıkla kat edilmesine yardımcı olur. Daha ilk toplantıdan itibaren, bu fabrikaların kurulmasını kesinlikle tasvip etmediğimizi söylemiştik. Antep'te çimento fabrikası görmüştüm, onun dumanını biliyordum. Bilgimiz yok değildi.

Siz sadece çiftçilik mi yapıyorsunuz? Çiftçilik yapıyorum, ama az buçuk bir siyasi birikimimiz de var. İktisat Fakültesi son sınıftan terkim. Biraz da araştırmayı, okumayı seven bir çiftçiyiz. Çiftçi denince, insanların aklına kaderine razı olan, kaba konuşan, kaba hareket eden, kaba düşünen, kendi haklarını savunamayan, dışarıdan gelebilecek her türlü saldırıya açık insanlar gelebilir. Bunda gerçeklik

payı da var belki. Ama nihayetinde, çiftçi de bu dünyada yaşıyor, dünyadan kopuk insanlar değiliz. Köydeki toplantıda şunu söyledik: "Yirmi yıl önce gelip bu fabrikayı kuracağımızı söyleseydiniz, sizleri davul zurnayla karşılardık. 'Köyümüz zenginleşecek, sanayi gelecek' dedik. Ama şimdi öyle demiyoruz. Bizim için zenginlik eskiden para pul, mal mülktü. Ama artık, suyumuz ve havamız temizse, çocuklarımız sağlıklıysa, en büyük zenginlik budur diyoruz. Bize getirdiğiniz zenginliği istemiyoruz!" Onların yüzüne bunu söyledik. Çöçelli'yi dağbaşıda bir köy olarak algılamayın. Dünyanın dört tarafında yaşayan insanlarımız var. Gerekirse, bütün dünyayı ayağa kaldırarak bu çiftçi, yerli karşıtı organizasyonlara direnecek güce sahibiz. Bu hisler vahiy yoluyla kalbimize inmedi. Yaşadıklarımızın ortaya çıkardığı diyalektik gerçeklikle hareket ediyoruz.

2005'teki ÇED toplantısından sonra attığınız ilk adım neydi?

İlk önce, muhtarın engellemelerine rağmen, örgütlendik. Sonra, savcılığa itiraz dilekçesi verdik. Yaz boyunca, çevre köylerdeki muhtarları yanlarına çekmek için pazarlık yürütmüş şirkettekiler. Hanobası'nın muhtarına 170 milyar lira, bir de Toyota araba vaat etmişler! Muhtarları örgütlemeye çalışan da bizim köyün muhtarı. Bir trilyon lira talep etmiş. Bizim mücadelemiz, onların, kendilerine vaat edilen paradan mahrum kalmasını da sağladı. Şimdi bize düşmanlar. Bu pazarlıkların hepsinin belgeleri var elimizde. Muhtar "şu mevkide kurulacak fabrikanın köyümüze fayda getireceğini düşünüyoruz ve bir an önce açılmasını istiyoruz" yazılı bir kâğıda imza atmış ve mahkemeye sunmuş. Biz mahkemede gördük. Ovamadokunma.org adresinde bu belgeleri yayınladık.

Benzer risklerle karşı karşıya olan başka yörelerden pek çok insanın oluşturduğu derneklerin bir araya geldiği Beyaz Adımlar Platformu'yla ilişkiniz nasıl?

"Fabrikalardan birinde 235, diğerinde 265 kişi alıştırılacakmış. İnsanlar, fabrikadan alacakları maaşın iki katını zaten toprağından kazanabiliyor. 500 kişiyi istihdam edeceksiniz, 100 bin kişiyi ekmeğinden, sağlığından, huzurundan ve toprağından edeceksiniz!"

Henüz resmî üyeliğimiz yok, ama mücadelemize destek veriyorlar. Köydeki topraktan bir ay sonra Türkiye turuna çıktım. Benzer hadiselerle karşı karşıya olan pek çok yöreyi gezdim. Oralandaki çevre hareketleriyle ilişki kurduk. Hem bilgi eksikliğinizi kapatmak hem de mücadelemize destek toplamak istiyorduk. Önce, İstanbul'da Greenpeace'e gittik; Hasan-keyf ve Munzur davalarına bakan Avukat Murat Cano'yla görüştük. Sonra, bu konuda duyarlı kim varsa, temas kurduk. İzmir'de de avukatlarla, çeşitli derneklerle görüştük. Ardından Ankara'ya geçtik. Beyaz Adımlar Platformu'ndan Mehmet Horuş'la tanıştık, meselemizi anlattık. Bir birim oluşturduk, 2006 yazından itibaren ilkelerimizi yazmaya başladık, yıl sonuna doğru da ilan ettik. Yola çıkarken, yenilebileceğimizi de gözardı etmedik. Ama, hep şunu söyledik: Pazarcık'taki mücadele bizimle başlayıp bizimle bitmemeli. Yarı öbür gün bize karşı saldırlar daha da artabilir. Çünkü biz yaşamı talep ediyoruz, yaşamı talep ettiğinizde, sistemi karşınıza alıyorsunuz. Sistem, bizim ölümümüz üzerinden yaşam buluyor. Biz ezberle değil, yaşamın verdiği bilgilerle hareket ediyoruz. Düşman edinmekten çekinmiyoruz. Bire karşı milyon bile olsa, doğru dan şaşmayacağız. Bedeli ne olursa olsun, güzel, temiz ve eşit bir dünya özlemimizi gerçekleştirmeye çalışacağız.

Çevre hareketine girmeden evvel böyle projeleriniz var mıydı?

"Sermayenin istihdam silahını elinden alacağız. Dikiş, halı-kilim, demir doğrama atölyeleri açıyoruz bu yaz. Tarım aletlerinin, römorkun imalatını kendimiz yapacağız. Bunlar büyük sermaye gerektirmiyor. Teknik konularda, bilim kurumumuz aracılığıyla hocalardan destek alacağız. Onlara, 'bilgilerinizi hep zenginlerle paylaştınız, biraz da bizimle paylaşın' diyeceğiz."

Vardı, hep köyümde komün tarzı bir yaşam kurma hayalleri taşıyordum. Hareketimiz, kafamdaki bu hayalin gerçekleşme ihtimalini doğurdu. Eskiden sadece kendi köyüm için düşünüyordum, ama tüm Narlı Ovası'nda böyle bir hayal gerçekleşebilir. Arkadaşlarla konuşurken, bu fabrikaları ovoidan söktükten sonra, Sanko ve Kipaş'a teşekkür edeceğimizi söylüyoruz, böyle bir şeye vesile oldukları için.

Yöre halkının bu konuda yekvücut olmadığını söylüyordunuz...

Büyük bir yılmılık var, başarıya ulaşabileceğimize inanmayanlar var. İki bin yıldır bu toprakların altında çok sular akmış. İsyancı geleneğinin arttığı bir halkız.

Alevilikten ötürü mü?

Sadece Alevilik değil, bizim oranın dağlarında Türkmenler de yaşıyor. Dadaloğlu isyanını hatırlayın, Cerit aşiretlerini düşünün. Ama Maraş katliamında, bir Ceritliyle bir Alevi Kürt karşı karşıya getirilebildi. Halbuki Dadaloğlu isyanında Türkmenlerle Kürtler birlikte hareket ediyorlardı. Ne yazık ki, "biz hep kaybetmeye mahkûmuz" mantığı egemen. Son iki yıldır, yenileceğimiz, hapse atılacağımız veya vurulup öldürüleceğimiz bekleniyordu. Bunun olmaması, tam tersine hareketimizin kurumsallaşması, insanlarda umudu artırıyor. Bir kere, sermayenin istihdam silahını elinden alacağız. Dikiş, halı-kilim, demir doğrama atölyeleri açıyoruz. Tarım aletlerinin, römorkun imalatını kendimiz yapacağız. Bunlar büyük sermaye gerektirmiyor.

BEYAZ ADIMLAR PLATFORMU SÖZCÜSÜ MEHMET HORUŞ

Çevre hareketi halklaşıyor

Bir makalenizde, Pazarcık'ta da örnek göstererek, Türkiye'deki çevre hareketinin giderek "halklaştığını" söylüyorsunuz. Pazarcık'a benzer başka örnekler var mı?

Mehmet Horuş: İzmir'deki arkadaşlar aracılığıyla Kemal (Çöçelli) Bey'le tanıştığımızda Beyaz Adımlar Platformu henüz üç aylıktı. O dönemde, biz daha ziyade Bergama'ya odaklanmıştık. Bergama'da kazanılan davalarla ilgili yargı kararlarının uygulanmaması kronik bir hal almıştı. Davalar kazanılıyor, ama uygulanmıyordu. Pazarcık'ta dava açarken bunu baz aldık. Davalarda yöre yurttaşları özne oldular. Pazarcık'taki pek çok davacı, davaya en az benim kadar hakim. Sürecin her alanı kolektifleştiriliyor ve paylaşılıyor. Bergama mücadelesi, Türkiye'de çevreciliğin bir halk hareketi olarak şekillendiği ilk örnek. Bu deneyim, ilk olmasının da zorunlu sonucu olarak, bir sınıra geldi. Bergama, hareket olarak meşruiyet zeminini hukukla sınırlı tuttu. Bazen sivil itaatsizlik eylemleriyle, bu hukukun sorgulanması gerektiğini de gösterdi. Ama neticede, Bergama köylülerinin gönlünde sosyal hukuk devletinin kazanımlarını korumak vardı. Sosyal devletin tasfiyesine karşı bir hat ördüler, kamuoyu oluşturdular ve kazandıkları davaların uygulanacağını düşündüler. Kanunlar uygulanmadığında, Bergama süreci tıkandı. Bergama süreci bir kıvılcık olamadı. Bergamalıların böyle bir şansı yoktu, çünkü bunun topeyken bir kitlesel harekete dönüşmesi gerekiyordu. Şirketin köylüleri işe alarak, davalar açarak yıldırması da etken oldu. Bergama sonrasında, son üç yıldır başka bir süreç yaşanıyor. Türkiye'de gerçek bir ekolojik yıkım planı uygulanıyor. Önce fabrikalar, sonra hastaneler, şimdi de yaşam hakkımız özelleştiriliyor. İnsanlar, binlerce yıldır yaşadıkları toprakları terk etmek zorunda kalıyor. Uşak-Eşme'de Bergama'dakinden çok

daha kötü teknolojiyle madencilik yapıyor. Orada bir halk hareketi var. Erzincan-İliç, Artvin-Cerrahtepe, Gümüşhane, Tunceli-Munzur derken, Bergama'ya çok sayıda halka eklendi. Nükleerle ilgili Akkuyu, Sinop, Balıkesir gündemde. Tohum yasasıyla tarım, şirketlere peşkeş çekiliyor. Toparlırsak, Türkiye'de yaklaşık elli yerde, mücadele veren, tepki koyan yerel ekoloji hareketleri var. Bunların hepsi köylü tabanlı ve yerel direnişler. Bu açıdan, alışılmışın dışında bir çevre hareketi doğuyor. Şimdiye kadar hep kentli orta sınıfların uğraşı, daha ekstrem bir muhalif alan gibi görünen çevre mücadelesi, birden kitlesel bir boyut kazandı. Biz buna çevre hareketinin halklaşması diyoruz. Özellikle Turgut Özal döneminden itibaren ortaya çıkan, patronların da üye olduğu bazı çevre örgütleri var. Türkiye'de şu an iki binden fazla çevre örgütü var ve bunlar büyük oranda AB, BM ve devletten fon alıyor. Bu açıdan da sermayeyle bağımlı ilişkileri var. Fakat bu devlet çevreciliği, çevreyi insandan soyutlayan, tarım, sanayi, ulaşım

gibi unsurları hesaba katmayan, daha çok manzaranın naholuşuna vurgu yapan bir anlayış.

Beyaz Adımlar Platformu'nun bu hareketlerle ilişkisi ne düzeyde?

Platform bir aracılık rolü üstlenmiş durumda, ama asla kendini bu hareketlerin merkezi örgütü olarak görmüyor. Çevre problemlerinin yaşandığı yerlerde teknik ve hukuksal destek sunuyor platform. Sendikalardan, meslek odalarından, hukukçulardan oluşan bir örgüt. Becerebildiğimiz oranda, dağın bir yüzünü öbür yüzünden haberdar ediyoruz. Gördüğümüz kadanyla, ekolojik yıkım, tek bir elden yürütülüyor. Her yerde aynı hileler, aynı aldatmacalar, aynı argümanlar...

Pazarcık'ta ÇED raporuna bir itiraz dilekçesi sundunuz. Fabrikalar faaliyete geçti mi?

Şu anda deneme üretimi yapıyorlar. Bütün hukukî şartları yerine getirmiş durumdadır. Şirketler, binlerce sayfalık dosyalar hazırlayıp Çevre Bakanlığı'na sunuyor. Bölgedeki her türlü analizi yaptıklarını, gerekli tedbir aldıklarını söylüyorlar. Bakanlık da olumlu görüş verince, bütün şartlar tamamlanmış olarak, işletme faaliyete geçebilir hale geliyor. 1993'te ÇED yönetmeliği çıktığından bu yana, bakanlık tarafından verilmiş olan 1500 olumlu ÇED görüşü var. Bakanlık bunların sadece 26'sına olumsuz görüş verdi. ÇED aslında bir formalite. **ÇED'den önce nasıl bir kontrol mekanizması vardı?**

Hiç yoktu. 1983'te Çevre Yasası çıktı. ÇED'in de aynı anda çıkması gerekiyordu, ama on yıl sonra çıktı. Geçenlerde, bir bakanlık yetkilisi, madenci şirketlere, "işletmelerinizi yol kenarlarına değil, mümkünse yoldan görünmeyen dağların arkasına kurun" diye akıl verdi. Bu, bakanlıkla sermaye işbirliğinin kanıtı. Uşak-Eşme'yle ilgili, Sanayi bakanımızla Kanadalı şirket yetkilisi emrivaki randevu talep edip görüşüyor. Enerji bakanı Eşme'deki madeni açarken, üç-beş çapulcu mu dinleyeceğini yollu konuşma yaptı... Mevcut ÇED yönetmeliğiyle, Çevre Yasası'yla, Turizm Teşvik Kanunu'yla Türkiye ekolojik bir yıkıma sürükleniyor. Yani hukukun işletilmesi yıkımı engellemiyor. O yüzden de

yor. Teknik konularda, bilim kurumumuz aracılığıyla hocalardan destek alacağız, “bilgilerinizi hep zenginlerle paylaştınız, biraz da bizimle paylaşın” diyeceğiz. Hükümetin 2015’e kadar tarımı tamamen büyük şirketlere peşkeş çekme planı hayata geçmişken, her alanda mücadele kaçınılmaz. Düşük fiyat politikası, yüksek girdi maliyetiyle çiftçiyi iflas ettirmeye, traktörünü satmaya zorluyor bu sistem. **Ne gibi engellerle karşılaşıyorsunuz?** 22 Aralık 2007’de, Pazarcık’ta bir düşün salonunda, bir gece düzenledik. Sanatçılar Reşo ve Cemile Sönmez de gelmişti. O gün, Maraş tugayında asker kalmadı herhalde. Narlı yeniden işgal edildi. 7-8 bin nüfuslu Narlı’ya bine yakın asker geldi. Pazarcık’taki karakollar yetmiyor, ilden asker getiriyorlar. Albay geliyor üstelik. Müthiş bir psikolojik baskı yarattılar. Dört-beş yere arama noktası koydular. Ona rağmen, salon tıklım tıklımdı. Salon sahibi tehdit edildi. Sonradan da adamın ruhsatını iptal ederek bedel ödettiler. **Jandarma, polis, belediye başkanları, milletvekilleri, niye size karşı? Sonuçta bu, iki şirketin meselesi değil mi?** Çünkü bu hareketin külyutmaz olduğunu biliyorlar. Sistem yalanla, paraya tapmayla, vahşetle, kanla yaşıyor. Diğer çevre hareketlerini küçümsemiyorum, hepsi kıymetlidir, ama biz tarihsel bir kökten besleniyoruz. Bergama deneyimi, artıları ve eksileriyle bizim için çok önemli. Biz bir grubu veya bir kişiyi meş-

Biz yaşamı talep ediyoruz, yaşamı talep ettiğinizde, sistemi karşınıza alıyorsunuz. Sistem, ölümümüz üzerinden yaşam buluyor. Biz ezberle değil, yaşamın verdiği bilgilerle hareket ediyoruz. Düşman edinmekten çekinmiyoruz. Bire karşı milyon bile olsa, doğrudan şaşmayacağız. Bedeli ne olursa olsun, güzel, temiz ve eşit bir dünya özlemimizi gerçekleştirmeye çalışacağız.

hur etme çabasında değiliz, eşitliği kurma çabasıdayız. Gücümüzü de kendi aramızda paylaşıyoruz. Sosyalizm dediğiniz şey, bir yaşam tarzı. Korku da, umut da bulaşıcıdır, biz umudu birbirimize bulaştırmaya çalışıyoruz, doğal ve temiz bir yaşamın yollarını arıyoruz. **Fransa’ya gitmek istediğinizi duyduk. Fransa seyahatinizin amacı ne?** Paris’te, Pazarcıklı hemşerilerimizle bir gece düzenleyeceğiz. Umudu oraya da taşımaya çalışacağız. José Bové’yle de bir görüşmemiz olacak. Kendisi geçen sene bir danışmanını, Profesör Martin’i göndermişti Pazarcık’a. Onlara iki bin sayfalık doküman verdik, birçoğunu Fransızcaya çevirdiler. Eylemlerimize, duruşmalarımıza onlar da katılacak. Yazın yapacağımız festivale José Bové’yi de davet etmek istiyoruz. Alman Yeşilleriyle de ilişkimiz var. Gazeteci Metin Yeğin geçenlerde, Mısır’da bir köyle bizim köyü kardeş ilan etmeyi teklif etti. “Kardeş de oluruz, akraba da” diye yanıt verdik. Sadece Avrupa’da değil, Ortadoğu’da da kardeşlik ilişkileri kurmaya çalışacağız. Dünya bir tane ve biz bütün sınırların geçici olduğuna inanıyoruz. Çevre bilinci üzerinden, insanlararası kardeşleşme duygusunun artacağını düşünüyoruz. Kadın sorunu da, sınıf sorunu da tartışılırken, çevre sorunu mutlaka gündeme gelecektir, çünkü bu bir sistem sorunu. **Bergama köylüleri gibi basın dikkatini çekecek eylemler yapmayı düşün-**

yor musunuz? Biz kendimizi ilginç kılma türünden şeylere girmedik. İşi kendi doğalında yürütmeye çalıştık, öyle de götürme niyetindeyiz. Gerekirse, ilginçlikler de yaparız, dert değil. Geçen yıl Yol TV’de “Türkiye çevre hareketi tartışıyor” başlıklı bir program vardı. Uşak-Eşme’den, Rize-Fındıklı’dan, Sinop’tan, Bergama’dan, Türkiye’nin her yanından telefonla katılımı olduğu bir programdı. Bizim adımıza da, 75 yaşındaki Fidan teyze konuştu. İllâ mühendis, hukukçu olmak gerekmiyor; Türkçe bilmediği için Kürtçe konuştu. Ama en iyi konuşan, derdini en doğal dile getiren oydu. Derdini anlatmak için ilginç olman gerekmiyor. **Çimento fabrikalarını kapattırabilirseniz, evinize mi döneceksiniz?** Hayır, biz bir felsefenin peşindeyiz. Zaten evimizde değildik, yine evimize dönmeyeceğiz! Sonuçta, bizim evimiz toprağımızdır. Toprağımızın üstüne zehir saçan fabrika kurulduğunda, biz evimizden atılmış oluyoruz. **Siz ne tarımı yapıyorsunuz?** Akdeniz ikliminin etkileri hâkim bizim bölgede. Yetişmeyen bir şey yok. Toprağımız çok verimli. Ne ekersen, onu biçersin. Yılda iki veya üç ürün ekip biçebilirsin. Mükemmel bir seracılık, organik tarım yapabilirsin. Ben pamuk, pancar ekiyorum. Onun dışında, buğday, mısır, arpa, domates, patlıcan, karnıyarık, karpuz da yetiştiriyorum.

Söyleşi: İrfan Aktan

Beyaz Adımlar Platformu bir toplantıda. “Önce fabrikalar, sonra hastaneler, şimdi de yaşam hakkımız özelleştiriliyor. İnsanlar, binlerce yıldır yaşadıkları toprakları terk etmek zorunda kalıyor. Türkiye’de yaklaşık elli yerde, mücadele veren yerel ekoloji hareketleri var. Bunların hepsi köylü tabanlı ve yerel direnişler. Şimdiye kadar hep kentli orta sınıfların uğraşı, daha ekstrem bir muhalif alan gibi görünen çevre mücadelesi, birden kitlesel bir boyut kazandı.”

Beyaz Adımlar Platformu olarak doğrudan mağdurların mücadelenin özneli olması için çaba sarfediyoruz. Mağdurların kamuoyunda görünür kılınması, yalnız bırakılmaması, yerel ve uluslararası çevre hareketiyle buluşması çok önemli.

Sözünü ettiğiniz fon alan çevre örgütleriyle iletişiminiz var mı?

Hayır, çünkü sermaye yatırım kaleminin bir kısmını “halkla ilişkiler”e ayırıp yerel halkın olası tepkilerini yok etmeye çalışmak için bazı çevre dernekleri kuruyor. Dikkat edin, bu tür yatırımların yapıldığı her yerde, bir de çevre derneği kurulduğunu görürsünüz. Bu dernekler, “yatırımı engellemeyin, denetleyin” gibi argümanlarla halkın tepkisinin içini boşaltmaya çalışıyor. Bu tür yerlerde karşınızda sermayeyi değil, çevre derneklerini görüyoruz. Diğer yandan, Tema veya Greenpeace gibi örneğin 350 bin üyesi olan bir örgütün kendi yönetimini bile seçemeyecek kadar anti-demokratik olduğunu

görüyorsunuz. Bazı derneklerin bazı şirketlere çevre patenti, uygunluk standartları verdiğini görüyorsunuz. **Türkiye’de çimento fabrikalarının yaygınlaşmasını neye bağlıyorsunuz?**

Cumhuriyet tarihi boyunca kurulan çimento fabrikası sayısı 58. Bunların yıllık toplam kapasitesi 43 milyon ton. Son iki yıldır, bunun üç misli kapasitede fabrika kuruldu. Oysa, 43 milyon ton bile kapasite fazlası üretilmektedir. Devlet Planlama Teşkilatı, son iki raporunda, çimento fabrikalarına verilen teşvikin kaldırılması gerektiğini vurgularken, aynı dönemde kurulan tüm çimento fabrikaları teşvikten yararlandı. Çimento fabrikalarının artışı, bir devlet politikası. Üstelik bu fabrikalar, Pazarcık ve Gönen ovaları, Rize, Fethiye gibi Türkiye’nin en verimli topraklarına kuruluyor. Çünkü yer seçimi yapılırken otoban veya demiryoluna yakınlıkları hesaplanıyor, tarım alanı olup olmadığına değil, ulaşımın kolaylığına bakılıyor. Pazarcık’a kurulan iki fabrikanın yıl-

lık üretimi 10 milyon tonu bulunuyor, yani her biri sekiz-on fabrika kadar büyük kapasiteli. İkisi de “Türkiye’nin tek fırınlı en büyük fabrikasıdır” diye övünüyor. Dünyada, küresel ısınma meselesi konuşulurken, en başta çimento sektöründeki veriler ele alınıyor, çünkü sera gazlarını en fazla bu fabrikalar üretiyor. Türkiye, 1990’dan bu yana yüzde 84’lük sera gazı emisyonu artışıyla dünya birincisi. Son kurulan çimento fabrikalarını ve termik santrallerini eklerseniz, Türkiye iktidarının insanlığın geleceğini yok etme fütursuzluğu konusunda dünya rekortmeni olduğunu görürsünüz. Uluslararası şirketler ve yandaş şirketlerine bu ekolojik yıkımdan da rant sağlamaya çalışan bir program uyguluyor hükümet. Şu anda otuza yakın yerde çimento fabrikası ve termik santral kuruluyor.

Pazarcık’taki iki çimento fabrikası birbirine çok yakın mı?

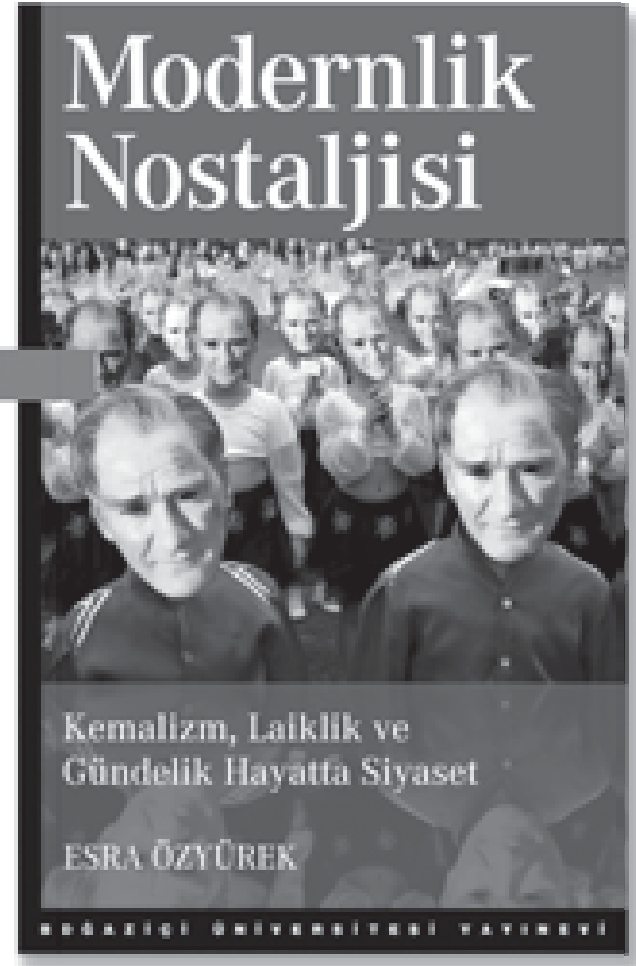
Üç kilometre arayla kurulu. İki fabrikanın ÇED raporu iki gün arayla Çevre Bakanlığı’ndan çıktı; raporlarda dip dibe iki fabrikanın kurulduğuna değinilmiyor. Halbuki bu çok önemli bir unsur. Pazarcık Ovası’ndan Doğu Anadolu Fay Hattı geçiyor. Patlatılan dinamitler fay hatlarını tetikliyor. Ayrıca, fabrikaların köye ve tarım alanlarına mesafesi yanlış gösteriliyor. Aynı zamanda, burası son derece sulak bir ova. Devlet Su İşleri’nden (DSİ) yazı isteniyor. DSİ “orayla ilgili bir çalışmamız yoktur” diyor. Biz DSİ’nin kütüphanesinden, 1973 tarihli “Maraş Ovaları Hidrojeolojik Etüt Raporu”nu bulduk. Raporda, ovanın ne kadar zengin su kaynakları olduğu anlatılıyor. ÇED tamamen bir formalite. Verilen hiçbir ÇED raporunun bakanlıkça okunmadığını ispatlamaya da hazırız. Raporlar okunmadan imzalanıyor ve şirketlere çevreci makyajı yapılıyor. Anadolu’nun köylüleri de başlarına gelen bu beladan kurtulmak için ÇED raporlarını tek tek okuyup anlamak, çok külfetli davalar açmak zorunda kalıyor. Bu köylüler artık sahneye çıktı, sosyalistlerin ve diğer muhalif hareketlerin bunu görmesi ve bu köylülerle bir araya gelmenin yollarını bulması gerekiyor. Venezüella ve Bolivya pratikleri, bu tarz ekolojik hareketle başanya doğru yol alıyor.

Neden hâlâ cumhuriyetin ilk yıllarına özlem duyuyoruz?

Söz konusu özlemin toplumun belirli bir kesimini nasıl harekete geçirdiğini ve kamusal-özel, siyasal-siyasal olmayan, meşru-gayri meşru diye görülen alanlar arasındaki hızla aşılın sınırları araştıran bu kitap, Türkiye’de siyasal alanın ve devlet-yurttaş ilişkileri zemininin kendine özgü ama küresel gelişmelerle bağlantılı bir tarzda nasıl değiştiğine odaklanıyor.

yeni

*Esra Özyürek
bir antropolog olarak
"içeriden bildiği"
Türkiye'ye dışarıdan
bakıyor.*

İLETİŞİM

BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

bupress@boun.edu.tr Tel/Faks: 0212. 257 87 27

SİPARİŞ

www.bupress.org

PANDORA KİTAPÇI

www.pandora.com.tr Tel: 0212. 219 42 91

Ben nedir?

Bir hayat hikâyesinin toplamı mı? Vazgeçilemez olduğunu düşündüğümüz uğraşlarımızı terk etmek zorunda kalırsak, ben yine ben olarak var olmaya devam eder mi? Peki ya bir gün Alzheimer’a yakalanır ve giderek tüm bilişsel yetilerimizi yitirirsek ya da bitkisel hayata girersek, yine bir "ben"den söz edebilecek miyiz? Beynimizin yarı kürelerinden biri bir başkasına nakledilirse "ben" de onunla birlikte gider mi? Kafka’nın Gregor Samsa’sı gibi dev bir böceğe dönüşürsek "ben"e ne olur?

*Ben Neyim?
belki de
kendimize hiç
sormadığımız
felsefi
soruların
yanıtını
arıyor.*

Evo restini çekti

BOLİVYA CIA suflörlüğünün fısıldadığı “Kosova modeli”ne şevkle sarılan ayrılıkçı sağ muhalefet, hükümet ve ordunun ikâzına rağmen 4 Mayıs’ta, ülkenin en zengin eyaleti Santa Cruz’u “özerkleştirme” referandumunu gerçekleştirdi. Başkan Evo Morales yanlılarının boykot ettiği referandumdan çıkan “evet” sonucu, eyalet yönetimine toprak ve vergi denetimini üstlenme ve yerel kararları merkezî yönetimden bağımsız olarak alma yetkisi veriyor. Ama referandum çoktan “yasadışı ve geçersiz” ilân edilmiş durumda. Nüfusun çoğunluğunu oluşturan yerlilere tarihsel olarak esirgenmiş haklarını iade eden yeni

anayasayı oluşturma sürecini sabote eden bu derin siyasî gerilimin Bolivya’yı içsavaşa sürüklemesinden endişe ediliyor. Süreci yönetme konusunda uluslararası takdir toplayan bir metanet gösteren Başkan Morales, hamleyle gene kendi yöntemleriyle cevap verdi: Güvenoyu referandumu. Bolivya 10 Ağustos’ta, Morales, başkan yardımcısı Alvaro Garcia Linera ve dokuz eyalet valisinin görevlerine devam edip etmemesi konusunda referanduma gidecek. Morales ülkede ilk kez yaşanan bu halk oylamasını kaybetmesi halinde görevden çekilmek durumunda kalacak. Ama sınınmış halk desteğine güveniyor, “hodri meydan” diyor.

İSRAİL Kuvveden fiile “demir duvar”

İsrail’in 60. kuruluş yıldönümü kutlandı. Ama gökyüzünde kırk yıldır işgal altındaki Filistin topraklarından salınan kara balonlar vardı. Bir mecaz olmaktan çıkıp gerçeğe dönüşen “demir duvar” protesto edildi. İkiye bölünmüş Filistin’e karşı uyguladığı zulüm politikaları artık İsrail’in kendi varlığını tehdit ediyor.

AVİ SHLAİM

Open Democracy, 8 Mayıs 2008

REVİZYONİST Siyonizmin kurucusu olarak bilinen Vladimir Jabotinsky, 1923’te “Demir Duvar” adlı makalesini yayınladı. Bu makalede Arap milliyetçilerin Filistin’de bir Yahudi devleti kurulmasına her zaman karşı koyacağını, bu yüzden iki tarafın bir anlaşmaya varmasının mümkün görülmediğini öne sürmüştü. Siyonist projeyi gerçekleştirmenin tek yolu, Yahudilerin askeri güçleriyle öreceği “demir duvar”ın gerisinde faaliyetleri sürdürmekti. Başka bir deyişle, Siyonist proje, yalnızca tek taraflı hareketle, askeri güç kullanımıyla gerçekleştirilebilirdi.

Jabotinsky’nin stratejisi, Siyonist hareketi muazzam bir güce sahip olacağı bir yerde konumlandırarak, yerel karşıtlarıyla kolayca baş etmesini sağlamaktı. Demir duvar, bir son olmaktan çok sona ulaşmayı sağlayacak bir araçtı. Arapların, Yahudi devletini ortadan kaldırma umutlarını söndürmeye yönelikti. Bunun arkasından ikinci safha gelecekti: Araplarla Filistin’in statüsü ve ulusal haklar üstüne pazarlığa oturmak. Yani, Yahudilerin askeri gücü, Filistin’in tümü üstünde hak iddia eden Filistinlilerle yapılacak siyasî antlaşma yolunda ilerlemek üzere kullanılacaktı.

İsrail devletinin tarihine baktığımızda, onu, demir duvar stratejisinin bir sağlaması olarak yorumlayabiliriz. Araplar –önce Mısırlılar, sonra Filistinliler ve daha sonra da Ürdünlüler– acı deneyimler sonucu İsrail’in savaşta yenilemeyeceğini anladı ve bunun sonrasında içinde bulundukları zayıf konumun şartlarıyla antlaşmalar yapmaya mecbur bırakıldı. 1993 yılında İsrail ile Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) arasında imzalanan Oslo Antlaşması, yüzyıllık Filistin meselesi hakkında önemli bir dönüm noktasıydı. Birinci safha olan “demir duvar”dan ikinci safhaya atılan adımdı, yıldırma stratejisinin ardından gelen müzakere döneminin işaretçisiydi.

Oslo Antlaşması ile birlikte İsrail ve FKÖ birbirini tanıdı ve fikir ayrılıklarını barışçıl yol-

larla halletmeye karar verdi. Filistinliler, 1948 yılında sahip oldukları Filistin topraklarının yüzde 78’inden vazgeçmelerinin karşılığında, sınırları Batı Şeria’dan Gazze Şeridi’ne kadar uzanan bir bölgede, başkenti Doğu Kudüs’te bulunacak olan bağımsız bir devlet kurabileceklerini düşünmüştü. Onbeş yıl sonra Filistinliler, İsrail ile yaptıkları tarihi uzlaşma hakkında büyük bir hayal kırıklığı yaşıyor.

Görünmez muhatap

Oslo barış sürecinin sona ermesinin nedenlerinden biri, Filistinlilerin 2000 eylülünde alevlenen ikinci intifadada (El Aksa) eskisi gibi

şiddet kullanma yoluna gitmeleriydi, fakat asıl agresif ve uzlaşmaz Likud’un liderliğindeki İsrail’in antlaşma şartlarını bozması, bu sürecin sona ermesinin başlıca nedeni sayılabildi. Oslo ruhuna karşı gerçekleştirilen en göze çarpan ihlaller, Batı Şeria’daki yasadışı Yahudi yerleşimlerinin sürekli olarak genişlemesi ve bu alanları İsrail’e bağlayan yolların yapılmasıdır.

Bu yerleşimler, Filistinlilerde nefret uyandıran bir işgalin sembolleriydi. Anlaşmazlıkların daimi kaynağını oluşturmuyorlardı, gelecekteki Filistin ülkesinin karasal sınırlarını tehdit eden unsurlardı. Filistinliler, yasadışı yerleşimleri İsrail’in görüşmeleri iyi niyetlerle sürdürmediğinin kanıtı olarak görüyor, Oslo’nun altındaki amacın işgale son vermek değil onu başka bir kılıfa sokmak olduğunu düşünüyorlardı.

2001 yılında, Ariel Şaron’un başbakan seçilmesiyle birlikte, İsrail ilk safhaya geri döndü, bütün hıncıyla yeniden demir duvar stratejisini kullanmaya başladı. Şaron’un Filistinlilere politik sahada pazarlık yapmak üzere sunacak bir teklifi yoktu. O hep bir savaş adamı olmuştu. Vahşi çözümlerin şampiyonuydu. Bir politikacı olarak, Oslo da dahil, Filistinlilerle uzlaşmayı öngören tüm girişimlere karşı çıkmıştı. El Aksa intifadasına cevap olarak çok daha büyük ölçekte askeri güç topladı ve Filistin halkına karşı F-16 savaş uçaklarını kullandı.

İş başında olduğu beş yıl boyunca, Filistin Özerk Yönetimi’nin vahşeti kesin bir şekilde sona erdirmesini şart koşarak bölgelerin sınırları hakkında yeniden görüşmelere başlamayı dikbaşlılıkla reddetti. Bu şartının yerine gelmesinin imkansız olduğunun bilincindeydi. Bu yüzden inatla diretti. Filistin Özerk Yönetimi’ne oluşum sürecindeki bir devletin hükümeti olarak değil, birincil görevini –İsrail’in güvenliğini muhafaza etmek– başarıyla yerine getiremeyen bir taşeron olarak davrandı. Şaron’un yurttaşlarının çoğunluğu, onun, barış yanlısı Filistinli bir muhatap bulamıyoruz iddiasına inanmıştı. Gerçekte ise, onun liderliğindeki İsrail barış için herhangi bir adım atma isteğinde değildi.

Batı Şeria’da İsrail’in kuruluşunun 60. yıldönümü “kutlamaları”

Lugo'nun "çokanlamalı" zaferi

PARAGUAY Haiti'den sonra Latin Amerika'nın en yoksulu olan kâbuslar ülkesi Paraguay, yepyeni bir tarihsel bir dönemece girdi. Yoksulluk ve işsizliğe karşı geniş tabanlı bir halk hareketi yaratan eski piskopos Fernando Lugo, başkanlık seçimini kazanarak egemen elitin partisi Colorado'nun 61 yıllık sağ iktidarına son verdi. Kıtanın öteki ülkelerinde olduğu gibi solun her renginden; yerlilerden, topraksız köylülerden ve sosyal adalet arayışındaki Katolik unsurlardan destek sağlayan Lugo, yüzde 41 oyla en yakın rakibine on puan

fark attı. Tehlikenin farkında olan iki büyük sağ parti, 2006'da Kili-se'deki iktidar yanlısı muhafazakârların baskısıyla istifa ederek siyasete atılan muhalif piskoposun adaylığını düşürmek için her yolu denedi. Lugo'nun istifasını kabul etmeyen Vatikan da bu çabaya alttan destek verdi. Ama Lugo en temel yurttaşlık hakkını savunduğu hukuk savaşını kazandı. Katolik inancın içinde gelişen Marksist

nin en uzun süreli iktidarlarından birinin yarattığı çürümeyi sona erdirmeyi vaat etti. Bu, ülkenin işkenceyle kurulmuş tarihinde görülen en büyük siyasî rest olarak kabul ediliyor. Zira, Paraguaylılar sadece kendi eliti değil, çevresindeki ülkeler ta-

kurtuluş teolojisi hareketine uzak dursa da, toplumsal ve ekonomik adaletin, yerli haklarının savunucusu, cesur bir din adamı olarak saygınlık kazanan Lugo, elindeki sosyal devletçi ajandayla dünya tarihinin en uzun süreli iktidarlarından birinin yarattığı çürümeyi sona erdirmeyi vaat etti. Bu, ülkenin işkenceyle kurulmuş tarihinde görülen en büyük siyasî rest olarak kabul ediliyor. Zira, Paraguaylılar sadece kendi eliti değil, çevresindeki ülkeler ta-

rafından da tecavüze uğratılmış bir toplumu oluşturuyor. Tarihsel olarak Güney Konisi'nin büyük endüstrilerinin "ucuz emek ordusu" olagelmışler... Paraguay, Güney Amerika tarihinin en kanlı savaşında (1870) kendisine karşı birleşen Brezilya, Arjantin ve Uruguay ordularına yenildi. Ülkede yaşayan erkek nüfusun galipler tarafından katledildiği ve kadınların zorla "döllendiği" bu savaştan sonra bugünkü sınırlarına gerileyen Paraguay, Bolıvy gibi denizle bağlantısı olmayan ve ekonomik açıdan komşularına bağımlı bir ülke oldu. Koltuğu devreden Nicanor Duarte'nin, sağ bir lider olmasına

► Uzun vadeli çaba

Barış konusunda ahkam kesen Şaron'un asıl amacı siyasî soykırımdı: Filistinlilerin Filistin'de bağımsız bir siyasî güç olarak varlık göstermesine imkân vermemekti. 2003 haziranında, Ortadoğu Dörtlüsü (BM, ABD, AB ve Rusya) 2005'te İsrail'in yanında bağımsız bir Filistin devletinin kurulmasını öngören bir planı "yol haritası" olarak gündeme getirdi. Şaron hükümeti, "yol haritası"nı onaylamasına rağmen izlediği politikaları değiştirmede. İsrail Savunma Kuvvetleri'ne, Filistin topraklarına saldırılarını emretmeye devam etti. Arapların Batı Şeria'yı terk etmesini sağlamak için Filistinli militanlar katlediliyor, evler tahrip ediliyor, ağaçlar kökünden sökülüyor, sokağa çıkma yasakları uygulanıyor, özgürlüklere sınırlamalar getiriliyor, insanlar kasti olarak sefil bir yaşama, açlığa ve türlü zorluklar altında yaşamaya mahkûm ediliyor. Bütün bunlar yaşanırken bir yandan da, "doğal büyüme" kisvesi altında, "yol haritası" şartlarını utanmaz bir şekilde ihlâl eden İsraili yerleşimcilerin Batı Şeria'ya yerleşme hareketleri devam ediyordu.

Aynı derecede önemli bir başka olay ise hükümetin Batı Şeria'da güvenlik bariyeri diye adlandırdığı bir duvar örmeye başlamasıydı. Gerekçe terörist saldırılarından korunmaktı, fakat pekâlâ yasadışı toprak ihlâliyle de ilişkilendirilebilirdi. İsrail bu duvarı örerken, Filistin'in zararına, tektaraflı sınır düzenlemesi yapıyordu. Bu Filistinlilere karşı açık bir şekilde sürdürülen, çocukları okuldan, çiftçileri topraktan ve köylüleri sağlık hizmetinden mahrum eden "ben yaptım oldu" vahşetiydi.

Duvar, uluslararası hukukun çirkin bir ihlâliydі. Uluslararası Adalet Divanı ve BM Genel Kurulu tarafından kınanan bir eylem olmasına rağmen aldırmaızlıkla duvarın inşasına devam edildi. Şaron'un "buldozer" olarak adlandırılması boş yere değildi. Jabotinsky için "demir duvar" askeri gücü anlatmak için kullanılan bir mecazdı, fakat Ariel Şaron'un ilkel ellerinde bu anlam iğrenç bir fiziksel gerçekliğe dönüştü; barış ve uzlaşmaya karşı yapılan-dırılan aşılmaız bir bariyer, bir baskı aracı olarak hayat buldu.

Zamanın ve demografik koşulların İsrail'in lehine olmadığını fark eden Şaron ve yardımcısı Ehud Olmert, İsrail'i Filistinlilerin yoğunlukta olduğu ana merkezlerden uzak tutmaya çalışırken, bir yandan da Filistinlilere ait toprakları olabildiğince ellerinde tutmaya çalışıyordu. 2005'te gündemlerinde olan plan, bir barış planı olmaktan çok gene İsrail'in uygulama-

dığı stratejinin bir parçasıydı: İsrail, Gazze Şeridi'nden ve Batı Şeria'daki dört terkedilmiş yerleşim biriminden çekilme kararı almıştı. Karakteristik olarak, plan Filistinlilerin hak ve çıkarlarını görmezden geliyordu ve görüşmelere temel olmak üzere Filistin Özerk Yönetimi'ne sunulmasına bile gerek görülmemişti.

Şaron, Gazze'den çekilerek dünyaya yol haritasına uygun hareket ettiğini, iki devletli çözüme dayanan barış yapılınmasında yer almak istediğini göstermişti. Fakat sağcı destekçilerine şöyle diyordu: "Benim planım Filistinlilere birçok zorluk yaşatacak ölümcül bir vuruş. Tektaraflı hareketin içinde bir Filistin devletinin adı yok." Hareketin asıl amacı, Kudüs'ü Batı Şeria'daki dört ana yerleşim birimi ile birleştirerek daha da büyümekti. Gazze'den çekilmek, temel olarak Filistin ulusal kimliğini reddetme politikasının bir devamıydı.

Eşit olmayan bir çekişme

Likud'un Gazze'den çekilmesine gelen itirazların büyük çoğunluğu gene aynı partinin üyelerindendi; bunlar da parti içindeki güç çatışmalarıyla bağlantılıydı. Halk desteğiyle başka bir hareket olarak su yüzüne çıkan Ariel Şaron, Likud'dan ayrılarak İbranicede "ileri" anlamına gelen Kadima'yı kurdu. 2006 ocagında, Şaron beyin kanaması geçirdi ve girdiği komadan çıkmadı. Yeni partinin liderliğini Ehud Olmert üstlendi ve 2006 seçimlerini kazanarak İşçi Partisi ile birlikte bir koalisyon hükümeti kurdu.

İç politik gelişmelerin dış politikaya herhangi bir önemli etkisi olmadı. Hatta dış politikanın istikrarlılığı dikkat çekiciydi. Tıpkı Şaron gibi Olmert de giderek büyüyen bir İsrail'in hayat boyu destekçisi olabiliirdi. Gazze'den tektaraflı çekilme fikri esasen Olmert tarafından ortaya atılmıştı. Başbakan olmasıyla birlikte Olmert, İsrail'in doğu sınırından geri çekilerek, bu düşüncesini mantıksal bir sonuca bağlayacağına dair işaretler vermişti. Sadece bir farklılık vardı. Şaron güvenlik bariyerinin ülkenin son politik sınırlarını gösterdiğini reddediyordu. Olmert ise inşasını tamamlamakta kararlı olduğu bariyerin İsrail devletinin son sınırlarını gösterdiğini açıkladı.

Tıpkı Şaron gibi Olmert de Filistin Özerk Yönetimi ile işgal altındaki topraklara ilişkin bir görüşme yapma konusunda isteksizdi. Tıpkı Şaron gibi Olmert de tektaraflı davranıyordu. Her ikisi de, İsrail-Filistin çatışmasına bir çözüm bulmak üzere yıllarca süren görüşmele-

rin sonucu olarak ortaya çıkan "toprakları terk etmenin barışı getireceği" inancının gereğini yerine getirmeyi reddediyordu. Her ikisi de vahşete son vermek için seçildiler, fakat sürdürdükleri politika yalnızca karşılıklı anlaşma ile çözülebilecek bir çekişmeyi güçlendirmek oldu. Bu politika sürdürüldükçe barış konusundaki dönemeci geçme şansı kalmayacaktı, çünkü yarattıkları bu kısır döngünün içinde dönemeçler yer almıyordu.

Kendinden önce başbakan olanlar gibi Olmert de savunulamaz politikaların gerekliliğini kanıtlamak için, sürekli olarak sahte güvenlik tartışmaları yarattı. Gerçekte Filistinliler İsrail'in güvenliğine bir tehdit oluşturmuyor, hatta tam tersi, İsrail'in Filistinlilere karşı tehdit oluşturduğu söylenebilir. Eşit olmayan bir çekişme bu; savunmasız Filistinli Davud ile ağır silahlarla donanmış zalim İsraili Calut arasında yaşanan.

İsrail'in seçimi

İsrail altmış yıldır güvenliğini sağlamak ya da varlığını sürdürmek için değil, 1967'de işgal ettiği toprakları elinde tutmak için savaşıyor. Yeşil çizgi sınırları içinde bulunan İsrail kesinlikle yasal, fakat bu sınırları aşan Siyonist sömürgeci proje için bu söylenemez. İsrail'in kendi toprakları üzerinde bulunan Filistinlilere karşı sürdürdüğü savaş bir sömürge savaşı. Tıpkı diğer sömürge savaşları gibi bu savaş da vahşi, saçma, çoğunlukla sivilleri hedef alıyor. Uzun vadede başarısızlığa mahkûm bir savaş.

Gazze'yi, Batı Şeria'nın büyük bir bölümünü kapsayacak ve başkenti Doğu Kudüs'te yer alacak bağımsız bir Filistin devleti er geç kurulacak kuşkusuz. Güçsüz, kalabalık, mültecilerle dolu, ekonomik olarak bağımlı ve önemsiz bir askeri güce sahip olacak. İsrail'in iki seçeneği var; ya kaçınılmaz olan şeyi nezaketle kabul edecek ya da kurulmakta olan Filistin devletini kızdırmaya, ona karşı durmaya, onu sınırlandırmaya devam edecek.

Adalet ve ahlâk kadar, çıkarları gözetme duygusu da birinci seçeneği işaret ediyor. Çünkü İsrail, Filistinlilerin özgür iradesini tanımamaya devam ederse kendi yasalığı da sorgulanacak gibi görünüyor. İsrail, Batı Şeria'nın büyük bir bölümünden geri çekilmeli ve bunu Filistinlilere değil kendine bir iyilik yapmak olarak görmeli. Çünkü Karl Marx'ın da belirttiği gibi bir başka ülkeye baskı uygulayan bir ülke özgür kalamaz.

Çeviren: Pınar Uygun

rağmen, özellikle Lula ve Güney Amerika'da peşpeşe iktidara gelen öteki sol liderlerle iyi geçinmeye çalışması ve AB'nin yolundan giden Mercosur paktına dört elle sarılmasının sebebi bu bağımlılıktı. Öte yandan geçmişle ilgili korkular, Paraguay'ı Washington'un kucağına düşürdü; Pentagon'un sosyalizm sürecine giren Bolivya'ya karşı en etkili askeri üssü haline geldi. Lugo bu iki güce karşı direneceğini söylüyor. Hem Brezilya'ya piyasa fiyatının çok altında elektrik satmaktan kurtulmayı, hem de ABD'nin dayattığı neoliberal düzenin talanına karşı olmayı vaat ediyor. İzliyoruz...

Yabancılar etnik temizlik

GÜNEY AFRIKA Johannesburg'ta, yerel halkın, Mugabe rejiminden kaçan Zimbabveli mültecilerin sığındığı bir kiliseye saldırmasıyla başlayan şiddet olayları, hem ülkenin diğer kesimlerine yayılarak hem de hedef aldığı göçmen etnisitelerin sayısını artırarak devam etti. Yoksullar yabancı yoksullara saldırdı. Biz matbaaya giderken ölü sayısı 23'ü bulmuştu. 5 milyona yakın göçmenin bulunduğu ülkede olayların yabancılar karşı bir etnik temizlik hareketine dönüşmesinden endişe ediliyor. Johannesburg'ta bulunan yüzbinlerce Zimbabveli, kiliselere, hastanelere ve kışlalara sığınmış durumda.

Mugabe gitmek bilmiyor

ZİMBABVE Sefaletle terkettiği halkı Güney Afrika'da etnik temizliğe maruz kalan diktatör Robert Mugabe, yeni bir seçim hırsızlığı girişimi içinde. 29 Mart'ta yapılan başkanlık ve parlamento seçimlerinde ilk kez parlamentodaki çoğunluğu kaybeden Mugabe, koltuğunu da kaybetmemek için sonuçlara itiraz etti, oyların yeniden sayılmasını istedi. Daha önce yüzde 50.3 oyla kazandığı duyurulan muhalif aday Morgan Tsvangirai'nin oy oranı ikinci sayımdan sonra yüzde 48'e düştü ve seçim kurulu başkanlık seçiminin 23 Mayıs'taki ikinci tura kaldığını açıkladı. Mugabe ilk turda yüzde 43 oy topladı.

Silah, altın, skandal

KONGO BBC, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde görev yapan Birleşmiş Milletler Barış Gücü'ne bağlı Hindistan ve Pakistan askerlerinin isyancı milislere altın ve fildişi karşılığında silah verdiğini ortaya çıkardı. Askerlerin ayrıca altın kaçakçılığı vakalarına da karıştığı belirlendi. BM ve muhatap ülkeler tarafından reddedilen skandal, ilk kez İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından farkedilmiş, hatta 2005'te BM'ye rapor edilmişti. Örgütün BM sorumlusu Steve Crawshaw, "BM'de artık barış değil siyaset yapılıyor. Pakistan'la ilişkileri bozmak istemedikleri için yasadışı faaliyetlere göz yumuyorlar" dedi.

LÜBNAN Beyrut-Kahire-Basra direniş hattı

Hükümetin özelleştirme programına karşı yapılan genel grev ile başlayan çatışmaların sonucunda Hizbullah, Beyrut'un yarısını ele geçirdi. Lübnan tekrar içsavaş atmosferine girdi. Ama bu kez yaşanan çok daha dışa dönük, Arap dünyası genişletilmiş Ortadoğu coğrafyasında neoliberalizme başkaldırıyor.

Fuad Sinyora'nın cehennemi: Genel greve demir yumrukla cevap verilince Beyrut sokakları bu hale döndü

ASLINDA aylardır aynı hikâyeyi yaşamaya devam ediyoruz. Lübnan'da cumhurbaşkanı aylardır seçilemiyor. Güney bölgesi tamamen Hizbullah'ın kontrolüne geçmiş durumda. 1975'ten sonra ilk defa Beyrut'un tekrar gettolara bölündüğü haberleri geliyor. Nicedir Lübnan'da herkesin yüreği ağzında.

Lübnan aslında uzun zamandır yönetim sistemini bulmuşa benziyordu. Cumhurbaşkanının Marunî oluşu, başbakanın Sünni oluşu, meclis başkanının Şii oluşu "dertsiz baş çilesiz aş" için yeterli gibiydi. İşler Lübnan Ortadoğu'nun İsviçre'si, Paris'i olmaya kalkınca karıştı. Bu noktada Şah döneminin İran'ını da hatırlayabiliriz pekâlâ. Hani bizdeki bazı ulusalcıların da hâlâ gıpta ettiği modern Tahrir görüntülerini... İşte ay başından bu yana Beyrut'ta yaşanan içsavaş provasının temelleri de yatıyor.

Bam teli titreşince...

Her şey Lübnan hükümetinin Hizbullah tarafından kurulmuş olan özel telefon şebekesini yasadışı ilan etmesiyle başladı. Hükümet, aynı zamanda Hizbullah'a yakınlığı ile bilinen Beyrut Havaalanı güvenlik şefini de görevden

aldı. İletişim Bakanı Gazi el Aridi, "Hizbullah'ın Lübnan topraklarında kurduğu telefon şebekesi yasadışı ve gayrimeşrudur. Devletin egemenliğine ve kamu fonlarına da bir saldırıdır. Bu işe karışmış oldukları kanıtlanan birey, kuruluş, parti ya da şirketlere karşı ceza-i kovuşturma başlatacağız" dedi.

Hizbullah'ın zaten yıllardır faaliyet gösteren bir televizyonu ve radyosu vardı. Bu krizde sözü edilen sistemin ise gelişmiş bir sabit hatlı telefon şebekesi olduğu, Lübnan'ın doğu ve güneyini kapsadığı belirtiliyor. Hizbullah ise bu şebekenin, ülkeyi ve kendisini korumak için gerekli olan altyapının önemli bir parçası olduğunu savunuyor. 2006 yılındaki savaşta İsrail'e karşı direnişin başarılı olabilmesinde şebekenin önemli bir payı olduğu söyleniyor.

Hükümet ayrıca geçen hafta Hizbullah'ı, Beyrut'taki uluslararası havalimanına gizli kamera yerleştirmekle suçlamış ve havalimanının güvenlik sorumlusunu görevden almıştı. Hizbullah, bu kameraları Suriye karşıtı yabancıları izleyebilmek için kurduğunu iddia ediyordu. Hükümet ise milli egemenliğin zarar gördüğünü söylüyordu.

Burada parantez açıp hatırlamakta fayda

var ki, Hizbullah ve Suriye uzun zamandır Lübnan'ı olası bir İsrail işgaline karşı koruyacak temel güvence olarak görülüyor. Sonuçta 2000 yılında İsrail ordusunu Lübnan'dan kovalamayı başaran örgüt Hizbullah oldu. Filistin'de FKÖ ya da El Fetih ya da Hamas böyle bir başarı elde edememişti mesela. Böylece hem ABD hem de İsrail Hizbullah'a karşı iyice bilmiş oldu. Çok değil, bir sene sonraki 11 Eylül saldırısından sonra ABD yönetimi Ortadoğu'ya yeni düzen getirebilmek için istediği fırsatı elde etti. Başlama vuruşu 2000 yılında Ariel Şaron'un Harem ül Şerif'i ziyaretiyle yapıldı. Şaron'un olaylı ziyareti yaşandığında 11 Eylül henüz olmamıştı. Sonrasında 11 Eylül, Beyrut kasabına başbakanlığı hediye etmişti.

İşte son yaşanan telefon hattı ve havaalanı güvenliği krizi neoliberal hükümetin Hizbullah'a karşı savaş ilân etmesi demek oluyordu. Hizbullah'ın cevabı ise 7 Mayıs'ta ilân edilen bir günlük genel grevi desteklemektir. Beyrut'ta hayat felç oldu. Hükümet güçleri ve Hizbullah milisleri arasında sokak çatışmaları başladı. Bu çatışmalar sonunda 81 kişi öldü, 250 kişi yaralandı. Hizbullah Batı Beyrut'u ele geçirdi. Güneyin kontrolü de zaten kendilerinde olduğu için Beyrut'un yarısı Hizbullah'ın denetimine girdi.

Yeni Ortadoğu enternasyonalizmi

7 Mayıs'ta Beyrut'ta başlayan genel grevden bir ay önce de Mısır büyük bir emekçi direnişine sahne olmuştu. Yaklaşık çeyrek asırdır Mısır'ı demir yumrukla yöneten Hüsnü Mübarek'e karşı devam eden bir mücadele vardı. Mübarek de hem önemli sendika liderlerine hem de Müslüman Kardeşler gibi kilit siyasi hareketlere yönelik büyük gözaltı harekâtına başlamıştı. Buna rağmen Nil deltasında yer alan El Kübra mahallesi büyük bir direnişe sahne oldu. Greve destek veren üniversite öğrencilerine o gün sınav koymak da dâhil olmak üzere her yol denendi, ama Kahire ve İskenderiye gibi büyük şehirlerde katılım büyüktü. Özellikle Kahire'de hayat durmuştu.

Mısır'da grevcilerin talepleri arasında asgari ücretlerin yükseltilmesi, düzgün bir sağlık sistemi, eğitim sistemi ve adil bir hukuk sistemi vardı. Hilvan ve El Ezher üniversiteleri Mübarek'in buyruklarına uymayı reddettiler. Başta avukatlar olmak birçok saygın meslek kuruluşu grevlere dâhil oldu. Sol cepheden Kifaya hareketi, İslami cepheden Müslüman Kardeşler greve kayıtsız şartsız destek verdi. ►

Maocu dönem

NEPAL Kurucu Meclis seçimlerinin kesin sonuçları belirlendi. Buna göre Hindu Krallığı'na karşı yıllarca silahlı mücadele veren ve hâlâ ABD'nin terörist listesinde bulunan Nepal Komünist Partisi –Maocu (NKP-M) yüzde 30.5 oyla seçimlerden birinci çıktı, 601 üyeli mecliste 220 sandalye kazandı. Ülkenin iki büyük siyasi geleceği, sosyaldemokrat Nepal Kongresi (%22.8, 110) ile NKP-Birleşik Marksist-Leninist (%21.6, 103) büyük bir taban kaybına uğradı. Şimdiden Nepal devlet başkanı muamelesi gören NKP-M lideri Praçanda,

küresel piyasa düzenine entegre olmak için kapitalist gelişmeyi sürdürecekleri ve parlamenter demokrasiye sadık kalacakları konusunda garanti verdi. Batı'nın, Tibet'in stratejik ikizi Nepal'i kendi tarafında görmek istediğinin bilincinde olan Praçanda, bu güvenceyi Hindistan'ın kefaletiyle vermeye devam edecek gibi görünüyor. Zira Nepal'i asırlardır hegemonyası altında tutan Hindistan'ın komünistleri de Praçanda'nın en büyük garantisi. Öte yandan Maocu kimliğiyle Çin'e de şirin görünmeye çalışıyor. Nepal, küresel Tibet protestoları sırasında, Katmandu'da yaşayan Tibetlilerin eylemlerini şiddetle bastırdı.

► Lübnan ve Mısır'daki grevleri karşılaştırmalı olarak inceleyen siyasetbilimci Alberto Cruz, aslında iki grevin de Arap dünyasında neoliberal politikalara direniş anlamına geldiğini vurguluyor. Sonuçta Lübnan'daki grev de başbakan Fuad Sinyora'nın kamu sektöründe büyük bir özelleştirme harekâtına girişeceğini açıklamasıyla başladı. Bu geniş özelleştirme harekâtı telekomünikasyon sektöründen havaalanlarına, su kaynaklarından sağlık sektörüne geniş bir alanı kapsıyordu. İlk prova 2007 yılının Ocak ayında yapıldı. Hükümet asgari ücretlere yüzde 82 oranında zam yapmak zorunda kaldı.

Alberto Cruz, Mısır ve Lübnan grevlerini karşılaştırırken Hizbullah'ın bölgedeki konumunun nasıl cesaretlendirici bir rol oynadığını anlatıyor. Geçmişte İsrail'i Lübnan'dan kovan Hizbullah, 2006'daki işgali de savuşturmayı başardı. Böylece Arap dünyasındaki direniş Mısır'dan Fas'a yayılabilmiş oldu. Irak'ta yaşanan son kaos da bu bağlamda okunmalı. Daha geçen ay, Basra'da bir Sünni-Şii çatışmasının körüklendiğine şahit olduk. 7 Mayıs'taki grevin ardından bir Şii örgütü olan Hizbullah, Sünnilerin kalesi Batı Beyrut'u ele geçirince bölgedeki Sünni ahali göç etmek durumunda kaldı. Arap Birliği de dahil olmak üzere kullanabildiği bütün uluslararası enstrümanları devreye sokan hükümet de sonunda geri adım atmak zorunda kaldı.

Bütün bu yaşananlardan anlıyoruz ki aslında Arap dünyası neoliberal düzene karşı en büyük zaferlerinden birini kazandı. Belki de bu yüzden Bush ve saz arkadaşları İran'a karşı planladıkları savaşın provasını azimle Beyrut'ta gerçekleştirmek istiyor. Counterpunch editörlerinden Andrew Cockburn, Bush'un İran için altı hafta önce düğmeye bastığını ortaya çıkardı. Türkiye'deki ulusalcı medya algıda seçicilik yapıp listeden sadece "PJAK örgütüne yardım" maddesi üstünde durduysa da, Cockburn önemli bir gazetecilik başarısına imza atmıştı. Bu tuhaf listede Sünni Cundullah, İran muhalifi Halkın Mücahitleri gibi İslamcı örgütlere fon aktarılması gibi maddeler var. Beyrut'a sızan El Kaide militanlarının Suudiler ve Amerikalılar tarafından beslendiğini zaten biliyoruz. Lübnan'da son yaşananlar, işte bu sürecin devamı. Arap dünyasında, yıllar sonra ilk defa ciddiyete binen, neoliberalizm karşıtı direniş bastırılmak isteniyor. Şimdilik o kadar net görünmüyor, ama direniş de Kahire'den Bağdat'a, Bağdat'tan Beyrut ve Maraş'e yayılmayı sürdürüyor. **Balkan Talu**

BURMA-ÇİN

Felaket ahlâkı

Nargis kasırgasının Burma'da yol açtığı yıkımın şoku henüz geçmeden Çin'in Siçuan eyaleti 7.9 ile sarsıldı. Otoriter rejimlerin hüküm sürdüğü iki ülkenin yaşanan felakete yaklaşımı, ibretlik dersler içeriyordu.

CUNTA lideri General Than Shwe, Nargis kasırgasında ölenlerin anısına yas ilân etmek için tam 18 gün bekledi. Fakat bu yaptığı, geçtiğimiz birkaç hafta içinde yaptıklarının yanında bir hiç sayılabilir. Hindistan, kasırganın çok güçlü bir şekilde gelmekte olduğunu askeri yönetime iki gün önce bildirdiğini açıkladı. Duymazdan geldiler. Halkı uyarmadılar. Hiçbir sivil savunma hazırlığı yapmadılar, önlemlerini sadece askeri düzeyde aldılar. Gündemlerindeki birinci madde anayasa referandumuydu ve bunu felaket geldikten sonra da değiştirmediler.

2 Mayıs'ta Burma'nın Rangun bölgesini vuran Nargis kasırgası, en son açıklanan resmi verilere göre 78 bin kişinin hayatına mal oldu, 56 bin kişi kayıp, yaralı sayısının yarım milyona vardığı sanılıyor. Toprakları sular altında kalan, evlerini yitiren milyonun üstünde insan sefalet içinde, açlık ve susuzluk çekiyor, acil insanî yardım bekliyor. Üstelik bu yardım sağlanmış durumda. Fakat uluslararası desteğe katı bürokrasiyle karşı koyan askeri yönetim, yardımın doğrudan halka ulaşmasına engel oluyor. Gerekleşenler, kargaşadan yararlanan casusların ülkeye sızmasını önlemek. BM kanalıyla çe-

şitli ülkelerden gelen gıda yardımının dağıtımını ordu üstlenmiş durumda. Ancak Asian Times gıdanın halka ulaşmadığını, bölgeye sevk edilen askerleri beslemek için stoklandığını bildirdi. Bölgede çok sayıda askeri birlik var, ama çoğunun görevi ayaklanmaları ve yağmaları önlemek.

Kızılhaç'ın gıda yardımını Burma'ya götüren geminin bile battığı bu uğursuz süreçte, cunta, hiçbir şey olmamış gibi, felaketin yaşandığı Rangun dışındaki eyaletlerde anayasa referandumu yaptı. Generallere ömür boyu dokunulmazlık getiren, parlamentonun yüzde 25'ini atanmış subay ve killere ayıran ve "hiçbir şekilde değiştirilemeyecek" bu anayasa, katılımın yüzde 99 olduğu halkoylamasında, seçmenlerin yüzde 92.4'ünün "evet" oyunu aldı. Resmi açıklama bu.

Naomi Klein, Burma ve Çin'deki felaketlerin, yurttaşları, otoriter yönetimleriyle yüzleştirdiğini yazdı. Siçuan depremi sonrasında Çin'de yaşananlar temelde Burma'dan farklı değildi. Komünist Parti bürokrasisi her zamanki gibi dünyayı belli bir uzaklıkta tutmaya çalıştı. Ama bu kez "olimpiyat ruhu" da işin içindeydi. Bu yüzden Çin, Burma'nın tersine, kameraların karşısına geçti ve dünyaya ordunun sivil amaçlı kullanımının örneklerini gösterdi. Ne var ki, yardımların adresine ulaşmadığına ilişkin haberler gecikmedi. Halk yetkililerin büyük bir talana giriştiğini ihbar ediyordu. ÇKP'nin Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu, "dağıtılan yardım malzemesinin kamuoyuna açıklanmasını" istedi ve yolsuzluğa karışanları "ağır cezalarla" tehdit etti. Herkes biliyor ki, asıl yolsuzluk depremden önce olan. Yıkılan binaların hesabı, Pekin'in geçmişteki "teşvik" politikalarından geçiyor.

Rüya ve hakikat

Siçuan depremi, olimpiyat meşalesinin dünya turu sırasında başgösteren Tibet protestolarını gölgede bıraktı. Dünya, Çin'i eleştirmeye ara verdi. Ama sorun hâlâ yerli yerinde duruyor. Zizek'e göre, Batı, Tibet'e kendi spiritüel fantezilerinin yanı sıra Çin ile ilgili ekonomik korkularını da yansıtıyor. Oysa Tibet'e "olduğu gibi" bakmayı öğrenmek gerekiyor. Çin'e de...

SLAVOJ ZIZEK

Le Monde Diplomatique, Mayıs 2008

MEDYADAKİ bütün haberler şöyle bir imgeyi empoze ediyor: Tibet'i 1950'de yasadışı bir şekilde işgal eden Çin Halk Cumhuriyeti, onyıllardır sadece Tibet bölgesine değil, aynı zamanda özgür bir halk olarak Tibetli kimliğine de sistematik bir yıkım politikası uyguluyor. Tibet halkının Çin işgaline karşı yakınlarda giriştiği protesto gösterileri gene polis ve ordu kuvvetleri tarafından zalimce bastırıldı. 2008 Olimpiyatları'nı Çin organize ettiğine göre, Çin'e Tibetlilerden çalınanları geri vermesi için baskı yapmak, demokrasi ve özgürlüğü seven bizlerin ödevidir. Kasvetli bir insan hakları sicili bulunan bir ülkenin kendisini olimpiyatın adil görünümüyle aklamasına izin verilemez.

Hükümetlerimiz ne yapacak? Her zaman ki gibi meseleyi ekonomik pragmatizme mi devredecekler, yoksa en ulvî ahlaksal ve siyasî değerlerimizi kısa vadeli ekonomik çıkarların üstüne koymak için güç mü toplayacaklar? Çin makamları Tibet'te cinai terör ve yıkım uygulamakta en ufak bir çekince hissetmezken, bazı şeyler bu basit "iyi adamlar kötü adamlara karşı" imgesini bozabilir. İşte Tibet'teki son olayları değerlendiren herkesin aklına takılabilecek dokuz nokta:

1. 1950'ye kadar özgür bir ülke olan Tibet, Çin tarafından damdan düşer gibi işgal edilmedi. Ekseriya provokatif bir derebeyi olarak davranan Çin ile ilişkilerin tarihi uzun bir zamana dayanıyor ve hayli karmaşık. Anti-komünist Kuomintang da Çin'in Tibet üstündeki egemenliğini dayatıyordu. Moğolcada "okyanus" anlamına gelen "dalai" ile Tibetçe "blama" sözcüklerinden oluşan Dalay Lama tabiri bu karşılıklı etkileşime tanıklık eder.

2. 1950'den önce Tibet bir Himalaya ütopyası değildi, hırçın bir feodalizmin, yoksulluğun (ortalama yaşam süresi 30 yıld) yolsuzluğun ve içsavaşların ülkesiydi. Kızıl Ordu, 1948'de kapiya dayandığında manastırdaki iki büyük hizip birbirleriyle savaş hâlindeydi. Ege men elit toplumsal karmaşa ve dağılmadan korktuğu için her türlü endüstriyel gelişmeyi engelledi. Bu yüzden bütün metaller Hindistan'dan ithal ediliyordu. Ama bu olgu çocuklarını Hindistan'daki İngiliz okullarına göndermelerine ve paralarını İngiliz bankalarına yatırmalarına mani olmadı.

3. 1960'larda Tibet manastırlarını yakıp yı-

kan Kültür Devrimi, Çinliler tarafından getirilmedi. Devrimden sonra Tibet'e giden kızıl muhafızların sayısı yüzü bulmuyordu ve manastırları yakan genç çeteler Tibetliydi.

4. 1950'lerin başından beri Tibet'te meydana gelen Çin karşıtı kargaşalarda CIA'nın sistematik katkıları oldu. Dolayısıyla Çin'in "dış mihraklar" korkusu temelsiz değil.

5. Televizyon görüntülerinden de izlendiği gibi, şu sıralarda Tibet bölgesinde olanlar, geçen yıl Burma'da yaşananlardan farklı. Eylemler Budist rahiplerin barışçıl "spiritüel" protestosu olmaktan çıktı. Çeteler sıradan Çinli göçmenleri öldürüyor, dükkanlarını yakıyor. Tibet'teki protestolar, öteki şiddet gösterilerine uygulanan standartlarla değerlendirilmeli: Eğer Tibetliler Çinli göçmenlere saldırabiliyorsa, Filistinliler Batı Şeria'daki İsrail yerleşimlerine neden saldırmasın?

6. Çinliler, Tibet'in ekonomik kalkınmasına olduğu kadar altyapıya, eğitim ve sağlık hizmetlerine de büyük yatırım yaptı. Yadsınmaz baskılara rağmen, ortalama bir Tibetli bugünkü yaşam standartlarını hiçbir zaman görmedi. Çin'in batısındaki gerikalımsı kırsal bölgelerindeki yoksulluk Tibet'ten çok daha vahim durumda.

7. Son yıllarda Çin, Tibet stratejisini değiştirdi: Depolitize din artık hoşgörülüyor, hatta destekleniyor. Çinliler etnik ve ekonomik kolonizasyonu daha çok önemsiyor, karaoke barlar ve Batılı turistler için hazırlanmış Disney benzeri "Budist temalı parklar" ile Lhasa'yı hızla Çin'in kapitalist Vahşi Batı'sına dönüştürüyor. Medyada gösterilen "Çin zulmü" imgesi, onun çok daha ötesindeki Amerikanvari sosyoekonomik dönüşümü perdeliyor.

Alternatif Tibet olimpiyatları, Çin'e karşı "tek dünya, çok rüya" sloganını kullanıyor

Anlaşılan Çinli komünistler sonunda derisini öğrendi: Polisin baskıcı gücüyle bütün geleneksel ilişkilerin altını oyan azgın kapitalizmin gücü kıyaslanabilir mi? Çin, Batı'nın her zaman yaptığını yapıyor; Brezilya'nın Amazon'da, Rusya'nın Sibirya'da, ABD'nin kendi Batı yakasında yaptığını...

8. Batı'da neden bu kadar insanın Çin'i protesto ettiğinin arkasındaki sebep ideolojiktir: Dalay Lama tarafından ustaca örülen Tibet Budizmi, bugünün baskın ideolojik formu haline gelen Yeni Çağ hedonist maneviyatının büyük bir referans noktasıdır. Tibet'ten büyülenişimiz, onu rüyalarımızı yansıtabildiğimiz bir mitolojik yer haline getirdi. İnsanlar Tibet'in otantik yaşam biçiminin yokoluşuna

matem tutarken gerçek Tibetlileri zerre kadar takmıyor: Tibetliler bizim adımıza otantik haliyle spiritüel olmaya devam etsinler ki, tüketim çılgınlığımızı sürdürebilelim.

Filozof Gilles Deleuze yazmıştı: "Ötekinin rüyasını ele geçirdiysen kayboldun demektir." Çin'i protesto edenler, Pekin Olimpiyatları'nın mottosu "tek dünya tek rüya"ya "tek dünya çok rüya" ile karşı çıkarken haklılar. Ama Tibetlileri kendi rüyalarına hapsedtiklerinin farkına varmalı. Olası tek rüya bu değildir.

9. Eğer şu anda Çin'de olan bitenin uğursuz bir boyutu varsa, bu başka yerdedir. Çin'deki kapitalizm patlamasıyla yüzleşen analizciler, sık sık kapitalizmin "doğal" politik eşlikçisi olarak demokrasinin ne zaman geleceğini soruyor.

Gözyaşı vadisi

Sosyolog Ralf Dahrendorf, post-komünist Doğu Avrupa ülkelerinde demokrasiye karşı giderek büyüyen güvensizliği şu gerçekle ilişkilendirmişti: Bütün devrimci dönüşümlerden sonra yeni refaha giden yol gözyaşı vadisin-den geçer. Sosyalizmin çöküşünden sonra, başarılı bir pazar ekonomisinin zenginliğine doğrudan geçemezsiniz. Benzer biçimde, sınırlı ama gerçek bir sosyalist refah "kopuş"tan geçer ve ilk adımları kaçınılmaz olarak ızdırırlıdır.

Dahrendorf'a göre, bu ızdırırlı geçiş demokratik seçimler arasındaki süreden çok daha uzun sürer; kısa vadeli seçim başarıları elde etmek için zorlu değişiklikleri erteleme çok daha kışkırtıcı bir hâl alır. Newsweek International'ın editörü Fareed Zakaria, demokrasinin ancak ekonomik

olarak kalkınmış ülkelerde yakalanabileceğini söyler: Eğer gelişmekte olan ülkelerdeki demokrasiler pre-matüre doğmuşsa, bunun sebebi ekonomik afetlere ve siyasî despotizme yol açan bir popülizme saplanmış olmalarıdır. En büyük ekonomik başarıyı gösteren üç eski üçüncü dünya ülkesi (Tayvan, Güney Kore ve Şili) demokrasiye bir otoriter yönetim döneminden sonra geçebildiler.

Bunun ötesinde bir paradoks daha var: Ya otoriter gözyaşı vadilerinin ardından geleceği vaad edilen demokratik sahne hiçbir zaman gelmezse... İşte bu Çin ile ilgili en huzursuz edici olgudur. Çin'in otoriter kapitalizminin yalnızca bizim geçmişimizi -Avrupa'nın 16. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar yaşadığı kapitalist sermaye birikimi sürecini- hatırlattığına dair derin bir şüphe var, bu aynı zamanda gelecekle ilgili bir işaret. Asya'nın kamçıyla Avrupa'nın borsasının kirli kombinasyonu ekonomik olarak liberal kapitalizminden daha etkili çıkarsa ne olacak? Bu bizim anladığımız anlamda demokrasinin bundan böyle ekonomik kalkınmanın motoru değil engeli olduğuna ilişkin bir sinyal olabilir mi?

Derviş'in Marksizmi

BM Kalkınma Programı başkanı Kemal Derviş, 1997'deki Asya Krizi'ni, Rusya ve Latin Amerika'da bunu izleyen krizleri ve 2001'de bilişim sektörünün çöküşünü örnek göstererek, 2008 krizinin çok daha derin olabileceğini ve en büyük zararı kalkınmamış ülkelerin göreceğini açıkladı. Ancak dünya ekonomisinin "büyüme-bunalım sarmalı"na dikkat çekerken Marx'ın "kapitalizmin dönemsel krizleri" teorisine başvuran Derviş, analizini krize neden olan IMF'nin mali disipline uyulması çağrısıyla tamamladı. Spekülatör Soros ise finans piyasalarındaki çalkantının sonbaharda ağır bir krize dönüşeceğini iddia etti.

Çelik devi kamulaştırıldı

VENEZÜELLA Daha önce petrol, doğal gaz, elektrik, telekomünikasyon ve maratta çimento sektörlerini kamulaştıran Chavez, ülkenin en büyük çelik üreticisi olan Ternium-Sidor şirketini de bu listeye ekledi. Halen şirketin yüzde 60'lık hissesini elinde tutan Arjantinli Techint firmasından yönetimi haziran sonuna kadar yetkililere teslim etmesi istendi. Chavez'in bu kararı, ücretlere zam yapılması için mücadele eden sendikaların şirket yönetimiyle sürdürdüğü toplu sözleşme görüşmelerinin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından geldi. Şirket geçen yıl ürettiği çeliği öncelikle Venezuela'da satması için uyarılmıştı.

Escobar'lar savaşı

KOLOMBİYA Birbirini kokain ticareti yapmakla suçlayan hükümet ile FARC arasında süren restleşmelere yeni bir boyut eklendi. Başkan Alvaro Uribe'nin en büyük siyasi müttefiki ve kuzeni Mario Uribe Escobar, marksist gerillalara karşı kurulan sağcı paramiliter gruplarla ilişki içinde olduğu gerekçesiyle tutuklandı. Escobar, geçen kasımda maruz kaldığı bu suçlamalar yüzünden senatörlük görevinden istifa etmek zorunda kalmıştı. Uribe ise skandalın şokuyla sadece FARC'a değil, Venezüella ve Ekvador'a da saldırmaya başladı. Interpol, bu iki ülkenin FARC'a yardım ettiğini kanıtladığını açıkladı.

ETA'ya büyük darbe

İSPANYA Fransız polisi ile ortak bir gece operasyonu düzenleyen İspanyol polisi, aylıkçı Bask hareketi ETA'nın siyasi lideri Javier Lopez Pena'yı Fransa'nın Bordeaux kentinde yakaladı. Üç militanla birlikte tutuklanan Pena'nın, 2006'da yapılan ateşkes anlaşmasını sona erdirmeye kararının mimarı olduğu belirtiliyor. ETA'nın ateşkesteki sonraki ilk büyük eylemi olan ve iki kişinin ölümüyle sonuçlanan Madrid Havaalanı bombalamasında da Pena'nın rolü olduğu düşünülüyor. ETA buna misilleme olarak Bask bölgesinin ekonomik kalbi Bilbao'da bomba yüklü bir aracı havaya uçurdu.

GIDA KRİZİ Bile bile lades

Kapitalist kriz makinası tekrar faaliyete geçti. Gıda fiyatları bütün dünyada yükselmeyi sürdürüyor. Yoksulluk sınırındaki milyonlarca insan daha da aşağı çekildi. En çok etkilenenler Afrika ve Asya'nın yoksulları. Küresel gıda krizinin birçok sebebi var, ama hepsinin temelinde neoliberal piyasa düzeni yatıyor...

DÜNYA, gıda fiyatlarındaki artışlarla çalkalanıyor. Meksika'dan Pakistan'a, Batı Afrika'dan Hindistan'ın Doğu Bengal bölgesine, Mısır'a, Haiti'ye isyanlar, ayaklanmalar 2008'e damgasını vuruyor, şiddet ve umutsuzluk üçüncü dünyada artıyor. Dünya Tarım Örgütü'nün (FAO) verilerine göre 2000 yılından bu yana buğdayın fiyatında yüzde 200, ortalama gıda fiyatlarında ise yüzde 75'lik bir artış var. Bu artış yüzünden birçok gelişmekte olan ülkenin son yıllardaki ekonomik büyüme ve fakirliği azaltma çabalarının etkileri heba olmuş durumda. Özellikle tahıl ithalatına mecbur olan Yemen gibi ülkelerde küçük fiyat artışları bile milyonlarca aileyi yoksulluk sınırının altına çekmekte. FAO raporlarına göre, şu an itibarıyla dünyada toplam 37 ülkenin acilen dışarıdan gıda ve finansman ihtiyacı var. Söz konusu 37 ülkenin 21'i ise Sahra Çölü'nün altındaki Afrika ülkeleri.

Yeni sebepler, eski sonuçlar

Dünya tahıl stoğunun tarihin en düşük seviyelerine inmesinin sebepleri çok çeşitli. Öncelikle herkesin ilk tahmini, olağan şüpheli, küresel ısınma ve iklim dalgalanmaları söz konusu. Başta Afrika olmak üzere kimi bölgelerde uzun süren kuraklıklar hasatları etkilerken, Güneydoğu Asya'da ise alışılmadık soğuklar ve yağışların uzun sürmesi pirinç üretimini etkiledi. İklim değişiklikleri nedeniyle hava koşullarının tahmin edilmez hale gelişi binlerce yıllık tarım birikiminin hazinesini açıkça tehdit ediyor.

Fiyatların yükselmesine gösterilen nedenlerin başında enerji fiyatlarındaki ve tarım kesiminde üretim maliyetlerindeki artış bulunuyor. Üretim tarafında enerji ve gübre fiyatlarındaki artış maliyetleri yükseltirken biyoyakıt için ekilen ve kullanılan ürünler de gıda arzını düşürüp fiyatlar üzerinde aşırı bir baskı oluşmasına neden oluyor. Bir başka deyişle başta ABD olmak üzere gelişmiş ülkelerin tarım kaynakları enerji hammaddesi üretme yolundaki arayış ve eğilimleri, tarım topraklarının gıda aleyhine daralmasına neden oluyor.

Bush yönetiminin ikinci kez iktidara gelişinden itibaren bir yandan seçim yatırımı bir yandan da yükselen petrol fiyatlarına karşılık ABD ekonomisine umut vermek üzere geliştirdiği biyoyakıt politikaları, başta mısır olmak üzere bu üretime elverişli tarım ürünlerinin alanlarının genişlemesine neden oldu. Ancak bu politikalar yalnızca ABD topraklarını etkilemekle kalmayıp, başta Arjantin ve Meksika gibi ülkeler olmak üzere pek çok gelişmekte olan ülkenin de söz konusu tuzağa düşmelerine neden oldu.

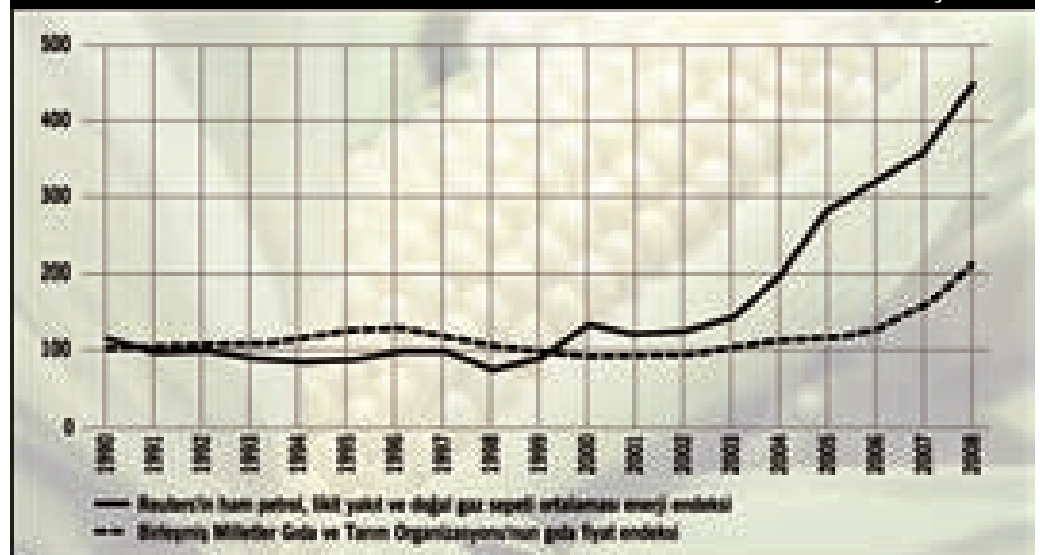
Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) tüm bunlara ek olarak bu milenyumun başından bu yana ekonomik olarak gelişimi olgunlaşan Hindistan ve Çin'in yarattığı ekstra talebin de gıda fiyatlarının artışında etkili olduğunu ifade ediyor. Bu açıklamada, bu örgütün yaratmak istediği tarım ürünlerinin serbest dolaşımı anlaşmalarına ayak direyen bu iki ülkenin zan altında bırakılması yolunda bir eğilim olduğunu kestirmek zor değil. Öte yandan Çin ve Hindistan'ın artan et talebinin hayvan yemi fiyatlarına yansımalarının da tarım ürünlerinin fiyatlarının artmasına neden olduğu da bir gerçek.

Bu iki ülkenin artan et ihtiyacı nedeniyle yarattığı talep neredeyse biyoyakıt kadar önemli bir artış yaratıyor toprak mahsülleri konusunda. Ayrıca az gelişmiş ülkelerdeki altyapı eksikleri de gıda dağıtımının nakliye masraflarını artırarak fiyatların yükselmesine neden oluyor.

Küresel kapitalizmin manipülasyonu

Gıda fiyatlarının bugün geldiği durumun bir başka boyutu daha var: Tahıllar başta olmak üzere bir çok gıda ürünü dünya piyasalarının enstrümanları haline getirilmiş durumda. Bunun sebebi ise yukarıda sözünü ettiğimiz DTÖ'nün gıda ihracatını gümrüklerden azade kılmak üzere yaptığı, gelişmekte olan ülkeler açısından metazori bir nitelik de arz eden serbest ticaret anlaşmaları. Bu anlaşmalar sayesinde tarım ürünlerinin uluslararası dolaşımında aşırı etkin kılan büyük agri-business şirketleri küresel olarak alınıp satılması normalleştirilen gıdayı bir spekülasyon aracı olarak görmeye ve potansiyel gördükleri ürünlerin fiyatlarıyla rahatlıkla oynamaya başladılar. Söz konusu spekülasyonlar nedeniyle, ülkeler kendileri için özel, ihtiyaçlarını karşılayabilecek tarım politikaları geliştirmek noktasında da büyük bir acze düşmekte. Çünkü, uluslararası anlaşmalarla kurulan yeni düzen ithalat ve ihracat dengelerini bozarak, ülkeleri kendi iç pazarlarını da uluslararası piyasaların kurallarına uydurmak zorunda bırakmakta. Dolayısıyla, tarımsal üretim de doğal olarak dünya fiyatlarının dikte ettiği şekilde gelişmekte. Çeşitli anlaşmalarla serbest ticaret formatına zorla-

SON 18 YILDA ENERJİ FİYATLARIYLA GIDA FİYATLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Neoliberalizme karşı omuz omuza

ALMANYA Senelerdir kan kaybeden, Avrupa'nın en köklü (1863) kurumlarından SPD'nin (Sosyal Demokrat Parti) neoliberal temayyülleri parti içi çözümlere yol açmıştı. Nitekim 2005 seçimleri sonunda Merkel sağıyla koalisyon kuran SPD'den kopan gruba başkanlık eden eski SPD lideri Oskar Lafontaine'in WASG'ı (İşçi ve Sosyal Adalet Partisi) ile Doğu Almanya kökenli Demokratik Sosyalizm Partisi geçen haziranda birleşerek sosyalist idealleri savunan, geleneksel sağ-sol dağılımını bozan yeni

bir sol hareket doğurmuştu: Sol Parti. Eski Doğu Almanya sınırlarında kalan illerde kalelerini bulan Sol Parti, 614 kontenjanlı federal mecliste 54 koltuğu sahiplenerek dördüncü büyük parti oldu. Avrupa Parlamentosu içine de nüfuz eden, bariz ayrılıkları olsa da komünistlerden sosyal demokratlara farklı sesleri yanyana getiren bu çaba Marksist geleceğe tutunan demokratik sosyalizmi öneriyor. Artan militarizme ve küreselleşmenin alamet-i farikası serbest piyasaya karşı duran parti, refahın tesisi için

yapısal dönüşümleri savunuyor. Ve gazeteler sormaya başladı: "Hayalet geri mi dönüyor? Sol kanattaki bu hareketlilik 'tehlike' arz ediyor mu?" Almanya'nın iki yakasının birleşmesiyle tedavülünden

kalktığı umulan Marx resimlerinin dolaşıma girmesi, örneğin bilgisayar ekranlarını süslemeye başlaması ve duvarın çöküşünün ardından zayıflayan sokak gösterileri pratiğinin yeniden hayat bulması, Alman sağını iyice geriyor. Öte yandan, enerjisini bünyesindeki ihtilafları bertaraf edecek bir yapı kurmak için harcayan Sol Parti, gerçeklikle radikallik arasında köprüler kuracak hedeflerini parlamenter faaliyet haline getirebilme uğraşında. —Ş.N.

nan tarım, piyasa mekanizmasının mevcut koşullarının yarattığı belirsizlikler nedeniyle, her ülkeye aynı optimum faydaları sağlamaktan uzak.

ABD'nin başlatıp AB'nin peşine takıldığı Uruguay Round Anlaşmaları yüzünden bir zamanlar ihracatta söz sahibi olan, gelişmemiş, dolayısıyla ekonomileri tarımsal üretime dayalı ülkelerin stoklarında ciddi azalmalar kaydedildi. Stokları eriterek yatırım riskini azaltan bu ülkeler kısa bir süre için daha fazla ihracat yaparak söz konusu uluslararası düzenlemelerden faydalansalar da, geçen zaman stoklarının erimesi nedeniyle beklenmedik koşullardan kaynaklanan fiyat dalgalanmalarına karşı ne denli kırılgan olabildiklerini gördüler. Çünkü söz konusu anlaşmalar, yaratılan uluslararası talebi büyütse de, yine bu anlaşmalar aracılığıyla yapısı bozulan ve yeniden kurulamayan tarımsal ürünü destekleme politikalarının da etkisiyle arz büyüyemedi. Stoklar bittiğinde ise Güney Asya gibi geniş tarım arazilerine ve olanaklarına sahip ülkeler bile sokaklarındaki açlık tehlikesiyle boğuşmak durumunda kaldılar. Türkiye gibi görece daha az kalabalık ama yine de uluslararası piyasa dengeleri karşısında hayli kırılgan ülkelerde ise ihracat eğiliminin iç talebe galebe çalması yüzünden gıda fiyatlarında öngörülemeyen bir enflasyon riski yaşanmakta.

Ama tarıma ilişkin bir meseleyi yalnızca ekonomi perspektifinden anla(t)mak mümkün değil. Büyük şirketler, büyük topraklarda büyük ölçekli tarım yaparken hem rekabet şansını

tanımadıkları diğer çiftçileri ve komşu ülkeleri, hem de yöntemleriyle doğayı sarsmaktalar. Ayrıca fiyatlardaki artış ve hem yiyecek hem de yakıt için daha çok üretime ve tarım toprağına olan ihtiyaç, ormanları ve ekosistemi de ciddi bir şekilde tehdit etmekte. Bu da şu anda yaşanan krizin yalnızca bir başlangıç olduğunu gösteriyor.

Küresel piyasa düzeni ve Türkiye

Bütün bunlar sonrasında aslında mevcut durumun hazırlayıcıları konumundaki Dünya Bankası, DTÖ, BM Gıda ve Tarım Organizasyonu gibi kurumlar ağılıkla karşı karşıya olan ülkelere dönük kimi acil yardım önerileri geliştiriyorlar: 1. İhtiyaç sahipleri belirlenerek doğrudan para transferi ve/veya gıda yardımı. 2. Gıda ürünlerinden alınan verginin kaldırılması ve ithalatta gümrük ve kotaların kaldırılması. 3. Nakliyat maliyetinin düşürülmesi ve daha çok yere sağlıklı dağıtım yapılması adına yatırım yapmak. 4. Net ihracat yapan ülkelerin kendi tüketicisini korumak için koyduğu kotaların kalkması. Bunlar için zirveler, konferanslar yapılıyor ve bir şekilde gelişmiş ülkelere bağış isteniyor.

Ne var ki öneri paketinin özellikle son maddesi zaten mevcut piyasa düzenini oluşturmak üzere kullanılan araçlar olduğundan şüphe kuşları bir kez daha ötmeye başlıyor. Çünkü daha önce de benzer yöntemler ve söylemler kullanılmıştı. 1974'ten 2000'e sürekli bir düşüş geçiren tahıl ve diğer gıda fiyatlarına rağmen açlık çeken, yoksulluk ve hastalık içe-

risinde can çekişen ülkeleri seyretmemiş miydik? Gelişmiş ülkeler bir yandan vitrinde "vah vah" derken diğer yandan kendi çıkarlarını azamileştirmek için çeşitli türden uluslararası manipülasyonlar yapıyorlar mıydı? Elbette tüm uluslararası yardım fonları ve türevleri için göz boyama demek haksız olur. Ama politikalarıyla milyarlarca insanın hayatını görmezden gelirken, kendi pozisyonundan başka bir şey düşünmeyen güçlerin, itip kaktığı memleketlere yardım adına teklif ettikleri de gerçekten trajikomik.

Daha da tuhaf olan, düne kadar küçük-orta ölçekli tarım işletmelerini yüksek maliyetleri dolayısıyla gıda fiyatlarını yükseltmekle suçlayan Dünya Bankası, 2006 değerlendirme raporunda gıda krizinin ancak bu tür işletmelerin desteklenmesiyle aşılabileceğini söylüyor. Bu, henüz bir günah çıkarma faslından öteye geçmeyen tavsiyelerin ABD ve AB'de zaten sürdürülen güçlü tarımsal destekleme politikalarının sürdürülmesi için bir bahane oluşturacağından kuşumuz yok. Ne var ki uluslararası anlaşmalarla elleri ayakları bağlanmış durumdaki gelişmekte olan ülkeler açısından bu bahanenin hangi düzeyde hayata geçebileceği siyasi müzakerelerde sergilenecek dirayete bağlı.

Bütün bunlar Türkiye için ne anlama geliyor? Çocukluktan beri 'tahıl deposu' olarak bize öğretilmiş olan Anadolu toprakları tüm dünyadaki kuraklıktan nasibini alıyor. Bu yazının kaleme alınmasından birkaç gün önce, Güneydoğu'nun 21 il ticaret, sanayi, esnaf ve tarım odalarının bir araya gelip yaptıkları açıklamada, kuraklık sebebiyle bu yıl 15 milyon dekar ekili alanın zarar gördüğü ve hayvanlarını otlatamayan meracaların hayvanları satışa çıkardığı belirtilirken, yoksullaşma sebebiyle bölgeden batı illerine yeni bir göç dalgası başlayabileceğine dikkat çekildi. Hiç kuşkusuz, bütün dünyada tarımı, çiftçiyi, toprağı ve mahsüllerini tüketime bahşedilmiş sonsuz doğal haklar gibi görme günleri sona erecek. Her zaman 1 koyup 10 almadığımızı, teknolojinin katkılarının çok masum olmayabileceğini ve en önemlisi karnımızı doyurma, cebimizi doldurma yöntemlerimizle aslında gelecek nüfuslardan dünya çalıyor olduğumuzu tam kavramamış görünüyoruz. Ülkemizde de küçük ve büyük tarımcıya sahip çıkılması, doğayı koruyan kanunların artması ve uygulamaların katılaştırılması, daha bilinçli bir üretim ve tüketim ulaşmak çok kritik önem taşıyor.

Barış Çakan

Çin

Mayıs 1968'in 40. yılını idrak ediyoruz... Beyoğlu Fotoğrafi-vi'nde 29 Mayıs'a dek sürecek olan "Mayıs '68" sergisinde, Magnum Ajansı'nın önemli deklanşörlerinden Bruno Barbey'in tanıklığıyla, Paris sokaklarında, üniversite anfile-riinde ve fabrika işgallerinde dönemin ruhu solunuyor. Seç-kinde ve fabrika işgallerinde dönemin ruhu solunuyor. Seç-kinde ve fabrika işgallerinde dönemin ruhu solunuyor. Seç-kinde ve fabrika işgallerinde dönemin ruhu solunuyor. Seç-kinde ve fabrika işgallerinde dönemin ruhu solunuyor.

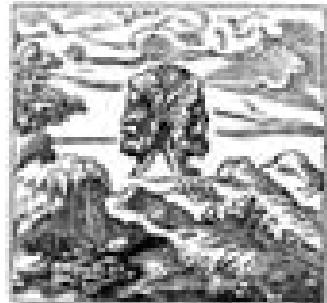
X - KÜTÜPHANE

- Ahu Antmen** (ed.) Sanat/Cinsiyet –Sanat Tarihi ve Feminist Eleştiri (İletişim)
Ahmet Güntan Toplu Şiirler. (YKY)
Andrea Alciatus Simgeler Kitabı (Kabalıcı)
Barış Bıçakçı Bir Süre Yere Paralel Gittikten Sonra (İletişim)
Eduardo Galeano Biz Hayır Diyoruz (Metis)
Edward Said Geç Dönem Üslubu –Rüzgara Karşı Edebiyat ve Müzik (Metis)
Esra Özyürek Modernlik Nostaljisi (Boğaziçi Ün.)
Jan Wolkers Türk Lokumu (Versus)
Karl Marx Gazete Yazıları (Sel)
Mark Poster Foucault, Marksizm ve Tarih (Otonom)
*** Murathan Mungan** Kadından Kentler (Metis)
Nil Mutluer (der.) Cinsiyet Halleri (Varlık)
Sibel Özbudun Söylenecek Yalan Kalmadı –İnsan Hak(sızlık)ları (Ütopya)
Slavoj Žizek Paralaks (Encore)
Tanık Ali Sokak Savaşı Yılları (Agora)
▲ Thomas de Quincey Bir İngiliz Afyon Tiryakisinin İtirafı (İş Bankası Kültür)
U. Uraz Aydın Sihir ve Ütopya (Versus)
Werner Sombart Burjuva (Doğu-Batı)
Y.Doğan Yalçınkaya (der.) Toplumsal Hareketler (İletişim)
■ Yasemin Şenyurt Mavi Çimenlerde Nefes Al! (Versus)

*

Dikkatimi sorguya çekileceğim konuların tamamen dışına süre- rek sükûnetimi korumak için, hücrede tek başımayken, kup- kuru matematik hesabı yapar- cısına hangi şarkıların hangi bes- tecilere ait olduğunu anımsa- maya çalışıp oyaldım kendi- mi. Artık bana çok uzak hissetti- ğim bir dünyanın bilgilerini yar- dıma çağırır; beklerken kendi kendimi kemirerek içimi zayıf- latmaktansa, zamanı böyle hafı- za tazeleme oyunları ile doldur- maya çalışırdım: Şerif İçli'nin miydi, Şükrü Tunar'ın mı bu şarkı? Refik Fersan'ın mıydı, Fehmi Tokay'ın mı? "Firkatin al- dı bütün neşve ü tabım bu ge- ce", Bimen Şen'indi; "Bende hic- ran yarasından da derin bir yara var", Sadi İşıl'ın; "Sabah yıl- lardan beri ilk defa oldu bence", Zeki Duygulu'nun; "Hançer-i ebrusu saplanmış dile", Astik Ağa'nın; "Hüsrarla gönül hep inler", Neveser Kökdeş'in; "Mehtaba bürünmüş gece", Sa- dettin Kaynak'ın; "Güzel bir göz beni attı bu derin sevdaya", Os- man Nihat Akın'ın... Çabuk çözülmemiz için bizi özel- likle beklettikleri, bekleme süresi- nin uzunluğunun da işkencenin bir parçası olduğunu biliyor, içimden saymayı sürdürüyordum: "Sineyi suzanıma ahım ye- ter", Lemi Atlı'nın, "Nideyim sahn-ı çemen seyrini cânânım yok", Hacı Sadullah Ağa'nın, "Gözümde daim hayal-ı cânâ", Dede Efendi'nin, "Etdi o güzel ahde vefa", Ebu Bekir Ağa'nın, "Gelse o şuh medise naz ü tega- fül eylese", Hafız Post'un... Sonra hücrenin kapısı açılır, gözlerim bağlanır, sorguya gö- türüldüm.

- Ayık ol ve ölçüp biçmeden hiçbir şeye inanmaman gerek- tiğini hiç unutma: Bunlar zih- nin kirşerleridir.
- İyi insanlar sadece zengin- likten korkmalı.
- Bilgelik şarapla coşar.
- Aşk besler, Gerçeklik ise dünyaya salar.
- Alfabe öldürür, ama kutsal ruh yaşam verir.
- Tanrılar müziği korur.
- En eski şeylerin hepsi hayal.
- Belâgat güçten üstündür.
- Zengin bir yönetici yoksul halk demektir.
- Gökleri seyredeceğim der- ken aşağı düşersin.
- Kendisinininkini bir kez heba edene, başkasınıninkileri emanet etme.
- Doğru yoldan sapmak ko- laydır.
- Sahip olduğum her şeyi ya- nımda taşıyorum.
- Geveze olacağına arif ol.
- Düşünerek tez davranmalı.
- Ayık ol ve ölçüp biçmeden hiçbir şeye inanmaman gerek- tiğini hiç unutma: Bunlar zih- nin kirşerleridir.
- Hiç kimseyi kırma, ne sö- zünle, ne hareketinle.

Anlatsam ömrümün geri kala- nını, şaşırmazsın... Dallanıp budaklanan acı, ya- bancı değil. Sussam da konu- sam da hep o karşımda. Beyaz kağıdı geceye sürüp alsan tozu- nu, yutarım. Geçmiş şimdinin içinde. Bu kadar içinde olduğu için şimdinin ona uzak değilim. Bir fırça darbesiyle mahvet- mek mümkünken resmi, mah- vettiğini de sanabilirsin. As- lında o fırça darbesi başlatmış- tır ritmi. Dans etmeli göçebeyle ve tüm düşünce göçebe. Çöz arzuları- nı; yık yaşa, yarat. Kaç umut- suz karanlık, olumsuz düşün- cedem. Arzuların aksın içinden. Sakın onları bastırma! Böcek olabilir- sin, kahraman, tanrı, ateş ola- bilirsiz; bastırmadıkça. Kaça- bilmek için günden; ya delir- melisin, ya uyumalı. Dönüştü- rebilmek için ise delirmelisin... Ömrümün geri kalanını anlat- tığımda şaşırman için, gerçek- lerden ve olanaklardan daha güçlü olana ihtiyacım var. Hiç beklenmeyecek şekilde ger- çekleşecek olana. Sadece altı gelme olasılığı mı var bir zar- da? Yık olasılıkları. Şaşırt... Zekanın bencilliğinden ve top- lumun baskısından kaçabile- ceğin tek nokta: heyecan... Ya- ratmak için heyecan. Politika da yaratan kişilerden oluşan bir toplum için çalışan olmalı. Akıl olumlunun karşısına olumsuz çıkarır, soyutlama- lar yapar. Sezgi, varlığın fark olduğunu kavrar. Varlık farktır. Yaşam oluş ve insan arzu.

Yasemin Şenyurt, "Fırça darbesi"

Katî sûretle tasdik ederim ki, ham afyonun meydana getir- diği bedenî hâlin bırakın dere- cesini, türü itibâriyle dahi al- kolünkiyle hiçbir alakası yok- tur: Onun tesiri yalnız kemiye- ten değil, keyfiyeten de tü- müyle farklıdır. Şarabın verdi- ği keyif devamlı artar ve bir noktada hâd safhaya ulaştık- tan sonra azalmaya başlar: Af- yonun verdiği keyif bir defa husûle geldi mi, sekiz ila on saat arası istikrarlı bir şekilde devâm eder: İlki, tıbbî bir ayrı- ma başvuracak olursak akut –ikincisi kronik bir keyif hâli- dir: Biri bir alev, diğeri de- vamlı ve itidâllî bir ateştir. Lâ- kin esas fark şuradadır ki, şa- rap zihnî melekelerin nizâmı- nı bozar; halbuki afyon (mü- nâsebetlice istimâl edildiği takdirde) onlara enfes bir ni- zam, intizam ve âhenk kazan- dırır. Şarap insanı temkinden mahrum eder: Afyon onu zi- yadesiyle kuvvetlendirir. Şa- rap insanın ferâsetini bulandı- rarak onu müphemiyet içinde bırakır ve ayyaşlık edenin sev- gisini de, nefretini de gayri ta- biî bir heyecanla kuvvetlendi- recek kâh hakaret kâh takdir hislerinde ifrata kaçmasına ne- den olur: Buna mukabil afyon faal yahut gayri faal olsunlar, tüm melekeler sükûnet nak- lederek kişiyi dengeli bir hâle- te sevk eder: Onun mizaç ve maneviyât üzerindeki umûmî tesirine gelince, salt muhake- me ile tasdik edilen ve muhte- melen eski çağlardan ya da Nuh Nebî'den kalma bir bün- yede bile zaten bulunabilecek hayâtî harareten daha fazlası- nı vermeye muktedir değildir.

Zihnın kırılganlığı

Andrea Alciatus - **Simgeler Kitabı**
çeviren: Çiğdem Dürüşken (Kabalcı)

Öze ulaşmak amacıyla yola çıkmış, fazlalıklardan itinayla arındırılmış sözün yankı alanı da geniş oluyor. Bu uğurda yazılmış kitaplar, aradan altı yüzyıl geçmiş olmasına rağmen, zamandan ve mekândan bağımsız bir hafiflikle raflarda ve algılarda dolaşmayı sürdürüyor. Yazarlarının kendinden geçmişliği, dalgınlığı, kâğıda sabitledikleri inanç ve inatları, sözlerinin ölmezliğinin garantisi olmuş. Neyse ki, bu pek de öze, söze, klasik ve eskitilemez olana pas vermez, hatta onu eğlence konusu yapmakla övünür çağda bile böyle özel kitaplar okuruna ulaşmayı başarıyor.

1492-1550 yılları arasında yaşamış Milanolu hukukçu Andrea Alciatus'un, "Emblemata –Simgeler Kitabı", şimdi bizim de başucumuzda. Kabalcı Yayınevi'nin Humanitas dizisinden çıkan kitabı Çiğdem Dürüşken Latince'den çevirmiş. Resimle şiirin birbirine örüldüğü bir kitap bu. 211 özlü sözün altında, bu sözü açıklayan, klasik kültüre göndermelerle yazılmış bir şiir, karşısında da şiire eşlik eden bir gravür yer alıyor. Rönesans aydınlarının zihinlerini ve ruhlarını klasik kültürle dinlendirdikleri bir uğraşının ilk örneği sayılan kitapta her sayfanın boşluklarında yalın ve sağlam sözün kalbi atıyor. Deneyimle harmanlanmış özlü söz, geçmiş ama eskimemiş bilginin kuyusundan çektiği suyla canlılığını taze tutmuş. Alciatus, Roma hukukunu sade ve duru bir dille yorumlayarak klasik toplumun temelinde yatan evrensel ilkelere yeniden bulup çıkarmayı amaç edinmiş bir hukukçu, başarılı bir öğretmenmiş, aynı zamanda Montaigne'in çağdaşı. Çelişkiler doğuran, anlaşılmayı zorlaştıran ifadelerden uzak bir üslubun, açık seçik ve anlaşılır bir hukuk dilinin oluşturulması için epey çaba harcamış. Öze düşkünlüğü bu kitapta kendini açıkça gösteriyor. Kuru bir ahlak dersi dinler gibi değil, sevilen bir yaşlı bilginin dizi dibinde kıvrılmış suyu izler gibi akıyor "Simgeler Kitabı". Keskinliğinin tonu ayrı bir şiir sanki. Boşluklarında dinleniyor, sayfalar birbirine eklendikçe hafiflediğimizi duyuyoruz. O zaman, bilginin ağırlaştırıcı değil, hafifletici gücüne uyanmış beyinlerin her çağda dostumuz olduğunu düşünüp elimizi suya daldırıyor, o üşütmeyen serinlikle tazeleniyoruz.

– Pelin Özer

Dumanı üstünde

Doğunun kadın ütopyaları

Begum Rokeya Sakhawat Hossain **Sultana'nın Rüyası / Padmarag**
çev: Billur C. Yilmazyiğit (Versus)

Sylvia Plath, güncelerinde şöyle diyor: "Duygusal olmak istemiyorum ama, ne diye kremalı çilek Ördek Ana dünyasına, Alis Harikalar Diyarı'nda masalına koşullandırılıyor, büyüdükçe yaşam bizi kırsın, kendi kendimizin, yaşamda ağır sorumluluğu olan bireyler olduğumuzun bilincine varalım diye mi?" Plath'ın bahsettiği bu ağır sorumlulukları, Amerikan erkeklerinin cinsiyetçiliğine rağmen kendine ait bir yer yaratmaya çalışan, varolmak üzere yazan ve yine de sevmeye çalışan bir kadının yaşadığı zorluklar diye de tanımlayabiliriz herhalde.

Böyle düşününce, klasik masallar bizi dünyanın gerçeklerine hazırlamaya yetersiz kalıyorsa, her şeyi, masalları da değiştirmeliyiz belki de. Alternatif masallar anlatmalıyız çocuklara, prensler kral babalarına karşı isyan çıkarıp kralı yıkmalı, androjen prensesler şövalyelerine kavuşmak için ejderhalarla savaşmalı, Pamuk Prenses ormanda yaşayan diğeriyle mutlu olmalı, Küçük Kedi kendi hayal dünyasında yaşayacağına hiyerarşik düzen hakkında kafa yormalı mesela.

Begum Rokeya Sakhawat Hossain, tam da bu tarzda cesur bir anlatıyla buluşturuyor bizi, "Sultana'nın Rüyası"yla eril anlatılara alternatif olabilecek bir ütopya kuruyor, Kalküta'da tersine dönmüş bir yaşam tasarlıyor. Güney Asya'nın önemli feminist isimlerinden biri olan Rokeya, hayatı boyunca kadınların kurtuluşu için çalışmış bir aktivist; ülkesindeki toplumsal kuralları, insanların değer yargılarını, harem sistemini eleştirmiş ve çocuk yaşta evliliklere, çokeşliliğe karşı çıkarak, kadınları bilinçlendirmek amacıyla birçok türde eser vermiş. "Sultana'nın Rüyası" da temel olarak kadının harem kapatılmasını eleştiren bir eser. "Erkeklerin beyinlerinin bile kadınlarınkinden daha büyük ve ağır olduğuna" inanmış olan Sultana, Rahibe Sara'nın eşliğinde bir rüya yolculuğuna çıkıyor ve kendini, kadınların

siyasetle, bilimle, sanatla uğraşarak dış dünyaya ait olduğu, erkeklerinse eve kapatıldığı Kadınlar Ülkesi'nde buluyor. Rokeya, Kadınlar Ülkesi ütopyasıyla, ataerkilliğe olduğu kadar, sömürgecilğe de karşı duruyor. Çünkü sömürgeleştirilmiş Bengal'in aksine, Kadınlar Ülkesi, barışın, güzelliğin, doğruluğun ve sevginin hüküm sürdüğü bir yer olmakla birlikte, yabancı orduları yenilgiye uğratarak –savaşla değil de, beyin gücüyle, "kadın tarzıyla"– özerkliğini korumayı başaran bir ülke.

İkinci ütopya "Padmarag", Tarini Bravan'ı, kadınlar okulunu anlatıyor. Tarini Bravan, acımasız erkekeğemen düzende karşılaştığı şiddetten kaçan, kendine sığınacak bir yer arayan kadınların "kızkardeşlik" bağı içerisinde yaşadıkları güvenli bir kale. Buraya gelen kadınların hikâyelerini dinlerken, o dönemde Hindistan ve İngiliz topraklarındaki kadınları hiçe sayan ataerkil uygulamalara tanıklık ediyoruz. Tıpkı Batılı feministler gibi Rokeya da, evliliğin bir kadının tek seçeneği olmadığını vurgulamaya önem veriyor Almas ve Padmarag'ın aşk hikâyesini anlatırken.

Versus Kitap, Doğunun ilk feminist ütopyası kabul edilen "Sultana'nın Rüyası / Padmarag"ı, bir töre cinayetiyle hayatı sona erdirilen Güldünya'ya armağan etmiş. Her gün farkındalık içerisinde ya da farkında olmadan savaşmak zorunda kaldığımız ve günlük hayatımızın sıradan bir parçasıymışçasına normal karşıladığımız korku salan güç gösterilerinin, şiddetin acımasızlığında bize biraz olsun sıcaklık verecek masalsı bir ütopya "Sultana'nın Rüyası / Padmarag". Güldünya gibi kayıplarımızın ardından öfkelenen, hüznlenen kalbinizin bir an olsun bir şekilde avunabileceğini hissedebilirsiniz Rokeya'nın Doğuya özgü şiirlerle süsleyerek anlattığı korunaklı kalesinde, barışçıl ülkede gezinirken. Birbirimize korkuyla bakmamıza neden olan bir şiddetin kol gezdiği, kadınlar için, kimse için sabit bir zeminin olmadığı bu coğrafyanın üzerinde, böyle barışçıl yaşantıların, şefkatli ilişkilerin ihtiyacı içindeyiz biz de.

– Pınar Uygun

100. sayısını çıkararak dalya diyen Kaos GL'yi kutluyoruz, derginin bu sayısında yer alan Erden Kosova yazısından bir okuma parçasıyla, cesur bir sergiye (Lambda'cıların 4-25 Nisan arasında Hafriyat binasında düzenlediği "Makûl'e) de selâm çekiyoruz. Makûl olanı sorgulamak yolunda, daha çok yaşa Kaos GL...

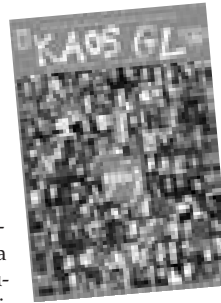
İlk bakışta kutuplara çekilmiş gibi görünen siyasal söylemlerin, üzerlerinde yükseldikleri muhafazakârlık payandaları aracılığıyla giderek birbirlerine benzeştiklerine ve ortak değerler ürettiklerine tanık oluyoruz. Farklı türden anlamlandırmalarla sırtlarını 'çoğunluk' fikrine dayandırmaya çalışan bu söylemsel formasyonlar, aralarındaki keskin çatışklara rağmen üzerine örtülen büyük ölçekli uzlaşılara da imza atıyorlar. Farklı olanı veya farklılaşmak isteyen acilen damgalayan, lanetleyen ve cezalandıran bir cinnet zinciriyle birbirine bağlanıyor düşman kardeşler. Sıradanlığa, vasatlığa, benzeşmeye, uyuma yönelik tebliğlerde bulunuyor, parlatıp paketledikleri edepilik-

lerini birbirleriyle karşılaştırıyor, normdan çıkanın üstüne çullanmak konusunda yarışa, radikal siyasal açılımlar ve deneysel yaşam pratiklerini şeytanlaştırmaya yönelik kampanyalara girişiyorlar. Makûl olanın ılık konforuna çağırıyorlar, celbediyorlar ulus-devletleri içinde saydıkları insanları. Lambdais-tanbul'un girişimiyle hazırlanan serginin başlığı olarak saptanan sözcüğe yüklenen ironi, çalışmaların genel havasıyla yanyana işliyor, trajik olanın yerine istihza öne çıkıyor...

Serginin en çarpıcı işlerinden olan Aylin Kuryel'in 'Tabu' isimli oyunu ama belgesel nitelikli film çalışması, ahlâki sınırlandırmalara karşılık gelen "tabu" kelimesini, aynı adı taşıyan popüler (seçilen bir kelimeyi kendisine yakın bazı kavramları kullanmaksızın başkasına anlatma üzerine kurulu, 'sessiz sinemaya'ya benzeyen) oyunla üst üste ça-

kıştırıyor. Üniversitede okuduklarına tahmin ettiğimiz ve yüzeyde modern bir yaşam tarzına sahipmiş gibi görünen gençlerden travesti, eşcinsel, vicdanî ret gibi kelimeleri yanlarındaki arkadaşlarına anlatmaları isteniyor. Zaten dar olan sözcük dağarcının daha da daraltılmasıyla birlikte gençlerin egemen düşünüşe dayalı, baskıcı ve dışlayan sözcük, ifade ve anlatımlara çekincesizce başvurdukları görülüyor. Nört özellikler gösteren kelimeler ellerinden alındığında inanılmaz bayağılıkta, cinsellik söz konusu olunca başka sosyal formasyonlarla özdeşleştirdiğimiz bir yılışlılıkta yanıtlar verdiklerine şahit oluyoruz. Çekimler boyunca oyuna katılanların kahkahaları eksik olmuyor, ama izleyici kendisini nasıl bir toplumsal geleceğin beklediği konusunda dehşete kapılmadan edemiyor... (devamı Kaos GL'de)

– Erden Kosova

Çelişkileri derin yaşamış bir kadın

Hürriyet gazetesi Ankara temsilcisi yardımcısı Faruk Bildirici, bir Hürriyet mensubundan beklenmeyecek bir iş yaptı, gayet objektif bir Leyla Zana kitabı yazdı. Kürt sorununa Türk milliyetçiliği gözlüğüyle bakanlar bile "Yemin Gecesi / Leyla Zana'nın Yaşamöyküsü"nü okuduktan sonra başka türlü düşünmeye başlayabilir. Faruk Bildirici'ye kulak veriyoruz...

"Yemin Gecesi"nde, Leyla Zana'nın yaşamöyküsü etrafında, DEP sürecine nasıl gelindiğini, DEP'lilerin Meclis deneyimini, hapisane günlerini, Abdullah Öcalan'ın yakalanmasına gösterdikleri tepkileri, aralarındaki ihtilafları, DTP'nin kuruluş sürecini anlatıyorsunuz. Leyla Zana, yaşamöyküsünün bu çerçevede aktarılmasını nasıl karşıladı? Faruk Bildirici: Kitabı yazmaya karar verdiğimde cezaevindeydi. Kendisine "yandaşınız değilim, ama karşıtınız da değilim, dolayısıyla yaşamınıza nesnel bakabilirim" diye mesaj gönderdim. "Faruk bey hep siyasi yaşamı bitenleri kaleme alıyor: Tansu Çiller, Mesut Yılmaz... Benim siyasi hayatım bitmedi ki, beni niye yazmak istiyor?" diye sormuş. Zana'nın siyasi hayatının bittiği düşünceyle yazmadım "Yemin Gecesi"ni. Bu kitapla ülkeye bir barış mesajı gönderebileceğimi düşünmüştüm.

Önceden tanışıyor muydunuz?

Tabii, o milletvekiliyken, ben parlamento muhabiriydim. Önerimi kabul edince, bir anlaşma yaptık: O bana destek verecek, ben de bağımsız çalışacaktım. Fakat, cezaevi süresince karşılıklı konuşmamız mümkün olmadı. Serbest kalınca altı uzun mülakat yaptık. Sonra, başkalarıyla da konuşarak, araştırmalar yaparak kitabı hazırladım. Kitabın yaşamöyküsü etrafında örülmesi, onun için sürpriz olmuş. Kendisiyle yaptığım görüşmelerin, kitabın sadece bir boyutunu oluşturacağını düşünüyordum. Oysa, "Yemin Gecesi", 1980'lerden bu yana Kürt sorununu zemin alarak Leyla Zana'yı anlatıyor. Kitabı okuduktan sonra, "Benimle ilgili maddi hata yok; bunun için teşekkür ederim. Ama, siyasi olaylara dair değerlendirmeler senin yaklaşımın, ona karşımam" dedi.

Kürt sorununa yaklaşımda, Leyla Zana ile Orhan Doğan'ın bir tarafta, Selim Sadak'la Hatip Dicle'ninse diğer tarafta yer aldığı, Zana ve Doğan'ın daha uzlaşmacı bir tutum benimsendikleri hep söylenirdi, ama kitabınızda bu ayrışma ilk defa çok aleni biçimde aktarılıyor. Taraflardan bir yalanlama geldi mi?

Gelmedi. Zana, kitaptaki maddi bilgilerin doğru olduğunu söyledi. Kürt siyasi hareketine dışarıdan bakıldığında, bir yanılsamaya düşüldüğü: Sanki hareketin içindeki herkes beraber tavır alıyor, aynı şeyi düşünüyor, aralarında ihtilaf yaşamıyor. İşin aslı öyle değil. On yıllara yayılan bir siyasi harekette ihtilafların yaşanmaması beklenemez. Leyla Zana - Hatip Dicle ayrışması konusunda Hatip beyi de aradım. "Leyla hanımla ilgili bir kitapta, onun konuşması daha doğru olur. Ben

Leyla Zana

Leyla Zana ilkokuldan terk bir köylü kızı. Yaşamındaki ilk büyük değişim Mehdi Zana'yla evlenmesi. Eşinin siyasi kimliği onu da siyasi harekete çekiyor. İkinci aşama, Mehdi Zana'nın cezaevine atılması. Leyla Zana böylece hem aktif olarak siyasi hayata giriyor, hem de kendini eğitmeye başlıyor. Dışarıdan ilkokul ve lise diploması alıyor. Mehdi Zana cezaevinden çıktığında, Leyla hanım bıraktığı yerde değildi, kendi başına siyasi bir figür olmuştu.

konuşmam" dedi. Ama, bütün bilgileri farklı kaynaklardan doğrularak yazmaya çalıştım.

DEP'lilerin çatışma noktaları nelerdi?

Çatışma çok net bir biçimde tezahür etmiyor. Ama, bazı olaylara dair değerlendirmeleri farklı. Örneğin, Hatip Dicle, milletvekilliği sırasında, Tuzla'daki bir bombalı saldırıda sivil kıyafetli güvenlik görevlilerinin öldürülmesini "savaş dönemlerinde olur böyle şeyler" diye değerlendirmişti. Dicle'nin Tuzla saldırısıyla ilgili demeci o dönemde çok tartışılmıştı. Ölümüne haklı gösteren o yaklaşımın sonucu olarak, parti büyük saldırılara uğradı. Gazeteler ve genel merkezin bombalanmasının ardından, kapatmaya kadar giden sert bir süreç yaşandı. Temel farklardan biri de DTP'nin kuruluşunda ortaya çıktı. Hatip Dicle, DTP'nin önceki partiler gibi bir Kürt partisi olmasından yanaydı. Ama Zana ve Orhan Doğan DTP'yi Türk solunun da katılacağı bir Türkiye partisi yapmak istiyordu. Buldukları formül Celal Doğan'la ittifaktı. Ama Doğan'la anlaşma sağlanamadı. DTP konusundaki çatışma, kuruluş aşamasında gün yüzüne çıkamadı. Oysa, kuruluş kongresinin basına kapalı bölümünde, Zana kürsüye çıkıp DTP'nin bir "Kürt partisi" olmasını isteyenlere meydan okudu, "çizgi buysa, ben yokum" diyerek kürsüyü terkedip gitti. Yakın dönemde kadar da partiye dönmedi.

"Yemin Gecesi"nde, Zana'nın Kürt kimliği merkezli militan bir siyaset yürüttüğü görülüyor. Zana da çoğu du-

rumda, Dicle kadar sert yaklaşımlara sahip değil mi?

Kürt siyasetinde o kadar çok paradoks var ki! Dışarıdan bakınca, DTP, PKK ve Kürtlerin, bu üç unsurun ilişkilerinin çok net olduğu sanılıyor. Oysa, sınırlar ve aralarındaki ilişki sanıldığı kadar net değil. Kimi zaman PKK, kimi zaman Öcalan, kimi zaman da bu iki unsurun dışındaki gelişmeler etkili oluyor. Kitap boyunca, tablonun net olmadığını hissettirmeye çalıştım. PKK, Türkiye'deki Kürtlerin ne kadarıyla iç içe, ne kadarının siyasi temsilcisi, kestirmek çok zor. O yüzden, tüm unsurları bir yumak gibi kabul etmek daha doğru. Yumak yuvarlandıkça, yüzü gözü şekilleniyor. Yumağın bütününün ne olduğu net: Kürt sorunu.

Kürt hareketindeki siyasetçileri büyük bir aileye benzetirsek, aile üyeleri bir anda düşman addedilebiliyor. Kitapta anlatıyorsunuz: Hikmet Fidan eski bir HADEP'li, muhalif olmaya başlayınca PKK tarafından öldürülüyor. "Hata"ların kolay affedilmediği, aile reisliğini eleştirmeye pek gelmeyen bir aile...

Ailenin farklı fertleri var. Bunların içinde reis de var, ailenin çizgisini belirleyen diğer fertler de. Ama, "yaramazlık" yapanlar da var. PKK baştan itibaren silahlı bir örgüt olduğu için, farklı eğilimlerin gelişmesine -Hikmet Fidan örneğinde olduğu gibi- pek göz yumabilen bir noktada değil. Bu sadece silahlı örgüt olmaktan kaynaklanan bir sorun da değil. Feodal kalıpların PKK'nın politikasında zaman zaman etkili olduğunu düşünüyorum. PKK, kendi dışında bir yapının ortaya çıkmasını hazmedemiyor. Öcalan için de aynı şey geçerli. PKK, "1978'den beri mücadele veriyorum; dolayısıyla, burada her şeyi ben belirlerim" noktasında. Bu açıdan, PKK'nın kendisi de mücadelenin önünde bir engel haline gelmiş durumda. Kürt sorununun 1978'deki biçimiyle bugünkü biçimi elbette aynı değil. O dönemde devlet, Kürtlerin varlığını dahi kabul etmiyordu. Bugün kimse Kürtlerin varlığını inkâr etmiyor. Silah ve terörü reddetmeme rağmen, bu noktaya gelinmesinde PKK'nın etkisinin olduğunu kabul ediyorum. Ama öte yandan, Türkiye'de Kürtlerin varlığı kabul edilmişken, kültürel, siyasi, sosyal hakları tartışılırken, hâlâ silah kullanarak PKK bir engel haline geliyor. Aile benzetmesine dönersek, Kürt siyasi hareketi içinde insanlar PKK ve Öcalan'ı yok sayarak hareket geliştiremiyorlar. Ama diğer yandan, Özal döneminden beri Kürt siyasetçilerine "PKK'yı terör örgütü olarak tanımlayın, yoksa size siyaset yapma fırsatı tanımayız" deniyor. Kürtlerin temel açmazların-

dan biri bu. PKK'yı terör örgütü olarak kabul eden Kürt siyasetçiler, o ailenin dışında buluyorlar kendilerini. Aile dışındakilerinse ailenin kaderini belirlemesi pek mümkün olamaz. PKK'ya karşı çıktığı için, siyasetten tamamen dışlanmış bir çok Kürt siyasetçi var. Bu, bir yandan PKK'nın siyaset kültüründen, diğer yandan da, hem PKK'ya hem de devletin politikalarına muhalif kesimlere yaşam alanı bırakılmamasından kaynaklanıyor.

Böyle bir siyasî atmosferde, Leyla Zana nasıl oldu da Türk ve Kürt siyaseti için bu kadar kritik bir noktaya gelebildi?

Zana'nın siyasî hareketi iyi kavrayışı, mücadele içindeki sorunlar karşısında bağımsız tavır geliştirebilmesi onu bu noktaya taşıdı. Siyasete ilk girdiği dönemlerde, Diyarbakır Cezaevi önünde bile farklı eylemler geliştiriyor. Mehdi Zana'nın karısı olarak tanınmak yerine, kendi çizgisini oluşturarak mücadele içinde yer edindi. Geri adım atmayan, görüşlerini insanlara anlatma yeteneğine sahip, tavizsiz bir kişilik. Kısacası, lider özellikleri var. Küçük yaştan itibaren hayatına yön veren bir sorunun çözümü için mücadele ediyor. Meclis kürsüsünde Kürtçe konuşması herkesi hayrete düşürürken, o son derece sıradan bir şey yaptığını düşünüyordu. O kürsüde Kürtçe konuşmak onun için çok doğal ve kaçınılmaz bir tavır. Meclis'te daha bağımsız bir çizgi izlemesi, yurtdışına kaçmak yerine cezaevine girmeyi göze alması... Tutuklanacağını bile bile Fransa'dan Türkiye'ye döndü. Kendisi için af çıkarılmasını reddetmesi, günlerce koğuşunun kapısına elektrik kablosu bağlayarak zorla hapisten çıkarılmaya, affedilmeye direnmesi... Bunlar kolay kolay karşılaştığımız siyasî direnişler değil. Hapisten çıktıklarında DEP'lilerin "Zana ve arkadaşları" diye tanımlanmalarının arkasında Zana'nın bu direnişçiliği yatıyordu.

DEP'liler Meclis'te Kürtçe yemin etmeselerdi, Kürt sorununun seyrinde bir farklılık olur muydu?

İtiraf etmek gerekirse, Zana'nın yemin ettiği gün, ben de "keşke ortamı germeseydi" diye düşünmüştüm. Fakat, son Meclis açılışında, DTP'lilerin Bahçeli'yle tokaşlaşarak ılımlı mesajlar vermelerine karşın yaşanan gerginlikler, 1993'te DEP'lilerin olaylı yemini olmasa da devletin Kürt politikasında değişim yaşanmayacağını düşündürüyor. Zana Kürtçe yemin ettiğinde, Ankara'daki tepki şuydu: "TBMM'de bile Kürtçe konuştular. Cumhuriyetin temellerine dinamit koydular." Ama o gün Diyarbakır'da, Cizre'de, Hakkâri'de insanlar halaylar çekerek kutladılar bunu. Zana doğru mu, yanlış mı yaptı tartışmasından çok, olayın sonuçlarını değerlendirmek gerek. Zana'nın yemini, Kürtlere çok ciddi moral verdi o dönemde. Mücadelenin belli bir aşamaya geldiğini gösterdi. Ama maalesef, Türkiye'nin bütününe bu sorunun ciddiyetini kavratamadı yemin olayı.

Kocası Mehdi Zana Diyarbakır belediye başkanırken tutuklanıp hapse atılınca, Leyla Zana yoksulluk ve yalnızlıkla başbaşa kalıyor. Diyarbakır hapishane-

si önündeki direnişlere katılıyor. Kocasını hapisteyken, genç bir kadın olarak dedikodulara maruz kalıyor. Nasıl oluyor da bu yaşadıkları, kendisini eve kapatmasına neden olmuyor, direnme gücünü nereden buluyor?

Tam da bütün bu sorunları yaşadığı için bu kadar direnç geliştiriyor, güçleniyor. Zana, okumak isteyen, ama dil problemi yüzünden ilkokulu terk eden bir köylü kızı. Yaşamındaki ilk büyük değişim Mehdi Zana'yla evlenmesi. Eşiyle arasında 21 yaş fark var. Mehdi Zana'nın siyasî kimliği onu da siyasî harekete çekiyor. İkinci aşama, Mehdi Zana'nın cezaevine atılması. Leyla Zana böylece hem aktif olarak siyasî hayata giriyor, hem de kendini eğitmeye başlıyor. Dışarıdan ilkokul ve lise diploması alıyor. Mehdi Zana cezaevinden çıktığında, Leyla hanım artık bıraktığı yerde değildi, kendi başına siyasî bir figür olmuştu.

Kendi hayatıyla siyasî mücadelesi çok iç içe geçtiği için mi "profesyonel" siyaset yapmıyor, konuşurken kendini frenlemiyor, sansürlemiyor?

Hayat mücadelesini siyasete evriliyor. Kendini frenlemediği doğru. Tutumları, tavrı kişilik özelliğinden kaynaklanıyor. SHP'li vekillerle, Erdal İnönü'yle konuşurken, Güneydoğu için "Kürdistan" diyor, "ben neysem oyum, taviz vermem" diyor. Bu, geçmişinde tüm çelişkileri derin yaşamış olmasından kaynaklanıyor sanırım. Zana'nın tek ideali, bu sorunu çözmek. Kürt halkının istekleri her şeyin önünde onun için. Manevralarla, politik hesaplarla hareket etmek onun kitabında yok. Günlük yaşamında da öyle.

Mehdi Zana, Kemal Burkan'ın Özgürlük Yolu'ndan yürüyor, ama Leyla Zana başka bir yola, silahlı bir örgüt olan PKK'ya yaklaşıyor. Bu nasıl oldu?

Mehdi bey belediye başkanı seçildikten sonra Özgürlük Yolu'yla çatışmaya başlıyor. Leyla Zana, oğlu Ronay'ı boğazına

Geri adım atmayan, tavizsiz bir kişilik. Küçük yaştan itibaren hayatına yön veren bir sorunun çözümü için mücadele ediyor. Meclis kürsüsünde Kürtçe konuşması herkesi hayrete düşürürken, o sıradan bir şey yaptığını düşünüyordu. Hayat mücadelesini siyasete evriliyor. Kürt halkının istekleri her şeyin önünde onun için.

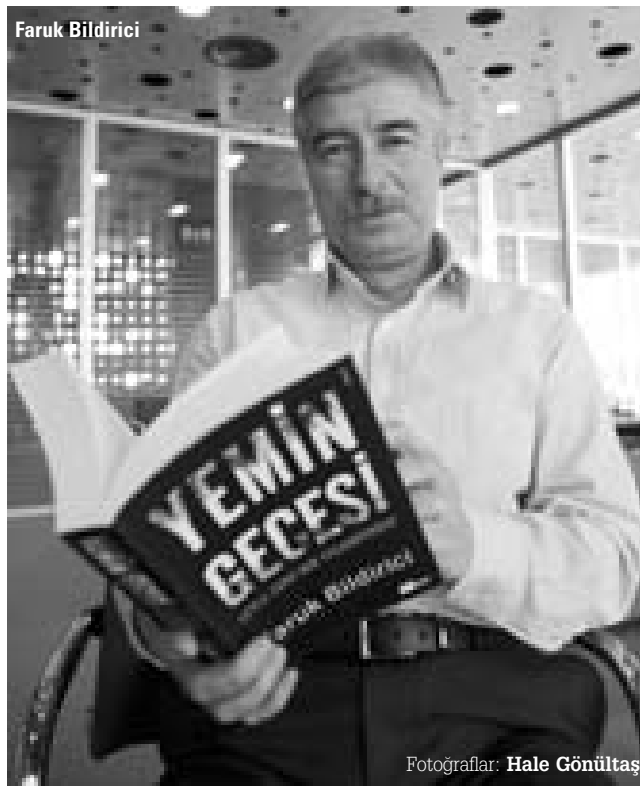
kılıç kaçtığı gün hastaneye götürdüğünde, doktor Özgürlük Yolu'ndan olduğu için "ben Mehdi'nin oğlunu tedavi etmem" diyor. Bu, bir anne için çok travmatik bir şey. PKK daha ulusalcı ve sertlik yanlısı olduğu için sempati topluyor.

Kitabı yazmaya başlamadan önce, nasıl bir kişilikle karşı karşıya olduğunuzu biliyor muydunuz?

Bir kişinin yaşamını yazarken, o kişinin sorunlarını içselleştirebilmeye, hissettiklerini hissetmeye çalışırım. Leyla Zana ile bu çok kolay olmadı, çünkü hayatın çok farklı yerlerinden iki insanız. Benimki tamamen bir anlama çabasıydı ibaret. Bu ülkede son derece derin yaşanan bir sorun var. Bu sorunu anlamlı bir çerçevede insanlara anlatmaya çalıştım. 1983'te, PKK'nın Eruh-Şemdinli baskını gerçeğe dönüştüğü dönemde, ölen PKK'lıların cenazelerine yapılan muameleyi biliyoruz. Kimsesizler mezarlığına defnediliyorlardı ve kimse dönüp bakmıyordu. Bugün, her cenaze töreni onbinlerce kişinin katılımıyla yapılıyor, taziye cadırları kuruluyor... Demek ki, PKK ile insanlar arasındaki ilişki çok farklı bir noktaya taşınmış. 1980'lerde TRT'de bir saatlik Kürtçe yayın düşünüyordunuz muydunuz? Ya da Kürtçe kurslarının açılması... Devletin kullandığı yöntemler bu sorunu daha da ağırlaştırma noktasına getirdi. Aynı şey PKK açısından da söylenebilir. Ölüm ve kan devam ediyor, ama istedikleri noktaya gelebilmiş değiller. Dolayısıyla, bilinen yöntemlerin dışında yöntemlerin kullanılması gerekiyor. Bu nasıl sağlanabilir? Bu soruya verecek net bir yanıtım yok, ama bir yazar olarak, olabildiğince tarafsız davranmaya, Leyla Zana'yı ve onun içinde bulunduğu süreci övmemeye, yermemeye, sembolere vurgu yapmamaya çalıştım. Türkiye'de çatışmalar semboller üzerinden yürütülüyor, sorunun özünü tartışamıyoruz. Bu nedenle kitapta "terörist" demedim, "w" ile "nevroz" yazmadım. "Terörist" yerine militan sözcüğünü tercih ettim.

Özal, ölümünden önce, PKK'yı barışçıl biçimde silahsızlandırma projesinden söz etmişti. 1999'dan 2003'ün sonlarına kadar PKK de silahsızlanmanın koşullarını aradığını ilettiler. Özal döneminde de, Öcalan'ın yakalanmasından sonra da devletin çeşitli birimleri, örgütün silahsızlanmasına izin vermediler. Devletin bazı birimleri, niye örgütün varlığını sürdürmesinin yolunu açıyor?

Devletin bir stratejisi hiç olamadı ki. Devlet her zaman "kullanma" taktiği uyguladı. 1923'ten 2008'e değişmeyen tek nokta, bir sorunla karşılaştığı an zor kullanma yöntemine başvurmak. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde de aynı yöntemle başvurulduğu için Kürt sorunu sürüyor. Diğer yandan, PKK büyük bir siyasî organizasyon; binlerce insan dağa çıkıyor, savaşıyor. Şu an on bine yakın insandan söz ediyoruz. Şu soru geliyor aklıma: Bu kadar büyük bir siyasî organizasyon neden silahsız mücadele yürütemiyor? Bu güç ve organizasyon yeteneği siyasî alanda kullanılabilirse, bu sorunun çok daha rahat çözülebileceğine inanıyorum.

Fotoğraflar: Hale Gönültaş

Öcalan'ın Zana'ya yönelik tavrı nasıl?

Öcalan kimsenin kendisinin önüne geçmesini istemiyor. 2004'te, ateşkes sürecinin tam Zana'lar cezaevinden çıktığında bozulmasını dikkate değer buluyorum. Oysa, onlar cezaevinden çıktığında çok farklı bir hava vardı, yeni açılımlara öncülük edeceklerdi. Meclis başkanı, Dışişleri bakanı, muhalefet başkanıyla görüşmeler yaptı Zana. Böyle bir ortamda, birden silahlar yeniden konuşmaya başladı, PKK yeniden öne çıktı. Zana Diyarbakır'da ateşkesten söz etti. Farklı bir noktaya gelindi. Sonuçta, Zana'nın öne çıkması engellenmiş oldu. Öcalan cezaevine girdikten sonra, Zana, bir müddet Öcalan'ın açıklamalarının sahte olduğunu, avukatların kendisini yönlendirdiğini düşünüyor. Doğrudan Öcalan'a mektup yazıyor. Çok sonraları Öcalan, "bana en iyi bilgi akışını Leyla sağlıyor" diyor. Aralarında böyle güçlü bir ilişki de var. **Öcalan'a yazdığı mektuplarından birinde, "sayın dostum" diye hitap ettiği için tepki görüyor. Öcalan, "ben öyle Haso, Hüso değilim" diyor...**

Bunu bilmiyordum. Ama Öcalan'ın "Leyla'yı bana karşı kullanmak istiyorlar" diye demeçler verdiğini biliyoruz. Öcalan, kendisine rakip olacak kişiyi bir kilometre öteden hissediyor. Fakat Zana'nın da böyle bir niyeti var mı? Hayır. Zana'nın siyaset macerasını nerede, hangi noktada sonlandıracağını kestirmek güç. Zana için önemli olan, varılmak istenen hedef, Kürt ulusunun problemlerinin ortadan kaldırılması. Hayat ve siyaset Zana'ya nasıl bir mecra sunar, o bu konuda nasıl tavır gösterir, bilemeyiz.

Zana'nın Kürt siyasî hareketi içindeki gücünü biraz da Öcalan'a bağlılık üzerinden aldığı söylenebilir mi?

Öcalan'ı reddederek bir şey yapamaz. Bu harekette, özleştirisi yapılması gereken çok konu var. Mesela, Musa Anter öldürüldüğünde, "acaba PKK mı yaptı?" bile dendi. Anter, 1950'lerde Kürt siyasî mücadelesini başlatan isimdi, ama bu hareketle çatıştığı noktalar vardı. Anter gerekli saygıyı asla görmüyordu. Çünkü eleştiren de bir adamdı. Katillerinin Susurlukçu olduğu ortaya çıktı, ama "acaba PKK mı yaptı?" sorusu da yersiz değildi. Anter'e çok kötü davranıyordu PKK. Öldürüldükten sonra kahraman yapıldı. **Kürt aristokrasisinden gelen 1960'ların Kürt siyasetçileriyle PKK arasında hep bir gerilim yaşandı...**

Evet, "aydın" ve "ayak takımı" tartışması Leyla Zana ile Ümit Fırat arasında da yaşandı. Fırat, Zana'nın milletvekili adaylığı belli olunca, 1991'de kendisini arayıp mealen "biz aydınlar ne olacağız?" diyor. Zana da "siz kütüphanelerde kalacaksınız" diyor. Bu tartışma, '90'larda Leyla ve Mehdi Zana İstanbul'a giderken, yine yaşanıyor. Oysa, Ümit Fırat daha önce Zana için abi figürüdür. Bu tartışmadan sonra ipler kopuyor. Bence, bu hareketin en büyük zaaflarından biri, entelektüellere ve hayatın diğer alanlarındaki insanlara pek yaşam alanı bırakmamasıdır.

Orta sınıf Kürtlerin giderek PKK'den uzaklaştığı değerlendirilmesini nasıl yo-

Zana ve Orhan Doğan DTP'yi Türkiye partisi yapmak istiyordu. Buldukları formül Celal Doğan'la ittifaktı. Ama Doğan'la anlaşma sağlanamadı. DTP'nin kuruluş kongresinin basına kapalı bölümünde, Zana kürsüye çıkıp DTP'nin "Kürt partisi" olmasını isteyenlere meydan okudu, "çizgi buysa, ben yokum" diyerek kürsüyü terk edip gitti.

rumluyorsunuz?

Bugün PKK, DTP'nin de önünde bir engel. 1991'de milletvekilleri siyasette tecrübesizdi. Ama şimdi deneyimli isimler var Meclis'te. Ne var ki, deneyimlerini aktaramıyorlar. PKK'ya rağmen siyaset yapamıyorlar. Silah ve barış aynı anda kendine alan bulamaz. Bence, PKK da dönüşme konusunu tartışıyor. Bunun için bir gerekçe aranıyor. Ama gerekçeye gerek yok. Madem bir hedefe doğru yola çıkıldı, o yola silahsız da devam edilebilir.

Kürtlerin varlığının artık inkâr edilmediğini söylediniz; inkâr yok ama, Kürt düşmanlığı da yayılıyor.

Bu ülkedeki bütün vatandaşların temel hakları tanınmalı, anadilde eğitime kadar. Eşitlik deniyorsa, herkesin gerçek anlamda eşit olması lâzım. Topyekûn bir Türk-Kürt çatışmasının yaşanmaması olağanüstü bir durum. Ama bunun olup olmayacağını kimse kestiremez. O nedenle, herkesin sorumluluğunun bilincinde olması gerekiyor.

Kitapta, Susurluk kazasında ölen emniyet müdürü Hüseyin Kocadağ'ın Diyarbakır'da görev yaparken Zana'ların evini basıp arama yapmasını aktarıyorsunuz. Zana'nın hikâyesi boyunca derin devlet de varlığını hissettiriyor...

Bu kitap, bir yakın tarih çalışması olarak görülebilir. PKK ile mücadele eden devletin nasıl oluşumlara girdiği de anlatılıyor. Türkiye'de Susurluk olayı bu sorundan bağımsız gibi algılandı. Oysa, Güneydoğu'da çatışma başlayınca bir bataklık doğdu. Susurluk bu bataklığın ürünüdür. Hüseyin Kocadağ'ın ilk faaliyet yeri Diyarbakır. Susurluk'un ilk kendini göstermesi de Güneydoğu'daki faili meçhuller, bombalamalar. Türkiye'de bir takım sorunlar gerçekten çözülmek isteniyorsa, devletin içindeki örgütlerin çözülmesi gerekiyor. Şemdinli ve Ergenekon konusunda derinlemesine gidilmeli. Hürriyet'te çalışan bir kişi olmakla birlikte, ileride kendi kendime "bütün bunlar yaşanırken, neden bir şeyler yapmadın?" dememek için çabaladım. Özal nasıl ki "dağdaki üç-beş eşkıya" söyleminden "benim babaannem de Kürttü" noktasına geldiyse, Türkiye'yi yönetenlerin artık bir adım atması gerekiyordu. Bunun için en avantajlı dönem, 1999-2004 arasıydı. Ama devlet hiçbir adım atmadı.

DEP'lilerin Meclis'e ilk girdikleri zamanla bugünün atmosferi arasında na-

sıl bir fark görüyorsunuz?

Her şey çok gergin başlamış, yemin töreninden sonra durum daha da gerginleşmişti. DEP'liler ne Meclis kürsüsünü ne de komisyonları kullanabildiler. Bugün DTP'li vekiller Kürt siyasî hareketini bir şekilde parlamenter zemine taşıyorlar. DEP döneminde, milletvekilleri Meclis'te açıklık grevi yaptılar, kuliste uyuyup sabahladılar! DTP'lilerin arkasında böyle bir siyasî birikim var. Bu hareketin hemen hiçbir temsilcisi, "şunu yaparsam şuraya gelirim" diyerek bir yerlere gelmedi. Zana da böyle bir çizgi çizip ilerlemiş değil. Eninde sonunda bir Leyla Zana doğacaktır bu hareketin içinde. Zana, özellikle yemin gecesinde sonra geri dönüşü olmayan bir kahramanlık yoluna girdi. Cumhuriyet tarihinde ilk defa Meclis kürsüsünde Kürtçe konuşuldu ve bunu bir Kürt kadın yaptı!

DTP milletvekillerinden Bengi Yıldız, son seçim çalışmaları sırasında, Leyla Zana'yı ima ederek "biz şov yapmayacağız" demişti. Zana'nın bu açıklamadan rahatsız olduğu doğru mu?

"Biz Zana gibi yapmayacağız" imalarının bulundular. Ama parti içinde sert tartışmalar neden oldu bu. Sonra DTP özür dileyen bir açıklama yaptı. Zana bunun üzerine seçim çalışmalarına katıldı. Sonra da kimse o yemin töreninin aleyhinde konuşmadı. Meclis açılışında DTP'li kadın vekiller en öndeydi. Ama, Zana onlardan farklı: Adına türküler yakılan bir kadın. O dönemde Doğan kız çocuklarına Leyla ismi verenlerin sayısı az değil.

Hürriyet'in yayın politikasıyla sizin Kürt sorununa bakışınız çok farklı. Hürriyet'in Leyla Zana'yla ilgili haberleri veriş tarzını gördüğünüzde ne hissediyorsunuz?

Hürriyet bir kitle gazetesi, çok farklı renkte kişilikleri barındırabilen bir yapı. Haberciliği sürdürürken, kendi düşüncelerim çizgisinde kitabımı da yazabiliyorum. Hürriyet'in Leyla Zana algılamasında da dönem dönem değişimler görülüyor. 1991'de Hürriyet'in aktardığı Zana tipolojisiyle 2004'teki aynı değil. Bu tarif döneme, koşullara, siyasî iklimlere göre değişebiliyor. Bu sadece Zana için değil, Ahmet Türk ya da Hatip Dicle için de geçerli. Aysel Tuğluk bir yazı yazıyor, herkes övmeye başlıyor. Sonra bir bakıyorsunuz, Tuğluk kötü olmuş, Zana iyi. Oysa, onlar hep oldukları gibiler.

Mehmet'in Mehmetçikliği reddi

Türkiye vicdanî ret kavramıyla '90'ların başında tanıştı. O tarihten beri vicdanî reddini açıklayanlar askerî mahkemelerde yargılandı, işkence gördü, askerî cezaevlerine atıldı. Peki devletin vicdanî retçiler üzerindeki ağır baskısının sebebi ne? Sayılan 70'e ancak ulaşan vicdanî retçilerin askere gitmemesi ordunun savaş gücünü mü zayıflatıyor, insanlar bu 70 kişiden etkilenip kitleler halinde vicdanî ret açıklaması mı yapıyor? Sorunun cevabı "Disiplin –Askerî İtaat Üretiminin Sosyolojisi ve Tarihi"nin (Ayrıntı Yayınları, 2001, çeviren: Veyssel Atayman) yazarı Ulrich Bröckling'de. Bröckling'e göre, günümüzde silah teknolojisinin gelişimine bağlı olarak değişen savaş konseptlerine karşın aralarında Türkiye'nin de olduğu çok sayıda devletin vicdanî reddi yasaklamasının asıl nedeni, orduların hizmete hazır adam bulmakta yaşayacağı sıkıntıdan çok, vicdanî retçilerin devletin vatandaşlarının yaşam ve ölümü hakkında hükümran olarak karar verme hakkını sorgulaması. Türkiye'deki vicdanî retçiler, siyasal ve sosyal yaşamı militarizm ve milliyetçilik çerçevesinde şekillenen, askerliğin "her Türk asker doğar" ifadesiyle biyolojik-ırksal bir özellik haline getirildiği, "erkeklik" ve "adam olma"nın askerlik üzerinden tanımlandığı bir ülkede çok zor bir mücadelenin içindeler. Yüz binlerce kişi rapor alma, bakaya kalma, fırar gibi yollarla askerlik yapmaktan kurtulma yolunu seçerken, vicdanî retçiler zorunlu askerliğe cepheden karşı çıkarak toplumun değer yargısıyla ters düşmeyi, siyasal ve sosyal yaşamdan kopmayı göze alıp mücadele ediyorlar. Vicdanî retçilerin yakalanması bir dert, yakalanmaması başka bir dert. Yakalananlarsa kendilerini mahkeme-kışla-askerî cezaevi üçgeninde buluyorlar. Yakalanmadıkları zaman da işleri hiç kolay değil. Asker kaçığı olarak aranıyor gözüktükleri için düzenli iş bulmaları zorlaşıyor, seyahat edemiyor, uzun vadeli plan yapamıyorlar. 15 Mayıs Dünya Vicdanî Retçiler Günü vesilesiyle mikrofonlarımızı vicdanî retçiler Mehmet Tarhan, Ersan Uğur Gür ve Erkan Erşöz'e uzattık...

Vicdanî ret kararını açıkladığında nelerle karşılaşacağını tahmin ediyordun?
Mehmet Tarhan: 27 Ekim 2001'de vicdanî reddimi açıkladığımda zor bir sürece girdiğimin elbette farkındaydım. Osman Murat Ülke'nin defalarca tutuklandığını, hüküm giydiğini, yaklaşık 2.5 yıl hapis yattığını, kaçmamasına rağmen bir tür kaçak hayatına zorlandığını, birçok hakkından mahrum bir yaşam sürmekte olduğunu biliyordum. Ancak, bir iç savaşın orta yerinde ve savaşlara boğulmuş bir coğrafyada orduyu, savaş ekonomisini, devletler sistemini, yani militarizmi sorguluyordum. Şiddetin hayatın herhangi bir alanında olumlu bir etki sağlayamayacağını, herhangi bir sorunu çözemeyeceğini düşünüyordum. Korkuyordum ve hâlâ korkuyorum, ancak düşünce-sözylem bütünlüğü olmadan sürdürülecek bir yaşamdan korktuğum kadar değil. **Vicdanî reddini açıkladıktan sonra gözüktüğüne alındın, tutuklandın, emre itaatsizlikten yargılandın. Tutukluluk sürecin Türkiye'deki vicdanî ret hareketi açısından da önemli bir evreydi. Bu süreci nasıl yaşadın?** Öncelikle şunun bilinmesi gerekiyor: Türkiye Cumhuriyeti'nin ne sivil ne de askerî kanunlarında "vicdanî ret" kavramı tanımlanmış durumda. Dolayısıyla, vicdanî retçiler "asker kaçığı" olarak tanınıyor. Yakalandıklarında ise Askerî Ceza Kanunu'nun "emre itaatsizlikte ısrar" suçunu düzenleyen 87. ve 88. maddelerine göre yargılanıyorlar. Seferberlik ya da savaş durumları dışında bu maddelerden ilki üç aydan iki yıla, ikincisi ise

Vicdanî retçiler "asker kaçığı" olarak tanınıyor. Yakalandıklarında Askerî Ceza Kanunu'nun "emre itaatsizlikte ısrar" suçunu düzenleyen maddelerine göre yargılanıyorlar. Oysa vicdanî retçi asker değil, dayanağını evrensel olarak da tanınmış bir insan hakkını kullanmakta olan bir sivilidir.

üç aydan beş yıla kadar hapis istemiyle yargılanır. Vicdanî retçi, herhangi bir asker kaçığı yakalandığında yapıldığı gibi kelepçelenerek zorla kışlaya götürülür ve askerî kıyafetleri giyerek askerlik yapmaya başlaması istenir. Doğal olarak bu isteği reddeder ve askerî mahkemeye çıkarılarak tutuklanır ve "emre itaatsizlikte ısrar" suçlamasıyla yargılanmasına başlanır. Burada önemli olan, yargılanan vicdanî retçinin "asker" olarak tanımlanmasıdır. Oysa vicdanî retçi asker değil, dayanağını doğal hukuktan alan, evrensel olarak da tanınmış bir insan hakkını kullanmakta olan bir sivilidir. Kaldı ki, "emre itaatsizlik" durumunun oluşması için taraflarca bir şekilde kabul görmüş bir meşruiyet zemininin bulunması gerekir. Yani bir subayın sokaktaki herhangi birine emirler verip, yerine getirmeyince hapisaneyeye atması gibi akıldışı bir durum ortaya çıkıyor. İşin bir diğer tarafı ise, vicdanî retçinin bir kez yargılandığı ve verilen ceza kadar süreyi askerî cezaevinde geçirmesinden sonra, tekrar kışlaya götürülmesi. Kaçınılmaz olarak tekrar emre itaatsizlikle suçlanıp tutuklanması. Yani kışla-mahkeme-hapishane arasında sonuza kadar sürebilecek bir kısır döngünün içine sokulması. Bana gelince, 8 Nisan 2005'te İzmir'de tutuklandım ve önce Tokat'taki bir askerî birliğe götürüldüm, ardından Sivas Askerî Mahkemesi'nce tutuklanıp askerî cezaevine konuldum. Cezaevindeki ilk gün yönetimin organize ettiği bir linç girişimine maruz kaldım, bazı mahkûmların yardımıyla hayatta kalmayı başardım. Bu olay ve sonrasındaki kötü muameleler konusunda avukatlarımla yaptığım şikâyetler doğrultusunda cezaevi yöneticileri de dahil olmak üzere dört kişi yargılanıyor. Kısa bir süre sonra askerî hastaneye sevk edildim ve orduyla bu defa da eşcinsel kimliğimle yüzleşmek durumunda kaldım. Vicdanî ret açıklamamda eşcinsel olduğumu belirtmiş ve ordunun eşcinsellere dönük saldırgan ve onur kırıcı tavrını da protesto etmişim. Çünkü halen TSK Sağlık Yeteneği Yönetmeliği'ne göre eşcinsellik bir hastalık. Ayrıca bu durumun resmî belgelerle kanıtlanması gerekiyor. Bu resmî belgeler, anal muayene raporları, psikiyatrik raporlar ve kulağa inanılmaz gelse de, cinsel ilişki anında çekilmiş resim ya da video kayıtları. Eşcinsel bireye doğrudan saldırı anlamına gelen bu uygulamaları elbette kabul etmedim ve bu kabul etmeyişi, karşıma cezayı ağırlaştırıcı bir neden olarak çıktığı. Tahliyeye dek, askerî makamlar tarafından, çürük raporu almam yönünde baskı ve telkinlere maruz kaldım. Vicdanî ret kavramını tanımadığı için beni "emre itaatsizlik" suçlamasıyla yargılayanlar, "çürük raporu" almamı istiyorlardı. Bu raporu almam halinde yargılanmam sona erecek ve bu kısır döngünün içinden çıkış olacak, ancak tamamen akıldışı bir uygulamayı tasvip edecektim. 9 Haziran

2005'te ilk davamdan tahliye edildim, ancak gözetim altında tekrar Tokat'a götürüldüm, yine askerî kıyafetleri giymem istendi, vicdanî retçi olduğumu belirtmek bu isteği reddettim. Ertesi gün Sivas Askerî Mahkemesi'nce tutuklanarak tekrar hapisaneye götürüldüm. 4 Ağustos 2005'te hakkımdaki iki "emre itaatsizlik" dosyası birleştirilerek tek dosya haline getirildi ve 10 Ağustos 2005'te her suçlamadan ikişer yıl olmak üzere toplam dört yıl hapis cezasına çarptırıldım. 25 Ekim'de Askerî Yargıtay, bedensel muayenemin yapılmadığı gerekçesiyle hakkımda verilen kararı bozdu. Bu karar, anal muayeneye zorlanacağım, yani devlet eliyle tecavüze uğrayacağım anlamına geliyordu. Yerel mahkeme 15 Aralık 2005'te her ne kadar zorla muayenenin bir insan hakları ihlali olacağı yönünde bir gerekçeyle dört yıl hapis cezasında direndiyse de, muayene olmamamı ağır-laştırıcı neden olarak göstermekte de ısrar etti. İtirazımız üzerine 9 Mart 2006 tarihinde Askerî Yargıtay Daireler Kurulu kararı uyarınca tahliye edildim. Mevcut-suz olarak Tokat'taki birliğe gitmem istendi ve bunu yapmayacağımı söyleme-me rağmen salıverildim. AİHM'nin 24 Ocak 2006'da Osman Murat Ülke'nin yaşadıklarını kötü muamele olarak tanımlayıp şu anda içinde bulunduğu durumu da "sivil ölüm" olarak niteleyerek Türkiye'yi tazminata mahkûm eden kararının bu salıverilmeye etkisi olduğu kabul edilebilirse de, devletin ve ordunun vicdanî reddin gündeme gelmesinden duyduğu kaygı da önemli bir etken.

Neden böyle bir kaygı duyuluyor?

Çünkü cezaevindeki her vicdanî retçi, konunun gündeme taşınmasına neden oluyor. Nitekim vicdanî ret dolayısıyla hapis yatmış Osman Murat Ülke, Mehmet Bal, Halil Savda ve ben kayıtlarda halen "kaçak" olarak görünüyorum, ancak diğer vicdanî retçiler gibi, ne kaçıyoruz ne de saklanıyoruz. Peki, yasalara göre suç işliyorsak neden hapisanede değiliz? Çünkü hapisanede bir vicdanî retçi, hem iç hem de dış kamuoyunun ilgisini çekiyor. Devlet, imzalamış bulunduğu sözleşmeler dolayısıyla zor durumda kalıyor. Sayılarının en az 400 bin civarında olduğu kabul edilen asker kaçaklarının temel bir insan hakkı olan vicdanî ret hakkından haberdar olmaları ve kaçmak yerine bu yola başvurmaları istenmiyor. Vicdanî retçilerin "kaçak" olarak nitelenmelerine rağmen yakalanmamalarının tek açıklaması bu olabilir. 10 Ekim 2006'da Sivas Askerî Mahkemesi'nin hakkımda verdiği 10+15 olmak üzere 25 aylık ceza ise şu anlama geliyor: Genel temayüller açısından Sivas Askerî Mahkemesi'nin Askerî Yargıtay Daireler Kurulu'nun işaret ettiği 6+6 toplam 12 ay ceza ve buna bağlı olarak tahliye kararına uyması beklenirdi. Ancak bu böyle olmadı. Askerî Yargıtay Daireler Kurulu'na kadar çıkan ilk dosya buydu. Onaylansaydı, iç hukuk yolları tükenmiş olacaktı ve AİHM dosyayı esastan görüşebilecekti. Öncelikle bu engellenmiş oldu. Dosyanın Daireler Kurulu'na kadar çıkmış olmasının sebebi ise, aralıksız 11 ay yatmış olmamdı. Tutuklu yargılanan kişilerin dosyaları öncelikli olarak görü-

şülür. Şu anda her ne kadar "fırar" suçlamasıyla hakkımda bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası istemiyle başka bir dava açılmış ve aranıyor olsam da, tutuksuz olduğum için Askerî Yargıtay'a yapılan temyiz başvurusunun sonuçlanması, Halil Savda örneğinde olduğu gibi 1.5 yıl sürebilir. Yani dosyanın AİHM'de esastan görüşülmesi için şart olan "iç hukuk yollarının tüketilmiş olması" uzunca bir süre yerine getirilememiş olacak. Bu da zaman kazanmak anlamına geliyor. Bir diğer anlamı ise, devletin bu hakkı tanımamakta ısrarlı olduğunun altının çizilmesi gerekliliği olabilir. Ve sonuncusu: Vicdanî retçiler zaten hapisanede olmasalar da cezalandırılmaktalar. Şöyle ki, sürekli tutuklanma riskiyle yaşamak durumundalar. Resmî kayıtlarda "kaçak" olarak görüldüğü için kimlik almaya gittiğinde tutuklanacaktır. Kimlik olmaması ise, neredeyse her köşebaşında yapılan kimlik kontrollerinden birine denk gelirse, kendisini askerî hapisanede bulacağı anlamına gelir. Üzerinde kimlik taşımadığı için

TSK'ya göre eşcinsellik bir hastalık. Ayrıca resmi belgelerle kanıtlanması gerekiyor. Bu resmi belgeler, anal muayene raporları, psikiyatrik raporlar ve inanılmaz gelse de, cinsel ilişki anında çekilmiş resim ya da video kayıtları. Eşcinsel bireye doğrudan saldırı anlamına gelen bu uygulamaları elbette kabul etmedim.

sokakta bile gezememesi bir yana, sağlık kuruluşları gibi sosyal kuruluşlardan faydalanamaz. Hiçbir resmi işlem yapamadığı için evlenemez, çocuğunu nüfusuna geçiremez, miras hukuku da dahil olmak üzere medenî haklardan faydalanamaz. Banka hesabı açamaz, şirket kuramaz, kayıtlı ve düzenli bir işe giremez, yani ciddi anlamda hiçbir ekonomik faaliyet gösteremez. Pasaport alamayacağı için ülke dışına çıkamaz. Hiçbir derneğe ya da siyasi partiye üye olamaz, dolayısıyla politik faaliyet yürütemez. Kimlik ibraz edemediği için konut kiralayamaz, satın alamaz. Yine aynı nedenle kendisine gönderilmiş bir kargoyu dahi teslim alamaz. Kısacası, vicdanî retçi yeryüzüne itilir. Sahte belgelerle yaşamaya itilir, ki hiçbir vicdanî retçi de bunu kabul etmediğinden risklerle yaşamayı seçer. Sahte kimlik alması, ege-menlerin kendisinde görmek istedikleri "kaçak"lığın altını doldurur. Halbuki vicdanî retçilerin en büyük savunma mekanizması dürüstlüğü.

BEŞ YILLIK VİCDANİ RETÇİ ERKAN ERSÖZ

İnsanın hükmetmeme hakkı

Vicdanî ret kararını nasıl açıkladım?

Erkan Ersöz: 24 Ocak 2003'te açıkladım. O dönemde askerliği sırasında vicdanî reddini açıklayan Mehmet Bal cezaevindeydi. Ona destek anlamı da taşıyordu reddimiz. Dört kişi birlikte açıklamıştık. Tecilim sona erdikten sonra, yani kaçak pozisyonuna girdiğimde bir karar aşamasındaydım. Askere gitmeyeceğimi zaten biliyordum. Reddimi açıklamam da yıllarca bir asker kaçak olarak yaşamaya devam edecektim, Türkiye'deki yüz binlerce insan gibi. Reddimi kamuoyu önünde açıklamayı seçmemin nedeni, inandığım şeyin başka insanlar tarafından da inanılmaya çok müsait olması.

Vicdanî retçiler ordu, bayrak, vatan, millet kavramlarının yüceltildiği bir ortamda nasıl yaşıyor?

Yaşadığımız coğrafyada hakim kültür, Türklerin savaşçı bir millet olması, her Türkün asker doğması söylemiyle besleniyor.

İstanbul'da her yıl şehrin fethi kutlanıyor. Böyle bir ülkede militarizme karşı laf söylemek pek kolay değil. Topluma çok nüfuz etmiş erkekege-men bir alt ve üst yapı var. Böyle bir ülkede askere gitmemek, "askerlik eşitir erkeklik" denklemini sorgulamak zor ve yer yer tehlikeli. Bugüne kadar 70 civarında insan reddini açıkladı. Bu rakamın bir kısmının yurtdışında yaşadığı düşünülürse, gerçek

sayı 50 civarında. Çok büyük bir basın olduğu söylenemez. Aslında vicdanî ret bireysel bir tutum. Kendi aralarında dayanışma ağı mevcut, ama bu daha çok başlarına bir şey geldiğinde oluyor. Ben vicdanî retçi olarak Türkiye'deki vicdanî ret hakkının kabul edilmesini savunan, daha doğrusu bunun için mücadele veren birisi değilim. Türkiye vicdanî ret hakkını tanısa da, belli ki askerlik süresinin biraz daha uzun müddetinde sivil hizmet haline geçinecek ve muhtelif prosedürlerle zorlaştırılacak bu süreç. Bunu da reddediyorum.

Özgür iradeye sahip olmanın tadı

Vicdanî reddini açıklama sürecin nasıl şekillendi?

Ersan Uğur Gür: Vicdanî retle 1995 yılında Osman Murat Ülke'nin askerlik belgesini yakmasıyla tanıştım. Bu durum, beni zorunlu askerliği ve militarizmi sorgulamaya sevk etmişti. Daha sonra Osman'ın tutuklanmasıyla başlatılan kampanyaya destek verdim, o dönem öğrenci olduğum Eskişehir'deki duruşmalarına katıldım. Uzun süren üniversite öğrenciliğim askerlik konusunda bana epeyce zaman tanıyordu, fakat sonunda vicdanî reddimi açıklayacağımı biliyordum. Zaten 2003'te tecil sürem sona erdi. 15 Mayıs 2004'te ilkini düzenlediğimiz Anti-militarizm Festivali'nde vicdanî reddimi açıkladım. Reddimi açıklayacağım aylar öncesinden bilindiği halde, festivalden bir-iki gün önce aileme sülüs gönderildi. Bir hafta içerisinde İskenderun'da bir birliğe katılmam gerektiği, aksi takdirde asker kaçağı sayılacağı söyleniyordu. Böylece ret eylemim daha gerçekleşmeden bir karşı hamleyle karşılaşmış oldum. Reddimi açıklamamla birlikte, müthiş bir rahatlama duygusu yaşadım. Özgür iradeye sahip bir birey olmanın tadını tüm benliğimde hissettim. Ailem halen daha vicdanî ret tavrımı benimsemiş değil. Bu kararım elbette ilişkimizin yıpranmasına ve zayıflamasına yol açtı. Yaşlı ve hasta oldukları için onların polis veya jandarmayla karşı karşıya kalmasını istemiyordum. Beni aramaları durumunda telefonumu vermelerini söyledim. Ret açıklamamdan beş-altı ay son-

Ersan Uğur Gür

ra karakoldan aradılar ve asker kaçağı olduğumu, arandığımı söylediler. Ben de asker kaçağı değil, vicdanî retçi olduğumu, askerlik yapmayacağımı, ailemi rahatsız etmemelerini söyledim. İlginçtir, bu konuşmadan birkaç hafta sonra Halil Savda'nın duruşmasına gittim. Orada bir arkadaşımızı yoklama kaçağı olduğu gerekçesiyle gözaltına aldılar, ama benimle ilgili bir sorun çıkmadı. Daha sonra Mehmet Tarhan'ın duruşmasında başka bir arkadaşımızı aldılar, fakat bana yine dokunmadılar.

Öldürmeyeceğiz, ölmeyeceğiz, kimsenin askeri olmayacağız diyen cıız ses, bayrak, vatan, milliyet, namus gibi sembollerin içini bir anda boşaltıveriyor.

Neden?

Özünde Avrupa'da yaşanan biçiminde adlandırılan haliyle ben bir total retçiyim. Türkiye profesyonel bir orduya geçse de, benim reddim geri çekilmiş olmayacak. Bana bir şekilde çürük raporu vermek, bedelli askerlik önermek, benim militarizm hakkında duruşumu ve düşüncelerimi değiştirmeyecek. **Kültürel olarak çok içselleştirilmiş bir hâl askerlik. İtirazlarınızın marjinallik olarak algılandığı hissine kapıldığınız oluyor mu?**

Türkiye'de çok yakın bir zamana kadar savaşa karşı çıkmak bile suçtu, daha doğrusu, bastırılan bir şeydi. Biz akıntıya karşı yüzen insanlar olarak ortaya çıktık. Diğer taraftan, Türkiye'de bir çok muhalif grup var. Sol gruplar, İslâmî gruplar, Kürt grupları... Bütün bu grupların bilinçaltında aynı yönetim sistemini kendi gıysilerini giydirerek devam ettirmek olduğu için bizdeki reddiye onlarda da karşılık bulmuyordu. Bizce, kirli savaş, temiz savaş, haklı savaş, haksız savaş diye bir ayrım yoktur. Savaş savaştır, savaşta insanlar ölür ve her savaş birilerinin birilerine zulmetmesi üzerine kuruludur.

Vicdanî retçilerin itirazları bu kadar görünmez, talepleri bu kadar kabul edilmez, hakları dillendirilmezken, Türkiye'de bir vicdanî retçinin yaşamı

nasıl şekilleniyor?

Biz kaçak değiliz, biz retçiyiz. Kimliğimiz gizli değil, saklanmaya çalışmıyoruz. Alınmak istenirsem alınabileceğimi ve bunun çok kolay olacağını biliyorum. Beni meşru kılan da bu. Bu suçlamaların bir suç olacağına inanmıyorum. Aslında adı konmamış bir denge kurulu. Evet, bazı haklardan mahrum oluyoruz, ama bunun karşılığında devlet, başımıza iş açıldığında medya ve özellikle dış dünyadan gelen basınçtan rahatsız olduğu için, bize kovuşturma yapmıyor. Nerede olduğumuzu bilmelerine rağmen almak istemiyorlar. Biz de bu mahrumiyete çok se simizi çıkarmadan devam ediyoruz.

Çevrende önyargı duvarına çarpıyor musun?

Kendi sosyal çevremde çarpıyorum. Kendimi Kemalist bir emekli albaya anlatmaya çalışıyorum ki zaten. Çünkü anlatsam, hiçbir duvar aşamayacağımın farkındayım. Sonuçta bu bir inanç meselesi. Bunu bilimsel bir gerçeklikle kanıtlamaya çalışmam. Ben bir insanın doğmasıyla birlikte dünyanın sahibi olmadığının inanıyorum. Dünyanın sahibi olmadığı için, bir başka insana, bir başka hayvana ya da doğanın başka bir parçasına hükmetme hakkına inanmıyorum. Bu inancımı hiçbir politik geçerlilik ya da hiçbir devlet mantığı değiştirmez.

Bir ay sonrasında ikinci duruşmaya gittiğimde piyango bana da vurdu. Kimliğim halen Sivas Askerlik Şubesi'nde. Bu hamleleri, tutuklu retçiye olan desteği kırmak için yaptıklarını düşünüyorum. Aradıkları adamların kışkılarının içine kadar girmesi orduya ağır gelmiş de olabilir.

Türkiye'de militarizm yükseltilir, bayrak, millet, vatan kavramları yüceltilirken, vicdanî ret hareketinin durduğu noktayı nasıl buluyorsun?

Vicdanî ret hareketi yekpare değil. Vicdanî retçi sayısı kadar vicdanî ret biçimi ve tavrı da mevcut. Genel olarak hareketi besleyen, ayakta tutan fikir antimilitarizm. Retçilerin bir çoğu anarşist ve anti-militarist motivasyonla hareket ediyor. Bu noktada, vicdanî ret hareketinin düşünce-söz-eylem bütünlüğünü hemen hemen yakaladığımı düşünüyorum. Örgütlenme sorunları, medyanın görmezden gelme tavrı, sosyal baskılar önümüzde engel olarak dursa da, gücümüzün yettiği, sesimizin çıktığı kadarıyla tutarlı bir yol izlediğimiz kanaatindeyim. Vicdanî ret hareketinin duruşunu en rafine şekilde yansıtabak tablonun izlerini mitinglerde bulabileceğimizi düşünüyorum. Mesela Irak işgaline karşı düzenlenen mitingleri ele alalım. Ortak tema "Savaşa Hayır". Fakat örgütler her telden çalışıyor. Kimi "kurtuluşa kadar savaş" öneriyor, kimi "vur gerilla vur, Kürdistan'ı kur" telkininde bulunuyor. Birçok örgüt, barış ve özgürlüğün ahlâk ve hoşgörüsüyle değil, zorla geleceğini ilan ediyor adeta. Bazı savaşlar haklı, bazı çatışmalar gerekli, bazı silahlar özgürlükçü bulunuyor. Tüm bu sloganların arasında "öldürmeyeceğiz, ölmeyeceğiz, kimsenin askeri olmayacağız" diyen cıız ses, bayrak, vatan, milliyet, namus gibi sembollerin içini bir anda boşaltıveriyor. **Ailenin sana tavır aldığını söyledin, çevrenden ne gibi tepkiler alıyorsun?**

Yakın arkadaş çevremde ret tavrım saygıyla ve takdirle karşılanıyor. Halka biraz daha genişledikçe, tepkiler çeşitlenmeye başlıyor. İkinci halkada saygı yerini kaygıya bırakıyor. Sonraki halkalarda beylik sorulara doğru kayılıyor. "Kimse askere gitmezse vatani kim koruyacak", bir çırpıda insanların aklına geliveriyor mesela. Her Türk asker doğduğu için en dış halka bize bölücü gözüyle bakabiliyor. Ama eleştirileceğimi bilsem de, yeri geldiğinde vicdanî retçi olduğumu mutlaka söylüyorum. İnsanların başka bir yol daha olduğunu canlı olarak görmesini önemli buluyorum.

Yaşadığınız sıkıntıların hangisi seni en çok etkiledi?

Seyahat özgürlüğümün olmaması. Türkiye dışına çıkmam mümkün değil. Yurtiçinde birçok yere de yolda kimlik kontrolü yapıldığı için gidemiyorum. Gitsem dahi, otelde kalmak yine hapse girmem mânâsına geliyor. Sistem, planlı bir şekilde bizi yeraltına itmeye çalışıyor. Yaşadığımız kentlerde birçok noktada kimlik kontrolü yapılıyor. Bu kontrollerden birine takılmak, soluğu hapishanede almak demek. Bu kısıtlamaları topladığımızda ortaya iç karartıcı bir tablo çıkıyor ve ister istemez retçi üzerinde psikolojik bir baskı oluşuyor. Yarın ne olacağını bilmeme baskısı... Bu yüzden kendimizi uzun vadeli planlar yapmaktan alıkoyabiliyoruz.

68 VE MİRASI: PARİS MAYISININ MİLİTANLARINDAN BERNARD DREANO ANLATIYOR

Arzu, öfke, neşe

1968 dünyanın sarsıldığı yıldır, gezegenin dört bir yanında yer yerinden oynadı. O görkemli sarsıntının 40. yıldönümünde, hareketin merkez üssü Paris'e gidiyoruz, bugünün Helsinki Yurttaşlar Meclisi üyesi, 68 Mayıs'ının militanı Bernard Dreano'yu dinliyoruz...

Kırk yıl önce nerede, ne yapıyordunuz?
Bernard Dreano: Paris Siyasal Bilgiler Enstitüsü'nde, siyaseten son derece aktif ve bütün olayların ortasında yer alan 20 yaşında bir öğrenciydim.

Hangi hareketin içindeydiniz?
Devrimci Komünist Gençlik'e (Jeunesse communiste révolutionnaire, JCR) yeni katılmıştım. Onlarla teorik açıdan tam olarak uyuşmasam da, pratik alandaki tavırlarını olumlu buluyordum. Ondan önce de birçok özgürlükçü grupta yer almıştım.

Uyuşmadığınız yanları nelerdi?
Nihilizmleri. Troçkist bir örgüt için iyi bir şey olduğunu düşünmüyorum.

Komünist Parti'nin aksine Stalinizme mesafeli yaklaşan Komünist Öğrenciler Birliği'ni (Union des Etudiants Communistes, UEC) nasıl görüyordunuz?

Komünist Öğrenciler Birliği, Cezayir Savaşı sonrasında, Fransa'daki en önemli öğrenci hareketiydi. Komünist Parti'ye pek çok açıdan eleştirel yaklaşıyordu. Dolayısıyla, oldukça hareketli bir örgütlenmeydi. '68 öncesinde, henüz lise öğrencisiyken, Komünist Öğrenciler Birliği'nin Clarté adlı gazetesini takip ederdim. 1968'de Komünist Öğrenciler Birliği'nde büyük bölünmeler ve ayrılmalar oldu. Önce, İtalyan Komünist Partisi'ne yakın oldukları için "İtalyanlar" dediğimiz grup ayrıldı, liderlerinden biri de Sarkozy hükümetinin şimdiki Dışişleri

Bakanı Bernard Kouchner'di. O zamanlar ondan "komünist reformist" diye bahsedilirdi. Troçkistler ayrılıp Devrimci Komünist Gençlik'e katıldı. Sonra da Maoistler, Komünist Öğrenciler Birliği'nden koparak Stalinist Komünist Gençler Birliği'ni kurdu. Onların içinde de Libération gazetesinin kurucusu Serge July vardı. Sonuçta, siyasal gençlik hareketlerinin çoğu aslında Komünist Öğrenciler Birliği kökenli. İşlerinden çok sayıda ünlü entelektüel çıktığı ve çok kaliteli bir gazeteleri olduğu için Komünist Öğrenciler Birliği'nin üzerinde çok durulur. Ama, sayısal olarak bakarsanız Hristiyan Öğrenci Gençlik (Jeunesse étudiante chrétienne) daha büyük bir hareketti. Solcu ve sağcı öğrenciler arasında bir çatışma ortamı var mıydı?

Hayır. Elbette o zaman da sağcı öğrenciler vardı, hatta nüfusun büyük çoğunluğu sağ görüşlüydü. Fakat aktif militan gruplar içinde sağcı hiç yoktu. Benim okuduğum Siyasal Bilgiler Enstitüsü'nde bile, ki sağcı öğrenci boldur normalde, hiç ortada gözüküyorlardı. Dolayısıyla bir kutuplaşma ya da çatışma yoktu. Fakat, solun içinde, özellikle de Komünist Parti ve diğerleri arasında, ciddi gerginlikler olabiliyordu.

Siyasal angajmanınızın kökeni neye dayanıyor, seçiminizde ailenizin bir rolü oldu mu?

Hem evet, hem hayır. Geleneksel olarak

Çok önemli iki olay vardı: Birincisi, işçilerin Caen'daki ayaklanması. İşçilerin sadece ücret artışı gibi talepleri yoktu, birçok genel, siyasal, sosyal talepleri vardı. İkincisi Nantes'taki uçak fabrikasındaki grevdi. Bu iki olayla beraber, dünya tarihinin en büyük genel grevlerinden biri başlamış oldu. Greve katılan işçilerin sayısı milyonlarla ölçülüyordu.

Hristiyan-demokrat sağcı bir ailede büyüdüm. Babam Paris'in kuzey banliyösünde yaşayan bir eczacıydı. Siyasal olarak değil, fakat kamu alanında angajeydiler. Bu açıdan üzerimde bir etkisi oldu tabii. Ayrıca, Cezayir Savaşı'nın etkilerinin çok derinden hissedildiği bir mahallede büyümüş olmak da önemliydi. Liseyi Paris'in kuzeyindeki Seine Saint-Denis banliyösünde okumuş olmamın da üzerimde çok belirleyici etkisi oldu. Ben daha küçükken, bizim sokakta ölümle sonuçlanan olaylar olduğunu hatırlıyorum. '68 kuşağının çoğunluğuna yansımış bir etki değil bu.

Mahallenizde çoğunluk göçmen miydi?

Mağripliler vardı, ama çoğunluk değildi. En çok da Mağripliler arasında çatışma oluyordu. Gittiğim lisede de Cezayir Savaşı'ndan beri sürekli gerginlik dönemleri oluyordu. Bir süre sonra, anarşist-işçi bir grupla takılmaya başladım. Onlar da bir öğrenci grubuyla beraber çalışıyor-

du. O grubun başında Daniel Cohn-Bendit vardı. İdeolojik açıdan bayağı ilgimi çekiyordu bu gruplar. Ama pratik düzlemde etkili olmadıklarını düşünüyordum. Bu nedenle, Devrimci Komünist Gençlik'in ideolojisine aklım tam olarak yatmasa da, o tarafa kaymış oldum.

1968 olayları patlak vermeden önce Paris'te genel ortam, hava nasıldı?

Birkaç sene önce, Cezayir Savaşı'nın sonlarında, çok büyük öğrenci eylemleri olmuştu. O harekete katılmış olan "abiler" henüz sahneden çekilmemişti. Bize göre sayıları çok daha azdı, ama hâlâ ortalıktaydılar. Cezayir Savaşı dönemi tam bitti derken, çok somut talepleri olan yeni öğrenci eylemleri başladı. Benim de üye olduğum epey güçlü bir öğrenci sendikası vardı: UNEF. Çeşitli siyasal gazetelerin, bildirilerin dağıtıldığı, ateşli toplantıların düzenlendiği, oldukça hareketli ve hararetli bir ortamdı. Bir yandan da Vietnam Savaşı karşıtı komiteler geliyordu.

UNEF'in o zamanki pozisyonu nasıldı?
Bugünkünden tamamen farklıydı. UNEF, sağcılar dışında herkes demekti! Hatta bir aralar içinde sağcılar da vardı. Cezayir Savaşı'na karşı mücadeleyi başlatan en önemli örgütlenme UNEF'tir. '68 döneminde, UNEF'in çoğunluğu, dönemin Sosyalist Partisi'ne (PSU) yakın öğrencilerden oluşuyordu, komünistler nispeten azınlıktaydı.

Yeni kuşaklara, "68", aniden patlayıvermiş gibi gösteriliyor...

Bu tamamen medyanın bakış açısı ve sunuşu. Aslında, Fransa'da '68 olaylarının başlangıcı esas olarak Cezayir Savaşı'nın sonu. Mesela Komünist Öğrenciler Birliği krizi, Komünist Parti'nin savaşa karşı oluşan harekete katılmayı reddetmesiyle başladı: Yıl 1956. 1960'lara girildiğinde bu gerilimler hissediliyordu. Çok geniş bir kesimi kapsayan, genel bir hareketin

oluşmakta olduğu yavaş yavaş görülüyordu. Bu, müziğe de yansiyordu. Paris'e ye-ye akımı hakimdi. Lise yıllarımın sonundaysa, bizim banliyöde bir sürü rock grubu kurulmuştu.

Neler dinleniyordu o çevrede?

İlk zamanlar Johnny Hallyday, Sylvie Vartan... Fakat çok kısa bir süre sonra, Bob Dylan dinlemeye başladık. O zamanlar henüz ünlenmemişti.

Dylan'ın sözlerini anlayıp anlamamak önemli miydi, yoksa şarkıların verdiği his yetiyor muydu?

Şarkıların hissiyatını anlıyorduk. İngilizcem fena değildi, sözlerin çoğunu anlayabiliyordum. Joan Baez de dinlerdim. Caz çok dinlenirdi. Sürrealizme ilgi vardı. Çok kitap okunurdu. Lisede, her cumartesi-pazar film gösterimi yapan bir sinema kulübü kurmuştuk. Bu kulüpte daha 1963'te, kürtaaj hakkında bir film gösterebilmiş olmamız da kayda değer. (Fransa'da kürtaaj, büyük tartışmalar sonunda, ciddi bir muhalefete rağmen, 1975'te yasallaştı.) O zamana kadar kulübü destekleyen sosyalist belediye, bu film üzerine "pornografik içerikli film" gösterdiğimiz gerekçesiyle kulübü yasakladı! (gülüyor) **Britanya'dan gelen rock müziği de yaygın mıydı?**

Tabii. Beatles, Rolling Stones ve diğerlerinin Fransa'da patlaması '65, '66 yıllarına denk geliyor. 1960'ta başlayan ye-ye'nin ve bütün bunların etkisiyle, bir şeylerin değiştiği, gençlerin bir önceki kuşaktan çok farklı olduğu ve bir hareketliliğin yaşandığı hissi yaygındı. Şarkıların belki de en büyük rolü, insanlara aynı anda bambaşka yerlerde de benzer şeyler olduğunu göstermesiydi. Radyolar da önemliydi. Özel bir radyo olmasına, ticarî amaçlar gütmesine rağmen, devlet radyolarından daha bağımsız olan ve Almanya'dan yayın yapan Europe 1'de hiç unutmadığım bir caz programı vardı, "Cazseverler için" diye. Caz parçaları arasında Black Power filan konuşulurdu. Bu tür programlar artık yok. Sanatın açtığı büyük bir hareket alanı oluşmuştu. Bununla birlikte, bir "gençlik" kimliği gelişmeye başlamıştı.

Diğer Avrupa ülkelerindeki öğrenci hareketleriyle bağlantılarınız var mıydı?

Evet, farklı bölgelerden, hatta ülkelerden militanların kurduğu ağlar vardı. Mesela, benim için "68 Mayıs"ı Berlin'de başladı bir bakıma. 1968'de, ocak ayında, Berlin'de Vietnam Savaşı karşıtı tarihî bir gösteriye katılmıştım. Devrimci Komünist Gençlik ve Komünist Öğrenciler Birliği'nden oluşan Fransa delegasyonunun bir korteji vardı, onun içinde yer alıyordum. Başlarında hakikaten karizmatik bir lider olan Rudi Dutschke'yle Alman öğrenciler üniversiteleri işgal etmişti. Onların yöntemleri bizimkinden bayağı farklıydı. Daha rahat ve renkli bir atmosfer vardı; kıyafetlerden tutun, sloganlara kadar... Onlarda yürüyüşler daha az gerilimli, daha ziyade bayram havasında yapılıyordu. Sloganlar şarkı şeklinde söyleniyordu, insanlar dans ediyordu. Biz Berlin'den döner dönmez bu etkiyi Fransa'ya taşımış olduk.

Polisin tutumu Fransa ve Almanya'da farklı mıydı?

İki tarafta da olayları kontrol altında tutmakta polis güçlük çekiyordu. Ama, Almanya'dan dönen delegasyonun üyelerini çok yakın takibe almışlardı. Polis tarafından ilk defa fişlenmem böyle oldu. Öte yandan, iki ülke arasında çok ciddi bir fark var. Batı Almanya için bu tür olaylar yeni sayılırdı. Halbuki, Cezayir Savaşı'ndan yeni çıkan Fransa'da akıl almaz şiddet olayları yaşanmıştı. Fransız polisi, özellikle de Paris'te, ilk günler dışında, şaşırtıcı derecede iyi organize olmuştu ve çok etkili davranıyordu. Bu da başlarındaki şeflerinin becerisinden kaynaklanıyordu. Ondan beş-altı yıl önceki olaylara baktığınızda, mesela Charonne metrosu katliamında, tam mânâsıyla kasap gibi davranan bir polis görüyordunuz.

Almanya'dan dönüşünüzden mayısa kadarki dönem nasıl geçti?

Her şey çok hızlı olup bitti. Mesela, Devrimci Komünist Gençlik'in üye sayısı üç ayda üçe katlandı. Gösteriler gittikçe sıklaşmaya ve genişlemeye başladı. Öğrenci hareketinin köriklediği çok büyük ve radikal bir patlamanın eli kulağında olduğuna kaniydik. Roma'da ve Berlin'de hareket başlamıştı bile. Bizim de elimiz kolumuz bağlı beklemeye niyetimiz yoktu. Fakat, biz patlamayı ekim ya da kasımda bekliyorduk. Mayısta, herkes gibi ben de sınavlara çalışıyordum.

O zamanki talepler nelerdi?

Daha ortada somut bir talep yoktu! Genel olarak topluma dair bir memnuniyetsizlik vardı. Üniversitelerin işleyişine dair bazı somut talepler sonradan oluşmaya başladı. Taleplere kafa yormuyorduk. **Halet-i ruhiye nasıldı? Bir grup genç bir araya geldiğinde baskın duygu öfke miydi, coşku ve neşe miydi?**

Büyük bir neşe vardı. Varolan bir şeyin reddinden çok, olmasını düşlediğimiz bir şeye duyulan arzu belirleyiciydi. Sömürgeciliğin çözülmesi döneminden yeni çıkmıştık. Büyük bir hareket o zamandan başlamıştı. 1967'de Prag'daydım. Özellikle kültürel açıdan Prag beni çok etkilemişti. Çek sinemasına hayrandım. Hatta Fransızca Çek radyosunu dinlerdim. 1967'de, bir yandan da İsrail-Arap savaşı vardı. '67 haziranında, savaş bittikten birkaç gün sonra, liseden tanıdığım Tunuslu bir arkadaşım elime bir kâ-

Barikatlar çok sembolik bir olaydı; Paris Komünü ve Nazi işgaline direniş dönemlerine bir gönderme olarak görmek lâzım daha çok. Barikatların "askeri" açıdan bir etkisinin olmadığı kesin. Hatta akıl kârı da değildi, kendi kendimizi bloke ediyorduk.

ğıt tutuşturdu. İsrailli gençlerden oluşan bir grubun kendi hükümetlerini şiddetle protesto ettiği bir bildiriydi. Önemli bir değişim olduğunun farkındaydık. '68 şubatında, Polonya elçiliğinin önünde, "Partiye açık mektup" yüzünden tutuklanan Jacek Kuron'un serbest bırakılması için bir gösteri düzenlemiştik. Jacek Kuron, daha sonra Dayanışma (Solidarosc) hareketinin en büyük esin kaynağı oldu. Dolayısıyla, arzuladığımız yönde bir şeyler olduğunu hissediyorduk. Biraz ütöpik bir sosyalizm denebilir. Çin kültür devrimi ve oradaki kuşaklar çatışması da bizim için önemliydi.

Mao sizin için neyi temsil ediyordu?

Biraz çelişkili bir şekilde, otoriteye başkaldırıyı temsil ediyordu. Halbuki, Mao'nun kendisi otorite olmuştu. Her ne kadar Stalinizm hiç hoşuma gitmese de, Kültür Devriminden bayağı etkilenmiştim. Almanya'ya gittiğimde, önemli ve etkili anarşist gruplardan gençlerin Mao rozetleriyle gezdiklerini gördüğümde çok şaşırmıştım. Bunlar benim için iki zıt kutuptu. Her şeye rağmen, Kültür Devriminde, bizim yaşadıklarımızla ortak paydalar olduğunu hissediyorduk. Yıllar sonra, Kızıl Muhafızlarla tanıştım. Kültür Devriminin aslında nasıl başladığını anlattılar. Bize hep, devleti tam olarak ele geçirmek için Mao'nun yoktan var ettiği ve tabii ki korkunç sonuçlar doğuran bir darbe olarak aktarılmıştı. Arkadan gelen şiddeti ve felâketleri yadsımıyorum. Ama ortada hakiki bir hareket olduğunu da görebilmek çok önemli. Onlara "Avrupa'daki '68 Mayıs'ı'nı takip ediyor muydunuz?" diye sorduğumda, "Şanghay'da her gün Paris konuşuluyordu" dediler. Sohbet ettiğim kişi '68'de ordu tarafından tutuklanmış. Bizimle kendilerini özdeşleştiriyorlardı; tıpkı bizim biraz tuhaf bir biçimde onlarla kendimizi özdeşleştirdiğimiz gibi. Perdenin öteki tarafını hiç hayal etmemiştik. Avrupa genelindeki hareket Fransa'yı da içine aldığı sembolik önemi çok arttı. Paris'e barikatları kurduğumuz anda hikâyeye bambaşka bir boyuta büründü.

Barikatlara doğru adım adım nasıl gelişti olaylar?

Nanterre Üniversitesi'ni yakından takip ediyordum, daha önce beraber hareket ettiğim anarşistlerin bir bölümü Nanterre'de öğrenciydi. Nanterre'de beni heyecanlandıran bir hareketlenme başlamıştı, fakat benim grubum Devrimci Komünist Gençlik o kadar coşkulu değildi henüz. İtalyan öğrencilerin de katıldığı ulusal konferansımızda, Nanterre'li Devrimci Komünist Gençlik üyelerinin önderlerinden Daniel Bensaid anarşistlerle tam bir ittifak yapma kararı aldıklarını anlattı. Böylece, Nanterre Üniversitesi'ni işgal eden 22 Mart hareketi kuruldu. 22 Mart'ı resmen başlangıç tarihi olarak alabiliriz. Fakat, olayların tırmanmasını hızlandıran ve fitili ateşleyen, Devrimci Komünist Gençlik üyesi bir Nanterre öğrencisi olan Xavier Langlade'nin tutuklanması oldu. Serbest bırakılması için Nanterre'de bir gösteri düzenlendi. Yöneticiler okulu kapattı. Gosteri de bunun üzerine Sor-

Fotoğraf: Clement Salines

bonne'a kaydı.

Xavier Langlade, Nanterre'in işgalinde mi tutuklandı?

Hayır, Devrimci Komünist Gençlik'in American Express'e karşı düzenlediği bir eylemde yakalanıp tutuklandı. Gösteri Sorbonne'da sürerken okul binası polis tarafından çembere alındı. O zaman cep telefonu olmadığı için, haberleşmek mümkün değildi. Ben dışarıdaydım. Siyasal Bilgiler'den grubumuzun şefi olan kız içerideydi. Polisin duruma el koyduğunu duyunca, oraya koştuk. Ve beş bin öğrenciyle polis arasındaki çatışmayla burun buruna geldik. Birkaç saat içinde, herhangi bir karar alınmadan, çağrı yapılmadan, binlerce genç Sorbonne'a koşmuştu. Daha önce görülmüş hadise değildi. Tarih 3 Mayıs.

Olay yerine geldiğinizde ilk tepkiniz ne oldu?

Beni beklemeyen başladıkları için kızgındım. (gülüyor) O an bir tereddüt olmuyor zaten, anında kalabalığa daldım. Bir yandan da insan korkuyor tabii.

O dönemin fotoğraflarına baktığımızda, polisle çatışan gençlerin yüzünde, kin ve nefret ifadelerinden ziyade, korku görüyorsunuz...

Bu hareketin güzel taraflarından biri de, o tür bir nefretin olmamasıydı. Bir istisna CRSS'lerdi herhalde. (CRS, bizdeki çevik kuvvetin muadili, Nazi SS'lerini çağrıştırarak CRSS olarak anılıyordu.) Öfke vardı tabii, fakat nefret yoktu. Polis ise ilk günlerde tamamen etkisiz kalmıştı. Bütün Mayıs ayı boyunca yaralanan polislerin yarıdan fazlası ilk birkaç günde yaralandı.

Sorbonne çatışmasından sonra ne oldu? Hangi sırayla oldu, tam hatırlamıyorum ama, Censier fakültesi işgal edildi. Siyasal Bilgiler'i de işgal etmeye karar verdik. Ama, Siyasal Bilgiler fakültesi bizim de saygı duyduğumuz bir binaydı. O yüzden, duvarlara afişleri tutkal yerine selobantla asmaya karar verdik. (gülüyor)

Sonradan Sosyalist Parti'den senatör seçilen Alain Barreau'nun liderliğinde Öğrenci Konseyi, idareyle görüşmeler düzenledi. Okul yönetimi gayet soğukkanlı davrandı. Öğrencilerden ortalığın tahrip edilmemesini rica ettiler. Siyasal Bilgiler'de her şey gayet sakin yürüdü. Birçok fakültede zaten işgaller olaysız geçti.

Üniversite yönetimlerinin, hareketin önemini kavrayarak karşısında olmak yerine, yanında olmayı tercih ettiği söylenebilir mi?

Daha doğrusu, fırtına dinene kadar karşı çıkmamanın daha akıllıca olduğunu düşündüler. Çok seçenekleri de yoktu, polis bile etkisiz kalmıştı. Siyasal Bilgiler binasındaki bütün sınıf ve anfilerin isimlerini değiştirdik: Karl Marx Salonu, Lenin Oditoryumu... Her ufak örgüt kendi kahramanlarının isimleri için ısrar ediyordu. **Fakülte işgallerinden barikatlara nasıl geçildi?**

İşgaller sürerken, Sorbonne'un tekrar

'68 Mayısı 1917'yi hazırlayan 1905 hareketi gibiydi. 1905 olaylarında işçi konseyi "sovyetler" vardı. Petrograd'daki sovyetin başkanı, o zaman kimsenin tanımadığı Troçki isimli bir öğrenciydi. 1968'in Sorbonne'u bana biraz bunu hatırlatıyor.

açılması ve gözaltındaki öğrencilerin serbest bırakılması için görüşmeler de yapılıyordu. Görüşmeler sonuç vermeyince, yaklaşık 20 bin genç Sorbonne'un çevresinde kalmaya karar verdi. Herhangi bir aşamada barikat kurma kararı verilmedi. Kim olduğunu hatırlamadığım birileri başladı. Sorbonne'un hemen yanındaki Soufflot Sokağı'nda başlayıp Saint Michel'e doğru barikatlar kuruldu. Benim söktüğüm ilk taşlar Saint Michel Bulvarı'ndaydı.

Barikatlar nasıl yapılıyordu?

Zevkli bir işti. İlk taşı söktükten sonra gerisi kolay. Çıkan taşları üst üste yığıp barikat haline getiriyorduk. Barikatlar çok sembolik bir olaydı; Paris Komünü ve Nazi işgaline direniş dönemlerine bir gönderme olarak görmek lâzım daha çok. '68 barikatlarının "askeri" açıdan bir etkisinin olmadığı kesin. Hatta akıl kârı da değildi, kendi kendimizi bloke ediyorduk. Polise karşı etkili bir yöntem değildi.

Kaldırım taşları yine de etkili bir silah değil miydi?

Tabii ki. Ama bir tek kaldırım taşları yoktu. Bir arkadaşın elinde golf sopası gördüğümü hatırlıyorum mesela. Taşlara sopayla vurarak polise yolluyorduk.

Barikatların sonu nasıl geldi?

Birkaç gecenin ardından, polis olayı kontrol altına almayı başardı. Fakat Başbakan Pompidou ve benim gerçekten becerikli bulduğum dönemin polis şefi Maurice Grimaud, Sorbonne'u tekrar açmaya karar verdi.

Polisin tavrında olumlu bulduğunuz neydi?

İlk başta olayların karşısında tamamen ezilmişlerdi. Fakat, kısa zamanda kendilerine geldiler. Aşırı bir şiddetin önünü kesmeyi başardılar her şeye rağmen. Feci polis dayatması yiyen öğrenciler de vardı. Ama, on yıl önceki olaylardaki polis şiddetiyle karşılaştırılır gibi değildi. Mesela 22-23 Mayıs günlerinde çok sert çatışmalar olmuştu ve her seferinde polisin göstericilerin alandan çıkmasını mümkün kılacak şekilde hareket ettiğini gördüğümde şaşırıyordum. Tek amaçları, ne kadar sürerse sürsün, gösterileri kontrol altına almaktı. Bunun için de çok iyi organize olmak gerek. Fakat, Paris dışındaki şehirlerdeki polis kuvvetleri için aynı şeyi söylemek zor. Özellikle bazı bölgelerde, çok şiddetli çatışmalar oldu. Şunu da unutmamak lâzım: Paris sokaklarındaki öğrencilerin çoğu burjuva çocuklarıydı. Polis kimi copladığını bilmiyor, dayak attığı gencin babası belki de bakan! Bunun da rolü vardı tabii. Ama polis şefi Maurice Grimaud'nun önemli bir şahsiyet olduğunu da kabul etmek lâzım. Devletin bütün kurumları panik halindeyken, polisin nispeten soğukkanlılığını korumasını sağladı.

Banliyölerde ne olup bitiyordu?

Banliyöler sakindi. Ta ki işçi hareketi başlayana kadar. Fabrika grevleriyle birlikte, banliyöler hareketlenmeye başladı. Ben bizim mahalleye ilk büyük öğrenci olayları bittikten sonra döndüm. Ülke çapında bir devrim amaçladığımız için taşrada da hareket komiteleri kurmaya çalışıyorduk. Kısa süre içinde bir sürü fabrika işgal edilmişti.

Meclisin feshedilmesi ve erken seçimlere gidilmesi nasıl oldu?

Öğrenci hareketinin yanı sıra, işçilerin Mayıs öncesinde başlayan büyük bir mücadelesi vardı. Çok önemli iki olay vardı: Birincisi, 1968 Ocak ayında otomobil ve kamyon üreten işçilerle öğrencilerin Caden'daki ayaklanması. İşçilerin sadece ücret artışı gibi talepleri yoktu, birçok genel, siyasal, sosyal talep vardı. İkinci önemli olaysa, Nantes'taki Sud Aviation uçak fabrikasında Troçkistlerin başlattığı grevdi. Nantes bölgesinde güçlü bir köylü hareketi vardı. Bu grevler Fransa için nispeten yeni bir şeydi. Bu iki olayla beraber, Fransa, hatta dünya tarihinin en büyük genel grevlerinden biri başlamış oldu. Greve katılan işçilerin sayısı milyonlarla ölçülüyordu.

Öğrenci hareketinin işçilerle bağlantısı var mıydı?

Tabii. Bir anekdot anlatayım. 10 Mayıs'taki büyük sokak savaşından sonra, toplanıp işçiler arasında konuşmalar düzenlemeye karar verdik. Bir arkadaşımın beraber Charles Michel mahallesine gittim. Metro girişinin parmaklıklarına tırmanıp bağıra çağrıya coşkulu bir söylev çekmeye başladık. İnsanlar önce tuhaf tuhaf bakıyordu. Saldırganca değil, tam tersine, gülümseyerek bakıyorlardı, acaba düşecekler mi diye. (gülüyor) Sonra, dört kişi yanımıza geldi. "Gelin size bir içki ısmarlayalım" dediler. Ardından, hep beraber grevdeki Renault işçilerini ziyarete gittik ve geceyi onlarla geçirdik. Çoğu Komünist Parti üyesi olmayan, ama sendikalı işçilerdi. Bize "tamam gençler, şimdi gerisini bize bırakın, ama sizinle gurur duyuyoruz" dediler. Mayıs ayının geri kalanını bir sürü farklı fabrikada geçirdim. Fabrikaların hemen hepsi işgal altındaydı.

Fabrika işgalleri sırasında şiddet olayları yaşanmış mıydı?

Hayır. Polis nereye koşacağını bilmiyordu ki. Ayrıca, dediğim gibi, hükümetin temel stratejisi, ilk büyük fırtınayı atlatmak üzerine kuruluydu. Hükümet önce bastırmaya çalıştı. Fakat, başa çıkamayacağını görünce, UNEF'in liderliğindeki öğrencilerle görüşmelere başladı. Charles de Gaulle'ün şiddetli çatışmalarla aynı güne denk düşen ve tamamen ters tepen bir konuşması vardı.

Ne diyordu de Gaulle?

Büyük reformlar yapacağını ve bir referandum düzenleyeceğini söylüyordu. Bunun üzerine, karşı siyasî güçler de harekete geçti. Mitterrand muhtemel bir aday olarak öne çıktı.

Mitterrand'ın öğrenci hareketiyle arası kötü değil miydi?

Siyasal Bilgiler'e geldiğinde, bize "küçük burjuvalar" dedi, biz de onu kovduk.

TARİH 15 MAYIS 1968: LE MONDE SORUYOR, HERBERT MARCUSE ANLATIYOR

İçgüdüsel bir zaruret

Hayır, biz onu kovduktan sonra söyledi onu. (gülüyor) Bizim için Mitterrand sömürgeci bir siyaset adamıydı, en nefret ettiğimiz fikirleri sembolize ediyordu. Yine de bir önceki seçimlerde (1965), birçok solcu öğrenci ona oy vermişti. Benim gözümde Mitterrand, Cezayir'deki 1954 kıyımlarından sorumlu işçileri bakanıydı. Halbuki de Gaulle'e saygı duyardım. Fakat, bir sürü öğrenci Mitterrand'ın geçmişini bilmiyordu. Mendes France çok popülerdi gençler arasında.

Mendes France ile Mitterrand'ın ilişkisi nasıl karşılanıyordu?

Aralarında bir yakınlaşma yoktu. Mendes France, Charley stadındaki bir mitinge neredeyse zorla getirildiğinde, "yeni bir siyasî hareket doğuyor" söylentileri başlamıştı.

Mitterrand gelmiş miydi o mitinge?

Hayır, gelse yuhalanırdı. Hükümet tereddüt içindeydi. Sonunda, Pompidou kanadı ağır bastı ve çok kuvvetli bir karşı saldırıya girişti. Olaylar sakinleşince sendikalarla görüşmeler tekrar başladı. Görüşmeleri devlet adına götüren iki genç siyasetçi, Jacques Chirac ve Edouard Balladur'dü!

Karşılarında kim vardı?

Karşılarında da işçiler adına CGT (Confédération Générale du Travail, Genel Emek Konfederasyonu) ve o zamanlar çok daha güçlü olan CFDT (Confédération française démocratique de travail, Fransız Demokratik Emek Konfederasyonu) vardı. Ardından da Grenelle Uzlaşması (25-26 Mayıs) geldi. Aslında, ortada bir uzlaşma yoktu. Ama, daha önce görülmemiş bir diyalogun başlangıcıydı. Sistem tekrar düzene girdi, Meclis feshedildi ve erken seçimlerde sağ ezici bir üstünlük kazandı. Böylece, bir sayfanın kapandığı fikri hakim oldu. **Meclisin feshedilmesi üzerine siz bir umuda kapılmış mıydınız?**

Düzenin geri geldiğinin ve polisin olayları kontrol altına aldığı bilincindeydik. Ayrıca, olayların sona ermesini isteyenlerin düzenlediği yürüyüş de çok etkili olmuştu. Artık pankartları toplayıp sahneden çekilmenin vakti gelmişti.

Bu karşı gösteri çok mu kalabalıktı?

Evet. Her kesimden insan vardı, gençler bile... Düzenin geri gelmesini istiyorlardı. De Gaulle'e duyulan saygının da rolü vardı. Fransa genelinin ruh halini yansıtan bir toplulukta sonuçta.

Gençlerde de bir yorgunluk ve hayal kırıklığı var mıydı?

Çoğunlukta bir hayal kırıklığı vardı tabii. Fakat içimizde en politize olanlar, zaten muhtemelen böyle sonuçlanacağını ve hakiki değişikliklerin çok zaman alacağını biliyorduk. Bize göre '68 Mayıs 1917'yi hazırlayan 1905 hareketi gibiydi. Troçki açısından baktığınızda, Rusya'daki 1905 olaylarının aynı '68 Mayıs'ı gibi olduğunu görürsünüz. İlk başta, işçi konseyi "sovyetler" vardı. Petrograd'daki sovyetin başkanı, o zaman kimsenin tanımadığı Troçki isimli bir öğrenciydi. 1968'in Sorbonne'u bana biraz bunu hatırlatıyor.

(Devamı gelecek sayıda)

Adınız Marx ve Mao ile birlikte anılıyor, "Üç M" deniyor. Ne diyorsunuz?

Herbert Marcuse: Anlamıyorum.

Marx'ı, eserini çok ciddi inceledim. Ama Mao nereden çıkıyor? Bugün itaatkâr komünistlerden olmayan bütün Marksistlerin Maoist olduğu doğru. Her zaman bir alternatif olduğunu düşündüm ve kitaplarımda eski Marksist ideolojiye tutunmadım. Bugünkü sosyalist toplumlar, kapitalist toplumlardan "niteliksel olarak farklı" gelmiyor bana. Bir tahakküm biçimi yerine, bir başkasını koyuyorlar, hepsi bu. Hakiki sosyalizm, başka bir şey. Stalinist tarzda bir dönemden geçmeden, hakiki bir sosyalist toplum kurulabileceğine inanıyorum. Sosyalist bir toplum, hakiki bir dayanışma, hakiki bir elbirliği temelinde oluşmalı: Küba devrimi o yönde gibi geliyor bana. Bu devrimin sembolü olan Che'ye gelince, Stalinist bürokratlarla hiç alâkası olmayan, "sosyalist insan"a yakın bir karakter.

Yapmaya çalıştığınız, dünyayı açıklamak mı, yoksa onu dönüştürmek gibi bir çabanız da var mı?

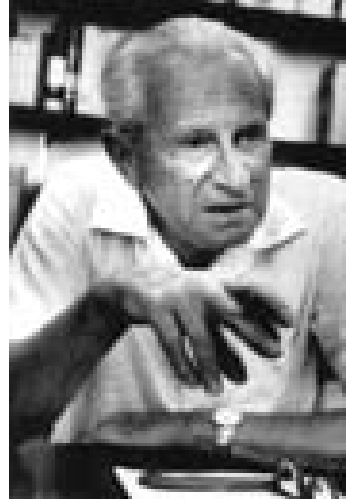
Her sahici açıklama, dönüştürme arayışını da getirmelidir, açıklama ve dönüştürme arasında aleni bir iç ilişki vardır. Şahsen epey uzun bir süredir militan siyasal faaliyet içinde değilim, bu doğru. Yazıyorum, ders veriyorum, konferanslar düzenliyorum, öğrencilerle konuşuyorum: ABD'de bir entelektüel için normal eylem biçimi bu, çünkü bu ülkede durum hiç de devrimci değil. Öyle olunca da, entelektüellere düşen görev, öncelikle radikal bir eğitim misyonu oluyor. ABD'de, yeni bir "aydınlanma çağı"na giriyoruz.

Peki ya Avrupa'da?

Avrupa'da durum farklı, çünkü siyaset hâlâ büyük ölçüde işçi sınıfı tarafından belirleniyor. Almanya, Amerikan "modeli"ne çok yakın, İtalya da oldukça yakın, Fransa ise çok uzak. Rudi Dutschke ve arkadaşlarını iyi tanıyorum, solcu öğrenci örgütü SDS'den çocuklar. Rudi çok çalıştı ve çok kafa yordu; o ve yoldaşları teori ve eylem arasındaki bağı çok sağlam bir şekilde kurdular. Bunu geliştirmek sekiz yıllarını aldı. Fransa'da sizin öfkeli öğrencileriniz de çalıştılar mı, sağlam ideolojik temeller geliştirdiler mi? Bana hiç öyle gelmiyor.

Tezlerinize gönderme yapanların sizi aştığı, tezlerinizin ötesine geçtiği hissi- ne kapıldığınız oluyor mu?

Belki de. İnsanlar şiddete başvuruyorsa, umutsuz oldukları içindir. Umutsuzluk, etkili bir siyasal eylemliliğin motoru olabilir. ABD'deki Siyahların gettolarına bakın: Kendi mahallelerini ateşe veriyorlar, kendi evlerini yakıyorlar. Bu devrimci bir eylem değil, ama bir umutsuzluk ey-

Bugünkü sosyalist toplumlar, kapitalist toplumlardan "niteliksel olarak farklı" gelmiyor bana. Bir tahakküm biçimi yerine, bir başkasını koyuyorlar, hepsi bu. Hakiki sosyalizm, başka bir şey. Küba devrimi o yönde gibi geliyor bana. Bu devrimin sembolü olan Che'ye gelince, Stalinist bürokratlarla hiç alâkası olmayan, "sosyalist insan"a yakın bir karakter.

lemi, siyasal bir icraat. Öğrencilerin başkaldırısı, bu toplumun yol açtığı bedbahtlığa, felâketlere karşı değil, onun kazançlarına karşı yöneliyor. Bu yeni bir fenomen, "müreffeh" denen topluma has bir durum. **Bu kadar çok ülkede birden öğrencilerin oldukça şiddetli gösterilerinin temel nedeni sizce ne?**

Daha iyi tanıdığım Amerikalı ve Alman öğrenciler açısından, bu sadece entelektüel değil, aynı zamanda "içgüdüsel" bir zaruret. Varolma savaşı ibaret bir hayatı reddediyorlar, İngilizlerin tabiriyle "establishment"a, yani kurulu düzene girmeyi reddediyorlar. Bütün hayatlarının sanayi toplumunun

gereklilikleri ve büyük işadamlarının, askerlerin ve siyasetçilerin çıkarı için istilâ edileceğini hissediyorlar. Hippilere bakın. Onların isyanı püriten bir ahlâka karşı, insanların günde on defa yıkandığı, ama, aynı zamanda Vietnam'da pürüpak bir şekilde öldürüp yakan Amerikan toplumuna yöneliyor. Saçlarını ve sakallarını uzatarak, yıkanmayarak, savaşa gitmeyi reddederek bu ikiyüzlülüğü sistemli bir biçimde protesto ediyorlar. Ama sadece çok küçük bir azınlık söz ediyoruz. Öğrenciler, toplumun muhalefeti emdiğini, içine alıp erittiğini ve aklı dışı olanı aklı gibi sunduğunu biliyorlar. Giderek daha açık bir şekilde, "tekboyutlu" insanın yadsıma gücünü, reddetme imkânını yitirdiğini hissediyorlar. Dolayısıyla da bu toplumla bütünleşmeyi, ona dahil olmayı reddediyorlar.

Öğrenciler size gelipeylemlerinin bir anlamı olup olmadığını, toplumu dönüştürmeye katkıda bulunup bulunamayacağını sorsalar, cevabınız ne olur?

Bu eylemlerden büyük protesto gösterileri dışında bir şey beklememelerini söyledim öncelikle. Ama bozguncu ve karamsar da değilim, asla. Amerika'da, Vietnam savaşına karşı yükselen muhalefet şimdiden, en azından kısmen, ABD'nin politikalarının değişmesine neden oldu. Hayale kapılmamak lâzım, ama aynı zamanda umutsuzluğa da düşmemeli. Böyle bir tartışmada, kitlelerin hareketle buluşmasını, sürece katılmasını beklemek beyhude olur. Her şey her zaman bir avuç entelektüelin başkaldırısıyla başlamıştır. Öğrencilerin bugünkü başkaldırıları da, bana öyle geliyor, böyle bir işaret seziyor. Bununla birlikte, bunlar tamamen kendiliğinden başkaldırıdır. ABD'de en ufak bir koordinasyon yok, ülke çapında, hatta eyalet çapında hareket eden tek bir örgüt yok, enteresan bir örgütlenmeninse çok uzayındayız. Böyle bir başkaldırı hiç şüphesiz devrimci bir gücün doğmasına yol açmaz. Ama bu başkaldırı "üçüncü dünya" hareketleriyle, gettolardaki eylemlerle çakışıyor. Bu güçlü bir çözümme kuvveti.

Başka bir varoluşun izini sürmek

1968, Türkiye’de de “68”di. Saat farkı bir yana, iklim de başkaydı, ama havada devrim kokusu vardı. O günleri ve mirasını dinlemek üzere Ertuğrul Kürkçü, Fatmagül Berktaş, Murat Belge ve “Büyük Akşamlar, Küçük Sabahlar” adlı Paris ’68 belgeselinin yönetmeni William Klein’a bağlanıyoruz. Tek yumurta ikizimiz Roll’un İstanbul Film Festivali için hazırladığı “68 ve Mirası” başlıklı bölümün kapsamında, Bahçeşehir Üniversitesi’nin Beşiktaş kampüsünde düzenlenen panelden naklen...

ERTUĞRUL KÜRKÇÜ Irmakta akan su

Bahçeşehir Üniversitesi İletişim Fakültesi öğrencileri arasında bir anket yapılmış. ‘68 algısının ne olduğu konusunda. Genel olarak benim bildiğimden çok farklı bir imge var. “68 sizin için ne çağrıştırıyor?” sorusuna şöyle yanıt veriyorlar: “Beatles ve Rolling Stones’u çok seviyorum; hippilerin giyim ve hayat tarzları beni her zaman etkilemiştir, hippilerin yaşam stilleri seks ve esrardan ibarettir, özgür ruhlu durlar; ‘Across The Universe’ filmi Beatles’in şarkılarından oluşuyordu, bu filmden sonra Beatles ve o dönemden oldukça etkilendim; o dönemlerde yaşamayı çok isterdim.” Ya da bir başkası: “Dünyada ‘68, özgürlükçü ve savaştan uzak duran; uyuşturucu, güzel kalpler, güzel kafalar; iyi niyet, barış; film ‘Fidel’in Yüzünden’... Türkiye’de ‘68, varolmamış bir kuşak, başarısız, ısrarsız, boşvermiş, değişken...” Bu algının kurmaca olduğundan –böyle bir algısı olduğundan ötürü kimseyi kınayamayız elbette ama–, böyle bir algı oluşabilmesi için gerekli kayıtların, koşulların oluşmadığından söz edebiliriz. Bu anketlerden anladım ki, insanlar kurmaca bir ‘68 biliyorlar. Daha çok Batıda, ‘68’in yirminci yılında başlayan, kendinin bir kuşak olduğunu farketmekle ve bu kuşak hakkında konuşmakla açılan bir çılgır var. Türkiye de bunu kısmen devraldı, tercüme etti; kendi ‘68’ini Batı’ya bakarak hafızasında yeniden kurmaya girişti. Bunun izdüşümleri de ister istemez medya ve kitle iletişim araçları yoluyla yaygınlaştı. Fatmagül’ün (Berktaş), Murat’ın (Belge), benim yaşadığımızı benzemeyen bir imge olarak zihinlerde duruyor ve insanlar buna atıfta bulunuyor. Bunu düzeltmekle uğraşacak değiliz elbette. Ama gene de kendi hikâyemizi olduğu gibi aktarmak bizim işimiz. Deneyimimizi anlamak ve aktarmakta ikinci bir güçlük var. Bizim kuşağımız, yani bugün 60 yaşlarında olanlar, 1968’de yaptıkları şeyleri genellikle sürdürmüyorlar. Aramızda politikayla ya da devrimci politikayla uğraşan çok az kişi var. Fakat gene de 1968’in bizim kuşağa atfedilen değerlerini temsil ettikleri iddiasıyla hemen her şeyi yapmayı kendilerinde hak görüyorlar. Mesela, Tansu Çiller’in kabinesinde bakan olabiliyorlar ve haykırıyorlar: “Biz ‘68’liyiz, yaparız.” Ya da en olmayacak, proto-faşist fikirler etrafında

kıyametler kopartılıyor; arkadaşlarımızın katilleriyle koalisyon peşinde koşuyor. Dolayısıyla, bizzat ‘68’lilerin bugün bulundukları hakim noktalardan konuşarak deforme ettikleri bir başka ‘68 hikâyesi var. Yani, ‘68’in kendi kendisiyle de bugün bir problemi var.

Oysa kırk yıl evvel hikâyemiz çok başkaydı. Birincisi, kendimizin bir kuşak olduğu hakkında hiçbir fikrimiz yoktu. Bir davranışta bulunuyorduk, hayata dair eyleme girişiyorduk, dünyayı değiştirme konusunda bir irademiz, arzumuz vardı, fakat bunu bir kuşagız diye yapmıyorduk. O zaman yaptığımız şeyin anlamı, bugün hâlâ dünyada tarihsel bir öneme sahip olarak, Türkiye’nin yakın tarihinde oldukça önemli bir hat çizdi ve o hat üzerinden esaslı ayrışmalar oldu. Bu başlangıç noktası bizim için çok önemli. Şahsen benim için çok önemli olmaya devam ediyor. Ama, ‘68’lilerin çoğu kez sonradan gelen kuşaklara söyledikleri gibi, bizim sahip olduğumuz erdemlerle, bambaşka insanlar olmamızla ilgisi yoktu bunun. Daha çok, olmak istediğimiz gibi olabilmemizi sağlayan tarihsel koşulların birikmesiyle ilgisi vardı.

İki kaldıraç

Dünyanın tamamında, çok esaslı bir şeyin, atmosferde yaygınlaşmış, görünmeyen bir buhar gibi her tarafı kuşattığını görebilirsiniz. Bunun kısaca “değişim” olduğunu söyleyebilirim. Bu sadece öğrencileri ve gençliği, sadece muhalefeti saran bir şey değildi. Aynı zamanda, dünyanın hakim tepelerini tutanlar, Türkiye’de iktidarı elinde tutanlar için de, değiştirmek, ileriye gitmek, yeni bir şey elde etmek konusunda yaygın bir inancın mevcut olduğunu söyleyebilirim. Bugün içinde yaşadığımız postmodern çöküntü koşullarındakinden farklı bir ruhun, farklı bir umudun dünyada kol gezdiğini söyleyebiliriz. Tabii ki bu, bütün sosyal güçleri, kutuplaşmanın iki tarafında yer alanları eşit ölçüde etkilemedi ya da ikisinin değişimden beklediği aynı şey değildi. Liberallerin istediği, kapitalizm çerçevesinde bir dönüşümle ileriye gitmekti. Sosyal muhalefetin, sosyalistlerin istediği ise başka bir dünya kurmaktı. Bu iki iradenin çarpışmasından dünyanın her tarafında anlamlı bir sonuç doğdu. ABD’de, Batı Avrupa’da, Sovyetler Birliği’nde, Çin’de, Latin Amerika’da, Filistin’de, Uzakdoğu’da, Vietnam’da, her yerde, içinde ol-

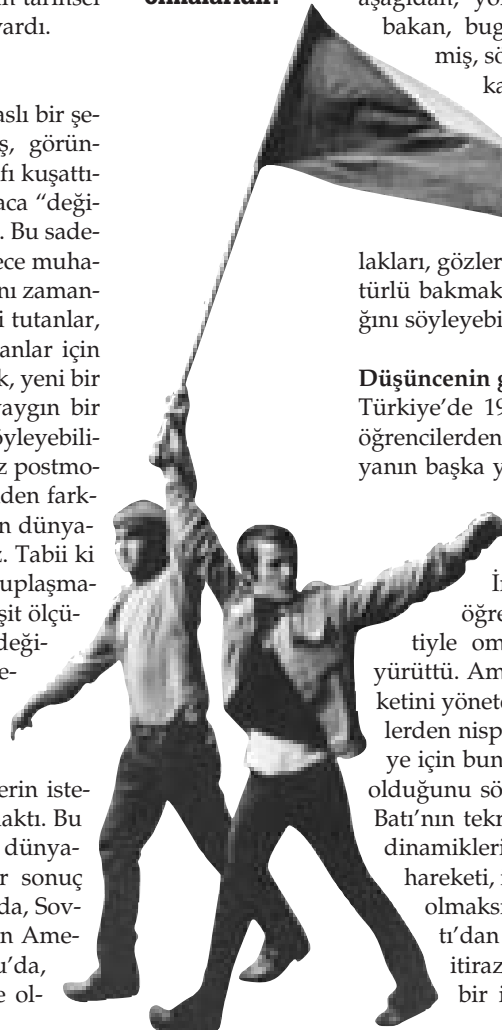
Türkiye’de ‘68’in en önemli gelenek. Bu geleneğin en önemli tarafı, öğrencilerin hayata aşağıdan müdahalenin kanallarını kendi deneyimleriyle, başka herhangi bir örneğe bakmaksızın ve kendi ihtiyaçları uyarınca kurmuş olmalarıdır.

dukları hayatı değiştirmek, onu başkalaştırmak, kendi istediği gibi yaşamak, özgürleşmek, yoksulluktan kurtulmak, sözünü söylemek, sesini duyurmak gibi binbir sebeple milyonlarca bireyin, bunların oluşturdukları sınıfların, büyük kitlelerin ileriye doğru atıldıklarını görebilirsiniz. Türkiye bu büyük akıntıdan etkilenmeksizin edemezdi. Bunun iki önemli maddi koşulu vardı: Biri, Türkiye’nin dünya iktisadiyla bütünleşmek yönünde ilerlemesiydi, ki bu aslında bir yandan emperyalizme daha çok bağlanmak demektir. Gene de bunun sonucu, dünyadaki bütün akıntılara kendini açık hale getirmektir. Türkiye, bu nedenle, dünyada esen rüzgârlardan, 1960’ların başı, 1950’ler, 1940’lara nispetle çok fazla etkilendi ve pek çok yeni fikir Türkiye’ye girdi. İkincisi, 27 Mayıs’ın ertesinde daha özgürlükçü bir anayasanın mevcudiyeti, bunun gerek yargıçlarda, gerek yöneticilerde yeni fikirlerle karşı nispeten daha toleranslı davranmaya yol açması ve bu iklimde iki yeni öğenin ortaya çıkması: Bunlardan biri TIP, diğeri DİSK. Yani hayata aşağıdan, yoksulların olduğu yerden

bakan, bugüne kadar söz söylememiş, sözleri genel akıntı içerisine karışmamış olanların seslerinin işitilebilir olmasını sağlayan iki önemli kaldıraç. Bu kaldıraçların bizim kuşağımızı şekillendirmekte, kulları, gözleri açmakta, dünyaya başka türlü bakmakta çok önemli rol oynadığını söyleyebiliriz.

Düşüncenin gücü

Türkiye’de 1968 denince, genel olarak öğrencilerden söz ediliyor. Fakat dünyanın başka yerleri için bu böyle değildi. Mesela Avrupa’da, Fransa olsun, İtalya olsun, kısmen Almanya, İngiltere olsun, esas olarak öğrenci hareketi işçi hareketiyle omuz omuza protestolarını yürüttü. Ama politik olarak, işçi hareketini yöneten sendikalardan ve partilerden nispeten ayrı davrandı. Türkiye için bunun iki bakımdan da farklı olduğunu söyleyebiliriz. O yüzden de Batı’nın tekrarı değildi, kendine özgü dinamikleri vardı. Birincisi, öğrenci hareketi, işçi hareketiyle pek teması olmaksızın ilerledi. İkincisi, Batı’dan farklı olarak, kültürel bir itirazdan çok, politik ve ulusal bir itirazdı. ABD’nin hakimiy-

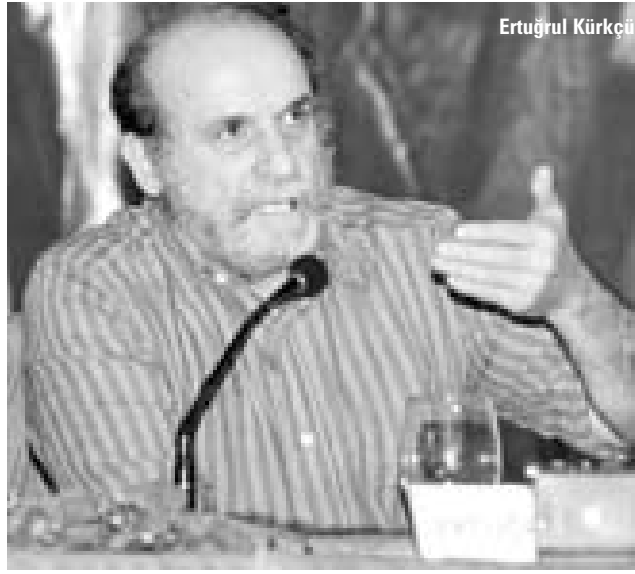
yetine ve ABD hakimiyetinin içerideki taşıyıcısı olduğu bilinen hükümetlere, onun ortaklarına yönelik bir itiraz dilendirildi. Dolayısıyla, bu açıdan, “üçüncü dünya”daki diğer hareketlere, Venezüella, Meksika, Vietnam, Filistin’deki itirazlara daha çok benzeyen bir dili olduğunu söylemek mümkün.

Genç arkadaşlarla konuşurken, çoğu kez, şöyle bir güçlük karşı karşıya kalındığını düşünüyorum: 1960’ları düşündüğünüzde, gözünüzün önüne nasıl bir hayat geliyor? Nasıl bir hayatın içinde bütün bunlar konuşuluyordu? Bugün çalıştığım yerdeki arkadaşlarla biraz konuştum. O zaman fikirlerin bu kadar hızlı dolaşabilmesi bana mucize gibi geldi. Düşünün, o zaman bir derginin yapılabilmesi için yazınızı daktiloda yazmalıydınız. Bilgisayar yoktu. Esas olarak yazılı basın vardı. Yazılı basın, siyah-beyaz çıkardı. Matbaada bunlar seri olarak basılmazdı. Hürriyet gazetesi ofset makinelerini ilk getirdiğinde devrim olduğu söylenmişti. Dizgici yazar, kurşundan harfler dökülür, onlar derlenir, basılır... Buna rağmen, örneğin Yön dergisi her hafta otuz-kırk sayfa çıkar ve aşağı yukarı otuz-kırk bin satardı. Bugün herhalde üç-dört bin satan kendini çok başarılı addeder. Dolayısıyla, düşüncenin dolaşım kanalları çok daha zayıf olmakla birlikte, düşüncenin gücünün çok daha etkin olduğu bir iklimden söz edebiliriz. İkincisi, televizyonsuz bir gündelik hayat size nasıl geliyor, bilmiyorum ama, televizyon yoktu. Bilgi alış-verişi radyolardan yapıldı.

Geriye dönüp baktığımda, fikrimi dönüştüren şeyin bir ses olduğunu düşünüyorum. Mehmet Ali Aybar’ın sesi. 1965 seçimlerinde radyodan yaptığı konuşmalar ve ilk kez bu alet vasıtasıyla farklı bir sesin duyulması... Herkes “sevgili vatandaşlarım” diye hitap ederken, bir insan “işçiler, köylüler, ırgatlar, marabalar, yurttaşlarım” diye seslenince bu sesi dinlemeksizin edemezsiniz. O yüzü görmüş değilsiniz, fakat bu ses sizin için önemli. Bütün hayatınız boyunca sizi takip edebilen bir ses.

İletişim ortamı aşağı yukarı böyle. İnsanların birbirleriyle ilişkileri daha çok kapalı mekânlarda, evlerde geçer. Sokakta çok az hayat vardır. Üniversite yurtlarında bu biraz çoğalabilir... Bunları gözünüzün önüne getirirseniz, belki nasıl bir hayatın içinden bir dönüşüm olanağı yakalanmış olduğunu kavrayabilirsiniz.

1960’larda, Türkiye’de öğrencilik neredeyse en itibarlı sosyal konumdu. Eğer öğrenciyseniz, mesela polise itiraz etmemeniz düşünülemezdi. Polis için de bu çok anlaşılabilir bir şeydi, çünkü sadece beş yıl evvel öğrenciler ayağa kalkmış, askerler darbe yapmış ve sonuçta, “öğrencilere kalkan eller kırılmıştır”. Dolayısıyla, öğrencilik kendine güven, gurur ve dokunulmazlıkla dolu bir sosyal konumdu. Bu sosyal konumun sağladığı en önemli avantaj, dediginizi yapmaya girişebilmek için herhangi bir şeyden korkmanıza gerek ol-

Ertuğrul Kürkçü

mayıştıydı. Bunun, bugünle o gün arasında en önemli fark olduğunu düşünüyorum. Aradan geçen iki darbeden sonra, insanlar bugün düşündüklerini yapmak yerine, düşündüklerini söylememeyi seçiyor. Bu, Türkiye’nin kırk yıl içerisinde geldiği yer hakkında bize bir fikir verebilir.

Karar ve icra organı: Forum

Türkiye’de ‘68’in gene de en önemli sosyal miras, en önemli gelenek olduğunu düşünüyorum. Fakat bu geleneği gerektiği gibi koruyabildiğimizi söylemem zor. Bu geleneğin en önemli tarafı, öğrencilerin hayata aşağıdan müdahalenin kanallarını özdeneyimleriyle, başka herhangi bir örneğe bakmaksızın ve kendi ihtiyaçları uyarınca kurmuş olmalarıdır. 1960’larda, öğrencilerin bir üniversite derneği içerisinde örgütlenmeleri son derece doğal ve zaten yasayla tayin edilmiş bir şeydi. Fakat bu öğrenci dernekleri, bir yandan öğrencilerin temsiliyle ilgilenen, ama öbür taraftan da öğrenciler karşısında kısmen rektörlüğü, üniversite yönetimini temsil eden aracı kurumlardı. Nitekim, ne zaman öğrenciler üniversiteyi değiştirmek için ileriye doğru atılmaya karar verdiler, önce derneklerinden kurtuldular. Türkiye çapında örgütlenmiş üç öğrenci federasyonundan bahsedebiliriz: Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtı, Türkiye Millî Talebe Federasyonu ve Millî Türk Talebe Birliği. Bunların üçü de, farklı eğilimlerde olsalar da, esas olarak, öğrenci hareketiyle düzen arasında kurulmuş ka-

Benim fikrimi dönüştüren şeyin bir ses olduğunu düşünüyorum. Mehmet Ali Aybar’ın sesi. 1965 seçimlerinde radyodan ilk kez farklı bir sesin duyulması... Herkes “sevgili vatandaşlarım” diye hitap ederken bir insan “işçiler, köylüler, ırgatlar, marabalar, yurttaşlarım” diye seslenince bu sesi dinlememek edemezsiniz. Bu, bütün hayatınız boyunca sizi takip edebilen bir ses...

nallardı. Öğrenci hareketi, kendisini, bu yapıları aşarak, bunların ötesinde bir yerde kendi dinamikleriyle kurdu. Bunun için bulabildiği ilk ideolojik zemin Fikir Kulüpleri Federasyonu’ydu. Bunun da ötesinde, harekete geçtiği zaman oluşturduğu öz-hareket organları, forumlar vardı. Forumların Türkiye siyasi tarihindeki en önemli örgütlenme şekli olduğunu düşünüyorum. Forumun bir başı ve sonu yok. Bir ihtiyacın gereği olarak doğar. Önce bir karar organı olarak, karar alındıktan sonra bir icra organı, yani bir eylem örgütü olarak çalışır. Yapılması gereken, belirlenen iş bittiğinde dağılır. Ama onu kuranlar oradadır. Elbette hayat durup kalmaz yerinde. O öğrencilerin bir kısmı yasayla çatıştıkları, çatışmaksızın edemeyecekleri için hapishaneleri boyladılar, ama bu gelenek kuşaktan kuşağa devralınarak 1980’lere kadar geldi.

1980’lerden sonra alınan özel tedbirlerle bunun yolu kapatıldı. Ama, gene de, bir tavsiyem olacaksa, bir şey yapacaksanız, önce kimseyi dışarıda bırakmayacak bir forum yapmalısınız. O forumda her söz tükenene kadar tartışmalısınız; sonra, alınan kararı yerine getirmek için, o karara karşı olanlar da işin içerisine katılmalı. Böylesi bir dönüşüm zemininin üniversitelerde kurulduğunu, öğrencilerin taleplerini ileriye doğru taşıyabildiğini ve bunun üzerinden 1965-70 arasında üniversiteyi önemli ölçüde dönüştürebildiklerini söyleyebilirim.

Ben ODTÜ’de öğrenciydim. ODTÜ, nispeten ayrıcalıklı, yüksek puanla girilen, bunun için de nispeten daha kaliteli bir orta öğrenimden gelen insanların okuduğu bir yerdi. O nedenle, öğrencilerin gözünde nispeten aristokratik bir yer gibi görünürdü. Ama boykotlar başladığında, ODTÜ’de büyük öğrenci hareketine katıldığında, öğrenciler hem büyük bir hızla kendilerini dönüştürdüler, hem de kurdukları yapılarla akademik hayatın dönüştürülmesine katıldılar.

Doğrusu, 1968 öğrenci hareketinin en önemli yanlarından birinin, yöneten/yönetilen çelişkinsini yönetilenler tarafından çözmeye girişmesi olduğunu düşünüyorum. Nitekim, ders programları olsun, hocalarla öğrenciler arasındaki ilişkiler olsun, çok esaslı bir dönüşüm uğradı. Öğrencilerle öğretim üyeleri hakikaten yer değiştirdi. Bu mitik bir anlatım gibi gelebilir size, ama öyle olmadığına teminat veririm. Pek çok hocamızın okumak için kendilerine kitap tavsiye etmemizi istediklerini, mimarlık jürilerinde öğrencilerin sundukları tezler etrafında yeni tartışmalar başlattıklarını biliyorum. Bu dönüştürücü güç, öğrencilerin sahip oldukları bütün kapasiteyi ortaya çıkarabilecekleri bir yapıyı kendi elleriyle kurmalarının eseri idi; hakim ilişkinin dışına çıkabilecekleri, bunu sadece yıkıcı değil, aynı zamanda dönüştürücü bir yapı haline de getirebilecekleri bir çerçeveyi kendi elleriyle kurmayı başarmalarıydı.

Uzun '68 ve ağır bilanço

Türkiye'nin 1968'i, Batı Avrupa'dan ve ABD'den farklı olarak, bir-iki yıl sürmedi. Fransa'da aşağı yukarı 1970'e gelindiğinde hemen hemen her şey alabileceği şekli almış, istikrar yeniden kurulmuştu. Fakat Türkiye'nin '68'i, 1980'e kadar sürdü. '68'deki öğrenci hareketinden doğan ve başka sosyal ve uluslararası koşullarla birleşen momentum, sınıf çatışmasına yakın bir ritimde 1980'e kadar geldi. Son derece ağır bir bilanço var geride. Başarısız bir devrim, gerçekleştirilememiş bir devrimci zafer var. Böyle olmasına rağmen, Türkiye tarihinde en özgürlükçü, insanların zihnen ve maddeten kendilerini bağlayan bağlardan kurtulmaya en çok yaklaştıkları dönemi içerdiği için, Türkiye'nin sol kültür bakımından geliştirebildiği her şey aşağı yukarı bu atmosfer içinde geliştirilebildiği için bu dönem bugün hâlâ son derece önemli.

Bugün sosyalist, devrimci, yani 1968'in mirasına, sözüne sahip çıkan güçlerin seçimlerden aldıkları oy oranı yüzde 1'den fazla değil. Ama etrafınıza bakın, kendinize bakın, devrimci solun Türkiye'deki etkisi yüzde 1'den çok daha fazla. O yüzden, düzen açısından devrimcilerin etkisizleştirilmeleri, değersizleştirilmeleri, bir kenara atılmaları için hâlâ hummalı bir faaliyet var. Öte yandan, insanlar dara düştükleri, bir kurtuluş fikrine ulaşmak istedikleri zaman hafızalarını kurcaladıklarında, ilk akıllarına gelen, gene o devrimci hareketin kimi anları, kimi adları, kimi örgütleri. Bu çerçevede, bu uzun sürmüş '68'in Türkiye tarihinde –bütün zaaflarına, kusurlarına rağmen– yapıcı, ilerletici bir rol oynadığını söyleyebilirim. Öte yandan, bu hareketin mavi gökte çakan bir şimşek gibi kendi kendine doğmadığını, kendinden önceki devrimci hareketlerin izlerini taşıdığını, bu nedenle çok uzun bir dönem boyunca Kemalizmin etkilerini, söylemlerini içinde barındırdığını söyleyebiliriz. Ama bir süreç olarak baktığımızda, kendini bağımsızlaştırma, kendini özgün bir fikir olarak kurma yönündeki iradenin baskın olduğunu ve nitekim, 12 Mart'tan sonra büyük ölçüde ayrı bir akım olarak kendi yoluna koyulduğunu söylemek mümkün.

2008'de 20 yaşında olmak

Genç insanlarla konuşurken, "acaba 1968'in bir replikası olur musunuz?" diye bakmıyorum. Bunun imkânsız olduğunu biliyorum. "Aynı ırmakta iki kere yıkanılmaz, çünkü su hep akar" sözünün doğruluğunu hep yeniden görüyoruz. Ama bu, ırmakta akanın su olduğu gerçeğini değiştirmez. Egemen fikirlerin egemen fikirler olmaktan çıkması için başka türlü düşünme, onların bizi yönetmesine son verme ve yönetilmekten kurtulma isteğinin, bunun bir genel arzu olarak toplumu sarması ihtiyacının, o zaman olduğu gibi, hatta bugün belki daha çok sürmekte olduğunu da görüyorum.

1968'in sözüne sahip çıkan güçlerin seçimlerden aldıkları oy oranı hiçbir zaman yüzde 1'den fazla değil, ama devrimci solun Türkiye'deki etkisi yüzde 1'den çok daha fazla. O yüzden, devrimcilerin değersiz kılınması için hâlâ hummalı bir faaliyet var. Öte yandan, insanlar bir kurtuluş fikrine ulaşmak istedikleri zaman ilk akıllarına gelen şey, gene o devrimci hareketin kimi anları, adları, örgütleridir.

Her çağın '68'i kendine. Ümidim, isteğim, 2008'de '68'in dersinin onun ruhunu içererek yeniden gençliğe iade olması, kendi yolunu açıp devam etmesi. Eski kuşakların yapacağı tek şey, bu konuda gerçek bilgiyi aktarmaktan ibaret. Tabii, hâlâ bir devrimci hareket içerisinde yer varsa bize, o yeri de istiyoruz...

Sıkça söylediğim bir şey var, benim klişem gibi oldu: Hiç kimse yirmi yaşını hangi çağda yaşayacağına karar veremiyor. Kendimizi şanslı hissediyorum, çünkü değişim umudunun çok kuvvetli olduğu, her şeyin birbirini beslediği uluslararası bir kaynaşmanın içine doğmanın, bir kitle hareketinin içinde olmanın yarattığı inanılmaz fırsatlar var. Bunların olmadığı bir yerde insanın hayatı hakkında karar vermesiyle, bunun olduğu yerde hayatı hakkında karar vermesi, çok farklı şeyler. 1968'de, her zeki ve onurlu insan aşağı yukarı aynı şekilde davrandı. Onbinlerce insanın aynı şekilde davranmasından söz ediyoruz. Dolayısıyla, bu akıntıya karışmadan kendinize saygınız olmazdı. Böyle bir yol önünüzde akıp gidiyor, siz olmasanız da olan bir hareket var. Dolayısıyla, seçim yapmak o kadar zor değildi, ama yine de bir seçimdi.

Bir kitle hareketi ortaya çıkınca, devrimci öğrenci kliği içerisinde ya da TİP'in yöneticileri arasından gelmeyen benim gibi insanlar, iki yıl içerisinde hareketin ön taraflarına geçtiler ve bambaşka bir yerden hareketi yeni baştan kurdular. Dev-Genç, bir kitlese gençlik hareketi olarak bu kaynaşmanın içinden doğdu, kendi insanlarıyla beraber geldi. Yönetimi aldığımız kongrede yönetime gelen arkadaşların hiçbiri daha önce başka bir kuruluştaki yönetici görevler yapmamıştı. Öğrenci hareketinden çıkmışlardı, oldukları yerin doğal önderleriydiler. Dolayısıyla, onun içinde kendilerini tanımak, bilmek, geliştirmek fırsatını bulabilmişlerdi. Bütün bunların olduğu bir yerde kitle hareketi insanı

dönüştürüyor. Kapasitenizi, neler yapabileceğinizi farkediyorsunuz. Bunun olmadığı yerde, tekil, kendi başına bunu yapmaya çalışan insanların işi çok zor. Bugün yirmi yaşında olan ve bu dertlerle dertlenen, kendisine böyle yol çizmeye çalışan insanlar benim yaptığımdan çok daha zor bir şey yapıyorlar. 2008'de yirmi yaşında olmak, akıntıya karşı yüzmek demek. Bu kararı bugün verilere çok saygı duyuyorum. Kendinizle ilgili bir karar verirken, biraz da başkalarının hayatlarıyla ilgili karar veriyorsunuz. Bu seçimleri yapanların sayıca arttığını her gün gözlüyorum. Çok ümit verici bir şey...

FATMAGÜL BERKTAY Eşitlik Rüzgarı

Koskoca ABD'nin küçücük bir Güneydoğu Asya ülkesine savaş açması ve onun da buna kahramanca direniyor olması çok önemliydi. Napalm bombaları, savaş fotoğrafları... Çok isyan ettirici bir ortam vardı...

1967'nin başında, AFS sınavına girmiştim, Amerika'ya gitmek için. Sınavı kazandığıma memnun olmuştum. '68'de sıra Amerika'ya gitmeye geldiğinde, gitmeyi reddettim. ABD bundan çok üzüntü duydu herhalde. (güllüyor) Yıllar geçti, 1999'da Boston Üniversitesi'nde uluslararası bir çalışmaya katıldım. Dünyanın her yerinden arkadaşlar vardı. Boston valisi bir resepsiyon verdi. Herkes kendini tanıtırken bir-iki kelime de içinden gelen şeyleri söyledi. Herhalde bilinçaltı, "1968 yılında buraya gelmeyi reddettim, çünkü o sırada ABD Vietnam'ı bombalıyordu" dedim. Latin Amerikalı arkadaşlarım çok memnun oldu, alkışlayanlar oldu, ama vali hiç gülmedi...

O yıllarda, "İllâ Ankara Siyasal'a gideceğim" diye tutturdum. Bir şeylerin değişmesi gerektiğine, aynı zamanda

Temmuz 1968: 6. Filo karşıtı gösteriler ve Amerikan askerlerinin denize dökülüşü

değişebileceğine dair çok yaygın bir inanç vardı. O dönemden gelen, etrafımızdaki arkadaşların çoğu siyaset, iktisat okumuştur. Bunlar toplumsal mühendislikle ilgili branşlar. O sırada, “ilâ Siyasal’a gideceğim” dediğimde, bunun nedeninin çok farkında değildim. Ertuğrul’un dediği gibi, bir kuşak olma bilinci yoktu, ama demek ki varmış aynı zamanda. Bunun bir tesadüf olmadığını düşünüyorum. Adını koyamasak bile, o iklimin içindeydik. “Küçük bir ülke Amerika’ya kafa tutabiliyorsa, biz de değişmesi gereken şeylerin üzerine gidip değiştirebiliriz” hissiyatı vardı.

Geçmiş değerlendirenken yanlısına payını hatırlamak gerek. Geçmiş yitirdiğimiz bir şeydir, o yüzden bugünden bakınca bize daha güzel gelir. Ama yine de, bir zamanlar sahip olduğumuz toplumu değiştirebilme, gelişmeleri etkileme duygusunun hiç de boş olmadığını düşünüyorum.

Öğrencilik yıllarımı hatırlarken, ister istemez kitapları hatırlıyorum. Kitaplarla birlikte, Ankara’nın çok kendine özgü mekânlarından birini, o dönemin havasını yansıtan Zafer Çarşısı’nı, kitapçılar çarşısını hatırlıyorum... Tartışma ortamının varlığı çok önemliydi. Forumlar, okuma grupları ve dergiler, hakikaten insana yön veren, tartışmaya sevk eden bir ortam sağlıyordu. Kitap okuyarak dünyayı değiştirebileceğinizi hissediyordunuz. Kitap okumak dünyayı değiştirebilecek bir toplumsal muhalefet yapmanın ve sorgulamanın bir ayağıydı sanki. Bir başka ayak da, hippilik, çiçek çocukluk, bir tür hazcılıkla barışçılık arasında “savaşma, seviş” sloganında kendini gösteren akımdı.

Ama elbette egemen olan, siyasal yandı. ABD’de sivil haklar hareketi, Vietnam Savaşı karşıtlığı, Siyah haklar hareketi... Fransa’da, “üniversitede reform” taleplerinden “işçiler iktidara” sloganına geçen bir hareket... Türkiye dahil, “üçüncü dünya”daki siyasal muhalefet...

Toplumsal muhalefet derken, ailenin, cinselliğin, heteroseksizmin sorgulanmasının, eşcinsellik üzerine konuşmanın vs. epey kuşkulu olduğunu söylemeliyim; hazcılık, hippilik akımı ise çok sınırlı bir çevreye özgüydü. “Ah keşke o günlerde yaşasaydım” diyen, seks, esrar düşünen arkadaşlar hayal kırıklığına uğradı. Bizde, daha ziyade, o kadim Türkiye’yi ve dünyayı kurtarma kaygısı baskındı.

Kadınların huzursuzluğu

Cinsel özgürlük açısından, Batı’da da durumun hiç parlak olmadığını hatırlamak gerek. D.H. Lawrence “Lady Chatterley’nin Aşığı”nı 1928’de yazmıştı; 1960’ta ancak yayınlanabilmişti İngiltere’de. 1949’da, Simone de Beauvoir “İkinci Cins”i yazdığında, bugün birçok öğrencimize gayet akademik gelen bu kitap, Fransa’da inanılmaz bir tepkiyle karşılandı. François Mauriac pornografik bir kitap olduğunu, gençlerin okumaması gerektiğini söyledi. Albert Ca-

mus “erkekleri küçük düşürüyor, aşağılıyor” diyordu...

ABD’de, özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra, aileye bir geri dönüş, bir yandan da müthiş bir McCarthy’cilik dalgası var... ‘50’lerin sonunda üniversiteye daha çok kadın girmeye başlıyor, Betty Friedan’ın “The Feminine Mystique”i (Kadınlığın Gizemi) 1960’ların ortasında çıkıyor, bir canlanma var. Diğer yanda, Vietnam Savaşı karşıtlığı Amerika’da büyük bir siyasî muhalefeti, özellikle öğrenci hareketini yaygınlaştırıyor. Öğrenci hareketiyle Siyahların hakları için mücadele eden hareket bir zaman sonra ayrışıyor. Fakat esas ilginç olan nokta, hem sivil haklar hareketinde, hem de öğrenci hareketinde kadınlar çok etkin. Hakikaten bir eşitlik talebi, rüzgârı var. Şunu da söylemek lâzım: Batı’da, ama aynı zamanda bizde de kadınlarla erkekler arasında bir arkadaşlık ve dostluk ilişkisi vardı. Bunun çok önemli olduğunu düşünüyorum. Bir eşitlik, adalet talebi vardı. Ama, şimdiki postmodernist iklimdeki gibi herkes kimlik peşinde olmadığı için, kadınlar ve erkekler olarak değil, insan varlıkları olarak bir araya gelme olanaklarımız daha fazlaydı. Bunun Amerika’da ve Fransa’da aynı şekilde yaşandığını okuyoruz. Fakat bu noktadan sonra bir ayrışma ortaya çıkıyor: Kadınlar giderek daha fazla inisiyatif aldıklarında, daha etkin olduklarında bir dirençle karşılaşıyorlar. Bu, aşağılama, gülünleştirme, komikleştirme şeklinde bir direnç. Getir-götür işleri, sekreterlik işleri, çay-kahve servisi gibi geleneksel, cinsel işbölümü hareketinde de yansımaya başlıyor. Kadınlar kendilerini huzursuz hissetmeye başlıyor, ama bu huzursuzluğun adını koyamıyorlar. Fakat 1968’e, ‘69’a gelindiğinde, ABD’de, İngiltere’de, Fransa’da kadınlar bunun adını koymaya başladılar. Biz bunu ancak 1970’lerin sonlarında, hatta ‘80’lerden sonra yapabildik. Yani

Kadınlar daha fazla inisiyatif aldıklarında bir dirençle karşılaşıyorlar. Geleneksel, cinsel işbölümü hareketinde de yansımaya başlıyor. Kadınlar kendilerini huzursuz hissetmeye başlıyor, ama bunun adını koyamıyorlar. Biz de Türkiye’de bunları yaşadık, fakat 1968’e gelindiğinde Amerika’da, İngiltere’de, Fransa’da kadınlar bunun adını koymaya başladılar. Biz bunu ancak ‘80’lerden sonra yapabildik.

kadın kurtuluş hareketi denilen şeyin Türkiye’de, 1968-69’da bir karşılığı yoktu. 1968’de, ABD’de, kadınlar çok önemli bir örgütlenme biçimi olarak “bilinç yükseltme grupları”nı örgütlemeye başlıyor. Bunun, bütün bir ‘68’le çok yakından ilgisi var. O dönemde, Çin devriminde kullanılan acıları dile getirme grupları var. Öğrenci ve “yeni sol” hareketi içinden doğan kadın hareketi, Çin’deki bir devrimci örgütlenme biçimini alıyor ve bilinç yükseltme grubu adıyla harekete mal ediyor...

Yavaş yavaş ayrı örgütlenme biçimleri de tartışılmaya başlıyor. Ayrı örgütlenme fikri gündeme gelince, hareket içindeki erkekler defansif bir tavır alıyor, karşı çıkıyorlar; bunu yaparken de yine aşağılama, gülünleştirme biçimleri devreye giriyor. Ama kadınlar da hemen buna karşılık veriyor. O dönem şöyle karikatürler çıkıyor: Kucağında ağlayan bebekle bulaşık yıkayan kadın, bir yandan da telefona cevap veriyor: “Kocam evde yok, ezilen halkların kurtuluşu mücadelesine gitti!”

İktidarın ataerkilliği

Türkiye’de pek deneyimlenmeyen, liberter, hippie, hazcı, hedonist hareket ise ilk başta cinsel özgürlük şiarıyla çıkıyor. Kadınlar da bir yandan aileyi, tekeşliliği sorgularken, biraz sonra bunun maşist bir rengi olduğu anlaşılmaya başlıyor. Diğer tarafta, Kara Panterler hareketi içindeki kadınlar da, 1968-69’a gelindiğinde, isyan ediyorlar, fakat onlar ayrılmıyorlar. 1969’da Washington’da, Demokratik Bir Toplum İçin Öğrenci Hareketi çok büyük bir gösteri düzenliyor. Kürsüye bir kadın çıkıp konuşmaya başlıyor, kapitalizmin insanları nesneleştirdiğini, mülk haline getirdiğini anlatıyor. Gayet doğru düzgün, dinleyiciler açısından kabul edilebilir bir konuşma yapıyor. Buna rağmen, ısıklıklar, “indir şu kadını oradan” sesleri yükselmeye başlıyor. Konuşmayı yapan kadın da epeydir hareketin içinde, “benim tanıdığım bildiğim hareket bu muydu, arkadaşlarımız bunlar mı” diye düşünmeye başlasa da, titrek bir sesle konuşmasını bitiriyor. Bunun üzerine, sözü Shulamith Firestone alıyor. Firestone da, Yeni Feminist hareketin öncülerinden, belki de en önemli sözcülerinden biri. Sadece kapitalizme değil, erkeklerle de verip verip tartışmaya başlıyor, üstelik sadece kapitalist erkeklerle değil, önünde duran devrimci erkeklerle de söyleniyor: “Hadi o zaman, yaşadığımız yerden başlayalım. Kapitalizm ve o diğer ‘izm’ler evin içinden başlamıyor mu? Çünkü biz kadınlar, devrim hakkında söyledikleriniz konusunda samimi misiniz, yoksa sadece kendiniz için mi daha fazla iktidar istiyorsunuz, çok merak ediyoruz...” Bu çok mânâlı ve ehemmiyetli bir laf; hakikaten bir ayrışmanın kaçınılmaz olduğunu ortaya koyuyor... Todd Gitlin, “Umut Yılları Öfke Günleri” adlı kitabında ‘68’i değerlendirirken, bu ayrılığın, gerilemekte olan öğrenci hareketini daha da çözülmeye götürdüğünü anla-

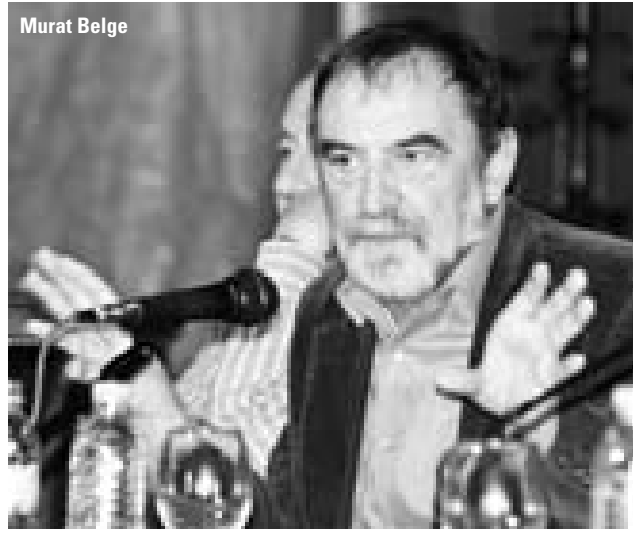
tır. Ertuğrul'un da dediği gibi, '70'lerde artık Batı'da taşlar yerli yerine oturmaya başlamıştı.

Türkiye'de ne var ne yok dersenez, başta söylediğim noktaya geleceğim. Siyasal muhalefet vardı, ama toplumsal muhalefetle, özellikle o ikinci ayak dediğim şeyle gerçek anlamda bir hesaplaşma yaşanmadığını düşünüyorum. 1970'lerin sonuna kadar, iktidarın ataerkilliği, cinsiyet ilişkilerindeki derin adaletsizlik, ailenin niteliği, heteroseksizm sorgulanmadı, eşcinsellik kapitalizmin bir yozluğu, sapkınlığı olarak görüldü. Bir de, "halkımızın değerlerini benimsemek" anlayışı vardı. Bunun feodal değerlerin benimsenmesi olduğunu tahmin edebilirsiniz. Bunlar ancak '80'lerden itibaren daha çok konuşulur oldu. Bu çerçevede, Türkiye'nin '68'i pek de yaşamamış olduğu kanaatindeyim.

MURAT BELGE

İçeri hava girdi

Kürk yıl olmuş! Geçmiş ve gelecek kavramları üzerine düşünüyorum da, bir kabulümüz vardır: Geçmiş olmuş bitmiş, artık değişmez, gelecek de henüz olmamış, dolayısıyla her türlü gelişmeye, ihtimale açık gibi gelir. Çok da öyle değil. Bir kere, geleceği bilmiyoruz, görmüyoruz, ama onun ne kadar determinine olduğunu çıkarabiliriz. Belki de gelecek o kadar büyük bir özgürlük alanı değil. Buna karşılık, geçmişe de oldu bitti diyoruz, geçmişin kendisi oldu bitti, ama biz, olup biteni nasıl anlıyoruz? Kafamızdaki düşünceler devamlı değiştiği için geçmişte de bir hareketlilik var. Geçmiş, olmuş bitmiş bir şeyden ibaret değil. Yirmi yaşında biri "Anna Karenina" okur, bir de kırkında okuduğunda, çok farklı bir "Anna Karenina" çıkar karşısına. Altmışına geldiğinde bir daha okursa, o zaman bambaşkadır "Anna Karenina". Her kitabı yirmi yılda bir okumaya kalkarsak, bu işle başa çıkamayız, ama tarih deyince, hele de '68 gibi bütün dünya için bir dönüm noktası söz konusu olunca, haliyle dönüp dönüp bakmak gerekiyor. Her dönüp baktığımızda, o zamanki

Murat Belge

O dönemin uzantısı durumunda görebildiğim insanlar, bugün milliyetçi olabiliyorlar. Yani şöyle bir tur atılmış, biraz açık havada dolaşmış, tekrar eve girilmiş, oturulmuş. Açık pencereler de kapatılmış, "aman sıkı sıkıya kapatın" denilmiş. Bizim tragedyamız bu bence. Hedefe varılmadan yönü çevrildi ve bir başka şeye doğru evrildi.

düşünce dünyamızın ışığında farklı perspektifler karşımıza çıkıyor.

Ben '68'de nereden, ne yapıyordum? Mayıs '68'de Ankara'daydım, İstanbul'da da ilk üniversite işgali mayısta olmuştu. Bir-iki yıldır Türkiye İşçi Partisi (TİP) üyesiyim. Parti içindeki Bilim Kurulu'ndayız, Murat Sarıca, İdris Küçükömer, Nurkalp Devrim'le beraber çalışıyoruz. Nurkalp'ten öğrendim ilk, üniversite işgalinin olduğunu. Bir-iki gün sonra, Halet Çambel Edebiyat fakültesinde, ben de oradayım, Halet'in bazı öğrencilerle teması olmuş, öğretim üyesi sıfatı taşıyan birini aralarında görmek istediklerine dair bir mesaj almış. Bunun üzerine gittim, işgal altındaki üniversiteye giren ilk adamım. TİP'liyim, TİP sosyal devrim için mücadele ediyor, fakat o tarihlerde, Türkiye'de sol bölünmüş, Millî Demokratik Devrim (MDD) vaziyeti var. İlk üniversite işgalinde bu iki durum karşı karşıya geliyor. Daha önce, 27 Mayıs olmuş, Ertuğrul'un dediği gibi öğrenci hareketi olarak başlamış, ondan sonra da bir askerî darbeye dönüşmüş, böylece iktidar değişmiş...

İnsanlar gelecekte yapacakları işi geçmiş modeline dayandırmaya meraklıdır, geçmişte ne olmuşsa gene olur gibi gelir. MDD'ciler üniversite işgalini uzatmak istiyor, çünkü uzadığı zaman polis müdahale edecek, öğrenci-polis çatışması çıkacak, ordunun da polise müdahale etme imkânı doğacak... O tarih-

lerde "ordu-millet elele", "ordu-geçmiş elele" deniyor. Ordu kısmı değişmiyor! (salonda gülüşmeler) İçeride TKP'liler var; Deniz (Gezmiş) falan da MDD savunucusu, ciddi bir gerilim var ve hükümet saldırmıyor, çünkü ne yapılmak istendiğinin farkında, tekrar 27 Mayıs'a doğru gidebilir bu iş. Dünyada '68 büyük bir harekete dönüştü, kitleselleşti. Ama biz entrikalarla dolu, karışık bir politik ortamın içinde bulduk kendimizi, sonra da bu devam etti. '80'lere kadar da, buradan başlayan, büyük ölçüde yükün öğrencilerin sırtında olduğu bir sol hareket böylece devam etti...

Üç tane dünya

'68'in bana çok çarpıcı gelen yanı, bütün dünyayı sarması, tam bir global hareket olması. Oysa dünya monoton, yeknesak bir yapı değil, farklı rejimler var, o tarihlerde "birinci dünya", "ikinci dünya", "üçüncü dünya" gibi terimler ortaya çıkmış. Bir kere, üç tane dünya var! Sonra "üç dünya teorisi" de olacak! Bunlar başka başka rejimlerle idare ediliyor. Buna rağmen, bunların hepsinde Mayıs '68'de bir şeyler olmaya başlıyor. Ondan sonra da, ülkelerin yapılarına göre, ya çok fazla uzamıyor ya da uzuyor. Ben de solcuyum o zaman, ve kapitalist ülkede yaşayan insanların kapitalizme başkaldırmaları, onu yok etmek için eyleme girmeleri benim atımdan son derece normal. Ama sosyalist memleketlerde de oluyor aynı şey, orada niye oluyor? Onlar gidilmesi gereken yere gitmişler... Ayrıca, "üçüncü dünya"da da, mesela Vietnam'da '68 hissediliyor. Vietnam '68'de olmadı ama, diğer yandan o savaşın tarafı olan Amerika'nın içinden bir kanalın açılmasıyla birlikte önemli bir rol edinmiş oldu Vietnam. Aslında, bütün dünya hoşnutsuzdu, kimse bulunduğu yerin koşullarından mutlu değildi. Herkes değişim istiyordu.

Berlin Duvarı yıkılmadan bir yıl önce "Basın Özgürlüğünün Geleceği" başlıklı bir toplantıya katıldım. Toplantıya Doğu ülkelerinden gelen adamlar var. Devlet tekeliyle basın sansürlenmiş, "devletten hiçbir hayır gelmez" diyorlar. İtalya'dan gelen gazeteciler de var, onlar da diyor ki, "basında reklamdı,

İZLEYİCİLERİN SORUSU: 68 DEĞERLERİ NEDİR?

Anti-emperyalizm, devrim, enternasyonalizm

Ertuğrul Kürkçü: Üç değeri önemsiyorum. Birincisi anti-emperyalizm. Türkiye '68'ini o karakterize eder. İkincisi devrimcilik, üçüncüsü enternasyonalizm. Enternasyonalizm daha az miktarda bulunur, ama bu üçü önemli.

Fatmagül Bertkay: Eşitlik, özgürlük ve enternasyonalizm. Geçmişe baktığımda benim derdim bunlardı. '68'de ve sonrasında içinde bulunduğum ortamda eşitliğin hep çok ön plana çıktığını gördüm. Türkiye solunun, tıpkı Türkiye toplumu gibi, özgürlük probleminin olmadığını deneyimledim. Ortaokulda, lisedeyken kendi başıma okuyan, daha bireyleşme yolunda adım atmış birisiyken, kafamı çok daha fazla eşitliğe takmak zorunda kalıp özgürlük mesele-

sini unuttum... Enternasyonalizm bizim için çok önemliydi. Enternasyonalizmi o dönemin solculuğu içinde öğrendim ve bugün hayretler içinde kalıyorum esamesinin okunmamasından. 15-16 yaşındayken Enternasyonal Marşı'nı ezbere bilirdik ve enternasyonalizmi de içimizde taşıydık. Bu, Türkiye'nin genel ideolojik ortamıyla çok ilgili. Enternasyonalizm sevmiyor Türkiye toplumu, özgürlük sevmiyor. Eşitliği de ayrılmak biçiminde anlıyor. Siyaset Bilimi hocasıym, eşitlikle özgürlük arasındaki ilişkiyi sorduğumda, öğrencilerin kâğıtlarının yüzde 90'ında eşitlikten söz eden cevaplar geliyor hâlâ. Toplumsal muhalefet içeriği anlamında bizim bir '68'imiz oldu mu sorusu hâlâ geçerli benim için.

Murat Belge: Ertuğrul haklı, anti-emperyalizm başta gidiyordu, ama bu bence hareketin de zaafıydı. Enternasyonalizm başta gelseydi çok başka türlü olurdu. Tabii bu derece milliyetçilik üzerine beyni yıkanmış bir toplumda iki kişinin kalkıp da "enteryasyonalizm iyidir" demesiyle birden değişip oraya varmak mümkün değil. Anti-emperyalizmden başlanabilir, ama buradan enteryasyonalizme gidebilirdik. Yolda kesilen, yönü başka tarafa çevrilen de bu oldu, enteryasyonalizm yerleşemedi. O zaman da bütün o hareketten gelmiş birçok insan birdenbire gayet parlak milliyetçi olabiliyor. Bu da sadece Türkiye'ye özgü bir şey değil. Miloseviç'inden Tujman'ına bütün dünyada bir zamanın Komünist Parti yöneticileri hiç sıkıntı çemeden ertesi gün en baba milliyetçi kesiliyorlar. İşte orada gene düşünmemiz lazım: Niye Marksizm bu kadar kolay milliyetçilikle örtüşebilecek hele geldi? Nerede yanlışlık?

şuydu buydu, bir sürü parasal ilişki var, çıkar çevrelerinin işine gelmedikçe haberi de sansürlerler, sermayenin yaratacağı basından hayır gelmez". Devletin tekelinden şikâyet edenler, sanıyorlar ki, özgür bir sermaye olsa basında güzel şeyler olur; o "güzelliği" yaşayanlar da devletleşirse belki iyi olur diyor. Ben Türk olduğum için, "ikisinden de hayır gelmez" diyorum. "Bu iş okur meselesidir, tavır koyabilecek bir toplum varsa, bunları tartışmamıza gerek kalmayacaktır" dedim. Ama böyle bir toplum olmadığı için her zaman tartışmamıza gerek var.

Esnemeyen bir sistem

Bu konuya girmişken, şuna da değineyim: Batıda, burjuva demokrasisi dediğimiz, belki de çok beğenmediğimiz sistemin bazı açıklıkları var. Batı nitekim '68 hareketini sistem dışına atmadı, kovalamadı, alabildiği kadar kendi içine çekmeye çalıştı. Bugün, Tarık Ali İngiltere'de bir rol oynamaya devam ediyor; Cohn-Bendit, Almanya'da Yeşilci olarak hayatına devam ediyor. "Düzen aldı adamı, yıprattı, köşelerini yumuşattı, kendi yararına kullanıyor" denir hep. Ama bunu yapana kadar, düzenin de kendisini değiştirmesi lâzım. Bu tek taraflı bir numara değil. Nitekim demokrasi deyince, '68'lilerin Batı dünyasında bir sürü özgürlük getiren rolü var, inkâr etmek mümkün değil...

Peki Prag Baharı'na ne oldu? Polonya, daha önce Macaristan deneyimi de var. O dünyada içine almak ve asimile etmek gibi bir şey yok. Tankla Prag'a girildi, Sovyetik rejim katıyen değişmeyeceğini deklare etti, değişmek isteyenleri de ezdi. Esnemeyen bir sistemden bahsediyoruz, '89'da da Berlin Duvarı çöküyor. Esnemeyi becerebilseydi o sistem, '68'in verdiği mesajı anlayıp "kendimize göre yeniden çekidüzen verelim"

deme yeteneğine sahip olsaydı, '89'da Berlin Duvarı çökmeyebilirdi.

Türkiye Batı demokrasisine göre çok daha anti-demokratik, onun için de copuyla mopuyla bulduğu her fırsatta dağıttı; ama, Sovyetik rejimler kadar da hiçbir açık kapısı olmayan bir siyasî iktidarın tekelinde olmayan bir toplum. Bir de şöyle bir şey oldu: Kemalist orduyla, kapitalist Demokrat Parti iktidarı arasında alttan alta bir politik mücadele sürdüğü için, 27 Mayıs Anayasası, cahil köylülerin verdiği oylarla iktidara gelip iktidarı suiistimal edecek siyasîlere karşı okumuş şehir bürokrasisini vs. garanti altına almak üzere çıkarıldı. 27 Mayıs anayasası bizim için bir hareket imkânı ve alanı sağladı. Aslında, böyle bir şey istendiği için değildi bu. Nitekim, 11 yıl sonra 12 Mart oldu, o anayasa zapturapta çekildi. '80'de de, malûm, hâlâ başımızdaki anayasaya geldik. Türkiye için söyleyeceğim şu: Biz son derece içine kapanık, "kendimizden başka dostumuz yok", "biz birbirimize benzeriz" türünden ideolojik unsurlarla yetmiş bir topluluğuz. Mazda firması yeni bir otomobil markası çıkarttığında üç gün sonra birisi alabiliyor, mini etek modası çıktığında beş gün sonra Türkiye'ye gelebiliyor, ama insan haklarının gelmesi yıllar alabiliyor ya da üç-beş insanın kendi arasında konuştuğu bir konu olarak kalabiliyor. O bakımdan, anayasanın çok da niyet etmeden açtığı boşluklar, ardından da dünyadaki '68'in Türkiye'ye gelmesiyle, oldukça havasız olan bu yapıda bir takım delikler açıldı, içeri hava girdi. Türkiye'deki düşünce dünyası, gerçekten ilk defa '68'le birlikte bir dönüşüm geçirdi. Ondan önce, nasıl milliyetçi olacağımızı düşünmekten başka bir şey bilmiyorduk. Bir de İslâmî reaksiyon gibi durumlar vardı ki, onun da bir entelektüel pırlıtısı yoktu, sadece tepkisel bir hare-

Türkiye'deki düşünce dünyası, ilk defa '68'le birlikte bir dönüşüm geçirdi. Ondan önce nasıl milliyetçi olacağımızı düşünmekten başka bir şey bilmiyorduk. İdeal, her şeyin başına bir Türk sıfatı koymaktı, Türk liberali diyeceksiniz ki insanlar yanılmasın, sadece liberal zannetmesinler. Böyle bir dünyamız vardı bizim. Bunu ilk defa '68 açtı...

ketti. İdeal, her şeyin başına bir Türk sıfatı koymaktı, Türk liberali diyeceksiniz ki insanlar yanılmasın, sadece liberal zannetmesinler. Böyle bir dünyamız vardı. Bunu ilk defa '68 açtı...

Bizim tragedyamız

Sosyalist devrim, MDD gibi somut, üzerinde devamlı kavga edilen konular var. Millî Demokratik Devrim dendiğinde, bir kapıdan çıkıyoruz, şöyle bir gidiyoruz, başka kapıdan giriyoruz, ama farkında değiliz, yine eve girmişiz. Yaşanan olay bence buydu. Burada sana katılmıyorum Ertuğrul, Fransa'da işçi sınıfıyla öğrenciler arasında organik bir birlik beraberlik olmadı. Avrupa ve Batı ülkelerinde genel olarak olmadı, çünkü bu insanların müesses nizam dedikleri şeyin içinde komünist partiler, sosyal demokrat partiler vardı. Belki öbürleri gibi değildi, ama onlar da gayet hiyerarşik, bürokratik ve Stalin'e bağlıydılar. '68'de molotof kokteyli atan bir Fransız, İngiliz öğrenci, "var mı Stalin Baba gibisi" demezdi, öyle bir değer yoktu. Batı'daki öğrenci hareketi, o müesses nizamın partilerine gitmedi. Ama bu, bizim bildiğimiz bir şey değildi, bir avuç TKP'li komünist dışında kimsenin haberi yoktu. Onun için paldır küldür ortodoksiye koştuk, o ortodoksiyle kendi ulusal ortodoksimizi gayet güzel birbirine uydurabildik. Nitekim, o dönemin şunu bunu yapan insanları bugün milliyetçi olabiliyorlar. Yani şöyle bir tur atılmış, biraz açık havada dolaşmış, tekrar eve girilmiş, oturulmuş. Açık pencereler de kapatılmış, "aman sıkı sıkıya kapatın" denmiş, Avrupa Birliği falan da içeri girmesin vaziyetindeyiz. Bizim tragedyamız bu bence. Hedefe varılmadan yön çevrildi ve bir başka şeye doğru evrildi.

'68 ve Marx

Bir dünyanın bittiğini bize en kuvvetli şekilde söyleyen olaydır '68. Bu biten dünyanın içinde Marx da var, ama "Marksizm yanlıştır" anlamında söylemiyorum. Marx'ın bildiği bir dünya vardı ve o dünyada devrim nasıl olabilir, bunu düşünen bir adamdı. Dünya hakkında söylediklerinin zamanı kısmen geçti, ama bir sürü söylediği de hâlâ geçerli, o yöntemle dünyaya bakmaya devam etmek de gerekir. Ben hâlâ Marksistim. Ama işçilerle '68 bir araya gelmedi.

'68, dünyayı yerinden zıplatan bir hareketti. Emeğin yeniden tanımlanma gereği vardı, zihnî emeğin de sosyalist mücadelenin içine alınması gerekiyordu. Daha çok Fatmagül'ün üzerinde durduğu değişimler ne Marksizmde, ne de işçi sınıfının o andaki ideolojisinde vardı. Ne de bugün var. Dünyada bir takım şeyler değişti, ama bu ilericilik dünyayı ileri götürmedi. Lokomotif olma durumunu yeniden düşünmeyi gerektiren şeyler çıktı ortaya. '68, bunu bize net bir şekilde anlattı. Ama, dediğim gibi, yirmi yaşında "Anna Karenina"yı okumakla, kırkı ve altmışında okumak farklı sonuçlar getiriyor.

1968'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'yle başlayan işgal ve boykot geleneği yıllarca sürdü. Yukarıda, İTÜ'de düzenlenen bir boykottan 17 Ocak 1970 tarihli bir fotoğraf...

WILLIAM KLEIN

Tutkularınızı Yaşatın

Neredeyse üç saattir hayli ilginç konuşmalar ve tanıklıklar dinliyorum. Kendimi okulda hissettim. Gerçi burası da okul ya. (gülüyor) Hepten kayboldum. Bir yuvarlak masa toplantısı olacağını, fikir alışverişinde bulunacağımızı umuyordum. Tam da '68 Mayıs'ında karşı olduğumuz, dönüş-türmek istediğimiz türden bir hadise oldu şimdi bu. Sorbonne'un profesörleri geldi aklıma. Önceden dağıttıkları kâğıtlardan dersi anlatıp bir de bu kâğıtlardan sınav yaparlardı...

İyisi mi, sorularınız varsa cevaplamaya çalışayım, ama gerçekten Mayıs '68 hakkında bir konuşma daha yapmak istemiyorum. (Soru gelmiyor, sessizlikten sonra usulca lafa giriyor) Belki size yaptığım film den ("Büyük Akşamlar, Küçük Sabahlar") bahsedebilirim. Böylece ideolojik bir konuşma yapmaktan kurtulurum. Paris'te Quartier Latin'de oturduğum sokakta kargaşa başlamıştı, tartışmalar kızışıyordu, gün boyu hareket vardı. Sinemacılar da Paris dışında, devrimci sinemanın nasıl olması gerektiğinin tartışılacağı bir buluşma ayarlamışlardı. Küba'dan, başka ülkelerden gelenlerle sabahları bulan, günlerce süren oturumlar yapmıştık. Mayıs '68, mayısın 4'ünde başlamıştı. 13 Mayıs'a gelindiğinde işçi sendikalarıyla birlikte çok muazzam bir gösteri olmuştu. İşçiler işi bırakıp harekete geçmişlerdi. Öğrencilerle işçilerin ilk buluşmasının gerçekleştiği gösteride bir milyondan fazla insan toplanmıştı. Biz sinemacılar da şehrin dışında sabahlara dek tartışıyorduk. Açıkçası, hüsrana uğramıştım. Şehrin merkezi kaynarken, biz konuşmaktan başka ne halt yiyorduk? Bir öğleden sonra, toplantıdan dışarı attım kendimi. Koridorda bir sigara tellendirmiştim ki, Sorbonne'dan gelen bir takım öğrenciler çıktı karşıma. Gelişmeleri aktardılar. Belçika, Almanya, Hollanda TV kanalları Sorbonne'a akın etmişti. Fakat televizyoncular alacaklarını alıp geri dönüyorlardı. Birinin olayları filme almasını istiyorlardı. Koridorda

Tarihi mitinglerin ardından çok ciddi kazanımlar oldu. Sendika fikri tüm iş kollarına girdi, ücretlerde yüzde 37 artış oldu. Bunlara devrim demiyoruz ama, gelineen nokta çok değerliydi.

benden başka sinemacılar da vardı, öğrenciler ortaya doğru "Sorbonne'u çekmek isteyen var mı" diye sordular. "Ben isterim" dedim. "Sen kimsin" dediler. Tanıştık, anlaştık ve işe koyulduk...

Ağızlardan düşmeyen kelime

Ama biraz geç başlamış olduk. Çektiğim film mayısın 20'sinde başlıyor. İnanabiliyor musunuz? O güne kadar hep bir şeyler oluyordu, ama kimse çekmemişti. Çok bürokratikti. Biz hiç devrim yapmayı düşünmedik, ama kelimenin kendisi ağızlardan düşmüyordu. Mayıs '68 bir devrim değildi. Hükümetin yerine geçmek gibi bir niyet yoktu. Bu, Komünist Parti'nin programında olan bir şeydi. Kimse başbakanlığı veya Ulusal Sinema Merkezi'ni işgal etmeyi düşünmüyordu. Biri çıkıp "Ulusal Sinema Merkezi'ni kim işgal etmek ister" diye sormuştu ama, sonra ne olacaktı ki?

Günde 15 saat tartışıyorduk. El kameralarımız vardı, bunlar ses kaydı da alabiliyordu. Her hareket kendi filmini çekecek ve bunlar bir şemsiye altında toplanacaktı. Troçkistlerin, anarşistlerin, komünistlerin, sendikaların olduğu on kadar hareket kendi filmlerini çekecekti. Dönemin cömert havasının bir parçasıydı bu. Bu sayede Mayıs '68 macerasını bir araya getirebilecek olmak bizi heyecanlandırıyordu.

Günde 16 saat çalışan adam

İnsanlar Mayıs '68'de ne olduğunu konuşuyor. İşin komik tarafı, o tarihte kimse ne olduğunu bilmiyordu. Kırk yıl sonrasında bile gerçekten tam olarak ne yaşandığı anlaşılmamış gözüküyor. Her zaman olan bitenin farkında olan tek bir kişi vardı: Cohn-Bendit. Sorbonne'da her günün sonunda genel bir değerlendirme yapılırdı. Cohn-Bendit çıkar, o gün orada bizzat olaylara tanıklık etmiş olanlara neler yaşandığını açıklardı. Jeton bu açıklamadan sonra düşerdi. Gerçek şu ki, eski alışıldık eylem biçimlerinden hiçbirini kullanılmamıştı. Kimsenin iktidarı ele geçirmek gibi bir niyeti yoktu, ama kendi hayatlarının kontrolünü ellerinde tutmak istiyorlardı. Hoşnut olmadıkları bir düzene onları neyin mahkûm ettiğini anlamak istiyorlardı.

Filmde günde 16 saat çalışan bir adam var. Kendini geliştirmek, bir şeyler öğrenmek istiyor. Sorbonne'daki tartışmalara katılamıyor, çünkü çalışmaktan geriye kalan vaktini sadece uyuyarak geçiriyor. İşe yaramaz biri olarak görülme, herhangi biri olmak istemiyor. Yaşamak için anlamak istiyor. Yürek acıtan bir sürü hikâye, dokunaklı sahneler var filmde. Konuşmak, insanlara terapi gibi geldi '68'de. Bin kişinin önünde, daha önce dile getiremediğiniz meseleleri konuşuyorsunuz. İnsanlar ilk defa "hayatımdan tatmin olmuyorum, değişmek istiyorum" cümlelerini kurdular. Nicelik değil, bir nitelik arayışı vardı ve bu slogan haline geldi. Kaliteli bir yaşam! Hatta işçi örgütleri zam talebinden çok buna vurgu yapmaya başladı. Tabii siyaset nasıl işliyor, biliyorsunuz. Hemen yeni

kabinede yaşam kalitesinden sorumlu bir bakanlık tayin edildi. (gülüyor)

Sarkozy ve '68

Alın size Sarkozy! "68'i iştirmek dahi istemiyorum, '68 bitti. '68'in mirasını yaşatacak mıyız, yoksa ondan ebediyete kadar kurtulacak mıyız?" diyor. 68'in sloganlarından "tutkularınızı yaşayın"ı duymak istemediğini söylüyor ama, mirasa konan da, tutkularını yaşayan da o. Ne yapmak isterse yapıyor. Eşinden ayrılıyor, Carla Bruni'yle evleniyor, koca bir yatla tatillere çıkıyor. Hayalleri gerçek oluyor, ama insanlar da öfkeli. Fransa'da ona "gösteriş budalası" deniyor. Sarkozy, 1968'in tahayyül ettiği insan varoluşunun bir karikatürü adeta. 1968, arzulan bir yaşamı mümkün kılacak şekilde hayatı dönüştürmeyi, emeğin karşılığının verilmesini murad ediyordu. Nitekim tarihî mitinglerin ardından çok ciddi kazanımlar oldu. Sendika fikri tüm iş kollarına girdi, ücretlerde yüzde 37 artış oldu. Bunlara devrim demiyorum ama, gelineen nokta çok değerliydi. '68 hareketinin kühü konuşmak, konuşmak ve fikir alışverişinde bulunmaktan, komşuyla ilişki kurmaktan ibaretti.

Filmde iki saat içinde yedi gün izliyoruz. Mayıs 21'de Lyon Gar'ındaki muhteşem gösteriyle başlıyoruz. Öyle bir gündü ki, hareket Ticaret Odası'nı alaşağı etmeye yönelmişti, fakat onları bekleyen polisle karşılaştılar. Ticaret Odası'nı yaksalar da kimsenin umurunda olmazdı zaten. Sürekli bir şey oluyordu. Tüm bunların ne ifade ettiğinin çok farkında değildi belki insanlar, ama bir şeyden emindiler: Başka bir varoluşun izini sürmek istiyorlardı. "Hadi bir fabrikayı veya Ticaret Odası'nı işgal edelim" dense, bu pek karşılık bulmazdı. Asıl odak, Sorbonne'un işgaliydi.

Polis Sorbonne'a giremez diye düşünülüyordu, çünkü Fransa tarihinde öğrenci isyanları meşhurdur. Ancak, bir ilk oldu ve üniversitenin rektörü polisi çağırdı. 600 küsur yıllık Sorbonne tarihinde polisin içeri girdiği vaki değildi. Bu noktada Cohn-Bendit çok etkili oldu. Polis barikatları kaldırıldı, öğrenciler üniversiteyi sardı, "biz istediğimiz zaman dışarı çıkabilirsiniz" dendi polise. Çılğın bir ortam vardı ve çok anlamlıydı. Üniversiteye canlılık gelmişti.

Yuvarlak masa başka mevzu, ama yine de yuvarlak masayla ilgili güzel bir hikâyem var. Bir sabah, saat 8'de polis kapıya geldi. Ellerinde bir takım kâğıtlar vardı. Avukatımı arayıp haklarımı sordum. İçeri girmelerine izin vermeli miydim? İddiaya göre, bir başka filmimde geçen bir yuvarlak masa sekansında edilen birkaç çift lafı, hiç yayınlanmamış bir kitaptan intihalle suçlanıyordum. Filozof, psikolog ve yazarları davet ettiğim bir sahne vardı. Oradakilerden birinin bizzat o an sarfettiği sözcükler olabilirdi; "yuvarlak masada olur böyle şeyler" dedim. "Masanın şeklini sormadık, o lafı herifin kitabından arakladın mı, arakladın mı" diye üsteltiler. "Yahu" dedim, "yuvarlak masa işte" ... (gülüyor)

William Klein

Devlet Gibi Görmek

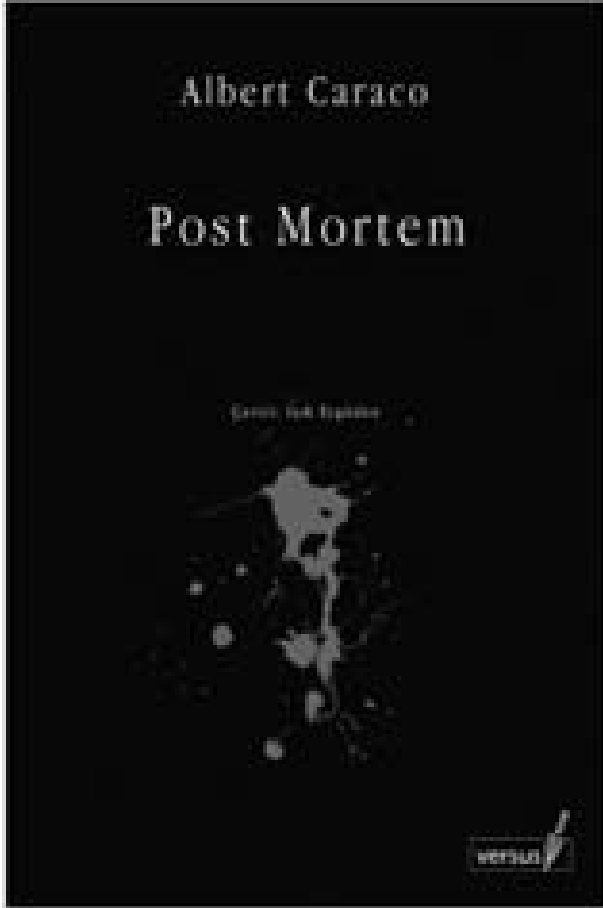
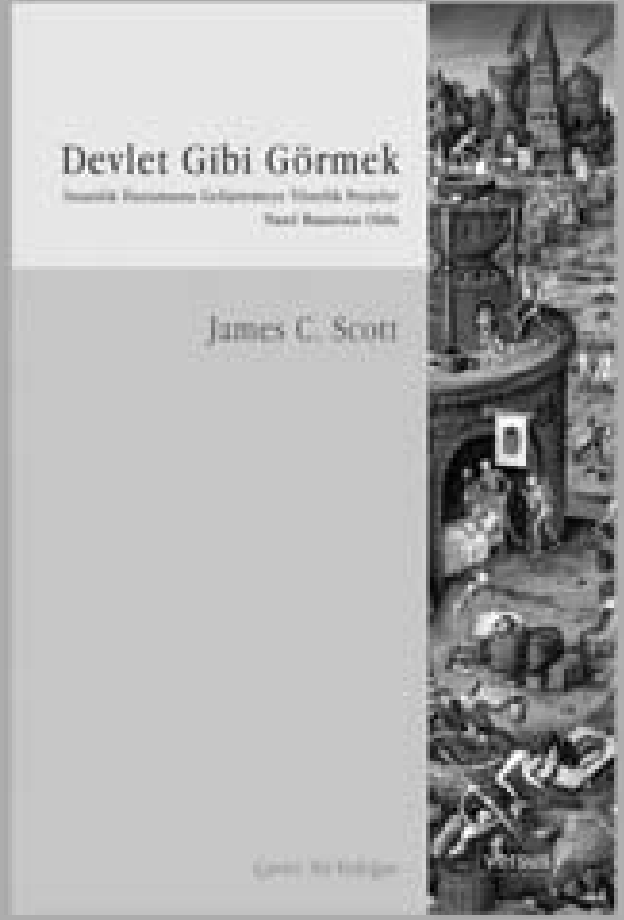
İnsanlık Durumunu Geliştirmeye Yönelik Projeler
Nasıl Başarısız Oldu

James C. Scott

Devlet Gibi Görmek modern devletin, kaynaklarını yukarıdan ve merkezden daha okunabilir, dolayısıyla daha yönetilebilir kılmak için başlattığı projelerin geçen üç yüzyıldan günümüze yol açtığı yıkımın izini sürüyor. James C. Scott kalıcı soyadlarının, nüfus ve kadastro kayıtlarının yaratılmasıyla, ağırlık ve ölçü birimlerinin, dilin standartlaştırılmasıyla hızlanan bu sürecin toplum mühendisliği ile birleştiği yüksek modernizme odaklanıyor. Sovyet kamulaştırmasından Çin'deki Büyük Atılım'a, Tanzanya'daki zorunlu yerleşikleştirmeden Brasília'nın inşasına kadar yirminci yüzyılın büyük toplum mühendisliği projelerini mercek altına alan Scott'ın cevabını aradığı soru şu: Bilimsel bilginin iktidarını arkasına alan bu projelerin korkunç insanı ve ekolojik yıkımlara yol açması, etnik gruplar ve dinsel mezhepler arasında şiddetli harekete geçirmesi kaçınılmazdı; ancak bütün bu bedellere rağmen yürürlüğe konan bu projeler vaatlerini -insanlık durumunu geliştirmeyi- gerçekleştirmekte neden bu kadar başarısız oldular?

Scott, yüksek modernizmin başarısızlığını, hiyerarşik bir toplumsal düzenin yaratılmasına karşıt olarak "karşılıklılık"ın rolünü vurgulayan anarşist düşünürlerden de yararlanarak, metis'i, pratikten ve deneyimden gelen bilgiyi görmezden gelmesine dayandırıyor.

Yirminci yüzyılı ve günümüzü anlamak açısından önemli bir kitap.

Post Mortem

Albert Caraco

Yirminci yüzyılın az sayıdaki karanlık, nihilist düşünür-yazarlarından Albert Caraco külliyatı, "Kaosun Kutsal Kitabı"nın ardından "Post Mortem"le devam ediyor.

Caraco'nun en anlaşılır metni olsa da, Eser'in bütünlüğüne dahil: Son derece yalın, ama aynı ölçüde incelikli, "alengirli", daima muhteşem, daima katlanılmaz. Caraco'nun paradokslardan aldığı haz bu kısa ve otobiyografik metnin her yanından fışkırıyor. Müteveffa "Sayın Anne"nin ardından yazılan bu metin sevgi ile nefretin incelikli oyunlarının sergilendiği ender eserlerden biri. Nefretini açıkça ifade eden Caraco, nevroptça tiksindiği yaşamının kaynağı olan, doğuran, hadım eden bu "Sayın Anne" figürü karşısında sevgisini de gözler önüne serer.

Bu "hayal kırıklığına uğramış hümanist" in, bu "insanlık holocaust'u tellalı"nın gözünden, tek lütfi değer varlığa, "Sayın Anne"ye yazılmış bu "kara-lama", Caraco'nun soğuk nesnelliğiyle gizlemeye çalıştığı ama bütün ketlenmelerinin ve yaratısının belki de temellerinde bulunan bir kırılmanın, acının, en güzel, en lirik ifadelerindendir.

Bu yas anlatısı, aynı zamanda, Ezeli Dişi üzerine, her varlığın içindeki tensel ve tinsel dişi üzerine de bir tefekkürdür.

Her sayfada tek paragraflık yazı tarzıyla, Caraco, tekrar tekrar okumaya, düşünmeye ve belki de boşlukları, kâğıdın, yaşamın boşluklarını doldurmaya ya da bu boşluklara bakabilme cesaretine sahip olmaya davet ediyor bizi...

Çingene çocuklar, maçları Çingene futbol yıldızı Banel Nicolita'nın posterlerini taşıyarak izliyor.

ROMANYA'DA IRK AYRIMCILIĞINA KARŞI TEK TABANCA: VALERIU NICOLAE

Sahalar değişirse her yer değişir

Valeriu Nicolae, Romanya'da yaşayan bir Çingene. Çocukluğundan beri ayrımcılığa, aşağılanmaya maruz kaldıktan sonra gittiği bir maçta duyduğu ırkçı tezahüratlar hayatını değiştirmiş. "Tribündeki önyargıları yıkarsanız, hayatın her alanında yıkabilirsiniz" diye yola çıktığı o günden beri ayrımcılıkla mücadele ediyor. UEFA'ya şikâyetleri nedeniyle Bükreş basınında vatan haini ilan edilen, ölüm tehditleri alan Nicolae'nin hikâyesini fifa.com'dan naklen aktarıyoruz.

Benim adım Valeriu Nicolae. 37 yaşında bir Çingeneyim. Yedi yaşımdayken akrabalarımızın yanından başka bir yere taşındığımızda "Çingene" ne demek hâlâ bilmiyordum. Yeni okulumun bir yarışmasında ödül almıştım. Sınıf arkadaşlarım beni öyle kıskanmıştı ki, inanamazsınız. Bundan sonra okuldaki herkes bana "kokuşmuş Çingene", "iğrenç karga" demeye başladı. Çingene olduğumu, "farklı" olduğumu orada anladım.

Lisedeyken ırkçı, domuz, pislik bir öğretmenimiz vardı. Kendisine biraz fazla yüklenildiğimi düşünüyorsanız, önce şunu dinleyin. Bir gün derste herkesin ortasında üzerimi çıkarttırmış ve öğrencilere "çocuklar, gelin ve Çingeneler nasıl leş gibi kokar, görün" demişti. Romanya'da yaşayan yaklaşık bir buçuk milyon Çingenenin benzer hikâyeleri vardır. Mesela otobüse bindiğimizde insanların çantalarını kontrol etmesine, bizi şüpheyle süzmelerine alışmışızdır. Sadece Romanya'da da değil, Çingenelere karşı yerleşmiş önyargılar Doğu Avrupa'nın kalanında da hâlâ aşılabilecek değil. Çünkü bizim vatanımız yok. Mesele Romanya'daki Macar azınlığın haklarını Macaristan hükümeti savunuyor. Fakat biz beş yüz yıldır alınıp satılan büyük baş hayvanlar gibiyiz. Çoğu zaman dilimizi konuşmamıza bile izin verilmiyor.

Okuldaki bütün pisliklere rağmen eğitimi tamamladım, bu sayede, kendime yönelik bir ayrımcılık hissettiğimde, birçok Çingenenin aksine, susmayıp hakkımı aramayı öğrendim. 24 yaşında İngilizce öğrenmek için İngiltere'ye gittim. Cebimde para yoktu, karımı doyurmakta bile zorluk çekiyordum.

Valeriu Nicolae

Ama bana çok faydası oldu İngiltere'nin, açık fikirliğin, düşünce özgürlüğünün ne demek olduğunu orada gördüm. Sonra Chicago'daki Loyola Üniversitesi'ne gittim ve Edward Said'le tanışma fırsatını yakaladım.

ABD'den ayrılınca sırasıyla Kanada, Malta ve Belçika'da çalışıp Romanya'ya döndüm. Birkaç hafta sonra gittiğim bir maçta gördüklerim, ayrımcılıkla savaşmanın en iyi yolunun futbol olduğuna karar vermeme sağladı. Çünkü futbol televizyonda herkes izliyor ve insanlar üzerinde çok etkili. Eğer sahadaki ve tribündeki yaklaşımı değiştirirseniz, her alanda değiştirirsiniz. Dinamo Bükreş - Rapid Bükreş maçıydı. Karşı tribündeki 60 metrelik pankartta "Çingenelere Ölüm" yazıyordu.

Buna inanabiliyor musunuz? Binlerce insan, üzerinde böyle bir şeyin yazdığı bir pan-

kart taşıyor. Bununla da kalmayıp "Çingene kargalara ölüm", "Bütün Çingeneleri yakın" diye tezahürat yaptılar. Önce benliğimi yitirir gibi oldum, sonra toparlanıp fotoğraf çektim, gördüklerimi yazdım. Gazetelerin hiçbiri bunları yayınlamaya yanaşmadı, çünkü bunu tuhaf şekilde kendilerine saldırı olarak gördüler. "Bu gerçek olamaz", "Rumenler nazik insanlardır, ırkçı olamazlar" gibi sözler duydum kendilerinden.

Baktım ki bu iş böyle olmayacak, meseleyi UEFA'ya taşımaya karar verdim. Çabalarım sonucu UEFA ve Avrupa Komisyonu, 2004 yılında "Romanya'daki Çingene Karşıtlığı" konulu bir konferans düzenledi. UEFA yetkilileri yaptığım sunuştan etkilendi anlaşılan, beni Arsenal - Bayern Münih Şampiyonlar Ligi Maçı protokolüne davet ettiler. Laf arasında protokole takım elbise giymemin uygun olacağını söylediler, ama ben üzerinde "İrkçılığı Durdurun" yazan bir kazak giymeyi tercih ettim.

Ayrımcılık sorunu artık daha çok gündemdedi. Fakat 2005 yılındaki bir Steau maçımda ırkçı tezahüratları duyunca işimin ne kadar zor olduğunu bir kez daha anladım. Bu maçta da UEFA'ya rapor ettim tabii. Bunun sonucunda Steau para ve saha kapama cezası aldı. Bu bir ilkti, bu nedenle Bükreş basınının baş düşmanı oluverdim. Onlara göre, ülkenin adını dışarıda kötüleyen, ispiyoncu bir vatan hainiydim. Tabii ölüm tehditleri de başladı, "Antonescu (Romanya'nın eski Nazi lideri) hepimizi yakmamakla hata etmiş" gibi elektronik postalar alıyordum.

Bunları yaşayınca, medyanın gözlerini açıp ırkçılığa karşı duyarlılık göstermesinin kısa zamanda mümkün olamayacağını düşünmeye başladım, ama ertesi ay gittiğim Steau-Rapid maçında her şeyin ne kadar çabuk değişebileceğini gördüm. İrkçı tezahüratlar yine vardı, ama basın bu kez gözlerini kapamadı. Artık ırkçılık göz önünde, farkedilebilen ve tepki gösterilebilen bir şey olmuştu. Gazete ve televizyonlar için üstüne gidince federasyon konuyu masaya yatırdı, bakanlar benimle görüşmek istedi.

Bir süredir Avrupa Roman Grassroots Organizasyonu'nda yönetici olarak çalışıyorum. Romanlarla diğer etnik topluluklar arasında, ünlülerin de katıldığı maçlar düzenliyoruz. Maçlara medya, siyasetçiler, futbolseverler ve Çingene çocuklar büyük ilgi gösteriyor.

Hem yardım hem de kaynaşma amacı taşıyan karşılaşmalara, Steau Bükreş'in ve Romanya millî takımının sağ kanat oyuncusu Banel Nicolita gibi oyuncuların da katıldığı oluyor. Benim gibi Çingene olan, bugün millî takımın önemli yıldızlarından Nicolita sahaya çıktığında heyecan artıyor haliyle. Yoldaşlarımla ve destekçilerimizle birlikte yürüttüğümüz çalışmalar önyargıları kırmaya başladı. En azından basının bize bakışı değişti. Ama hâlâ kat etmemiz gereken uzun bir yol var. Daha geçenlerde sırf Çingene olduğum için arabamın camını kocaman bir taş atıp kırdılar. Ama ben geleceğe ümitli bakıyorum. İster inanın, ister inanmayın, büyük bir aşama kaydettik. Sadece tek bir insanın, söylemesi gerekeni söylediğinde ve asla susmadığında çok şeyi değiştirebileceğini gösterdim.

Valeriu Nicolae Çeviren: Ulaş Gürşat

Çok bile kalmıştın

Silvio Berlusconi, Mayıs ayında AC Milan'ın onursal başkanlığından "istifa ettiğini" açıkladı. Bugüne kadar yaptıklarının çok küçük bir kısmını kısaca hatırlayalım...

AC Milan'ı 1986'da devraldığında alabileceği en pahalı futbolcuları aldı. Bu oyuncuları son derece ironik bir şekilde Wagner'den "Valkürlerin Yürüyüşü" eşliğinde, helikopterle San Siro'nun ortasına indirdi. Sahibi olduğu yayın kuruluşu Mediaset'i, Milan'ın sahadaki çıkarları için kullanmaya başladı. Aynı zamanda dört ila beş "uzman" spor adamı, bir sunucu ve bir de mini etekli kıza dayanan futbol tartışma programlarını yayına sürdü, bu anlamda bugün Türkiye'de de (mini etekli kız olmaksızın) yayınlanan program formatının babası oldu. Seyircinin stadlardan uzaklaşması için haftada bir maç yayını yapılan İtalya'da sistemi değiştirdi ve bütün maçların naklen yayınıyla havuz sistemini getirdi. Aynı zamanda Milan asbaşkanı da olan Adriano Galliani'nin federasyon başkanı seçilmesini sağladı. Sonrasında girdiği naklen yayın ihalesini de haliyle kazandı. Naklen yayınlarla yıllık geliri 6 milyar dolara yükselen Mediaset'ten kazandığı paranın bir kısmını "bir şekilde" Milan'ın kasasına aktararak kulübün maksadını aşan transferleri için kaynak sağladı. Yaratmış bu eksiksiz düzeneğin içinde başarıdan başarıya koştu.

Şimdi futboldan elini ayağını çektiğini söylüyor. Elbette geri dönecek. Ama olur da sözünü tutarsa, işte o zaman güzel bir sürpriz olur.

—Mehmet İren

Morales FIFA'ya karşı

Bolivya devlet başkanı Evo Morales, uluslararası sistemin dayatmalarına futbolda da karşı çıkıyor...

Geçen yıldan beri futbolun kaç metre yüksekte oynanabileceği tartışılıyor. FIFA'nın getirdiği 2500 metrelik sınır, Güney Amerika Futbol Konfederasyonu'nun isyanı sonucu 250 metre daha yukarı çekilmişti. Ancak Bolivya'nın maçlarını oynadığı La Paz, denizden 3600 metre yüksekte. Bunun üzerine, millî maçlarda deplasman takımlarına bu yüksek rakıma alışmaları için ek bir süre verilmesi karara bağlandı. Sürenin verilemeyeceği durumlarda maçlar başka stadlarda oynanacak. Bu süre 2750-3000 metre arası bir hafta, 3000 metreden yüksekte 15 gün olarak belirlendi. Ancak millî maçlar için futbolcuların takımlarından 15 gün ayrı kalması mümkün değil.

2750 metre sınırı konduğundan beri Bolivya devlet başkanı Evo Morales, kararı protesto ediyor. Önce 6000 metre yükseklikte futbol oynayan Morales, birçok hayır karşılaşmasında da bu yasağın anlamsızlığını dile getiriyor. Maradona'yla FIFA'nın uluslararası maçların oynanmasını yasakladığı stadda bir araya da gelen Morales, FIFA'yı Birleşmiş Milletler'e şikâyet hazırlanıyor. Arkasında bütün Güney Amerika var, Bolivya'yı tek desteklemeyen "biz La Paz'da oynamayız" diyen Brezilya.

CEVAT ÇAPAN

John Whiting

Çağdaş Bir Oyun Yazarı

Norgunk Yayıncılık

Şehit Erdoğan İban Sokak Akal C/8 Akatlar / İstanbul

T. 0212 351 48 38 / F. 0212 227 71 94

www.norgunk.com / info@norgunk.com

n

10 albüm

Beirut The Flying Club Cup
Devotchka A Mad & Faithful Telling
Jim Noir Jim Noir
Man Man Rabbit Habbits
Muammer Ketencoglu İzmir Hatırası
Portishead Third
R.E.M. Accelerate
Tindersticks The Hungry Saw
Toumani Diabate The Mande Variations
Yüksek Sadakat Katil ve Maktül

5 şarkı

The Gossip Careless Whisper
Jamshid Sheykhaani
Kylie Minogue Love Is The Drug
Mor ve Ötesi Deli
Nine Inch Nails Discipline

Endülüs Şaabî Club

Abdel Hadi Halo & El Gusto Orchestra

(Honest Jon's)

Soluk bir fotoğrafla başlıyor hikâye: Ceza-yir'de bir berber salonu, bağımsızlık savaşı patlak vermemiş daha. İçeride bir grup Yahudi ve Müslüman müzisyen, ud, kanun, akordeon, cümbüş, gitar, keman ve neyle hasbihaldeler. Fotoğraftan geriye kalanların peşine düşen Ceza-yir kökenli İrlandalı yönetmen Safinez Bousbia'nın kazı çalışmaları, onu Abdel Hadi Halo'ya, Ceza-yir'in efsane müzisyeni Mohammed Hadj El Anka'nın oğluna ulaştırmış. Düğünlerde de, kahvelerde de, batakhanelerde de çalınan popüler halk müziği şaabî'nin duayeni El Anka, Ceza-yir konseruvarından öğrencileriyle derlediği El Gusto Orkestrası'yla 1950'ler boyunca "casbah"ın tozunu attırmış. Orkestranın merhum şefi El Anka'nın oğluyla Bousbia'nın üç yıl süren çalışmalarının ardından es-

ki tüfekler tekrar biraraya geliyor ve birkaç takviyeyle El Gusto Orkestrası yeniden dem tutmaya başlıyor. II. Dünya Savaşı'nda Amerikan birliklerinin bavullarında getirdikleri blues ve cazdan da, tarihsel olarak Fransız şansonundan da izler taşıyan, ama en nihayetinde, kökleri Endülüs makamlarına uzanan şaabî'nin siyasetle damarları kesilmiş, uzun yıllar rai'nin gölgesinde kalmıştı. Gösterime girecek El Gusto belgeseliyle Buena Vista Social Club etkisi yapması beklenen orkestranın "tarihin ayırdığı halkları buluşturan albümü"nın yapımını ise Damon Alborn üstlenmiş. Fasil heyetine emektar piyanist Maurice El Medioni de eşlik ediyor.

– Şahan Nuhoğlu

Yalnızlar garında rock

The Raconteurs / Consolers Of The Lonely (WEA)

Jack White, Meg'le çıkardıkları mükemmel White Stripes albümü "Icky Thump"dan sonra taze grubu The Raconteurs'le zaman geçirmeden tekrar aramıza döndü. White, The Raconteurs'ün temellerini ahbabı şarkı yazarı Brendan Benson'la atmış, yanlarına The Greenhornes'dan Patrick Keeler ile Jack L.J. Lawrence'ı da alan ikili, kısa sürede kaydedilen ilk albümleri "Broken Boy Soldiers"la hatırı sayılır başarı kazanmışlardı. Mesela iki dalda Grammy adayı olmuşlar, mesela Mojo "Broken Boy Soldiers"ı yılın albümü ilan etmişti. "Maddi başarılar" bir yana, Jack de, diğerleri de, bu beraberlikten gayet mesut gözüküyorlardı. Bu memnuniyet, belli ki "Consolers Of The Lonely"de de devam ediyor.

İsmi Washington'un bir postanesindeki yazıdan alıyor-muş albüm: "Sempati ve sevginin habercisi, ayrı düşmüş dostların hizmetkârı, yalnızların teselli edeni, dört yana dağılmış ailelerin birleştiricisi, müşterek hayatın yayıcısı..." "Yalnızların teselli edeni", gerçekten de bir blues albümü için birebir isim. White ve arkadaşları her zamanki istikametlerinden gıdım ayrılmadan blues, folk, country ve hard rock şarkıları yapmaya devam ediyorlar. Güzel mi? Güzel! Ancak, White Stripe'la kapıldığımız heyecanlardan da bir o kadar uzak. İki kişilik orkestranın çizdiği doğal sınırların yerini, Raconteurs'de cetvelle çizilmiş yapay sınırlar alıyor gibi. Orada sınırlar zorlanırken, Raconteurs'de habire ricat ediliyor. Onlar bu kadar mutluyken bize laf düşmez gerçi, sadece Jack White'da dünyayı kucaklayacak "sevgi ve sempatinin" olduğunu bilip düşünmeden edemiyoruz, acaba yeteneğini heba mı ediyor? – İlker Aksoy

Severler güzeli gencüse

Pinhani / Zaman Beklemez (Piccature)

Pinhani iki yıl önce bir anda hayatımıza dahil oldu. "İnandığın Masallar"ı arkadaş tavsiyesiyle dinledik, ilk dinleyişte "Ben Nası Büyük Adam Olucam"a vurulduk, "Haftanın Sonu"yla eğlendik. Dinledikçe diğer şarkılara da ısındık: "Seni Bana Anlatırlar", zor durumda kaldığımızda hislerimize tercüman oldu, "İstanbul'da" içimizi yaktı, "Hele Bi Gel" aklımızı aldı. O dönem tavsiye ettiğimiz insanların bir kısmı albüme burun kıvrırdı. Sonra bir baktık, yaz vakti, o burun kıvrıranlar "Pinhani diye bir grup var, şahane, dinledin mi?" diyerek karşımıza dikildi. Meğer saydığımız şarkılar "Kavak Yelleri" adlı bir gençlik dizisinde kullanılıyormuş. Medyanın gücüne bir kere daha şaşarken bir yandan da endişelendik: Aniden gelen şöhret çocukların aklını başından alır mı?

İkinci albüm "Zaman Beklemez", 1 Mayıs arefesinde çıktı. Bayram coşkusuna kapılmışken heyecanla koştuk aldık, çekinerek dinledik. İlk etapta (belki de farklı düzenlemesinden ötürü) "Düğün Dernek"e takıldık ve bayramı onunla ettik! Sonra diğer şarkılara göre daha eski olan "Ağlama" çarptı bizi: "Ağlama, ağlamak yakışmaz sana..." Sonra rahatladık, endişelerden kurtulduk ve albümü doyasıya dinlemeye başladık. "Dursana Dünya"daki "bari bu gece bi' kıyak yap" dizisine bayıldık, şarkının 2003 yılında katıldıkları müzik yarışmasında elenmesine hayıflandık. Gördük ki Pinhani sonradan gelen üne kendini kaptırmamış, hatta yaptığı işi bir adım öteye götürmüştü. Sinan Kaynakçı ve başta Zeynep Eylül Üçer olmak üzere arkadaşları, daha dinamik, daha rock bir albümle karşımıza çıkmışlar. Bunda grubun hamisi Akın Eldes'in payı büyük elbet. Artık grubun elemanı olmuş Demirkan Baylan ve Cem Aksel'in yanı sıra, Erkan Oğur'dan Tanju Duru'ya, Sunay Özgür'den Oğuz Büyükerberber'e mükemmel bir müzisyen kadrosu albümde çal-

mış ve buzukiden trompete pek çok enstrüman katılmış Pinhani müziğine.

Kapıldığımız büyüğü laf salatasıyla bozmayalım. Pinhani, çölün ortasında bir vaha gibi: Güzel sözler, iyi müzik, şahane icra yan yana gelmiş ve iyi bir birliktelik oluşturmuş. Takdir edersiniz ki, günümüzde bunların aynı anda bulunması hayli zor. Bitirirken Nurullah Ataç'ın kulaklarını cımlatıyor ve (ilk attığımız zarın düşüş gelişini keyifle izlerken) zarımızı yeniden Pinhani için atıyoruz!

– Murat Meriç

Zeynep Eylül Üçer ve Sinan Kaynakçı

Tülay German'ı hatırlamak

Serap Yağız / *Suların Uğultusu* (Z Müzik)

Elimizde tuttuğumuz beyaz kapaklı, siyah-beyaz fotoğraflı CD, Serap Yağız'ın "Suların Uğultusu" adlı albümü, bize ister istemez Tülay German'ı, onun Erdem Buri'yle beraber Türkiye popüler müziğinin aksını değiştirdiği zamanları hatırlattı. Yağız, yakın zamanda Taner Öngür'le tanışmış ve birlikte çalışmaya başlamışlar. Öngür, bizce sadece müzisyen değil, aynı zamanda bir düşünce ve eylem insanı. Serap Yağız'a katkısının beklenenden fazla olması şaşırtıcı değil.

Bu ikiliyi geçtiğimiz yıl Barışrock'un açılışında sahnede izleyenler vardır: Sıcakta, az sayıda şanslı insanın karşısında türkülerini, şarkılarını seslendirmişlerdi. Albümün küçük bir provasıydı bu, ama ne yalan söyleyelim, onları dinlerken bu kadar iyi bir albümle karşılaşacağımızı tahmin etmemiştik...

"Suların Uğultusu"nun dingin bir rock albümü olduğunu kulağınıza fısıldayarak başlayalım söze. Tıpkı Moğollar'ın "Yürüdük Durmadan"ı gibi, sağlam ve ayakları yere basan şarkılar var albümde. Örneğin Ruhi Su'nun "Mahsus Mahal"i Taner Öngür'ün gitarıyla muazzam bir rock şarkısına dönüşmüş. Ardından gelen "Sen Varsın Orda" enteresan bir buluşmaya sahne oluyor: Şarkıya "Damlalar"la tanıdığımız eski popçu, yeni türkücü Gülay başlıyor, kardeşi Nilüfer sürdürüyor ve bayrağı Öngür'e devrediyor. Finalde ise Serap Yağız mikrofonu alıyor ve son noktayı koyuyor. Şarkıyı, Moğollar'ın yorumuyla da hatırlarsınız. Bir başka tanıdık şarkı, "Adiloş Bebe". Ayrıca türküler var: "Dile Yaman"dan "Oy Mendil"e... Serap Yağız, güzel yorumuyla hepsinin hakkını veriyor. Ayrıca Erkan Oğur'dan Gevende elemanlarına, Serhat Ersöz'den Erdal Erzincan'a, pek çok müzisyen de albümde kendine yer buluyor.

"Suların Uğultusu", dinlemeye doyulmayan, dinledikçe güzelleşen bir albüm. '60'ların naif Anadolu-pop ortamını bugüne taşımakla kalmıyor, '80'li yılların ortasından itibaren her yanımızı kaplayan "özgün müzik" durumlarını da temize çekiyor ve türkü yorumunun ajite olmadan da yapılabileceğini gösteriyor. Yağız'ın sesi, bilhassa bağırıldığı zamanlarda "solcu türkücü" hatında ilerlese de, yetiştiği yıllar ve beslendiği kaynaklar göz önüne alındığında bunun ihmal edilebilir bir hata olduğunu söyleyebiliyoruz. Bizce, sonraki albümlerinde sesini, tavını çok daha iyi oturtacak. Bu, mesnetsiz bir öngörü değil: Zira kılavuz sağlam, özne ise meraklı ve heyecanlı. Taner Öngür gibi bir müzisyenle aynı zaman dilimini paylaştığımız, bu güzel buluşmaya tanık olduğumuz, Serap Yağız gibi ileride çok şeyler başaracak heyecanlı bir sesin doğumunu gördüğümüz için kendimizi şanslı hissetmeliyiz. — Murat Meriç

Vicdanî rap hareketi

Sultan Tunç / *Oriental Rap'n Roll* (Ada)

Türkiye'nin hiphop macerası bir tuhaf. Cartel'in radikal söylemiyle açılan, ama bir algı yanılsamasıyla milliyetçi sulara açılmakta gecikmeyen Türkçe hiphop'un kimi şehirlerdeki merkezî üsleri sanki kendi içlerine kapalı, televizyonlarda klibi dönen rap'çilerin de pusulası kolay paraya, lükse, eğlenceye ayarlı. Sultan Tunç, arada, nadide bir çiçek gibi duruyor, hiphop'u daha çok yakıştığı muhalif kanala, çoksesli dünya korosuna çekmeye çalışıyor. Yeni albümünde de reggae beat'ini kaybetmiyor, arabesken Roman havalara, rock'tan çaça'ya uzanan bir kulvarda geniş bir füzyon havuzu oluşturuyor. Bu arada, sözlerinin vuruş gücü de yükseliyor, Kırklar Cemi'nin, Hz. Ali'nin kahramanlık menkıbelerinden "Deniz Gezmiş oynamaya" doğru ilerlerken "Mr. Genelkurmay" a bir "vicdanî rap" taşı atmayı da ihmal etmiyor. İstanbul sokaklarını, kendi usûlüyle gece alemlerini neşeli, coşkulu bir dille, söyleyişle kaynaştıran Tunç'un müzik erbabı yardımcılarını —başta gitarıyla Q-Zen'i— kutlamayı da unutmayalım... — Merve Erol

Mark Kurlansky

1968: Dünyayı Sarsan Yıl

"1968 gibi bir yıl hiç gelmedi ve muhtemeldir ki bir daha hiç gelmeyecek. Ulusların ve kültürlerin hâlâ ayrı ve birbirlerinden çok farklı olduğu bir dönemde, dünyanın dört bir yanından asi ruhlar bir anda alevlendi.

1968'i kendine özgü kılan taraf, insanların birbirinden çok ayrı meseleler için ayaklanması ve ortak bir başkaldırı arzuları, bunu nasıl yapacaklarına dair fikirleri olması, kurulu düzene yabancılaşmalar ve

her türlü otoritercilığe karşı derin bir nefret duymalarıydı.

Nerede komünizm varsa komünizme; nerede kapitalizm varsa kapitalizme başkaldırıyorlardı. İsyancılar çoğu kurumu, siyasi lider ve partiyi reddediyordu.

Bu kitap üzerinde çalışmak, bana insanların düşüncelerini açıkça dile getirdiği ve birilerini kızdırmaktan korkmadığı bir dönem olduğunu -ve o zamandan bu yana da pek çok gerçeğin karanlığa gömüldüğünü- hatırlattı."

Bütün kitapçılarda!

EVEREST

Ticarethane Sk. No: 53 34410 Çagaşoğlu/İSTANBUL Tel: 0(212) 513 34 20-21 Faks: 0(212) 512 33 76 E-posta: everest@alfakitap.com www.everest yayinlari.com

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

İki Yüz Yıldır Gücünü Koruyan Bir İdeoloji

DERLEYEN **UMUT ÖZKIRIMLI**
21. YÜZYILDA MİLLİYETÇİLİK
184 SAYFA, ISBN: 978-605-399-035-2

Milliyetçilik Küreselleşmenin Neresinde?

İstanbul Bilgi Üniversitesi öğretim üyesi Umut Özkırmılı'nın derlediği bu kitap, "Milli Türdeşleşme", "Küreselleşme Süreçlerinin Milliyetçilik Üzerindeki Etkileri", "Milliyetçiliğin İnsan Hakları Sicili", "Milliyetçilik ve Etnik Siyaset", "Kimlik", "Aidiyet" gibi 21. yüzyılın önemli tartışma başlıklarını, farklı bakış açılarına sahip yazarların çalışmalarında ele alıyor. Değişik soruların sorulduğu bu tartışmalarda halen yapılagelmekte olan milliyetçilik çalışmaları da sorgulanıyor.

Bu kitaptaki makalelerin hepsi, istisnasız olarak, ampirik verilerin analitik olarak ele alınmasının rafine bir örneği. Fred Halliday'in derlemeye dahil edilmesi de farkları gözetilen bir derleme örneği oluşturmuş.

Nations and Nationalism

**UMUT ÖZKIRIMLI JOHN A. HALL PARTHA CHATTERJEE FRED HALLIDAY
JOHN HUTCHINSON CRAIG CALHOUN NIRA-YUVAL DAVIS WILL KYMLICKA**

Milliyetçiliğin Modernliği

Oxford Üniversitesi'nde tarihsel sosyoloji dersleri veren Craig Calhoun, milliyetçiliğin iç siyaset kadar devletlerarası ilişkileri de biçimlendiren bir söylem oluşturduğunu öne sürdüğü kitabında; Eritre, Yugoslavya ve Çin'den Almanya, Fransa ve Türkiye'ye çeşitli örneklerden faydalanarak ulusal sınırların ve kimliklerin modern çağda nasıl merkezi bir konum işgal ettiğini gösterirken, milliyetçiliğin gücünü neden koruduğunu ve modern hayatta neden böylesine merkezi bir konum işgal ettiğini sorguluyor.

CRAIG CALHOUN
MİLLİYETÇİLİK
204 SAYFA, ISBN: 978-975-6176-85-6

Türkiye'de Popüler Milliyetçilik ve Kıbrıs

Bu çalışma, egemen ulus-devlet idealinin, ateşli milliyetçiliğin tarihsel kökenlerini ve bugüne dek gelen tarih yazımını eleştirel bir incelemeye tabi tutuyor. Kanada'da York Üniversitesi öğretim üyesi olan Nergis Canefe, milliyetçilikle ilgili çeşitli kuramsal yazıların yanı sıra Türk milliyetçiliğinin doğasından Kıbrıslılığın aldığı farklı biçimlere, zorunlu göçlerin, işgallerin, hukuksal düzenlemelerin şekillendirdiği kimlik algılarından azınlıkların durumuna kadar geniş bir yelpazedeki pratik meselelere ilişkin sorulara da yanıt arıyor.

NERGİS CANEFE
ANAVATANDAN YAVRUVATANA
MİLLİYETÇİLİK, BELLEK VE AİDİYET
452 SAYFA, ISBN: 978-975-6176-97-9

HÜSEYİN KARABEY'LE DUBLE ÖDÜLLÜ "GİTMEK" ÜZERİNE

"Yol"un yolunda

F Tipi cezaevlerini konu alan "Sessiz Ölüm"le tanıyıp alkışladığımız Hüseyin Karabey'in yeni filmi "Gitmek", İstanbul Film Festivali'nde "en iyi kadın oyuncu", New York Tribeca Festivali'nde "en iyi yönetmen" ödülüyle taltif edildi. Başarılarının devamını yürekten dilediğimiz Karabey'e New York dönüşünde teybimizi uzattık...

Sana bu ödülü getiren ne oldu? Jürinin "Gitmek"te hoşuna giden neydi?

Hüseyin Karabey: New York'ta Tribeca'nın kuruluşuyla da alakalı bu aslında. 2001'den sonra yükselen ırkçılığa karşı New Yorklu solcular, demokrat sanatçılar bu festivali yapmaya girişiyorlar. Robert de Niro da var aralarında. Tribeca'nın sekizinci senesi, üç-dört senedir çok prestijli bir festival. Katılmayı çok istiyordum, çünkü az film seçiyorlar ve seçtikleri filmleri çok iyi sunuyorlar. Toronto'da kayboluyorsunuz, 400 film gösteriyorlar, yarışmada değilsen hiç gözükmiyorsun bile. Tribeca süresince beşe yakın gösterim oldu, hepsinde de biletler tükenmişti. İnsanların "Gitmek"i neden sevdiklerini, orada karşılaştığım seyircilerle yaptığım kontakten anlayabildim. Ben de şaşıryordum, "bu film nasıl oluyor da Amerika'da beğeniliyor" diye. Yapmaya çalıştığım sinemayı çok iyi anladılar, çünkü Amerikan bağımsız sineması her anlamda kuvvetli, kurgusundan senaryosuna kadar. Tabii şunun da etkisi var, "Gitmek" savaşa insanî bir gözle bakan bir film. Festivaldeki savaşı eleştiren belgesellerle ya da filmlerle kıyaslıyorlardı, ama yan yana koymuyorlardı. Çünkü o filmlerde sorunun insanî tarafından ve Amerika'nın ideolojik varlığından çok, müdahalenin yanlışlığı eleştiriliyor. Kimse kurbanların ya da katillerin karakterlerini isimlendirmiyor, onlara bir hikâye vermiyor. Benim filmimde "kurtarmak" için gittikleri ya da korktukları insanların hikâyeleri var.

Seni şaşırtan bir yorum oldu mu?

Beni şaşırtan, çok önemli dergilerde, sahiden iyi eleştirmenlerin yazdığı yazılar çıkmasıydı.

Ne deniyordu o yazılarda?

Belgeselle kurmacayı harmanladığımı

ve cesur bir janr oluşturduğumu söylüyorlar. Belgesel ve kurmaca bir arada birçok filmde kullanıldı, ama "Gitmek"le ilgili şöyle sorular soruluyordu: Hangisi dokümanter, hangisi kurmaca?

Biz de birbirimize aynı soruyu sorduk. Birazdan sana da soracağız...

Bu soru insanı zaten yeterince onurlandırıyor. Bu tür filmlerde en bariz hata ya da sorun, seyircilerin hemen "şu kurmaca, şu belgesel" demeleridir. Belgesel ve kurmaca yan yana geldiğinde, birbirlerini rahatsız etme olasılığı çok yüksektir. Dengeyi kuramazsanız, se-

yirci hemen filminden kopar. "Gitmek"te bu dengeyi yakaladığımı düşünüyorum. Ama, sonuçta sinemada yeni bir şey yok. Benim de öykündüğüm çok önemli yönetmenler var.

Kim onlar?

Dziga Vertov'dan başlıyor. Vertov, sinemada denenecek her şeyi 1930'larda denedi. Biz sadece onun yeniden öykülemesini yapıyoruz. Biçimsel olarak çok ilerideydi. Yeni Dalga'yı başlatan yönetmenlerden biri olan Jean Rouch'un belgeselle kurduğu ilişki de beni çok etkiledi. Rouch, "Anlattığım şey önemli, onu nasıl anlattığım değil. Onu anlatırken her yol mübah" demeye geçiyor. Bu beni çok etkilemişti. "Boran" da öyle çıktı, "Sessiz Ölüm" de, "Gitmek" de. Televizyon bizi bir dile alıştı- rıyor, habercilik diline. Seyrettiğin her şeyin doğru olduğunu düşünüyorsun, en azından bu iddia ediliyor. Ben de kullandığım dille bunu tersine çevirmeye çalışıyorum, "Gitmek"te özellikle televizyon görüntüleri kullanılıyor. Kurmaca ve gerçek görüntüler yan yana. Sona doğru gelirken bunların hepsi başka bir anlam ifade ediyor.

Tribeca'da senin yolunu tutmuş başka yönetmenler var mıydı?

Bu kadar zorlayan yok. Bir filmde bir aktör kendisini, sıradan bir insan da kendisini canlandırıyor, bu üçünün kullanıldığı bir film yok. Benim bildiğim kadarıyla, bir aktörün kendisini canlandığı tek film, "John Malkovich Olmak", o da tamamen kurmaca. Gerçekliğin efektini fazlasıyla kullanmaya çalışıyorum. Film bittikten sonra baktım, "deli misin Hüseyin, ne yapıyorsun" dedim. Bir filmde hem tiyatro olacak, hem televizyon olacak, hem eylem görüntüleri gibi gerçek görüntüler olacak –eylemin içinde Ayça (Damgacı) var çünkü–, hem tamamen kurmaca görüntüler olacak, tiyatro kulisi gibi ya da evdeki görüntüler gibi. Bir de yolda

Bizim bir derdimiz var, paylaşacağımız hikâyeler var. Ben öyle bir yerden geliyorum. Kendimi sinemacı olarak görmüyorum. Sinemayla kendimi ifade etmeye çalışıyorum.

Fotoğraflar: Şahan Nuhoglu

"Hama Ali, Süleymaniye'de çok tanınan bir oyuncu. Şöhretinden sokakta yürüyemiyor. Onlarca filmi var, hepsi VCD'de. Savaş koşullarından dolayı çulsuz. Ünlü, ama fakir. Şimdi biraz toparlanmış, çünkü Kürdistan TV'de bir dizide oynuyor. Kendi çektiği 'Süpermen Ağaya Karşı' yakında hit olur. 'Dünyayı Kurtaran Adam'a beş basar!"

yakaladığım görüntüler... Bunları harmanlamak çok zor. Ama kurmaca gibi çekilmiş belgeseller, belgesel gibi çekilmiş kurmacalar çok var. Dikkat ederseniz, son zamanlarda belgeseller kurmaca gibi çekiliyor. Kurmacanın en büyük özelliği, görüntü hakimiyeti. Görüntüler çok güzel olur, çünkü sen kuruyorsun. Görüntüye çok önem veren belgeseller de gelmeye başladı. Ya da tam tersi, belgesel gibi çekilen, o gerçeklik duygusunu aktarmaya çalışan kurmacalar var. "Canavar" mesela, el kamerasıyla çekilmiş... Brian De Palma, Irak Savaşı'yla ilgili filmini ("Redacted" / "Örtülü Gerçek"), o gerçeklik duygusunu aktarmak için el kamerasıyla ve habercilik tekniğini kullanarak çekmiş. Bir Danimarka filmi var, "Offscreen" diye. Bir loser'ın hikâyesi. Danimarka sinemasının iyi örneklerinden biri. Çocuğa kamera vermişler, çocuk her gün kendisini çekiyor, oyuncu zaten. Çocuk diyor ki, "ben günlüğümü kamerayla tutacağım". Ama bir süre sonra çocuğun kamera kullanımı çevresini rahatsız etmeye başlıyor, tiyatrodaki oyuncular, eşini... "Offscreen", sınırı inanılmaz zorlayan bir film. Ben bile dedim ki "n'oluyor anasını satayım". İlgi duyduğum sinemanın son sınırdı o... Benim kullandığım dil, ne yapsam da milleti şaşırtsam diye bulduğum bir dil değil. Biraz zorunluluktan kaynaklanıyor. Çünkü Türkiye'de her şey yok sayma üzerine kurulu. "Gitmek"te de, dikkat ederseniz, resmi ideolojiye ters düşen her şey belgesel olarak çekildi. Çünkü kurmacasını çeksek, "böyle şeyler yok" diyecekler. Mesela on tane kontrol noktasını kurmaca olarak çekersen herkes gıcık olur belki, gerçekten çekersen merak edilir, kuşku uyanır. En faşist dönemlerde en anti-faşist filmler çekildi. Saura'nın, Solanas'ın filmleri gibi. Bizim de dilimiz buradan geliyor. Kaydedilenin arkasındaki gerçekliği anlatma kaygımız bu dili yarattı. Bizim bir derdimiz var, paylaşacağımız hikâyeler var. Ben öyle bir yerden geliyorum. Kendimi sinemacı olarak görmüyorum. Sinemayla

kendimi ifade etmeye çalışıyorum. Kullandığım dil de buradan geliyor. Bilişimin içerik kadar önemli olduğunu kabul ediyorum.

Demin Dziga Vertov'u, ardından Yeni Dalga'yı anınca aklımıza Godard geldi. Ondan da esinlendin herhalde...

Kesinlikle! Beni estetik olarak en çok etkileyen, tarz olarak da zorlayan Godard ve Yılmaz Güney. Her şeyi denemişler açıkçası. Bizim yapacağımız, yaptığımız sinemaya üçüncü sinema diyorum. Çünkü ticarî sinema var, sanat sineması var, bunlar sanki yan yana gelemezmiş gibi gözüküyor. Şuna inanıyorum: Halkın içinden gelen, onun içinden büyüyen, yetişen ve sinemayı çok seven kesim, bu ikisini buluşturabilir. Sinemayı çok seviyoruz, nereden geldiğimizi çok iyi biliyoruz. Pragmatist değiliz, politik olarak çok netiz. Bizim bu ikisini çok iyi becerebileceğimizi düşünüyorum. Yılmaz Güney'in sinemasını incelerken şunu fark ettim: Adam, döneminin bütün sanatsal akımlarını inceliyor. Siyasî kimliği sanatçı kimliğinin çok önüne geçtiği için sanatsal varoluşunu pek yorumlayamıyoruz, ama "Arkadaş", "Düşman", "Yol" o dönem Avrupa'da olanlardan o kadar etkilenmiş, öylesine güzel bir yorum getirmiş ki... "Yol'dan önce öyle parçalı bir hikâye yok. Beş tane hikâyeyi yan yana koyacaksın da...

O anlatım son yıllarda çok revaçta.

"Amores Perros"tan sonra suyunu çıkardılar, "Babel", "Yaşamın Kıyısı"...

"Üç Defin" (The Three Burials of Melquiades Estrada) gayet iyidi...

Yılmaz Güney, "Yol'da beş kocaman hikâyeyi bir gerçeklikle anlatır. Her hikâye kendi içinde bir bütünlük taşır, bir şey anlatır, ama yan yana geldiklerinde kocaman bir şey olur. Bu ülke bir cezaevi, kaçış yok! Brecht'in "Kuhle Wampe"sinde de, her hikâye sizi bir başka cümleye

Benim kullandığım dil, ne yapsam da milleti şaşırtsam diye bulduğum bir dil değil. Biraz zorunluluktan kaynaklanıyor. Çünkü Türkiye'de her şey yok sayma üzerine kurulu. "Gitmek"te de resmi ideolojiye ters düşen her şey belgesel olarak çekildi. Çünkü kurmacasını çeksek, "böyle şeyler yok" diyecekler.

taşır, yeni bir cümle kurmanızı sağlar. Ama bu teknik, "Babel'de, "Üç Defin'de, "Yaşamın Kıyısı'nda sadece biçimsel olarak kullanılıyor. Hikâyeler yan yana geldiğinde yeni bir cümle oluşmuyor. Varolan sinema kendi biçimselliğini tükettiği için, bizim biçimselliğimize el atıyor.

Ken Loach ve Tony Gatlif, Roll'daki söyleşilerinde (Mayıs 2008, sayı 129) en çok sevdikleri yönetmenler arasında Yılmaz Güney'i sayıyorlar. Gatlif, Yılmaz Güney'in neredeyse bütün filmlerini izlemiştir. "O filmlerin nesini seviyorsunuz?" sorusuna da, "minimalistliğini" diye karşılık veriyor.

Yılmaz Güney önce filmin ismini buluyormuş. "Ne yapacaksınız?" "Endişe" diyor. "Senaryo?" "Yok". Adı "Endişe" fakat. "Nerede çekeceksiniz?" "Mevsimlik işçilerin çalıştığı yerde." "Umut", "Düşman", "Yol"... Önce adını bulmuş... Gatlif'in minimalistlikten kastı, Güney'in her şeyi tek bir duygunun etrafında anlatması herhalde. Onun bazı yöntemlerini ben de kullandım. Mesela oyuncunun bütün senaryoyu bilmesini istemiyordum. Sonra düşündüm, bu çok doğru, çünkü oyuncu son aşamada ne olacağını bilirse etkilenebiliyor. Oyuncuyu yabancılaştırmak için, ondan etkiyi tam alabilmek için sadece kendisiyle ilgili bölümü veriyordum. Dünyada birçok sinema okulunu ziyaret etme şansım oldu. Gittiğim her yerde ya "Yol" diyorlar ya da Yılmaz Güney. Birçok okulda Yılmaz Güney'in "Yol" filminin okutulduğunu gördüm. Bu ülkede kindar bir iktidar var, Yılmaz Güney'in sinemaya yaptığı katkı hiçbir sinema okulu tarafından algılanmış değil. Yılmaz Güney, halkıyla ve sinemayla o kadar ilgili ki, "Arkadaş" filminden sonra, sinemada anket yapıyor. "Filmi sevdiniz mi", "neden sevdiniz", "hangi meslek grubundansınız", "nasıl olmasını beklediniz"... O anketleri de değerlendiriyor, bunu da dergisinde yayınlıyor. Yani böylesine ciddi bir ilişki kuruyor seyircisiyle.

"Neresi kurmaca, neresi gerçek, soruyorlar" dedin. Bizim kafamızı kurcalayan, erkek kahramanın, Hama Ali Khan'ın Ayça'ya gönderdiği video mektuplar oldu.

Yarısı gerçek, yarısı kurmaca. Kürtlerde oral bir kültür var, yazılı kültür yok. Kürtler mektup yazmayı sevmez. Eskiden teyp kasetleri vardı, Almanya'daki Kürtler akrabalarına kaset gönderiyordu. Sonra video çıktı, video çekmeye başladılar. Köyün ağacı, köyün eşiği, köyün yaşlıları... Avrupa'daki Kürtlerin evinde böyle birçok kaset var. Ben de oradan yola çıktım, çünkü Hama Ali çektiği birçok görüntüyü Ayça'ya göndermiş. Onları görünce hikâyeyi böyle tamamlamaya karar verdim. Onlar bana başka bir şans da tanıdı, elimdeki eski görüntüleri kullandım.

Filmde, bir sanatçılar kahvesi sahnesi var. Bu senin daha önceden elinde olan bir görüntü müydü?

Yok, oraya gidip çıktık. Lunaparkı da ben çektim. Hama Ali'nin gözüktüğü, Ayça'yla olan bütün mektuplaşmaları bizim sonradan eklediğimiz görüntüler oldu. Ama, "Süpermen", "Peşmerge" gibi filmler, Hama Ali'nin daha önce çektiği ve oynadığı filmler. "Süpermen" yakında hit olur, çok komik bir film. Tam adı: "Süpermen Ağaya Karşı". Baştan aşağı adapte etmişler "Süpermen"i.

Kürtlerin "Dünyayı Kurtaran Adam"ı gibi mi?

Bence beş basar! (gülüyor)

Ayça'nın İran'a gidişinin ne kadarı gerçek, ne kadarı kurmaca?

İzlediği rota, yazdığı aşk mektupları gerçek. Zaten ben onları yazamazdım, çok içten, çok samimi... Ben sadece aradaki boşlukları kapattım. Onların hikâyesiyle benim anlatmak istediğim başka hikâyeleri harmanladım. Bir Kürt annesinin sınırdaki bekleyişi, o taksi şoförlerinin hikâyesi, bir düğün sahnesi ya da boşaltılmış bir köy sahnesi gibi... Bunlar bizim sonradan eklediğimiz ya da yolda karşılaşır da eklediğimiz görüntüler. O yaşlı Ermeni kadınlar benim komşularım, biri hayatta. Soran, benim 1996'da tanıştığım bir ressam. Şok geçirmiştin yaptığı resimler karşısında. Yolda görsen hiç ihtimal vermezsin, imaj dünyası ya! Bekâr odaları daha önce yaptığım bir belgeselden, inanılmaz yerler, tekrar göstermek istedim. Bu projenin gerçekleşme ihtimali oluştuğunda Ayça'ya dedim ki, "n'olur n'olmaz, izlediğin haberleri bile kaydet". O televizyon haberleri, Ayça'nın kaybettiği görüntüler. O sırada Ayça'nın katıldığı bir-iki savaş karşıtı eylemi çekmişim, ama sonra bıraktım. Filmde gördüğünüz eylem sahnelerini, işgalin dördüncü yılı nedeniyle yapılan eylemlerden çıktık. Karakteri o gerçeklik duygusundan uzaklaştırmamak için yazdıklarımı Ayça'ya gönderiyordum, "sen böyle yapar mısın" ya da "ne yaparsın" diye. Doğaçlamaya da çok izin veriyordum. Böylece, gerçekle kurgu arasındaki çizgi yavaş yavaş kalktı. Hatta öylesine kalktı ki, Ayça'ya "bütün anılarını yaz, ver" dedim. İran'da Hasan diye bir taksi şoföründen bahsediyordu. Birazcık uyanık bir tip. Neyse, biz araştırma için İran'a gittik. Para bozdurmamız gerekiyor, oynak bir tip geldi, Türkçe de biliyor, ismi de Hasan. Para bozdurduk, "abi, araba lâzım mı" dedi. Bir arabayla çıktık geziyoruz, düşündük ki, bu Hasan, bizim Hasan'ı çok iyi oynar. "Filmde oynar mısın" dedik, "tabii abi, oynarım, ne demek" dedi. Çekim günü geldi, Ayça'yla Hasan karşılaştı, Ayça demez mi "bu Hasan, o Hasan". Böyle acayip bir durum.

İran'daki İbrahim Tatlıses hayranlığı şaşırtıcı değil mi?

Tahran'dayız, orada alkolsüz bira var, gittiğimiz mekândaki garson çocuk anladı derdimizi, "ah keşkem keşkem keşkem, içebilseydim keşkem" diye başladı. İran, Irak ve Ortadoğu'da İbrahim Tatlıses bir fenomen. Şüphesiz başkaları da var, ama ben filmde Tatlıses'i kullanmayı tercih ettim.

Yapacağımız, yaptığımız sinemaya üçüncü sinema diyorum. Çünkü ticarî sinema var, sanat sineması var, bunlar sanki yan yana gelemezmiş gibi gözüküyor. Şuna inanıyorum: Halkın içinden gelen, onun içinden büyüyen, yetişen ve sinemayı çok seven kesim, bu ikisini buluşturabilir. Sinemayı çok seviyoruz, nereden geldiğimizi çok iyi biliyoruz. Pragmatist değiliz, politik olarak çok netiz.

"Gitmek" in kadın kahramanı Ayça Damgacı, İstanbul Film Festivali'nde "en iyi kadın oyuncu" seçildi. Sağda, taksi şoförü Hasan...

Başka kimleri dinliyorlar?

Türkiye'yle ilgili her şeyi biliyorlar. Hasan'ın anlattığı bir hikâye var. Diyor ki: "Bir gün televizyonu izliyorum, alttan bir yazı geçti 'Ahmet Kaya yaşıyor mu' diye. Ben Ahmet Kaya'yı çok severim. Misafir de gelmiş o akşam, gece bire kadar o altyazı devam etti, biz kitlendik, misafirler gitti, televizyonun başından ayırlamıyoruz. Neyse, Gülten (Kaya) hanım çıktı televizyona da, 'saçmalamayın' dedi, öyle rahat ettik." Böyle bir sürü hikâye var. Biz İran'la ilgili hiçbir şey bilmiyoruz, İran'ın yarısı Türkçe konuşuyor. Hama Ali de Azeri kökenli... İran'daki baskı rejimi yıkılacak, inşallah Amerika'nın katkısıyla olmaz bu. Binlerce yıllık bir şehir kültürü var orada, bizde yok. Gayrimüslimleri kovduğumuzdan beri toparlanmaya çalışıyoruz. Ermenilerin kültürel yaşamlarının sıfırlandığı şehirlerde hâlâ bir şey kurulamadı. Sivas, Kayseri, Diyarbakır... Ama İran öyle değil, bugün de o zenginliğiyle yaşamaya devam ediyor. Hasan şöyle diyor: "Karını haftada bir gün yemeğe götürmezsen, boşar seni." Kadınlar kafelerde nargile fukurdatıyor... Evlerde zaten bambaşka bir yaşam var. O yüzden İran'ın çabuk dönüşeceğine eminim.

Sen Ayça'yla Hama Ali'nin aşkına tanık olmuş muydun?

Tabii, Ayça'yla öyle tanıştık. O sıralar, oyuncu yönetimini öğrenmek için Mahir Günşiray'ın atölyesine gidiyordum, aynı zamanda video enstalasyonlarını yapıyordum oyunun. Ayça da oradaydı, benim nerelere gidip geldiğimi de biliyordu. Irak'a, İran'a çok gidiyordum, o da sürekli soruyordu, "güvenli bir yol var mı?" diye. Filmde kaçakçılara sorduğu soruları bana soruyordu. Ben de bildiğim yolları anlattım. Yaşadığı ilişkiyi anlatınca, "durma git" dedim. Ayça bilgileri topladı ve gitti. Aynı filmdeki gibi oldu, ama Hama Ali'yle buluştular, İran'da, o köyde. On gün beraber kaldılar, sonra Hama Ali kaçak yollarla yine Irak'a gitti, Ayça da İstanbul'a döndü. Döndükten sonra bu ilişkinin istediği, hayal ettiği gibi olmayacağını gördü, ilişkileri arkadaşlığa dönüştü. Ben de, o zaman, bu hikâyeyi film yapabiliriz diye düşündüm.

İlişki sürerken bu filmi yapmak duygu sömürüsüne girerdi.

Hama Ali şimdi nerede, ne yapıyor?

Süleymaniye'de çok tanınan bir oyuncu. Şöhretinden sokakta yürüyemiyor. Onlarca filmi var, hepsi VCD'de. Savaş koşullarından dolayı çulsuz. Ünlü, ama fakir. Şimdi biraz toparlanmış, çünkü Kürdistan TV'de bir dizide oynuyor.

"Gitmek"te hiç güven telkin etmiyor Hama Ali, kolpacı bir hali var...

Evet, o zaten benim vermek istediğim duygu. Hama Ali gerçek hayatta hoş bir adam, filmdeki gibi değil. Filmde şüphe uyandırmasını istedim. Çünkü bir süre sonra ister istemez Ayça'nın davranışlarını sorgulamaya başlıyorsunuz. Duygusal bir bütünlükten çok, algılamaya, soru üretmeye çalışıyorsunuz. "Neden" diyorsunuz. Benim yaratmaya çalıştığım şey de bu. Özellikle kolpacı gibi gösterdim, en son noktaya kadar bu herif numara mı yapıyor, gelmeyecek mi, kızı kandırıyor mu sorunu hep zihinde tuttum. Gerçek hayatta kolpacı biri değil kesinlikle. "I'm a loser", "I like to be a loser" diyor. Kolyesini gösterdi, Che! "En büyük loser bu" diyor. (gülüyor) Süleymaniye'deki Kürtlerin birçoğu Marksist kökenli, Talabani'nin KYB'si Marksist geleneğe sahip çıkıyor, Barzani'nin KDP'si gibi degiller. Süleymaniye, Kürtlerin sanatının, edebiyatının en geliştiği yer. Filmdeki sanatçılar kahvesinde bir resim var, çayocağının hemen üzerinde, peşmerge kıyafetli, kucağında kaleşnikof. Kim dersiniz? Talabani. İncecik, gerilayken çekilmiş. Bir ameliyat geçirmiş, ondan sonra bu hale gelmiş.

Tribeca'da Robert De Niro'nun da olduğunu söyledin. Tanıştınız mı?

Tanıştık. Medyadaki konumunu biliyor, festivale para toplamak için çok destek oluyor. Türkiye'ye gelmiş, Bodrum'da Ahmet Ertegün'ün evinde kalmış. Kürtlerle ilgili konuştuk, yakından takip ediyor olup bitenleri. Müthiş mütevazı bir adam. Ufacık. Benim omuzuma geliyor. Çok şaşırdım. "Fotoğraf çektirebilir miyiz" dedik, "ne demek" dedi. Bir fotoğrafımız var, sanki Robert De Niro bizimle fotoğraf çekirmek istemiş gibi. (gülüyor)

Söyleşi: Yücel Göktürk - Şahan Nuhoglu

Godard, 1968'de gözüne alınırken

Tarih, 13 Mayıs 1968. Sorbonne'un ana kapısındaki afiş: "Başlamakta olan devrim, sadece kapitalist toplumu değil, endüstri toplumunu da sorgulayacaktır. Tüketim toplumu ölüme mahkûmdur. Sosyal yabancılaşma tarihten silinmelidir. Yeni bir dünya yaratıyoruz."

'68 dendi mi, akla hemen bir ruh ve bir kuşak geliyor. Ve Hegel'den apartma bir kavramla, "zamanın ruhu"yla izah ediliyor.

Gelgelelim, adını zuhur ettiği yıldan alan bu ruh, ne 1968'le veya belli bir dönemle kaim, ne de 1945-50 doğumlularla.

'68 ruhu, Tanpınar'ın ünlü dizesini bozarak söylersek, ne içinde zamanın, ne de büsbütün dışında. William Morris'in dediği gibi: "İnsanlar mücadele eder, yenilir. Uğruna mücadele ettikleri şey, yenilgilerine rağmen gerçekleşir. Ortaya çıkan murad ettikleri şey değilse, başkaları gelir ve o mücadeleyi başka bir isimle sürdürür."

"Bir Artı Bir" in finalinde iki bayrak dalgalanıyor, biri kırmızı, diğeri siyah. Eleştirmen Martha Merrill'e göre, "Bir Artı Bir" komünizm artı anarşizmdi: "Devrim komünizmi yaratacaktı, ama komünizme, o toplumu sürekli eleştiriye tâbi tutma imkânı eklenmeliydi.

Godard'ın 'bir artı bir'i bu."

Tevekkeli değil, filmin adına dair sorulara, Godard hep aynı karşılığı veriyor: "Bir artı bir iki etmez, bir eder."

"Bir Artı Bir" de Rolling Stones'un "Sympathy For The Devil" şarkısı tamama ermiyor. Sürekli değişiyor; enstrümanlar değişiyor, ritimler değişiyor, hatta sözler değişiyor. Ve şarkı sürekli dönüşüyor, gelişiyor, güzelleşiyor. "Sympathy For The Devil", Merrill'in dediği gibi, "Godard'ın gözünde devrim gibi -hiç bitmiyor, hiç tamamlanmıyor".

'68 ruhunun en güzel tarifi "Bir Artı Bir" galiba: Kırmızı Artı Siyah. Ve hiç tamamlanmayan, hiç bitmeyen bir şarkı.

Kırmızı ve siyah demişken, Léo Ferré'yi de selâmlamayı unutmayalım, bir Léo Ferré şarkısıyla:

Bize bu iki rengi verdiğin için tenk yu şeytan.

(Roll, Nisan 2008, sayı 128)

Mick Jagger, 1968 martında Londra'da savaş karşıtı yürüyüşte